DE KLEINE JOHANNES

DOOR

FREDERIK VAN EEDEN

DERDE DEEL

'AMSTERDAM · W · VERSLUYS

DE KLEINE JOHANNES

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/bwb_S0-AVZ-813

De Kleine Johannes

door

Frederik van Eeden

DERDE DEEL

AMSTERDAM — 1906 — W. VERSLUYS

BOEK-, COURANT- EN STEENDRUKKERIJ G. J. THIEME, NIJMEGEN

I.

Nog vloeiden de warme tranen om vader Pan langs Johannes' wangen, toen hij zijn oogen opsloeg, met een gevoel van ontwaken. Wat hij zag, was nog geheel hetzelfde als wat hij 't laatst gezien had. Het troostende gelaat van zijn verheven broeder, een vale walm of smook rondom. Maar het zag nu anders, of 't met andere zintuigen werd waargenomen — als 't zelfde verhaal in een andere taal, dezelfde muziek uit een ander instrument met een anderen toonaard. Niet schooner en werkelijker, maar meer nuchter, hard en plat.

Hij bevond zich op een berghelling en zag Markus over hem heen gebogen. De zon was ondergegaan en het dal lag in schemering. Maar in dien schemer zag men vurige hoogovens gloeien, en lange fabrieksschoorsteenen, wier zware rook in dikke geelachtig zwarte kronkels, als vuile wol, uit hun hooge monding golfde. Het gansche dal was met den rook vervuld en wat er groeide op de berghelling, was zwart-

achtig aangeslagen. Een gestadig brommen en gonzen, stampen en dreunen, steeg op uit die stad van naakte, zwartige bouwsels. Uit de hoogovens wapperden telkens blauwig-gele en violette vlammen, als opstroomende gloeiende wimpels, en nu en dan joeg een wentel-oven mijlenver-lichtende felle vonkenstroomen in de grauwe lucht. Het land zag somber en troosteloos als een land door lava verwoest.

— „Markus!" zeide Johannes, met nog steeds beklemd gemoed. „Pan is dood!"

— „Pan is dood!" zeide Markus terug. „Maar uw broeder leeft."

— „Goddank, dat gij hier zijt. Wat doet ge hier?" —

— „Ik ben bij de mijn-werkers, Johannes, en bij de fabrieks-arbeiders. Die hebben mij noodig." —

— „O, mijn broeder! maar ik heb u ook noodig. Ik weet geen weg in 't leven . . . en Pan is dood."

Johannes omvatte den rechter-arm van Markus, en bleef een geruimen tijd zwijgend naast hem zitten, 't hoofd tegen zijn schouder.

Hij staarde in 't nevelige dal, met het reusachtige mijn-rad, de zwarte schoorsteenen en ovens, de zwarte, gelige en blauw-witte damppluimen, — de groote, ijzeren hallen en veel-vensterige gebouwen zonder sier of kleur.

Rondom kon hij nog zien hoe de flanken der ber-

gen waren geschonden als met groote gapende wonden, de boomen geveld, de schoone groene natuur als uitgebrand, de rotsen gekloofd en verbrijzeld. Nog stonden enkele dennen op de bergkruin, vlak aan den rand van de groeve, waardoor de berg was uitgehold, als een door wespen aangevreten vrucht. Spoedig zouden ook die laatste woudkinderen vallen. En ginder galmde door 't gebergte de echo van de ontploffingen, gevolgd door luid geraas van neerstortende steenen — als de bergwerkers door dynamiet de rotsen deden springen.

Pan is dood, zijn schoon wonderland ging te gronde.

En in het nieuwe leven, dat groeien ging op de bouwvallen van het oude, wist Johannes geen weg. Het verschrikte en verbijsterde hem.

Maar had hij zijn broeder niet weergevonden en hem voor de tweede maal in verheerlijkte gestalte, met glinsterend gewaad aanschouwd? En voelde hij nu niet zijn warme troostende nabijheid?

Dit bedaarde en versterkte hem.

— „Mijn broeder," vroeg hij, „wie heeft Pan gedood?" —

— „Niemand. Zijn tijd was vervuld." —

— „Maar waarom werd hij dan zoo bedroefd, toen ik hem naar u vroeg?" —

— „De bloem moet sterven wil de vrucht rijpen. Ook

een kind schreit als de nacht komt en de goede slaap, want het wil langer spelen en weet niet hoe de rust beter is. Alle menschen, die nog als kinderen zijn, schreien om den dood, die toch maar een geboorte is, en vol heuchelijke verwachting." —

— „Hebben Pan en Windekind u gekend, Broeder ?"

— „Neen, maaar ze hebben mij gevreesd, zooals de mindere den meerdere vreest." —

— „Zal dan uw rijk schooner zijn dan het hunne ?" —

— „Zooveel als de zon schooner is dan de maan. Maar het weeke en teedere en schuwe, wat 's nachts leeft, zal dit niet erkennen en de heerlijke zon vreezen."

Hierover dacht Johannes lang. In het wijde, rookerige dal met de mijnen en fabrieken sloeg een klok, ginder weer één, in de verte nog één. Daarop krijschten schrille stoomfluiten en luidden klinkende bellen. Men zag het volk uit de werkplaatsen stroomen.

— „Hoe somber!" zei Johannes.

Markus glimlachte. — „Somber is ook het zwarte zaad in de donkere aarde, toch wordt het een blijde zonnebloem." —

— „Mijn broeder," zei Johannes smeekend, „raad mij nu toch, wat moet ik doen? De schoonheid komt van den Vader, is 't niet?" —

— „Zoo is 't, Johannes." —

— „Moet ik dan nu niet 't allerschoonste volgen

wat ik in de menschenwereld heb gezien? Zeg het mij dan!" —

— „Ik zeg u niet dan dit: gij moet de stem des Vaders volgen, waar die u 't luidst schijnt te spreken." —

— „En als ik nu twijfel?" —

— „Dan moet gij vragen met al uw innigheid en luisteren, doodstil als een bloem, met al uw aandacht." —

— „Maar als ik dan moet handelen?" —

— „En dan geen oogwenk weifelen, maar wagen in des Vaders naam, vertrouwend op uwe en zijne liefde, die één is." —

— „En kan ik dan niet dolen?"

— „Ja — maar als ge om zijnentwil doolt zal hij u de oogen en ooren openen. Vreest ge om uwzelfs wil en vergeet ge Hem, dan alleen kunt ge verloren gaan."

— „Wijs mij dan nu wat úw weg is, mijn Broeder!" —

— „Goed, Johannes, kom mede!" —

Zij daalden samen af in het dal. De grond was er overal zwart, zwart door kolen, asch en sintels, en het water dat in de plassen stond was als inkt.

Aan alle zijden klonk het gerucht van zware voetstappen. Het scheen wel of de zwarte stad zou leegstroomen. Honderden mannen liepen her en der, allen met zwaren, vermoeiden maar toch haastigen tred.

Schijnbaar liepen ze allen door elkaar, ieder in andere richting, maar er was toch geen wanorde. Ieder scheen goed te weten waar hij heen moest.

De meesten zagen zwart, gansch besmeurd met kool en smook. Hun kielen en hoeden glommen van zwartachtig water. Ze zwegen meest, maar nu en dan riepen ze elkander toe, ruw en kortaf, als menschen die al hun kracht verbruikt hebben en niets meer óver voor praten of schertsen.

Enkelen kwamen reeds uit de waschhuizen, gereinigd en in gewone, donkere kleederen. In 't oog vallend bleek zagen hun gewasschen gezichten in den schemer, tusschen hun nog vuile kameraads, maar hun oogen hadden donkere randen, die waren niet schoon te krijgen.

Johannes en Markus gingen langs de bergwerken, de kolenmijn, de smelterijen, tot zij aan de lange reeks huisjes kwamen waar de duizende arbeidersgezinnen woonden. Daarheen stroomde nu ook het volk. De lichtjes achter de kleine venstertjes begonnen overal te schijnen, waar de vrouw wachtte met het maal.

Toen gingen Markus en Johannes in een groote kale zaal, met lage houten zoldering. Er brandden vooraan twee gaspitten met flakkerend licht, de rest van 't vertrek was in halfdonker. Er stonden vele banken, maar er was nog niemand. De muren waren smoezelig en naakt, met enkele spreuken en aanplakbilletten.

Een half uur zaten de twee daar zonder spreken. Een akelige indruk van leelijkheid en naargeestigheid prentte zich van dit verblijf in Johannes' ziel. Het was erger dan zijn saaie school-vertrek, het scheen hem een vreeselijker ding hier te moeten leven dan in de wildste en barste woestenij van Pan's rijk. Daar was het altijd schoon en grootsch — hoe verschrikkelijk ook. Hier was het erger, eng, saai, naakt en leelijk. Hier was de gruwel van een bangen droom, het vreeselijkste wat Johannes kende.

Het duurde een uur, toen vulde zich langzamerhand de groote zaal met arbeiders. Ze kwamen slenterend, wat verlegen, met hun pijpen in den mond, hun petten en hoeden op, bleven eerst achter in 't donker staan, zetten zich toen hier en daar op de banken, links en rechts en achterom kijkend, nu en dan op den grond spuwend. Grove, vermoeide gezichten, ruwe, breede handen die meest open neerhingen, met zwarte nagelranden. Gedempt gepraat, een weinig gelach nu en dan. Ook vrouwen kwamen met hun kind op den arm, sommigen nog frisch en jong, met wat kleurigen opschik, sommigen teere vervallen moedertjes met misvormd lichaam, spitsen neus, bleeke wangen en holle oogen, anderen bitse wijven met harde trekken en zelfzuchtige blikken.

De zaal was vol en de rijen gezichten tuurden door

den tabakswalm, oplettend en gespannen wat er komen zou.

Een arbeider, een groot, forsch man met rooden baard, kwam onder de gaslichten staan en begon te spreken. Eerst hakkelde hij en stompte met zijn rechterarm in de lucht of hij de woorden er uit wou pompen. Maar het ging al vlotter en vlotter en de honderde gezichten in de zaal volgden met bleeke spanning zijn gebaren en mienen, zoodat men zijn toorn en zijn lach in al die aangezichten als weerspiegeld zag. En als hij een zin afbrak met een scherp uitgestooten vragend woord, dan begonnen de voeten in de zaal te rommelen en te stompen met een geraas, dat soms tot hevig gedonder steeg, waartusschen luide kreten en „ja! ja!" terwijl de gezichten met lach en blik vol beteekenis zich heen en weer wendden, als om bijval te toonen en te zoeken onder hun medehoorders.

Johannes verstond het gesprokene niet goed. Hij had wel Duitsch geleerd, maar dat baatte hem hier niet veel, om de radheid en het volks-taaleigen. Ook werd zijn aandacht evenzeer getrokken door de hoorders als door den spreker.

Maar niettemin drong al duidelijker tot hem dóór, de groote zaak waar 't om ging.

De aandoeningen van den spreker gingen over op de hoorders en werden daar honderde malen versterkt

tot een groote golf van gemoedsbeweging, die alle aanwezigen meesleurde en ook den kleinen Johannes.

Hij zag de gelaten al bleeker, en de trekken al meer gespannen worden, de oogen begonnen feller en feller te glinsteren en de lippen bewogen zich onwillekeurig in medespraak. Nu en dan begon een kind te dreinen. Maar dat stoorde niet. Integendeel, de spreker scheen dat geluid als 't ware op te nemen in zijn rede en het te gebruiken voor zijn bedoelingen. Met vorschende aandacht zag Johannes hoe twee tranen in den rooden knevel dropen en hij hoorde de grove stem sidderen, toen de spreker met beide handen wees naar het grienende wicht, zoodat al het grappige of hinderlijke van dat kindergeluid verdween.

Dit werd Johannes duidelijk, dat deze menschen onrecht leden, dat zij zich wilden verzetten, en dat dit verzet gevaarlijk was, ja, zeer gevaarlijk, zoodat het ging om hun leven en bestaan, en dat van hun vrouwen en kinderen.

Hij zag 't gevoel van 't lang-verkropte onrecht in hun hartstochtelijke blikken en driftige gebaren, hij zag de ademlooze vrees bij de gedachte aan 't gevaar dat hen en hun dierbaren dreigde, als ze zich zouden verzetten, hij zag de fiere schittering in de oogen en de trotsch-opgerichte hoofden als de innerlijke strijd was beslecht, als de vrees was verwonnen en de heldhaftig-

heid had gezegevierd. Ze zouden strijden, nu wisten ze het. De groote gloedgolf van moed en geestdrift liet geen weifelaar onbewogen. Nauw-lettend overzag Johannes de gezichten, maar er was er géén waarop nog angst en twijfel lees-baar stond. De ontstoken geest verlichtte allen als een machtige vlam.

Toen werd ook Johannes' ziel vurig en zijn hart verhelderd. De eerste stralen der schoonheid, die sluimerend gloorde onder dezen akeligen sluier van sombere leelijkheid, begonnen hem te bereiken.

Na dezen spreker spraken er nog anderen, die opstonden van hun plaats, maar niet naar voren kwamen. Geen een waagde het, het heilig vuur te willen blusschen. Zij spraken allen over den komenden strijd, als over een uitgemaakte zaak. Maar nu zag Johannes, met een gevoel, dat hem de vuisten deed ballen, als lag hem reeds des vijands hand aan de keel, hoe een zware, stoere kerel midden in zijn rede bleef haperen en begon te snikken — en het was niet van vrees, neen! maar van bitteren toorn om de geleden smaad en vernedering, en om den ondragelijken schijn dat hij ontrouw zou zijn aan zijn kameraads. Johannes verstond zijn verhaal al zonder woorden. Men had hem bedrogen en in een tijd van groote ellende, toen zijn vrouw ziek was, zijn deelname aan dezen strijd van zijn makkers door beloften verhinderd.

En het jubelde in Johannes toen hij zag hoe in een vlaag van zuivere aandoening ook schoone bewegingen van zelf ontstaan, en hoe de gansche, ernstige menigte in één, éénstemmigen edelmoed den schijnbaren verrader vergaf en gerust stelde.

En toen de arbeiders uiteen zouden gaan met de strenge, maar opgewekte ernst van wie vast-besloten is tot een rechtvaardigen strijd, toen zag Johannes tot zijn groote vreugde, dat ook Markus spreken wou. Men kende hem en dadelijk ontstond diepe stilte. Er was iets in de blijde gewilligheid, waarmee deze Duitsche mijnwerkers hun plaatsen weder innamen om te luisteren, een kinderlijk vertrouwen en een goeddenkende ernst, die Johannes nooit onder 't kermisvolk, ja nergens in zijn eigen land gezien had.

En daar Markus het Duitsch sprak met de zorgvuldige langzaamheid en zuiverheid van een die niet tot het land behoort, verstond Johannes nu alles.

„Mijn vrienden" zeide Markus, „men heeft u in uwe scholen en kerken geleerd van eenen geest der Waarheid, die zou komen als trooster der menschheid.

„Welaan, wat u zooeven bevangen heeft, wat uw aller harten heeft versterkt, uw aller oogen heeft verhelderd, dat is die Trooster, de geest der waarheid, de heilige geest.

„Want Waarheid en Gerechtigheid zijn één, en ko-

men van Eénen. En aan uw blijde en moedige oogen zie ik, dat gij weet, zeker weet, met uw geheele geweten, dat het de waarheid is die u bewogen heeft, en de gerechtigheid waarvoor gij uw leven wagen gaat.

„En dat die geest een Trooster is, gij zult het ondervinden, zoo gij getrouwelijk stand houdt.

„Maar dit zeg ik u nu, omdat gij het niet weet, zooals ik het weet, dat de waarheid is als een bergpad tusschen twee afgronden, en dat haar zuiverheid nauwer luistert dan de toon eener viool.

„Gij hebt onrecht geleden, maar gij hebt ook onrecht gedaan. Want het is onrecht verdrukking te doen, maar het is ook onrecht verdrukking te gedoogen.

„Men heeft u anders geleerd, en u gezegd dat geschreven is, dat men onrecht zal gedoogen. Maar zoo dit al geschreven ware, de geest der Waarheid zal het ongeschreven maken. Ik zeg u, wie onrecht doet is een boosdoener, en wie onrecht gedoogt is zijn medeplichtige.

„Maar er is fierheid die den mensch eere brengt, in Gods oogen, en er is trots die hem zal doen struikelen en verpletteren.

„Dit zegt de geest der Waarheid: gij zult uw waarde kennen en geen kleineering dulden, die tegen de waarheid is. Maar wie zich overschat zal vallen en God zal hem niet oprichten." — —

Na deze woorden, die sterk en doordringend schalden, als een bijna dreigend vermaan, ging Markus zitten met het hoofd op de hand. Na een wijle gewacht te hebben, in groote stilte, ging de menigte, zonder teekenen van bijval of instemming, fluisterend en met slepend voetgeschuifel uiteen.

— „Mag ik bij u blijven, Markus," vroeg Johannes zacht, vreezend zijn geleider te storen. Deze zag vriendelijk op.

— „En je kameraadje dan?" zei Markus. „Zou die niet ongerust worden? Ga mee, ik zal je den terugweg wijzen."

Samen vonden zij den nachtelijken weg door 't bosch, naar 't badplaatsje en het volkslogement. Maar er werd behalve 't goenacht geen woord meer tusschen hen gewisseld. In zijn groot ontzag durfde Johannes ook niet vragen hoe Markus al zijn wedervaren wist.

II.

Den volgenden morgen rook het, behalve naar versche koffie en oude tabakswalm, alweder naar muskus en bosch-viooltjes in het gore gezelschapskamertje van 't volkslogement — en een teeder-paars briefje met blauwe inkt beschreven wachtte Johannes op.

Hij opende het en las het volgende:

„Heele lieve ziele-broeder!

„Kom vandaag zoo spoedig je kunt eens bij me, „op de vleugelen onzer dichter-vriendschap. Gravin „Dolores is gisteren afgereisd met haar dochtertjes en „Dienerschaft, maar ze heeft iets voor je achtergelaten „dat je genoegen zal doen, en dat ik je persoonlijk „wil ter hand stellen.

„Het volgende is de eerste teedere en donzige vrucht „van onze ziele-hereeniging:

„Hymen Mysticum

„Aan den kleinen Johannes

„Met zwier'ge Staatsie zwemmen onze twee
„koolzwarte zielen als Mysterie-zwanen
„op ondoorgrondelijke passie-zee
„van zilte, nooit-geweende weemoeds-tranen.

„O opperste aller bittere Oceanen!
„Ontwiekend straks uw eindloos lelie-wee
„Voeren wij nog langs 's hemels donkre Banen
„heel 't duister wicht van 's werelds Weedom mee.

„Omstrengel, broeder, met uw ranken hals
„den mijnen, dat wij zwijmlend verder zwemmen,
„en onze Zang 't verblind geslacht verbaze,

„laat ons in vlinder-weeke teerheid als
„verbloeide Leliën aan elkander klemmen
„in stervens-snik van opperst blanke Extaze.

„Zou je vriendin hier geen muziek bij kunnen ma-
„ken? Ik hoop ook haar spoedig beter te leeren kennen,

je ziels-verwant

„Kurhotel Walter v. L. t. E.
„8 Sept. (van Lieverlee tot Endegeest.)"

Ik zou hier nu wel gaarne bij willen vertellen dat Johannes dit briefje met gedicht dadelijk aan Marjon

liet lezen en er zich te zamen met haar vroolijk over maakte. Maar dit laat helaas! de waarheid niet toe. En ik zou daarover, terwille van mijn kleinen held, zeer beschaamd zijn, als ik er zeker van was dat niemand van u bij lezing zoo naïef is geweest als hij, om het namelijk hoogst ernstig op te nemen en zelfs in twijfel te verkeeren of het eigenlijk niet een prachtig vers was, een weinig te hoog voor zijn bevatting en daarom niet zoo treffend en begrijpelijk op 't eerste gezicht.

Zou geen van u er nog zoo dom inloopen? Stellig niet? — Nu goed! wilt dan in vriendelijke aanmerking nemen dat Johannes nog zoo jong was en dat de tijden zijn vooruit gegaan, dank zij de volijverige en onvermoeide pogingen onzer talrijke letterkundige beoordeelaars.

Johannes sprak niet van het briefje, maar zeide, toen hij Marjon zag komen:

„Nou wie denk je, dat ik gister gevonden heb?"

Daar werd plotseling Marjon's bleeke en slaperige gezicht wakker, haar oogen begonnen helder en vast te staan en ze staarde Johannes strak aan.

— „Markus!" zei ze. Johannes knikte en toen zij weder:

— „Goddank! ik dacht het. Ik hoorde dat de arbeiders in strijd gongen hier kort bij, en toen had ik zoo'n idee... Nou komt 't wel weer goed, alles."

Daarop zweeg ze en at haar brood, met bevredigde blikken.

„Wanneer gaan we? is 't ver? Wat heb je afgesproken?" vroeg ze toen.

„Ik heb niks afgesproken," zei Johannes. „Maar ik wil dadelijk met je naar hem toe. Het is niet ver." Toen voegde hij er wat gemaakt luchtig bij. „Ik heb nog even een boodschap aan 't hotel."

„O Jeezes, dat wordt weer dondere," zei Marjon binnensmonds.

In het park ontmoette Johannes den heer van Lieverlee reeds. Hij stond op het gras naar de bergen te staren, vóór een verwelkend heester-boschje, en was gekleed in room-wit flanel, met een zijden zakdoekje van helder-paars uit den borstzak. Met de eene hand steunde hij op den ebbenhouten wandelstok, met de andere maakte hij rhytmische bewegingen in de lucht, duim en wijsvinger aanéén, pink in de hoogte.

Toen hij Johannes zag, groette hij met een hoofdknik en een oogluiking, als in stille verstandhouding. — „Superber! vin-je-niet? Superber!"

Johannes wist niet recht wat werd bedoeld, het vers dat hij ontvangen had, de bergen aan de overzij, of de werkelijk zeer fraaie Septembermorgen. Hij koos het meest gewone en zei:

— „Ja, heerlijk weer, meneer!”

Van Lieverlee keek hem op strakke wijze aan, als ware hij niet zeker of hij voor de mal gehouden werd, — daarop zei hij langzaam:

— „Je schijnt niet gevoelig te zijn voor het accoord wit-mauve-geelbruin.”

Johannes meende zeer gevoelig te zijn voor kleuren. Hij schaamde zich dus omdat hij het bedoelde accoord niet had opgemerkt. Nu zag hij het best: het witte flanel, het paarse zakdoekje, de geelbruine verwelkende heester. Dat van Lieverlee zichzelf aldus als kleur-schakeering mee-telde, scheen hem een hooge beschouwingswijze.

— „Ik was bezig in harmonie met dat kleur-accoord een pantoem te maken,” zei van Lieverlee, en toen, op het vage kijken van Johannes, „weet je niet wat een pantoem is?”

— „Nee, meneer!”

— „Jongen! jongen! en dat heet een dichter. En wat je van morgen gekregen hebt, weet je wat *dat* is?”

— „Een sonnet,” zei Johannes verheugd.

— „O zoo! — vond je 't mooi?” —

Dat was een benauwende vraag. Johannes werd er verlegen door. Maar het scheen dat men onder dichters zulke vragen mocht doen. Hij overwon dus wat hij zijn kinderachtigheid dacht en zei:

— „Ik geloof dat het prachtig is." —

— „Gelóóf je dat? — Nu ik wéét het. — Wij behoeven daar onder ons geen geheim van te maken. — Wat goed is noem ik goed, of *ik* 't gemaakt heb of een ander."

Dat scheen Johannes zeer juist en oprecht. Nu hij weer bij Van Lieverlee was en hem hoorde praten op zulk een vaste wijze, met die gemakkelijke en vaardige uitspraak, met die elegante gebaren — nu vond hij hem weer in 't geheel niet mal, maar integendeel voornaam en bewonderenswaardig. Hij wist dat Marjon het anders vinden zou, maar zijn vertrouwen op haar oordeel daalde, naarmate zijn vertrouwen in van Lieverlee toenam.

— „Nu heb ik iets voor je, Johannes, waarmee je heel blij moogt zijn," zei van Lieverlee, terwijl hij uit een fraaie roodlederen portefeuille, die heerlijk naar juchtleder rook, een met blauw lak gezegeld en met een kroon versierd briefje te voorschijn haalde. „Dit is eigenhandig door gravin Dolores geschreven, en ik weet wat er in staat. Behandel het met eerbied."

En eer van Lieverlee het hem overreikte, bracht hij het met een zwierig gebaar aan de lipppen. Johannes vond zichzelf een lummel, omdat hij voelde dat hij dit onmogelijk zou kunnen nadoen.

Het briefje bevatte een zeer korte, maar vriendelijke

uitnoodiging om over eenigen tijd, als zij met haar kinderen op haar landhuis in Engeland zou zijn, bij haar te komen logeeren. Ook was er een mooi papiertje in den brief, zooals Johannes er nooit een gezien had. Dat beteekende geld.

— „Hòe goed van haar” riep hij opgetogen. Dat was een groote eer voor hem. Dadelijk dacht hij echter aan Markus, aan Marjon en Keesje. Hoe zou dat alles gaan? Maar er moest iets op gevonden worden, weigeren was onmogelijk.

— „Nu?” zei van Lieverlee. „Je schijnt het nog maar half aardig te vinden. Of geloof je 't nog niet? 't Is heusch geen mopje van me, hoor!”

— „Nee! nee!” zei Johannes. „Dat weet ik wel,.... maar....”

— »Je vriend mag mee, dat weet je.... of wil ie niet?”

— „Ik heb het nog niet gevraagd,” zei Johannes, „want, ziet-u, wij hebben nu eindelijk... we hebben hem gevonden...”

— „Wat bedoel je? Waar heb je 't over? Spreek ronduit jongen. Je hoeft immers voor mij geen geheimen te hebben.” —

— „'t Zijn ook geen geheimen, meneer,” zei Johannes in groote verlegenheid.

— „Nu, waarom stotter je dan zoo? en waarom zeg

je „meneer"? Heb ik je mijn naam niet geschreven? Of neem je mijn broederschap niet aan?"

— »Ik wil u broederschap graag aannemen. Maar ik heb nog een broeder, daar ik heel veel van houd. Die was 't die wij zochten, mijn kameraad en ik. En nu hebben we hem gevonden."

— „Een heusche, gewone broer?"

— „O nee!" zei Johannes. En toen, na een weifeling, zacht en nadrukkelijk: „... het is... Markus,... weet u wien ik meen?" —

— „Markus? — wie is Markus?" zei van Lieverlee, bijna ongeduldig, alsof hij er in 't geheel niets van wist.

— „Wie hij is weet ik niet," zei Johannes teleurgesteld. „Ik hoopte dat u het zou weten, omdat u zoo knap bent en zooveel gezien hebt."

Toen vertelde hij wat er met hem gebeurd was, nadat hij met de donkere gestalte den weg was ingeslagen naar de stad waar de menschheid was en haar weedom.

Van Lieverlee luisterde, eerst met ietwat ongeloovig en ongeduldig gezicht in de lucht starend, van tijd tot tijd Johannes onderzoekend aanziend. Eindelijk glimlachte hij.

— „Het is heel duidelijk wie dat is," zeide hij toen langzaam en beslist.

— „Wie dan?" vroeg Johannes in ademlooze verwachting.

— „Wel natuurlijk een Mahatma. Een lid van de heilige broederschap uit Tibet. Die zullen wij bepaald ook in de Plejaden introduceeren. Daar zal hij zich thuis voelen."

Dat klonk alles zeer heuchelijk en geruststellend. Zou dan nu het groote raadsel zijn opgelost en alle moeilijkheden vereffend?

— „Maar," ... zei Johannes weifelend, „Markus voelt zich eigenlijk alleen onder arme en geringe menschen thuis, onder kermislui en werkvolk. Hij ziet er ook heelemaal uit als een arbeider... haast als een landlooper... zoo arm! zoo arm! ik kan 't nog nooit aanzien zonder lust om te gaan huilen. Heel anders als u. Heel anders.

— „Dat's niets. Dat beteekent niets," zei van Lieverlee, met ongeduldig hoofdschudden. „Dat is vermomming."

— „Maar u vindt toch ook..." zei Johannes weifelend, en met eenige inspanning hervattend: „je vindt toch ook, Walter, dat de armen verdrukt worden en dat rijkdom onrechtvaardig is?"

Van Lieverlee wierp het hoofd achterover en maakte een breed gebaar met den rechterarm.

— „O, beste jongen! op dat punt behoef je mij niets te leeren. Ik was al socialist eer jij begon te denken. Natuurlijk! welk goedhartig mensch begint niet met

zulke kinderlijke denbeelden. De armen worden bedrogen en de rijken zijn slecht. Dat weet tegenwoordig iedere kranten-jongen. Maar als je wat ouder en wijzer wordt, en de dingen van esoterisch standpunt gaat bezien, dan is de zaak zoo eenvoudig niet."

Daar had je 't al, dacht Johannes. Zooals Markus het zei, was de zaak ook veel te eenvoudig om waar te zijn.

— „Vergeet niet" hervatte van Lieverlee „dat wij allen met een eigen Karma ter wereld komen. Daaraan is niets te veranderen. Ieder moet zijn verleden meedragen, en ervoor boeten of erdoor genieten. Wij krijgen allen een opgegeven taak mee, die we hebben af te maken. De armen en verdrukten hebben hun treurig lot te wijten aan de onvermijdelijke uitkomst van vorige handelingen, en hun beproevingen zijn het beste middel om ze te louteren en te ontzondigen. Anderen daarentegen zien hun levensloop lichter en effener voor zich, omdat ze den zwaarsten strijd al achter zich hebben. Ik heb natuurlijk diep meelijden met den ongelukkigen proletariër, maar daarom mag ik mij volstrekt niet tot zijn jammerlijken toestand verlagen. Het wereldbestuur wil hem daar, en mij hìer, ieder op zijn post. Hij behoeft nog stoffelijke ellende, om wijzer te worden, ik niet meer, omdat ik al in vorige incarnatiën genoeg geleerd heb. Mijn taak daarentegen is het instandhouden

en verhoogen en verfijnen der schoonheid. Daarvoor ben ik aangewezen en in meer bevoorrechte positie geplaatst. Ik ben een wachter in het heilige domein der kunst. Die moet rein en ongeschonden blijven in de groote, gore rommel van grove, vuile en ongevoelige lieden die de meerderheid der menschheid uitmaken. Deze schoonheids-cultuur is mijn gewijde roeping. Daaraan moet ik voldoen, in alles en ten allen tijde. Schoonheid! Schoonheid! in opperste verfijning, bij opstaan en slapen gaan, in stem, in beweeg, in voeding en kleeding, dat is mijn bestaan — en daaraan moet ik al het overige ondergeschikt achten." —

Deze rede werd met grooten nadruk uitgesproken, onder langzaam voorttreden over 't korte, zachte gras, begeleid door breede maatslagen van den ebbenhouten wandelstok, bij den kadans der welgekozen zinnen.

Johannes was geheel overtuigd. Zoozeer zelfs, dat hij meende hierin niets anders te hooren dan een aanvulling en voltooiing van wat Markus hem tot nog toe had geleerd.

Ja, nu mocht hij naar zijn kinderen gaan. Hij wist 't zeker. Markus zou het goed vinden.

— „Ik wou dat Marjon u eens hoorde," zei hij.

— „Marjon? is dat je kameraadje? Nu, waarom komt-ie dan niet? — Drommels! dat's waar, het was immers een meisje? Hoe zit dat eigenlijk met jelui?"

Van Lieverlee stond stil, keek Johannes weer strak aan, en trok aan zijn klein vlassig baardje.

„... Vin je eigenlijk niet, Johannes..." ging hij voort, met gerekte stem, en veelbeteekenende blikken: — „vin je niet, hm? — dat jelui rijkelijk... ik zal maar zeggen... voorbarig zijn?..."

— „Wat bedoelt u?" vroeg Johannes, hem rechtuit en zonder erg aankijkend.

Weer keek van Lieverlee of hij meende in 't ootje genomen te worden.

— „Je bent een oolijk gastje, Johannes, en je kunt je merkwaardig goed houden. Maar je hoeft je heusch voor mij zooveel moeite niet te geven. Ik ben niet van het bekrompen alledaagsche soort. Die dingen zijn voor mij niets, niet zooveel als een dor blad. Het heeft niets te beteekenen. Maar ik wou je alleen maar herinneren aan de moeilijkheden. Wij moeten ons esoterisch standpunt niet verraden. Er zijn er te veel die er niets van begrijpen en ons in allerlei onaangenaamheden zouden brengen. Gravin Dolores bijvoorbeeld is op dàt punt nog achterlijk."

Van deze toespraak begreep Johannes nagenoeg niets. Maar hij was bang voor erg dom gehouden te worden als hij dit liet blijken. Hij zei dus maar zeer in 't algemeen:

— „Ik zal mijn best doen."

Van Lieverlee schoot in een lach en Johannes lachte mee, tevreden dat hij iets aardigs scheen gezegd te hebben. Daarop nam hij afscheid en zocht Marjon op, om met haar naar de mijnwerkers-stad te gaan.

III.

Het huisje had veel dikker muren dan Hollandsche arbeidershuisjes. De kleine vensters met wit-moesselien gordijntjes lagen diep in de venstergaten en op elk breed kozijn, in den dikken muur, stond een bloeiende plant, een geranium, en een begonia.

Markus zat aan tafel, toen Johannes en Marjon door 't raam naar binnen zagen. De huisvrouw stond bij hem, met opgestroopte mouwen, op den linkerarm droeg zij een half slapend kind, met de rechterhand schepte zij gekookt eten op Markus' bord. Een wat ouder kind stond bij zijn knie en keek naar 't dampende eten.

Moeders wangen waren bleek en getrokken van verdriet, haar oogen schreiden stil.

— „Er komt toch niks van," zuchtte ze. „Was hij maar wijzer geweest. Die beroerlingen hebben hem bepraat. Dat komt van die vergaderingen. Was hij maar thuis gebleven. De man hoort thuis."

— „Niet zoo bang zijn, moeder," zei Markus, „hij heeft gedaan wat hij oprecht voor goed hield. En die dat doen kunnen altijd rustig zijn."

— »Al sterven ze van honger?" vroeg de vrouw bitter.

— „Ja, al sterven ze van honger. Toch beter sterven te goeder trouw, dan leven van bedrog aan je eigen."

De vrouw zweeg even, onder den indruk. Toen zei ze: „Als 't niet om de kinderen was...." en de tranen vloeiden milder.

— „'t Is juist om de kinderen, moeder. Als 't goeie kinderen zijn, danken ze den vader, die voor hen streed, al was 't te vergeefs. En er is toch nog wat voor hen. Anders zou je 't mij niet mogen geven, den vreemde...."

Markus keek haar glimlachend aan, en de vrouw glimlachte terug.

— „Jij.... jij krijgt onze laatste portie," zei ze hartelijk. En toen, naar 't venster ziende: „wat staan daar voor bengels aan 't raam? Een aap óók al!"

Toen zag Markus naar hen om, en zoodra de twee daar buiten zijn gelaat herkenden riepen ze „hoera!" en stormden haastig zonder kloppen binnen.

Marjon vloog Markus om den hals en kuste hem. Johannes hield zijn hand, wat meer beschroomd. Keesje

zag onderzoekend het vertrekje rond, vooral wantrouwend om de kleine kinderen.

Toen volgden drukke verwarde mededeelingen, in 't Hollandsch. Al het wedervaren moest verteld en Marjon was blijde en spraakzaam. De moeder bleef stil en keek toe met ontevreden blik, vervuld van eigen leed. Het half-slapende kind was door 't gerucht wakker geworden en dreinde.

Daar kwam de man thuis, norsch en wrevelig.

— „Wat is dat hier voor verdomde drukte!" riep hij, en de twee zwegen, langzaam begrijpend dat zij in een met zorg vervulde woning waren. Aandachtig keek Johannes nu naar het vermoeide, overspannen gezicht van den man, en de bleeke angstige trekken van de moeder, afwachtend of er nieuws zou komen.

— „Hollanders?" vroeg de mijnwerker, zich aan tafel zettend en een bord ophoudend.

— „Ja, vrinden van Markus," antwoordde de vrouw, en toen, met gemaakte kalmte, „is er nieuws?"

— „Alles best, hoor!" zei de man, zeer gedwongen vroolijk. „We winnen. We winnen vast. 't Kan niet anders. Wat zeg jij, Markus?"

Maar Markus zweeg en staarde naar buiten. Toen vloekte de man, omdat de spijs niet naar zijn zin was en begon te eten. Marjon's vroolijkheid was bedaard. De vrouw schudde droevig het hoofd en kuste haar kind.

— „Jelui moogt wel oppassen, bengels,” zei de man op eens, „er wordt naar jelui gezocht. Heb jelui gegapt? En wie is ’t verkleede meisje van jelui twee?”

— „Ik!” zei Marjon. „Wat willen ze van me? Als ik nu toch geen ander pakje heb.”

— „Ben jij een meisje?” vroeg de vrouw. „Schaam je wat.”

— „Zou vrouw Huber geen kleedje voor haar over hebben?” zei Markus. „Die heeft zooveel dochters.”

— „’t Zal wel alles verpand zijn,” meende de vrouw. Maar Johannes riep met gewichtig gebaar. „Wij kunnen betalen. Ik heb geld.”

— „Ei! ei!” zeiden de anderen, en Markus glimlachte. Toen kreeg Marjon haar meisjesdracht weer, een leelijk, roodgeruit japonnetje. Alleen Keesje was tevreden met de verandering.

— „Heb jelui veel gezongen?” vroeg Markus.

— „Ja, wij zingen elken dag,” zei Marjon „en Johannes heeft aardige nieuwe liedjes gemaakt.” —

— „Dat is goed” zei Markus. En toen, tot man en vrouw: „mogen ze hier wat zingen?”

— „Zingen? ’t Is nog al zingenstijd!” zei de vrouw schamper.

— „Waarom niet?” zei de man. „Een aardig liedje is nooit ongelegen.”

— „Juist zoo," zei Markus. „Je wilt toch niet enkel zuchten hooren?"

Marjon stemde zachtjens haar gitaar en terwijl de man bij de steenen kachel zijn pijp zat te rooken en de vrouw haar jongste kind in bed lei, begonnen de twee hun liedje te zingen, het laatste wat zij samen gemaakt hadden. Het was een weemoedig liedje, zooals alles wat zij in de laatste weken zongen, en de woorden waren aldus:

„Als ik wil zeggen wat mij deert
verstaat mij ieder mensch verkeerd,
maar rozebloem en nachtegaal
die zeggen 't mij, in schooner taal.

De nachtwind met haar zacht geluid
die spreekt het duid'lijk voor mij uit.
Ik zie het, in een helder schrift,
hoog aan den hemelwand gegrift.

Ik ken een land waar elk verdriet
verandert in een gouden lied,
Waar rozen met hun rooden mond
genezen elke hartewond.

Dat land is hier niet ver vandaan
toch mag ik er niet binnengaan.
Waar ik nu ben, daar is het niet,
en niemand weet wat mij verdriet.

— „Is dat nou Hollandsch?" vroeger de mijnwerker. „Ik versta er niks van. Jij wel, vrouw?"

De vrouw, schreiende, schudde van neen.

— „Waarom grien je dan zoo, als je 't toch niet verstaat?"

— „Ik versta 't wel niet, maar ik moet er toch om huilen, en dat doet me goed," zei de vrouw.

— „Allo dan, als het je goed doet, dan nog maar eens."

En de kinderen zongen het nogmaals.

Toen zij weggingen was er meer vrede in het gezin, Markus liep in 't midden tusschen de twee kinderen in, Keesje zat op zijn schouder met een handje vertrouwelijk op zijn pet, en keek belangstellend in het dik donker haar bij zijn slapen.

— „Markus!" vroeg Johannes, „dat begrijp ik niet. Wat heeft nu mijn verdriet eigenlijk met hun verdriet te maken? En toch leek het wel of ze om mijn vers huilden. En dat is toch maar een heel klein verdrietje van mij, en zij hebben zorg om zulke groote dingen."

— „Dat begrijp ik best," zei Marjon. „Ze konden me vroeger zoo hard slaan als ze wouën, dan gaf ik geen kik. Maar toen ze me eens hard geslagen hadden zag ik een klein miezerig katje, dat er net zoo ongelukkig uitzag als ik, en toen begon ik verschrikkelijk te huilen en dat hielp."

— „Voel je dan kinderen," zei Markus, „dat alle

leed wat geleden wordt één leed is? Maar zoo is ook alle vreugde één vreugde. De Vader lijdt alles mee, en wie een arm katje troost, troost den Vader."

Dit zeggen trof Johannes met een wonderbaarlijk licht en gaf hem veel en diep te peinzen. Hij zag niets meer om zich heen, tot ze in hun logies waren, twee kamertjes in een ouden onbewoonden molen. De dochter uit een naburig logement bracht er hen wat slaapgerei. Nu sliep Marjon afzonderlijk en Johannes met Markus op één kamer.

Den volgenden morgen, toen ze koffie dronken in het donkere gelagkamertje van 't logement, moest het toch wel gezegd, wat hem op 't hart lag. Het geurige bleek-paarse briefje kwam voor den dag, en ook dat met kroon en blauw zegellak versierde. Johannes was verlegen, zelfs zijn verwachting op instemming van Markus was weder gedaald.

„Ik ruik het al!" riep Marjon. „Dat's weer dat kappersluchtje van die kwiebes met zijn kuif."

Johannes werd kregel. „Je mocht willen dat je zulke verzen kon maken als die kwiebes."

En geprikkeld door de beleediging van zijn nieuwen vrind, stond hij op en begon met grooten ernst het vers voor te dragen. Het werk viel hem niet mee. Markus luisterde toe met onbewogen gelaat, Marjon

was eenigszins van haar stuk gebracht en keek naar Markus. Maar die zweeg.

— „Wil ik je eens wat zeggen," riep ze eindelijk uit, „ik geloof er niks van. Geen bliksem!"

— „En dan zeg ik," zei Johannes vinnig terug, „dat jij te ruw en te grof bent om verhevèn dingen te begrijpen."

— „Dat kan wel," zei Marjon, met haar onverschilligste, koelste gezicht.

Toen sprak Johannes maar alleen tot Markus, hopende dat deze hem begrijpen zou. Wat hij zei, kwam er hartstochtelijk uit, als ware 't lang opgekropt, en met een stem die op schreien stond:

— „Ik heb 't al lang gedacht, Markus, al lang. Dat kan zoo niet goed zijn. Ik houd niet van ruw en grof, en zij is ruw en grof. En alles wat ik nog van menschen zie is ruw en grof. Dat is toch niet mooi en niet goed. Dat kan de Vader niet willen. En nu zie ik iets heerlijks, dat fijn is, en teer en edel, moet ik dat dan niet zoeken? Ik had niet gedacht dat er onder de menschen nog zoo iets moois zou zijn. Het is het mooiste wat ik er gezien heb, Markus. Het haar van mijn kinderen is als goud, Markus, de elven hebben het niet mooier. En hun voetjes zijn zoo slank, en hun halsjes zoo tenger. Ik moet er aldoor aan denken, hoe aardig trotsch ze hun hoofd kunnen oprichten, en aan die fijne lippen en die mooie opgaande lijn bij de hoe-

ken van hun mond, en aan dat zangetje in hun stem als ze mij iets vragen. Ze dansten samen bij de muziek, met de handen in elkaar, en dan kwamen die keurige gladde kousjes onder hun fluweelen kleedje zoo telkens tegelijk naar voren. Ik werd er duizelig van. De een heeft blauwe oogen en dikker rooder lippen. Die is 't zachtst en 't onschuldigst. De ander heeft meer grijze, slimme oogen en een smaller mond, die is wijzer en oolijker. Ze is ook de blankste. Die heeft ook fijne zomersproetjes vlak onder haar oogen. En dan moest je ze zien als ze haar moeder anvleien, ieder van een kant, en dan valt al dat haar over haar heen, in twee tinten van goud, bruingoud en lichtgoud, en dat kronkelt over elkaar als een heele rivier, en ik zag de diamanten op haar moeders hals er doorhéén schemeren. Je moest hun Engelsch hooren spreken, zoo vlot en zuiver, maar ze spreken Hollandsch ook, en dat hoor ik haast nog liever. De eene, de onschuldigste, lispelt wat, die heeft ook het zwaarste haar met de mooiste golven. Maar met de andere zou ik beter kunnen praten, die is verstandiger. En de moeder is zoo voornaam, in alles wat ze doet. Alles wat ze zegt is fijn en edel, en elke beweging is bevallig. Je voelt zoo dat ze vèr boven je staat, vèr, en toch doet ze aldoor of ze de minste is. Is dat niet mooi, Markus, zoo hoort het toch. is 't niet?"

Markus antwoordde niet, maar zag hem recht aan, met een diepe innigheid, en met een raadselige uitdrukking. Vriendelijk maar voor Johannes geheel onverstaanbaar.

In zijn opgewondenheid ging Johannes door: „Nu heb ik pas iets gemerkt van èen menschen-wereld waar ik heelemaal niets van wist. Daar leeft hij in, mijn vriend Walter, die dat vers gemaakt heeft. Van die wereld heeft zij geen begrip" — op Marjon wijz end. „Dat kan ze niet helpen en ik had er ook geen begrip van. Maar ik doe niet bokkig, zooals zij, ik ga er niet op schimpen, omdat ik er nog niet bij kan. Dat is een wereld van schoonheid en verfijning, een dichterlijke wereld, van verhevenheid en kunst. Daar wil Walter mij in inwijden en nu vind ik het flauw van haar, daarmee te spotten. Is dat nu niet flauw, Màrkus?"

Maar Markus' oogen bleven hem even innig en raadselig aanzien, en zijn mond zweeg. Johannes' blikken gingen van den een naar de ander, om antwoord vragend.

Eindelijk zei Markus: „Wat zegt Marjon?"

Deze, die voorover gebogen had gezeten, richtte het hoofd op. Zij zag nu niet onverschillig meer. Haar wangen gloeiden en haar oogen schenen te branden met droge, roode randen. Ze staarde alsof ze koortsig was met harde blikken, en zei:

— „Wat ik zeg? Ik heb niets te zeggen. Hij vindt mij te ruw en te grof. Dat's best mogelijk. Ik vloek wel eens en Keesje stinkt. Bij die lui houd ik het niet uit, en ze willen mij ook niet, en Kees stellig niet. — Als Jo nu fijner gezelschap noodig heeft, dan moet hij zelf maar kiezen...."

— „Nee, Marjon, je begrijpt me niet, of wil je me niet begrijpen?" zei Johannes verdrietig. „'t Is niet omdat ik ze noodig heb, maar omdat het goed is. Het is goed in een mooier leven te komen, in een verhevener wereld. Is 't niet zoo, Markus? Jij begrijpt mij toch?"

— „Ik begrijp," zeide Markus.

— „Zeg haar dan dat ze mee moet gaan. Dat het beter is."

— „Ik vind het niet beter en ga zeker niet mee," zei Marjon.

— „Zeg jij dan, Markus, wij hebben je nu bij ons, zeg wat wij moeten doen. Wij zullen gehoorzamen."

— „Dat weet ik nog niet," zei Marjon.

Toen glimlachte Markus en zei, naar Marjon knikkend: — „Kijk! zij weet al dat wij niemand gehoorzaamheid mogen beloven. Wie een ander gehoorzaamheid belooft, zegt den Vader gehoorzaamheid op.

— „Maar jij bent toch zooveel wijzer dan wij, Markus." —

— „Is het genoeg dat ik wijzer ben, Johannes? Wil

je dan zelf niet wijzer worden? Omdat ik beter loopen kan, moet jij daarom door mij gedragen worden? Hoe zul je dan zelf ooit loopen leeren?"

Marjon staarde hem strak aan met haar glinsterende, brandende oogen, op haar bleek gezichtje stonden twee roode vlammen. Ze ging naar Markus toe en legde haar hand op zijn mond, hartstochtelijk uitroepend:

— „Zeg het niet. Ik weet wat je zeggen gaat. Zeg het niet. Want dan doet hij het, — en hij mag niet!... hij mag niet!" —

Dit riep zij luide en verborg haar gezicht in Markus arm. Markus legde zijn hand op haar hoofd en sprak teeder:

— „Gun je hem dan niet waar je zelf zoo op gesteld bent? Dat hij doet wat hij zelf goed vindt, niet wat een ander goed vindt?"

Marjon zag op, haar oogen waren zonder tranen. Johannes luisterde stil en Markus ging voort:

— „Er zijn vreeselijke rampen, kinderen, maar de meesten zijn zoo erg niet als ze schijnen. Alleen de vrees ervoor is erg. Maar de eenige rampen waarvoor je waarlijk vreezen moet, komen door niet te doen wat je zelf goed vind, zelf, kinderen, zelf alleen, zelf alleen met den Vader. Vader spreekt tot ons ook door menschen en door hun wijsheid en hun woorden. Maar dat zijn omwegen. In ons zelf hebben wij hem zonder omweg, zooals jij nu aan mijn borst ligt, Marjon. Dat

wil hij, en daar moeten wij hem zoeken, meer en meer.

Nu is er veel zelfbedrog. Zelf is lang blind en doof — en wij verstaan de stem van den Duivel dikwijls voor God's stem en zien den Vijand voor den Vader aan. Maar wie zoo bang is te verdwalen, komt niet van zijn plaats en vindt nooit den rechten weg. Wie bij 't zwemmen nooit anderen durfde loslaten, verdrinkt in nood. Durf menschen loslaten, kinderen, durf ze allen loslaten, allen, om Vaders wil, als die roept in jezelf. Laat ze allen kwaad noemen, wat jezelf goed schijnt. Doe het, en Vader zal je niet beschamen.

Maar begrijp mij wel, sluit je ooren voor niemand, want de waarheid komt uit alle hoeken, en God spreekt overal. Vraagt ieders oordeel, maar vraagt niemand voor u te oordeelen."

Allen zwegen een tijdlang. Eindelijk stond Marjon langzaam op, met afgewend gezicht, en streek haar nog korte, witblonde haar van 't voorhoofd. Ze ging naar Keesje toe, die vastgebonden aan een stoel noten zat te pellen, en maakte zijn ketting los, zachtjens en inniglijk zeggend: „Ga je mee, Kees? Nou weet ik wel wat gebeuren gaat." Toen liet ze hem op haar schouder springen en ging zonder omzien de straat op.

— „Weet je 't ook, Johannes?" vroeg Markus.

— „Ja!" zei Johannes vastberaden. „Ik ga!"

IV.

Zoo verliet dan nu de kleine Johannes wederom zijnen geleider en zijn vriendin, en ging een schooner menschenleven en een edeler menschenwereld zoeken.

Hij deed het nu niet meer lichtvaardig, zooals hij eerst zijn vader en toen Windekind verlaten had, ook niet half-gedwongen, zooals hij Vredebest had moeten verkiezen boven het woonwagenkamp.

Nu handelde hij naar zijn gedachte geheel vrijwillig, en niet uit lichtzinnigheid, maar uit overtuiging. Men zou zeggen, niet waar? dat hij heel wat vooruitgegaan was. Dat dacht hij ook.

Hij herinnerde zich ook zeer goed het eerste gesprek met Markus, tijdens 't onweer, over herinneren en vergeten. Wat hij nu deed, scheen hem echter geen ontrouw. Hij verliet vrienden, maar hij volgde wat hij voor de stem hield van den liefsten vriend, zooals Markus hem geleerd had.

Hij moest den weedom der menschen bestrijden, dat

had hij besloten. Maar hij moest ook allereerst zelf een goed mensch zijn. En hij was het met van Lieverlee eens, dat een goed mensch ook een mooi mensch behoorde te zijn, en een mooi leven behoorde te leiden.

Van een mooi mensch had hij tot nu toe veel te weinig. Aan zijn gezicht kon hij vooreerst niet veel doen, hij had een vaag besef dat het leelijk was. Des te meer moest hij voor zijn pakje zorgen. Elke bloem, elke vogel zag er beter uit dan hij. Zijn pet en zijn buisje waren zonder model, verregend en verschoten, zijn schoenen vormeloos en afgetrapt. De gedachte dat hij zóó bij een gravin zou moeten logeeren, en naast van Lieverlee verschijnen, beklemde hem niet weinig.

Gelukkig had hij nu wat geld. Wel niet veel, want hij moest er van reizen, maar hij kon er toch ook wat van koopen. En dat werd een langdurig en zwaar denken voor Johannes, wat hij nu toch wel koopen zou, om zich met de minste kosten het keurigst uit te dosschen.

De eerste aankoop was een wit gesteven frontje, daarbij een dasje met gemaakten strik — zwart, want kleuren durfde hij niet aan, denkend aan den schitterenden halstooi van van Lieverlee. In dat frontje kocht hij knoopjes, met groene steentjes, die smaragden moesten verbeelden, maar glas waren. De knoopjes waren niet noodig, want het frontje ging van achteren

dicht, maar hun bescheiden flonkering toonde Johannes' goeden wil tot uiterlijken tooi. Ook kocht hij een hard rond hoedje, een manteljas, en een paar nieuwe schoenen. Dat deze laatste pijn deden verdroeg hij graag, en hij verheugde zich over den geur van nieuw leder die ze verspreiden en over hun luide kraken. Eerst kraakten ze niet, tot zijn teleurstelling, maar na een uur of wat, jawel! daar begon het, knerpend en knetterend, alsof ze ieder wilden laten merken, dat er voortaan aan een verhevener leven en een mooier menschenwereld zou worden meegedaan.

Eindelijk... glacé handschoenen. Maar die durfde hij niet dragen, toen hij ze had. Evenmin durfde hij ze uitlaten, want ze hadden veel geld gekost, en dat mocht toch niet weggegooid zijn. Derhalve eindigde hij met er één te dragen en één uit te laten. Hij meende zich te herinneren dat dit inderdaad ook mode was.

Een reiskoffertje scheen hem nu nog het ideaal, het toppunt van deftigheid. Maar hij had niets om er in te doen. Den inhoud er bij te koopen, daaraan viel niet te denken, en het enkel voor sier mede te nemen, dat ging tegen zijn gevoelen van ernst en eerlijkheid. De oude tasch van tante Serena liet hij aan Marjon.

Het afscheid viel hem niet zwaar, o neen! hij was zoo vervuld van het schoone leven dathem wachtte. Nooit had hij zoo vast de overtuiging gevoeld dat hij

op den rechten weg was, dat het goed was wat hij ging doen.

Markus had gezegd, dat het blijde en gelukkige ook het goede is, wat wij moeten zoeken. Johannes voelde zich nu zoo blijde en licht als nooit te voren, sints hij Windekind verliet. Zou dat dan niet beduiden dat hij op den goeden weg was?

En wat was de stem van den Vader, waarvan Markus sprak, als het niet was deze innerlijke blijdschap? Het was toch geen hoorbare gewone stem, die geluid gaf en Hollandsch of een andere taal sprak? Zoo stond het wel in den bijbel, maar zoo was het nú niet. Dan moest het wel dat gevoel zijn, dat gevoel van vreugde en gelukkige verwachting, dat hij nu ondervond.

Ziet ge dat Johannes wel vooruit was gegaan? Ik geloof niet dat ge beter had kunnen redeneeren dan hij. En als ge er niet in waart geloopen, zooals hij er in liep, dan zou dat meer geluk dan wijsheid zijn geweest.

Van Lieverlee had eerst beloofd hem te vergezellen. Maar op 't laatste oogenblik schreef hij 't af, zonder te zeggen waarom, en liet Johannes alleen gaan.

In het hoekje van een derde-klas waggon, spoorde hij door de vreemde landen, onder de vreemde menschen. Hij was rustig en tevreden, omdat hij naar de

twee kinderen ging. Dat was hem even goed als reisde hij naar 't ouderlijk huis. Waar die lieve, mooie wezentjes waren, daar was zijn thuis. De menschen van het vreemde volk zag hij met belangstelling. Ze schenen hem minder plomp en grof, minder leelijk en onhebbelijk dan zijn eigen volk. Ze waren zoo veel vroolijker en hupscher, ook voorkomender onder elkaar. Johannes beijverde zich aan die algemeene heuschheid mee te doen, als het pas gaf. Daar hij echter de vreemde taal niet zoo vlot sprak, zat hij meestal maar vriendelijk gestemd in zijn hoekje en in zijn manteljasje, te luisteren naar het druk geredekavel rondom hem, dat voortging met luid gelach en hevige gebaren, in de schuddende en rammelende wagen.

Des nachts sliep hij weer op de lederen banken van een boot. Maar nu niet op de vlakke Rijn, maar op de geweldige, deinende zee. Rondom hem was het vol menschen, waarmee hij niets te maken had. Alleen zijn buurman op de lederen bank verzocht Johannes hem niet tegen het hoofd te trappen. Toen lag hij verder zoo klein en stil mogelijk.

Te middernacht keek hij op en zag de kajuit eens rond, niet wetend of hij werkelijk geslapen had.

De menschen lagen rustig, enkelen maakten rare geluiden, de meesten schenen te slapen. In het vertrek was het half duister, geheimzinnig gingen de

lampen heen en weer en de planten op tafel stonden te sidderen. Overal hoorde men zacht gerinkel en gekraak, onder het dreunen en doffe stompen der machines. Buiten ruischte en schoof het zeewater zwalpend langs de zijden van het rusteloos voortzwoegende schip.

Bij de tafel zat een enkele passagier, een lange, donkere gestalte, onbewegelijk, het hoofd voorover op de handen geleund.

Johannes bekeek hem goed. Hij leek wel een verbazend groote ruime manteljas aan te hebben, vol plooien, en op zijn hoofd een breede vilten hoed. De eene hand die Johannes kon onderscheiden, scheen zeer wit en mager,

Hoe scheen die man toch zoo bekend? Het was alsof Johannes dadelijk een bekende stem zou hooren. Hij dacht aan Markus, toen aan zijn vader....

Daar ging plotseling de magere hand omlaag en het gezicht draaide zich naar Johannes toe. Alleen de witte baard kwam daardoor in 't licht, het overige bleef in schaduw van de hoed. Toen herkende hem Johannes.

— „Vriend Hein!" zei hij, en hij was in 't geheel niet bang, veel geruster dan de eerste maal.

— „Dag Johannes!" zeide de Dood en knikte. Wat zag hij er veel vriendelijker uit, veel menschelijker,

dacht Johannes. Geen knokenkerel met een zeis, neen! eerder een lieve, oude, zéér, zéér oude oom.

— „Wat doet ge hier?" vroeg Johannes.

— „Zaken!" zeide de Dood droogjes.

— „Krijgen we schipbreuk?" Johannes maakte deze gevolgtrekking zonder zich bizonder te ontzetten. Het scheen hem zelfs eerder een belangrijk avontuur.

— „Neen! neen!" zei de Dood. „Wou je dat zoo graag?"

— „Ik wou het niet. Maar ik ben er ook niet bang voor." —

— „De laatste maal, Johannes. vroeg je of ik je wilde mee-nemen."

— „Dat zou ik nù niet vragen," zei Johannes, „het leven wordt nu pas mooi."

— „Ben ja dan nu niet bang voor me, Johannes?"

— „Neen, want ge ziet er nu zooveel vriendelijker uit."

— „Ik ben ook vriendelijk, Johannes. Hoe meer je je best doet om mooi te leven, hoe vriendelijker ik word.

— „Maar hoe komt dat, vriend Hein? Ik zou denken, hoe mooier leven, hoe moeielijker scheiden." —

— „Het moet het rechte mooi zijn, Johannes, het rechte mooi."

— „Dan zoek ik nu toch zeker het rechte mooi, dat ge zooveel vriendelijker kijkt." —

— „Je zoekt het wel, Johannes. Maar kijk goed uit of je 't ook vindt. Pas op, pas op. Als ik weerkom, wou ik recht glunder kijken, lieve Johannes en daar moet je voor zorgen."

— „Hoe dan, vrind Hein? Hoe onderscheid ik het rechte mooi? Hoe kan ik u glunder laten kijken als ge weerkomt?"

Maar de dood wendde zijn bleek gezicht weer af, schudde even het hoofd, en bleef onbewegelijk en zwijgend zitten. Nog eens vroeg Johannes hem aan, maar het baatte niets. Toen werd zijn hoofd weder dof en zijn oogen zwaar en alles verdween in een sluier van slaap, onder het dreunend en trillend deinen van zijn leger.

Toen hij den volgenden morgen bovenkwam zag de wereld weer recht helder en lustig. De zon scheen verwarmend op het dek, de frissche blauwe zee tintelde in 't licht en daar vóór hem, daar lag het vreemde land, als een lange reeks blankgrijze kusten, lekker zich koesterend in den October-zonneschijn. Kleine huisjes zag Johannes op de heuvels staan, in den grooten dag, en hij dacht aan het heele kleine leven dat in die huisjes voortging, van aankleeden en boterammen en kindertjes naar school gaan, alles zoo gewoon en klein in wat voor hem zoo vreemd en groot was.

Zij voeren een groote rivier op, veel breeder dan de Rijn. De meeuwen zwierden over het gelige water en rustten op de zandbanken en bij de slibbige oevers. Kris en kras laveerden de visschersbooten rondom hen en een menigte schepen en stoombooten kwamen hen te gemoet. Eindelijk doemde in de verte een reuzige stad, gansch in grauw nevelwaas, met de donkere warreling van scheepstakelij, fabriekschoorsteenen en torens. Somber, ontzachlijk, onbegrijpelijk.

Als Johannes niet zoo vervuld ware geweest met zijn twee kinderen dan had hij meer acht gegeven op de stad. Nu nam hij die maar even waar, als een onverwachte schaduw, waarvan men de herkomst niet begrijpt, als een onheilspellend vóórgevoel, als het rommelen van den grond vóór een aardbeving, een oogenblik later is de schrik voorbij en gelooft men 't niet meer.

Zoo was ook Johannes de groote stad, en de mijnwerkers, en alles vergeten toen hij de stemmetjes der twee lieve meisjes hoorde.

Zij woonden in een landhuis, dat Johannes prachtig toescheen, een klein paleis. Het was gebouwd van roode baksteen en grijze kalksteen, en stond op een heuveltop, dicht bij de zeekust. In den tuin stonden donkere cederboomen en steen-eiken, en groote perken

rhododendrons. Het gras was kort en effen, zoo effen als groen fluweel, en daartusschen lagen de keurig nette paden van geel grint.

Het was geen gemakkelijke dag voor Johannes en lang zoo plezierig niet als hij gedacht had. Opgewacht te worden door een lakei, als men zonder koffertje uit een derde klasse komt, dat was geen pretje. Zulk soort beproevingen had Johannes nog niet ondervonden.

In huis was het zeer stil en statig. De kinderen hadden les, en waren in 't eerste uur niet te zien. Johannes kreeg een bange indruk van zwierige pracht, waarbij hij zelf bespottelijk afstak, en van benauwende deftigheid. Hij wou dat hij hier nooit gekomen was, met zijn hoopvolle en overmoedige stemming was 't in eens gedaan. Hij struikelde over witte berenvachten, en liep tegen een glasdeur aan, in de meening, dat die open was, als ware hij een hommel achter een vensterruit. Hij dacht hoe hij 't snelst weer weg zou komen, en wou dat hij bij Markus was, in het kleine kroegje. Heel ver van schreien was hij niet.

In het stille salon, bij een zacht knetterend steenkolenvuurtje, lag de gravin op een sofa. Johannes kwam met groote stappen naar haar toe en maakte een linksche buiging. Een groot aantal hondjes, misschien wel zeven, blaften tegen zijn beenen. Hij dacht om zijn frontje en de groenglazen knoopjes er in, en hoe die

volstrekt geen zwierigen indruk zouden maken. Mevrouw keek alsof ze zich niet recht meer herinnerde, wie hij was en wat hij eigenlijk doen kwam.

— „Ga zitten," zei ze in 't Engelsch, met een gekunsteld glimlachje en een vermoeide stem, „ik hoop dat je een aangename reis gehad hebt."

Johannes ging zitten en merkte nu op dat er nog iemand in de kamer zat, tegen wie hij beproefde nogmaals te buigen, hetgeen echter niet opgemerkt werd.

Dat was een zeer indrukwekkende persoon. Ze lag achterover in een leuningstoel en had zooveel witte kant, zwanendons, gaas en tulle aan, dat ze nog veel grooter en zwaarder leek dan ze al was. Op 't hoofd droeg ze een reusachtigen hoed met levensgroote pruimen en perzikken, blauwe kunstbloemen, vergeet-me-niet en korenbloem, en een blauw-gazen sluier. Haar gezicht was bizonder groot, oorspronkelijk hoogrood, maar door veel poeder tot rose getemperd, een weinig puisterig, en min of meer gekneveld. Haar dikke, roode, glimmende handjes waren stijf van juweelringen en hoewel het volstrekt niet warm was, bewaaide ze zich onophoudelijk met een grooten waaier van witte struisveeren, waartusschen paarse en groene edelsteenen blonken. De zonderlingste snuisterijtjes van goud en zilver, varkentjes, kruisen, hartjes en penningen, hingen in een dikken bundel op haar boe-

zem, aan lange veelsnoerige kettingen. Een dunne krukstok met gouden heft stond bij haar stoel, en op het tafeltje bij haar hand zat een kleine groene papegaai en at druiven. De zeven hondjes, allen wit met lichtblauwe strikjes om den hals, hoorden blijkbaar van haar, want ze zaten in een dreigenden kring als wachten om haar heen, en loerden vinnig naar Johannes' beenen.

— „Wat moet die jongen?" vroeg ze, met een geweldig grove stem, zonder ook maar even naar Johannes op te kijken, en eer er antwoord kwam riep ze: „Alice!"

Terstond kwam van achter een portière, alsof 't in de comedie was, een keurig net kameniertje, in 't zwart gekleed met blinkend witte muts en manchetjes, voor den dag, zweefde met stille stapjes en maniertjes naderbij en gaf de groote dame een reukflesch, waaraan deze ijverig begon te snuiven.

Johannes zat dood-verlegen. Hij voelde, dat die kostbare kristallen reukflesch op hem doelde. Die riep met de flikkerende taal van zijn honderd geslepen vakken: „Je stinkt naar de derde klasse." Hij zat als toegeschroefd en verlamd en keek naar de reukflesch, als wenschte hij dat het een dynamietbom ware, die aanstonds hem, het schoone huis, en al zijn schoone illusies in de lucht zou laten vliegen.

Toen kwam gravin Dolores hem te hulp.

— „Lieve Lady Crimmetart," zeide ze met vleiend stemgeluid, „dit is een zeer interessant jong mensch, werkelijk zeer interessant. Hij is een jong dichter, die zijn eigen composities zingt, is 't niet zoo, Johannes? En zoo allerliefst weemoedig, werkelijk allerliefst, u moet het eens hooren, lieve vriendin! ik weet zeker dat het u bevallen zou."

— „Werkelijk?" zei de grove stem, en het vervaarlijk groote gezicht met de blauwe puil-oogen keek Johannes aan.

— „O ja, lady Crimmetart," ging de gravin voort, „maar dat is nog niet alles. Johannes is ook een medium, een sensitief, die allerlei elementalen zien kan, soms zoo maar op klaarlichten dag, is 't niet zoo, Johannes?"

Johannes was veel te beroerd en te beduusd om iets anders te doen dan verwezen knikken.

— „Werkelijk?" zei lady Crimmetart, met een stem als die van een scheepsgezagvoerder bij vliegend weêr. „Dan moet hij op mijn avond-partij komen van aanstaande Zaterdag." —

— „Hoor je 't, Johannes? — Dat is een groote eer," zei gravin Dolores. — „Lady Crimmetart is een van de knapste vrouwen van de wereld, en op haar partijen komt de keur van het intellectueele Engeland."

— „Ik zal je laten praten, jong man," zij lady

Crimmetart, „met Ranji-Banji-Sing van de Universiteit van Benares, de groote theosoof, en met Professor von Pennewitz uit Moskou.”

Men kan zich denken welk een heerlijk vooruitzicht dit voor den armen kleinen Johannes opende. Maar Lady Crimmetart verzocht niet, ze kommandeerde. Er scheen niets tegen te doen.

Toen kwam een ander kamermeisje, even net en vlug en stil als ’t eerste, en presenteerde thee met dunne boterhammetjes en heet gebak. Johannes zag zenuwachtig toe, hoe men daarvan nemen moest, en probeerde dat na te volgen, maar gooide natuurlijk de melk om, onder het koele, scherpe toekijken van het keurige kamermeisje.

„De bisschop komt ook!” viel Lady Crimmetart uit. „Die engel!”

Johannes stelde zich vóór: de mijter en de kromstaf op de avond-partij. Het deed hem denken aan Sinterklaas. De dames praatten daarop over kerkelijke zaken, over avondmaal en altaar, over verkiezingen en graanrechten, tot hij er niets meer van volgen kon. Eindelijk werd Alice weer geroepen, het rijtuig besteld, de reukflesch in een groote reticule gestopt, de zeven hondjes als kralen aan een lang blauw-zijden koord geregen, en zoo vertrok de stoet, de papegaai op de hand der kamenier. Bij de deur keerde de groote dame,

die wat jichtig liep, zich nog eens om, zich steeds bewaaiende, en bulderde Johannes toe: „Op tijd zijn, hoor! en vergeet je instrument niet!”

— „Een vrouw uit millioenen.” — zei gravin Dolores, toen ze weg was. „Is het geen wonderbare vrouw, Johannes? zoo goed! zoo verstandig!” —

— „Ja! Ja!” zei Johannes gedwee, angstig denkend over dat instrument dat hij mee moest brengen.

Eindelijk, eindelijk, daar hoorde hij een druk gekweel van hooge stemmetjes, en het getrampel van luchtige voetjes door ’t stille huis.

Zijn hart begon te bonzen. Daar ging de deur open, en in een paar seconden voelde hij de dierbare zachte handjes hem beroeren, en werd hij als overstelpt door de drukke, hooge stemmetjes.

Dat gaf troost. En toen zij hem mee naar buiten trokken en hij met hen wandelde in de frissche avondwind, aan iederen arm een kind, over de groene klippen langs de wijde zee, toen ging wat van de beklemming weg, en voelde hij iets van dat nieuwe geluk waarop hij gehoopt had.

Maar des nachts kon hij niet slapen, en toen ’t licht kwam, lag hij nog in spanning te turen naar de fraaie zoldering van donkerbruin hout, waarop kleine sterretjes van verguld te zien waren.

Hij, de kleine Johannes, was te gast bij een gravin, in een schoone wereld ingeleid, en bij de liefste wezentjes onder de menschen. Hij was nu bij zijn kinderen, maar hij was toch niet gelukkig. Hij was immers veel te arm en te dom, en zou hier jammerlijk beschaamd worden. Als hij aan die flikkerende reukflesch dacht en aan het omgevallen melkkannetje, duwde hij beschaamd en wrevelig zijn neus in de kussens.

En toen hij eindelijk tegen den morgen even insliep, droomde hij van een grooten winkel, waar enkel zwembroekjes te koop waren, in honderderlei stoffen en kleuren, met bont omzoomd, van laken, leder, hermelijn en fluweel, met strikken en monogrammen. En toen Johannes er een kwam uitzoeken voor de avondpartij, stond een reusachtig man, met een langen baard en hooge bonte muts op, achter de toonbank. Dat was Professor von Pennewitz en die nam hem examen af, maar Johannes wist niets, hoegenaamd niets. Hij moest zakken. Toen kreeg hij een viool zonder snaren en daarop moest hij spelen, en toen dat niet lukte, nam von Pennewitz zijn bonten muts en zette hem die op, zoodat Johannes er heelemaal in verdween en voelde of hij stikken zou van warmte en benauwdheid....

Daar luidde een krachtig: „tik! tik! tik!" en hij werd wakker, klam van angst.

V.

Nog éér hij „ja!” had geroepen — (in plaats van „yes!” zooals hij zich nadrukkelijk had voorgenomen, maar door de verrassing niet deed) — daar ging de deur open en het kamermeisje kwam binnen, met een groot zilveren theeblad in de handen. Ze zag nog keuriger en netter dan gisteren, alsof ze al dien tijd onder een glazen stolp had gestaan, en ze kwam zonder eenige beschroomdheid naar Johannes toe, en presenteerde hem thee.

O wee, dat was een beklemmende zaak! Zooiets was hem niet overkomen sinds hij de kinkhoest had en zijn moeder nog leefde, die hem op bed thee met beschuitjes bracht. Daatje kwam hem ook wel eens roepen en dat maakte hem boos, omdat het leek alsof hij nog een klein kind was. Met Daatje was het ook heel wat anders. Die leek meer op een baker.

Maar dit wild-vreemde en zwierige dametje, met opgemaakt haar en mutsje met sneeuwwitte linten,

dat hem overviel in zijn hemd, gezond en wel in bed, terwijl zijn frontje nog eenzelvig over de stoelleuning hing, en de groenglazen knoopjes als verschrikt naar de overige schamele kleeding keken, die op de tafel lag uitgespreid — dat bezorgde hem bange oogenblikken. Hevig blozend weigerde hij de thee en hield zich doodstil, terwijl zijn kamer werd opgeruimd. Bij elk van zijn povere kleedingstukken, dat onder het oog of de handen van het nuffige kamermeisje kwam, voelde hij haar schampere onuitgesproken gedachten. Tot aan zijn neus kroop hij onder de lakens en het zweet brak hem uit. Hij herademde toen de deur achter haar dichtging, en keek verwonderd naar de kannen met warm water en de sneeuwige bad-handdoeken die ze voor hem achterliet, onzeker wat men verwachtte dat hij met dat alles precies zou uitrichten.

Ja, het was waarlijk geen peulschil voor Johannes, die intrede in een beter menschenleven en schooner menschenwereld.

In den voormiddag ging het wat beter, want hij bleef alleen met de twee kinderen en hun Duitsche goevernante. Dat was een gewoon vriendelijk mensch, waarbij Johannes zich meer op zijn gemak gevoelde, en die hij durfde raadplegen over zijn kleeding, en over al wat hij in zulk een deftig huis al zoo niet of wèl kon doen.

De gravin zelve zag hij niet vóór den namiddag. Toen kreeg hij door tusschenkomst van de kamenier een uitnoodiging om bij mevrouw te komen. Ze wenschte met hem te praten.

Ze lag weer op de sofa en beduidde hem dat hij bij haar zou gaan zitten. Johannes dacht dat ze hem iets zou te vragen hebben. Maar neen! ze verlangde niet anders dan conversatie, hij moest maar weten waarover. Toen Johannes dit bemerkte wist hij natuurlijk niets, en na een pijnlijk kwartiertje, waarin hij niet veel meer uitbracht dan „ja, mevrouw!" en „neen! mevrouw!", werd hij ontslagen, nog ongelukkiger dan te voren.

De hoofd-maaltijd, des avonds half acht, was niet minder plechtig, beklemmend en vol inspanning. Het was stil als bij een begrafenis, men sprak zacht en fluisterend, onhoorbaar liepen de bedienden af en aan. De goevernante had Johannes gezegd, dat hij zich „kleeden" moest, maar och arm! wat had hij om zich te kleeden?

En toen hij achter zijn stoel stond, in zijn schamele buisje en zijn frontje, en de kaarsen met hun rose schermpjes de bloemen en het schitterend tafelgerei beschenen, en mevrouw in het groote halfduistere eetvertrek kwam aanruischen met zijden gewaad, toen voelde hij zich weer recht rampzalig. Met het Engelsch

ging het ook bijster stroef en Hollandsch scheen hier niet zeer in zwang. Bij ieder gerecht wist hij dat hij iets verkeerds of onhandigs deed, en als de lakeien over hem heen bogen, bij 't aanbieden der schotels, bliezen ze minachting in zijn hals.

Den tweeden nacht sliep hij spoedig in, vermoeid als hij was door veel niet-slapen. Maar tegen den nanacht, daar begon het akelig en vervaarlijk in zijn droomen te spoken. Ik behoef u zeker niet te vertellen hoe spaansch het daarbij kan toegaan. Woedende stieren die hij ontloopen wou en telkens weer zag aankomen bij 't inslaan van een laan. Eenzame kamers met deuren die opengaan, van zelf, en een voetstap en een schaduw om den hoek, van *het*. Spoorrails en een trein in de verte en opeens niet verder kunnen. Hevig bonzen op de deur en geroep „Johannes! Johannes!" en dan wakker worden en doodelijke stilte. En daarna bemerken dat er iets heel raars in de kamer is, iets allerwonderlijkst, een broek die van zelf wegwandelt, en een griezelige frats in een hoek — en dan begrijpen dat men nog niet wakker is, en wanhopige inspanning om echt wakker te worden. Al dat bange ondervond Johannes dien nacht.

En toen hij eindelijk heusch wakker werd, met een schreeuw, die hij zelf hoorde nagalmen in de stilte, en lag te luisteren naar het bonzen van zijn hart, toen hoorde

hij waarlijk als een zachte echo van zijn kreet, een bang gesmoord gejammer en gekerm, dat weerklonk door de stille portalen van het nachtelijke huis. Toen het weer stil was, dacht hij dat het nog droomen was geweest. Maar daar begon het weer, terwijl hij klaar wakker lag, en hij voelde dat hij kippevel kreeg, zoo'n akelig geluid was het. Weer stilte. „Het zal een hond geweest zijn," dacht hij. Maar daar begon het weer. Zoo kermt geen hond, het is een menschengeluid. Zou Olga of Frieda ziek zijn?

Maar toen het weer kwam, hoorde hij dat het Olga of Frieda niet konden zijn. Het was 't geluid van een veel ouder mensch. En niet van een zieke, maar van iemand in doodsangst, die bedreigd wordt en om erbarmen smeekt. Iets als: „O! — O! — O! — O — god! — O — god! — genade!" Maar woorden verstond hij niet, want het klonk maar heel flauwtjes.

Hij dacht dat er een moord gepleegd werd en herinnerde zich dat de Dood met hem had gereisd. Hij sprong uit 't bed en stapte op 't duister portaal. Daar was alles rustig. Het geluid kwam van boven. Nu hoorde hij ook in antwoord op het kermen, een kalme, bedarende, sussende stem, soms vermanend, soms vleiend. Een deur ging open, er schemerde zwak licht, een andere deur ging weer open en toe. Dit alles scheen te beteekenen dat Johannes' tusschenkomst in

't geheel niet noodig was, dat hij misschien een heel gek figuur zou slaan, door te willen optreden als redder. Toen ging hij weer slapen, maar in nare, droefgeestige stemming.

Des morgens zaten de beide meisjes en de goevernante aan 't ontbijt, met thee en havermout en geroosterd brood en ham en eieren, alsof er niets gebeurd was. De moeder was weder afwezig tot den namiddag. Frieda en Olga zaten zeer rustig en stil te eten, als uiterst welopgevoede meisjes.

Eindelijk kon Johannes niet langer zwijgen en vroeg aan de Duitsche juffrouw:

— „Is er iets ergs gebeurd van nacht?"

— „Neen!" zei de Duitsche juffrouw en keek op haar bord. „Er is een zieke in huis."

— „Heb je Heléne gehoord?" zei Olga, Johannes ernstig aanziend. „Ik hoor haar niet meer. Vroeger hoorde ik haar wel, maar nu slaap ik er dóór. Arme Heléne!"

— „Arme Heléne!" lispelde Frieda haar plichtmatig na, en lepelde vlijtig haar havermout verder.

Des middags werd Johannes weer in het salon geroepen. Hij had een lange wandeling langs zee gemaakt, alleen, en was wat meer op zijn gemak. Hij had zich voorgenomen te vragen of hij weer weg mocht gaan,

daar hij toch hier niet hoorde, en zich ongelukkig voelde. En de avondpartij, morgen bij Lady Crimmetart, waar hij zou moeten komen met een instrument, die was hem te machtig. Vóór dien tijd moest hij weg.

Maar eer hij in dier voege zijn woord kon doen, begon zijn gastvrouw aldus:

— „Lieve Johannes, ben je van nacht geschrokken? Heb je wat gehoord?"

Johannes knikte.

— „Nu dan, omdat ik vertrouwen in je stel, zàl ik je mijn droevig geheim meedeelen. Luister."

En de voorname en bevallige vrouw wenkte hem met haar liefsten glimlach vertrouwelijk naderbij, en deed hem neerzitten op een laag stoeltje bij de sofa.

Toen was het Johannes, of hij bijna verkleumd in een warme kamer werd gebracht. Het tintelde hem behagelijk langs den rug en hij kreeg een heerlijk gevoel van rust en veiligheid. Mevrouw legde haar zachte fijne hand op de zijne en keek hem vriendelijk in de oogen. Wat was zij mooi, en wat had zij een zachte, vleiende stem. Al de benauwing der laatste dagen werd vergoed.

— „Ik zal maar tegen je spreken, lieve Johannes, of je veel ouder bent. Je schijnt me werkelijk ouder en wijzer dan je jaren meebrengen, is 't niet zoo?"

Johannes was gestreeld.

— „Je moet dan weten dat ik ontzachlijk veel geleden heb in mijn leven. Het leed was, om zoo te zeggen, mijn trouwste levensgezel, van mijn vroegste jeugd.”

Het hart van Johannes ontstak al in mededoogen. Mevrouw ging voort, in keurigen stijl en het vloeiende Engelsch dat Johannes meer bewonderde dan wel goed verstond.

— „Mijn huwelijk was zeer ongelukkig. Door dwang van mijn ouders huwde ik een rijken man, dien ik niet liefhad. Hij is nu dood, — ik zal geen kwaad van hem spreken....”

Hier was Johannes reeds klaar met zijn overtuiging dat die man een aterling was geweest.

„Ik zal je ook niet plagen met het verhaal van al onze ellende. Laat ik volstaan met te zeggen, dat we niet bij elkaar hoorden en elkanders leven verbitterden. Na een zes jaren lange foltering, — want anders was het niet — gebeurde er iets.... wat in zulke gevallen meestal gebeurt.... Begrijp je wat ik bedoel?”

Johannes begreep het niet, wat hij zeer spijtig vond en dom van zichzelf.

„Ik ging van een ander houden.... Zul je mij er om minachten?”

Neen! neen! schudde Johannes zeer nadrukkelijk.

„Gelukkig kan ik er bij zeggen, lieve jongen, dat ik mijzelven niets te verwijten heb en mijn kinderen

zonder schaamte in 't gelaat mag zien. De man van wien ik hield, was ongelukkig getrouwd, evenals ik. — Wij hebben elkaar nooit weergezien, zelfs niet...."

Een pauze, waarin de stem der schoone spreekster stokte, en zij even slikken moest, terwijl haar oogen vochtig befloersd werden. Johannes' hart versmolt in medegevoel.

— „Zelfs niet, toen ik vrij was. Mijn man vond aanleiding in dit geval, om mij mijn kinderen te ontnemen. Jaren heb ik gescheiden van hem geleefd, zelf in armoede en ontberingen, met maar één oude knecht die mij niet wilde verlaten, ondanks zijn schraal loon.

„In dien tijd, mijn jongen, — je zult misschien verwonderd zijn het te hooren — verlangde ik niet alleen naar mijn kinderen, met knagend verlangen, maar zelfs naar hem, die mij zooveel verdriet heeft aangedaan. Het samen ouder-zijn over lieve kinderen is een wonderbare band, die nooit geheel verslijt. Ik zou hem alles vergeven hebben, zoodra hij mij terug riep."

Een stilte, waarin Johannes' tot bewonderen zoo geneigd gemoed zich gansch daaraan overgaf. Mevrouw vervolgde:

„Ik ben teruggeroepen, maar helaas! te laat. Men telegrafeerde mij, dat hij ziek was en mij spreken wou. Maar toen ik kwam, lag hij al te ijlen, en is niet meer tot kennis gekomen. Drie dagen en nachten zat ik aan

zijn bed, nagenoeg zonder slaap, om op te vangen wat hij mij te zeggen mocht hebben. Maar het bleef ijlen, ijlen, ijlen. Verwarde onzin, zonder ophouden, met een zachte prevelstem. Hij kende mij wel, maar hij bleef even hard en koud, soms spottend, soms boos en schamper. Die nachten vergeet ik nooit....

„Bij mijn twee kinderen vond ik een ouder meisje, dat ik nooit gezien had. Men zei mij, dat het een vóórkind was van mijn man. Ik had er nooit van gehoord. Waar de moeder was kon men mij niet zeggen. Men meende dat zij dood was. Het meisje was toen zoowat vijftien jaar. Mooi, met prachtig teint, fijn profiel en loshangend zwart haar...."

„Mooier dan Frieda of Olga?" vroeg Johannes.

Mevrouw glimlachte:

„Heel ander mooi. Veel somberder en weemoediger. Toen ik bij haar kwam zat ze te schreien en wou niets van me weten. „Ieder heeft een hekel aan me," zeide ze maar. En dat herhaalde ze den ganschen dag. Ze deed niets als heen en weer loopen, schreien en tobben. Alleen met groote moeite was ze des morgens tot opstaan en aankleeden te krijgen. En 's avonds niet tot slapen gaan. Ze was zielsziek, en is gaandeweg erger geworden. Mijn man stierf en ik bleef met het drietal achter, waarvoor ik zoo goed zorgde als ik kon."

Toen bestudeerde gravin Dolores een tijdlang haar

mooie, juweel-versierde handen, en ging langzaam voort:

„Omtrent haar moeder wist Heléne niet veel. Maar ze hield steeds vol dat zij leefde en terug zou komen, en ook.... dat haar vader er mede gehuwd was...."

Weder een lange stilte. Mevrouw keek met hare zacht toegenepen oogen Johannes aan, of hij begreep. Maar hij begreep blijkbaar niet, en zat met argeloos geduld te wachten wat er verder komen zou.

— „Voel je, Johannes! — wat dit zou beteekenen, voor mij.... voor mijn kinderen.... als het wáár was?"

Johannes voelde alleen dat hij de spreekster eenigszins verward en schaapachtig aankeek.

— „Bigamie, Johannes, is een ontzettend misdrijf!"

Wacht! daar ging hem een licht op, hoewel flauw. Zijn lieve kinderen zouden dan niet wettig zijn, onecht, natuurlijk, of hoe het heette. Ja, ja, dat ware wel ontzettend, al was het niet aan hen te zien. Maar de gravin hielp hem nog verder.

„Het denkbeeld, Johannes, te leven van het fortuin van een ander is voor een vrouw van eer ondragelijk!"

Al weer wat! Het fortuin van een ander! Dus hoorde wellicht al die pracht aan de arme gekke Heléne. En zijn mooie lieve kinderen en hun schoone moeder waren maar onrechtmatige indringsters, woekerend op ander's eigendom.

Johannes deed eerlijk zijn best iets van al die verwarde en rare dingen te voelen, zooals de spreekster het scheen te voelen. Maar dat gelukte niet. Toen zei hij, in zijn behoefte tot troosten, maar dapper wat hem voor den mond kwam, in een strompelend Engelsch dat ten slotte hals-over-kop van de trap rolde.

— „Neen, mevrouw, u moet u daar niets van aantrekken. U is mooi, en uw kinderen zijn mooi, en daarom komt al dat mooie u toe. Van die schande geloof ik niets, want ik heb er niets van gezien. Als er schande was, dan zou ik die toch moeten merken. Maar wie merkt er nu wat van, of er ergens iets op een papier staat, in een of andere kast, wie weet waar? Bent u, en Frieda, en Olga daarom minder mooi? minder lief? minder goed? Ik geef er niets om. Heelemaal niets."

De gravin begon zoo hartelijk te lachen en drukte zijn hand zoo innig, dat Johannes er verlegen onder werd.

— „O, jij dierbare jongen!" riep ze al lachend. „O jij rare, grappige, snoezige jongen! Je maakt me waarlijk heelemaal vroolijk! Zoo vroolijk was ik in lange niet."

Johannes was trotsch en blijde door zijn succes. Gravin Dolores droogde haar lachtranen met haar kanten zakdoekje, en hervatte:

— „Maar laat ons nu even ernstig zijn. Het zal je nu ook duidelijker worden waarom ik mij zoo interesseer voor al wat spiritisme is en theosofie. Waarom ik

zoo graag luister naar de wijsheid van mijnheer van Lieverlee en Lady Crimmetart. Waarom ik dien kring der Plejaden in Den Haag frequenteer — en óók, Johannes, waarom het mij zoo verheugde jou te ontmoeten, toen ik hoorde dat je ook een medium bent, en de elementalen kunt zien op klaarlichten dag."

— „Waarom dan, mevrouw!" vroeg Johannes, eenigszins beklemd.

— „Maar, jongenlief, hoe kun je dat vragen! Niets kan mij immers mijn gemoedsrust teruggeven, als één woord van hem, van de overzijde van het graf!"

Ach! dat was een zware slag voor Johannes. Niet zoozeer verdroot het hem, dat hij dus maar om een bij-oogmerk hier te gast was genood — zoo hooghartig was hij nog niet — maar wèl, dat hij nu zeker de lieve vrouw zou teleurstellen. Hij zuchtte en keek op 't tapijt.

— „Willen wij de zieke eens opzoeken?" vroeg mevrouw, terwijl ze opprees.

Johannes knikte en volgde haar.

Nauwelijks ging de deur van het ziekenvertrek open, of uit den hoek der kamer weerklonk een erbarmelijk gegil.

Het arme meisje zat ineengedoken, in haar witte nachtpon, op den grond, de lange zwarte haren ver-

spreid neerhangend over gelaat en rug. Haar schoone, donkere oogen stonden wijd gesperd en haar gelaat had de uitdrukking van doodelijken angst.

— „O God! — daar heb je 't al!" gilde ze bevend. „Nou zal 't gebeuren! — O God, nou zal 't heusch gebeuren! — Ik wist het wel! — Daar heb je 't al! — Zei ik het niet? — Nou gebeurt het! — O! O! O!"

De verpleegster suste en maande, maar het arme, geplaagde schepsel beefde en kreet, en keek zoo radeloos bang, dat Johannes in groote ontroering vroeg weer weg te mogen gaan. Het had den schijn alsof ze hem zoo vreesde.

— „Neen! mijn jongen!" zei de gravin, „het is niet om jou. Zoo doet ze bij ieder die binnen komt. Bij alles wat ze hoort of ziet: ze is altijd maar bang! bang!"

Dien ganschen dag, en een groot deel van den nacht, peinsde Johannes over deze éene vraag: „Wáárvoor, wáárvoor is dat arme meisje zoo bang?"

VI.

Johannes ging niet heen, en de dag van de gevreesde avondpartij kwam. Nu wat vrijmoediger geworden, had hij zijn nood geklaagd, het rijtuig was vóórgekomen en in het naburige stadje was hij van passende kleedij voor het feest voorzien.

Doch daarmee was zijn onrust nog niet gepaaid.

— „Wil u dan ook zeggen, lieve mevrouw," zeide Johannes dien namiddag, toen hij met de kinderen en hun moeder bijeen was, „dat ik heusch geen instrument kan bespelen. Laat ik mij toch mogen stilhouden, alstublieft!"

— „Maar, Johannes!" zeide mevrouw, „dat zou werkelijk zeer onaangenaam zijn voor mij, na wat ik van je verteld heb. Men verwacht iets van je."

— „Ik kan niets!" zei Johannes benauwd.

— „Hij jokt, mamie!" zei Olga, „hij kan met kastanjetten klepperen en beesten nadoen."

— „O ja! allerlei soorten van beesten. Zoo vreeselijk aardig!" riep Frieda.

— „Is 't waar, Johannes? Nu dan?"

Het was waar, dat Johannes, om zijn beide vriendinnetjes te vermaken, op de wandeling allerlei diergeluiden, zooals dat van paard, ezel, koe, hond, kat, varken, schaap en geit, had nagedaan. Ook in 't nafluiten van vogels was hij vaardig genoeg, om de beide meisjes tot opgetogen bewondering te brengen. En één enkel instrument bespeelde hij inderdaad verdienstelijk. De echte jongenskleppers, die iedere school- en straatjongen in Holland in den zak draagt, gedurende enkele maanden van 't jaar. Menigen herfstdag, slenterend van school naar huis, had hij zich den weg gekort door een scherp en helder, onafgebroken: „van-je-rikketikketik! van-je-rikketikketik! van-je-rikketikketik — tak! — tak!"

Nu vleiden de meisjes hem aan, dat hij het mamie ook zou laten hooren. Hij haalde zijn kleppers, die hij hier zelf gemaakt had, en ratelde er lustig op los.

— „Mooi zoo!" riep de gravin. „Nu moest je er nog bij dansen en zingen, als de Spanjaarden."

Dansen, dat ging niet, vond Johannes, maar zingen, dat wou hij wel. En hij zong allerlei straatdeuntjes, van: „O moeder de zeeman!" en „Sara, je rok zakt af" onder felle kleppermuziek. De kinderen vonden het prachtig.

Opgewonden door hun geestdrift begon hij allerlei malligheid te improviseeren. De meisjes klapten in de handen en werden hoe langer hoe joliger. Johannes zette zich in postuur en kondigde zijn voordracht aan, alsof hij voor een publiek stond. De gravin ging met haar dochtertjes op een rei zitten, de meisjes onbedaarlijk van plezier.

— „Schetsen uit het Dierenleven" kondigde Johannes aan, en begon, onder gestage klepper-begeleiding, op de bekende deun van het Carneval de Venise:

„Een kip die uit Japan kwam
„bezwoer een manke pad
„dat zij hem nooit tot man nam,
„dat zat hem lang niet glad."

De meisjes gierden en trappelden van de pret.

— „Nog meer, Jo! nog meer, Johannes! toe dan!"

— „Kostelijk!" riep de gravin, nu ook Hollandsch sprekend.

„Een neushoorn tot een luis riep
„dat hij hem plat zou slaan,
„de luis die gauw naar huis liep,
„trok zich daar niks van aan.

„Een sprinkhaan die in 't gras was
„zei tot een chimpansee:
„Sta toe dat ik uw jas pas,
„ik wou naar 't bal maské."

„Een snoek die op de stoep stond,
„vroeg of zijn commensaal
„ook haren in de soep vond,
„dat was een groot schandaal.

„Een krab die van een grap hield,
„gaf zijn mama een trap,
„zoodat zij van de trap viel,
„toen lachte de krab zich slap."

„He foei!" joelden de meisjes. „Hoe stout! Nog meer? Jo!"

„Een stomgeboren stokvisch
„sprak eens een bokkem aan:
„Ik merk dat ik mijn kop mis,
„en dat heb jij gedaan!"

„De lintworm van een gendarm,
„zei: lieve brigadier!
„wat is het in uw darm warm,
„nooit ga ik weer van hier!

„Een tijger van Timboektoe
„riep tot een leeuw: O jee!
„eer dat ik 't in mijn broek doe,
„wijs mij eens gauw de pl....

— „Ho! ho! fi-donc!" riep mevrouw. „Nu word je ordinair."

— „Hè nee! mamie, juist grappig!" riepen Frieda en

Olga „dóórgaan! dóórgaan! — Hij is zóó grappig! — Toe, Jo!" —

Maar Johannes was wat onthutst door de vermaning en de „schetsen uit het dierenleven" werden niet verder voortgezet.

Des avonds reden de gravin en Johannes in het staatsierijtuig naar Lady Crimmetart. Deze woonde in een zeer fraai huis, een kasteel, in een groot park. Uit de verte zag Johannes al de hel-verlichte ramen en de rijtuigen voor de kolommen van den ingang.

Er was een soort baldakijn uitgespannen, en een lange helroode looper gelegd van zware stof, zoodat de gasten van uit hun rijtuig goed beschut in de prachtige vóórhal konden komen. Aan weerszijden stonden lakeien op een rei, wel twintig aan iederen kant. Ze zagen er zeer indrukwekkend uit, allen lang en zwaar, met broeken van geel pluche, en gegaloneerde roode rokken. Johannes verbaasde er zich over, dat het allen zulke oude menschen schenen te zijn, want hun gepomadeerde haren waren spierwit. Dat was echter van 't poeder en hoorde zoo voor de deftigheid. Wat voelde Johannes zich klein en sjofel, toen hij door die spitsroede van livereien liep.

Daarbinnen straalde verblindend licht. Johannes werd er geheel beduusd van. Hij beklom de breede treden

van een hoog overwelfde trap van veelkleurig marmer. Vaag zag hij bloemen, electrische lampjes, bonte tapijten, breede blinkend-witte vlakken van heerenoverhemden, in zwarten rok, bloote dameshalzen met juweelen en wit dons. Een gedempt geroezemoes van zachte stemmen, geruisch van zijden kleeren, afroepen van namen.

In 't verschiet, boven aan de trap, gloeide de opdrachtige tronie van Lady Crimmetart, als een onveilig sein op een spoortraject. Alle gasten kwamen naar haar toe, hun namen werden afgeroepen, dan kregen ze een handje en bogen.

— „Welken naam, mijnheer?" vroeg een reuzenlakei, schuin tot hem overbuigend. Johannes stamelde wat, maar de gravin herhaalde het anders.

— „Professor Johannes, van Holland!" hoorde hij roepen. Hij boog, kreeg een handje, en zag het gepoederde gelaat grijnzen met zoetelijk gemaakten glimlach. Lady Crimmetarts hals en armen waren zoo vervaarlijk dik en bloot, dat Johannes er haast van schrikte en er niet recht naar durfde kijken. Een zware vracht edelsteenen flonkerde er op. Groote, platte, gelijkvormig vierkant geslepen diamanten, en peervormige paarlen, om en om. Drie witte struisveeren wiebelden in haar kapsel. Ze had geen dieren bij zich, maar wel haar waaier en haar goud-geknopten krukstok.

— „Hoe vaar je?” vroeg de grove stem. Maar om een antwoord was ’t niet te doen. Want eer Johannes kon zeggen dat hij tamelijk wel was, stond ze al te grijnzen tegen een ander. Naast haar stond een korte, stevige mijnheer, met een glimmend kaal hoofd, een rood gezicht met harde scherpe groeven en een groote bonkige neus, precies een kop zooals men wel op knoppen van wandelstokken en parapluies uitgesneden ziet. Dat was Lord Crimmetart, die gaf Johannes een fermen handdruk.

Een uur of wat dwaalde Johannes nu zielig en eenzelvig tusschen de woelende drukte, tot hij bijna wee werd van het gedempte gerucht, het gebabbel en kleedergeruisch, het geschitter van licht en edelgesteenten, het blinken van zijden kleeren, livereien, bloote halzen en witte overhemden, de zware geuren van reukwerken en bloemen. Het was zoo vol, dat hij zich soms niet roeren kon en de heeren en dames praatten hem vlak in ’t gezicht. Hoe verlangde hij naar een stil hoekje en een gewoon mensch! Ieder zei wat, behalve hij. Niemand liep er zoo verlaten bij als hij. Maar hij begreep niet wat ze allen aan elkaar te zeggen hadden. Als hij wat verstond van de opgevangen gesprekken, dan was het over de drukte in de zaal en de geanimeerde partij. Maar dáárvoor kwamen ze toch niet bijeen, om elkaar dat te zeggen.

Hoe veel genoegelijker leek het nu Johannes op het elvenfeest in 't konijnhol, in duin.

Er klonk nu muziek van een strijk-orkest, verborgen achter groene laurieren. Dat deed Johannes áán met bijna smartelijk verlangen, en hij ging er bij zitten, onopgemerkt, en liet de menschen langs zich schuiven, terwijl hij met vochtige oogen droomend vóór zich staarde, denkend aan stille duinen en een ruischende zee in maanlichte nacht.

— „Professor Johannes! laat mij u aan professor von Pennewitz voorstellen," dreunde het plotseling in zijn ooren. Verschrikt rees hij op. Daar stond Lady Crimmetart naast een klein mannetje met schriele, grauwe lokken, die tot op zijn rokskraag hingen. Dat leek niets op Johannes' droom.

— „Dit is een wonderkind, Professor von Pennewitz. Een jong dichter die zijn eigen composities voordraagt. Tevens beroemd medium. U zult zeker belangrijke dingen samen te bespreken hebben."

Daarmee verdween Lady Crimmetart weer tusschen de andere gasten, en liet het tweetal buigende tegen elkaar achter. Johannes confuus en bedremmeld, von Pennewitz aldoor buigend, handenwrijvend, op zijn teenen wippend en glimlachend.

„Nou zal 't examen beginnen!" dacht Johannes, en

wachtte, geduldig als een slachtoffer, met welke geleerde vragen deze groote man hem in al zijn domheid zou aan de kaak stellen.

— „Eh.... kent u de familie hier al lang?" vroeg von Pennewitz, telkens lucht blazend tusschen gespitste lippen, terwijl hij met de gespreide vingers zijn bril verzette, en daarover heen naar Johannes loerde, met gebogen hoofd.

— „Neen, heelemaal niet!" zei Johannes zacht en hoofdschuddend.

— „Niet?" vroeg von Pennewitz heel glunder handewrijvend en wippend. En toen voortgaand, in slecht Engelsch:

— „Wel, kom! dat doet me plezier. Ik ook niet. Rare lui, vin-je-niet, jong man?"

Johannes wat oplevend door deze gemeenzaamheid, gaf dit weifelend toe.

— „Heb je zulke typen in Holland ook? — Zeker meer op bescheiden schaal, he? — ha! ha! ha! Deze zijn verbazend rijk. Heb je hun champagne geproefd? — Niet? Nu, dan moet je eens meegaan naar 't buffet. 't Is de moeite waard, hoor!"

Verheugd nu ten minste met iemand mee te loopen, volgde Johannes den kleinen man, die hem door 't gedrang loodste.

Aan 't buffet dronken zij schuimwijn.

— „Maar, meneer," zei Johannes. „Ik hoorde dat Lady Crimmetart zoo erg knap was."

— „Zoo! zoo!" zei professor, weer even over zijn bril naar Johannes kijkend, en hoofdknikkend, „ja! daar wil ik niets van zeggen. Veel gereisd — papa kostschoolhouder — van alles wat opgevangen. — In de krant kun je tegenwoordig heel wat opdoen. Lees je kranten, jonge man?"

— „Niet veel, meneer," zei Johannes.

— „Goed! — wees er voorzichtig mee. Laat ik je een dubbelen goeden raad geven: Lees weinig kranten en eet weinig oesters. Eet vooral geen oesters in Rome. — Ik kom juist van een fataal geval van oester-vergiftiging, van een student in Rome."

Johannes nam zich vóór, stellig in Rome alles liever te eten dan oesters.

— „Is Lord Crimmetart ook zoo knap, professor?" vroeg Johannes.

— „Hij is glad genoeg. — Om Lord en aarts-millionnair te worden, alleen door bloed-zuiverende pillen, daarvoor moet je een gladde rakker zijn. Probeer het maar, ha! ha! ha!"

Professor lachte hartelijk, blies en snoof, smangelde met zijn kunstgebit, en dronk zijn glas uit. Toen zei hij:

— „Maar denk er om, jong man! dat je dan niet trouwt eer de bom binnen is. Dat was een stomme

streek van hem. Hij zou nu heel wat mooiers kunnen krijgen. Hij zou gravin Dolores kunnen krijgen, als hij wou."

Johannes kreeg een warm, rood hoofd.

— „Daar logeer ik, meneer!" zei hij, wat geraakt.

— „Zoo! zoo! zoo!" knikte professor. „Nu, ik zei niets kwaads van haar, hoor! Een allerliefste vrouw. Een beeld van een vrouw. Is dat je gastvrouw? wel! wel! wel!"

— „Daar is zijn Genade de Bisschop!" riep de zware stem van Lady Crimmetart in 't voorbijgaan, terwijl ze gejaagd naar den ingang drong.

Johannes keek nieuwsgierig uit naar de witte myter en de vergulde kromstaf. Maar hij zag alleen een lange, gewone meneer in een zwart pak, met slobkousen aan, met een glad, welgedaan, gemaakt glimlachend gezicht, en in de hand een rare platte hoed, waarvan de rand door touwtjes was opgehouden, alsof ze hem anders voor den neus zou zakken. Lady Crimmetart ontving hem even dierbaar als tante Seréna den dominee ontving. Johannes wou dat hij nog maar bij tante Seréna was.

— „Mijnheer!" zei iemand aan zijn oor. „Mylady vraagt of u uw instrument hebt meegebracht, en of u maar beginnen wilt."

Johannes keek verschrikt om. Het was een deftige heer met opgestreken snorren, zwart-satijnen kuitbroek en rooden rok. Misschien wel een ceremoniemeester.

— „Ik heb geen instrument,” stotterde Johannes — maar hij voelde zijn kleppers in zijn zak. „Ik kan niets,” herhaalde hij, zeer ongelukkig.

De zwierige heer keek links en rechts, of hij zich ook vergist had. Toen ging hij even weg en kwam met gravin Dolores terug.

— „Wat is dat nu, lieve Johannes?” zeide deze, „je moogt ons niet in den steek laten.”

— „Maar, mevrouw, ik kan heusch niets...”

De zwierige heer stond er zeer koel en ernstig bij te kijken, alsof hij zulke kuren van wonderkinderen wel meer beleefd had. Johannes' voorhoofd werd nat en klam.

— „Welzeker! Johannes, je zult groot succes hebben.”

— „Wat moet ik opgeven?” vroeg de zwierige heer. Johannes begreep de vraag niet, maar de gravin gaf het antwoord.

Toen stond hij spoedig in een kring van gasten, bij een piano en zag honderde oogen, met en zonder oogglazen, op hem gericht. Vlak vóór hem, naast Lady Crimmetart, zat de bisschop en keek hem streng en bedenkelijk aan, met harden, kouden blik uit licht-kleurige oogen.

De ceremonie-meester riep luid en nadrukkelijk: „Hollandsche Nationaal hymnen!" en toen moest de arme kleine Johannes klepperen en zingen, wat hij kon. Om zich kracht te geven keek hij maar in 't mooie gelaat met de bijziende oogen van de gravin, en dacht maar dat hij voor háár genoegen zong. Hij deed zijn best en zong uit den treure van „O moeder de zeeman." „We gane naar Amerika" tot aan de „kip uit Japan" en de „tijger van Timboektoe", — zijn gansche repertoire.

Men luisterde en keek hem aan alsof hij een zeldzaam insect was, maar niemand lachte. Noch de blauwe puil-oogen van de gastvrouw, noch de strenge blik van den bisschop, noch één der honderde andere oogenparen der rijkgetooide en voorname dames en heeren, toonde ook maar het minste teeken van vroolijke of genoegelijke aandoening. Dat was nu wel geen wonder, daar ze de woorden niet verstonden, maar het was niet aanmoedigend. Al spoedig keken de meesten hem niet meer aan en begonnen onder elkander te babbelen en te lachen.

Toen hij ophield klonk er tot zijn verbazing eenig handgeklap. En gravin Dolores kwam naar hem toe en gaf hem de hand, hem gelukwenschend met zijn „wonderbaar succes." Ook Lady Crimmetart bulderde hem toe dat het „ontzachlijk interessant" was. Een

lange, magere jonge dame in wit satijn, wier uitstekende sleutelbeenderen maar slecht door een tiendubbel parelsnoer verborgen waren, kwam hem allerliefst lachend de hand drukken. Ze was zoo blij, zeide ze, nu het Carneval de Venise in 't oorspronkelijke gehoord te hebben, door een inwoner van de stad zelf. „Hoe bizonder interessant! Het moet toch aardig zijn, professor .... hoe heet u ook, zoo in een stad te wonen die heelemaal in 't water ligt, en waar ieder op klompen loopt."

— „Was dit nu geheel eigen compositie, professor Johannes?" vroeg een leelijk, goedig mevrouwtje, in een simpele, zwarte japon. En verschillende dames van rijper leeftijd verzochten vriendelijk zichzelf aan hem te mogen voorstellen. Hij fleurde werkelijk wat op, door deze teekenen van bijval, al vertrouwde hij den ernst er van niet recht. Toen hij echter bij een groepje lange, breed-geschouderde jonge Britten kwam, met hooge boorden, blozende gladgeschoren wangen, en keurig glanzig gekapt kortgolvig blond haar, — die met één hand in den broekzak, champagne stonden te drinken — hoorde hij uitdrukkingen als „beestachtig", „rot" en „humbug", en hij begreep zeer goed dat hij zich dat voor gezegd kon houden.

Kort daarop werd hem duidelijk wat hier dan wèl echten opgang maakte. Een forsche jonge dame, met

zeer kunstig opgemaakt haar en fraaie witte tanden, zong een Duitsch lied met piano-begeleiding. Ze maakte met haar stem trillers en loopjes als een speeldoos, haar hoofd ging heen en weer schuddend achterover, en haar mond zeer wijd open — en het geluid, wat er uit kwam, drong Johannes door merg en been. Wat haar zang wilde zeggen was moeilijk te verstaan, want ze sprak een wonderlijk soort Duitsch, maar blijkbaar wond ze zich heftig op over een ontrouwe minnaar of minnares, en stierf zij van pure genegenheid.

Toen ze gedaan had en lief-lachend neeg, klonk een veel levendiger applaus en men riep „bis" en „encore", wat Johannes zelf niet gehoord had, en nu ook niet zou willen roepen.

In zijn verslagenheid zocht hij gravin Dolores op. In haar had hij immers hier de eenige bron van vertrouwelijkheid en troost? Hij vroeg of hij naar huis mocht gaan, daar hij moe was en hier niet hoorde.

Gravin Dolores keek ook niet zeer voldaan. Zij had geen eer met hem ingelegd. Evenwel zeide zij:

— „Kom, mijn jongen! laat je niet ontmoedigen. Je hebt immers nog meer talenten? Heb je Ranji-Banji-Sing al gesproken?"

Al een wijle geleden had Johannes den langen Indiër met hoog opgericht hoofd en statigen tred door de bonte menigte zien schrijden. Hij had wijde neusvleu-

gels, groote, mooie, ietwat befloerste oogen, een lichtbruine huid, prachtig blauwzwart lokkenhaar en dunne baard.

Zijn witte tulban en geelzijden gewaad droeg hij met plechtige staatsie, en als hij werd aangesproken neeg hij bevallig en diep, sloot de oogen en glimlachte allerminzaamst, terwijl hij zijn slanke hand met bleeknagelige, opwaarts gebogen vingertoppen op de borst legde.

Johannes had hem met groote opmerkzaamheid nageoogd, als iemand tot wien hij zich meer aangetrokken voelde dan tot alle anderen, en hij had vizioenen gekregen van diepblauwe hemelen, statige olifanten, ritselende palmen en bleekmarmeren paleis-façaden aan heiligen stroom-oever. Hij had hem echter niet durven aanspreken.

Maar nu gingen de gravin en Johannes hem zoeken, en zij vonden hem bij Lady Crimmetart in een kring van dames, die hij, beurt om beurt, hoffelijk lachend scheen te woord te staan.

— „Mijnheer Ranji-Banji-Sing!" zeide Gravin Dolores, „heeft u al kennis gemaakt met professor Johannes uit Holland? Hij is een groot medium en zal u zeker sympathiek zijn."

De Indiër liet weder in minzamen glimlach zijn witte tanden zien, en gaf Johannes een hand. Doch deze voelde dat het niet van harte ging.

— „U is toch zeker ook medium, mijnheer Sing?" vroeg een van de dames. „Een zoo groot theosoof als u!"

Ranji-Banji-Sing wierp zijn hoofd achterover, maakte een afwerend gebaar met zijn aaneengesloten vingers, en zei, minachtend glimlachend, in gebrekkig Engelsch:

— „Theosofen niet mediums. Mediums is orgeldraaier, theosoof componist. Medium-kunsten staan laag, straatkunstemakers voor geld. Theosoof en Yogi kan alles evengoed, kan veel meer, maar vertoont niet. Dat is geringheid, onwaardigheid."

De slanke, bruine hand schudde voor Johannes' neus zeer verachtelijk heen en weer, en het donkere gelaat van den Indiër vertrok of hij iets bitters moest doorslikken.

Dat was Johannes toch wat te erg. Hij zeide spijtig, zich miskend voelend door den eenige, voor wien hij juist een goed figuur zou willen máken:

— „Ik doe nooit kunsten, mijnheer! Ik vertoon niets. Ik ben geen medium."

— „Niet van professie, geen beroeps-medium," zeide gravin Dolores, om de zaak te redden.

— „Dus u doet niet aan tafeldraaien, of op leien schrijven, of bloemen regenen?" vroeg de Indiër, terwijl zijn gezicht opklaarde.

— „Neen! mijnheer! volstrekt niet!" zei Johannes met nadruk.

— „Had ik dat geweten!" viel Lady Crimmetart uit, terwijl haar oogen haast uit haar hoofd schenen te rollen. „Maar mijnheer Sing! kunt u dan voor deze éene keer niet eens wat laten zien! Iets wonderbaars? Een vliegende tamboerijn of een viool die van zelf speelt? Kom dan! kom, als wij het u zoo vriendelijk vragen, en als ik u eens heel lief aankijk? toe!"

En zij lonkte den heer Ranji-Banji-Sing toe op een wijze die Johannes in 't geheel niet afgunstig maakte.

De theosoof boog weder glimlachend met geloken oogen, maar tevens wenkbrauw-fronsend, alsof hij met tegenzin genoodzaakt werd toe te stemmen.

Toen ging men naar een boudoir met glazen wanden en uitheemsche planten, een soort kleine serre in zacht schemerlicht. Daar zette men zich om een tafel, met den Indiër in den kring. Johannes was terstond door hem buitengesloten, met de woorden: „Antipathisch! — Slechte invloed!"

„Dat komt zeker nog van Keesje," dacht Johannes.

Toen werden er leien beschreven, die door den heer Sing met één hand onder de tafel werden gehouden. Men hoorde het griftje krassen en dan kwam de lei te voorschijn, vol spreuken in vreemde talen, Engelsch, Latijn en Sanskriet, die door den Indiër werden vertaald en zeer wijze en verheven lessen bleken te bevatten.

Doch toen had Johannes het ongeluk te bemerken dat de lei, waarop geschreven zou worden, door den theosoof snel verwisseld werd, op het oogenblik dat de aandacht aller aanwezigen door hem sterk was afgeleid. En bij die onheilvolle waarneming voegde Johannes de nog erger onvoorzichtigheid, luide en triomfantelijk uit te roepen: „Ik zie het al, hij verwisselt de leien!"

Er ontstond eenige opschudding. Doch Ranji-Banji-Sing bracht met de grootst mogelijke kalmte de verwisselde lei weder aan 't licht, en toonde met een zegepralend lachje dat ze onbeschreven was. Johannes keek verbluft, hij wist zeker dat hij 't bedrog gezien had, en hij riep: „Ik heb 't toch gezien!"

„Schaam je wat!" donderde de stem van Lady Crimmetart, en alle dames riepen verontwaardigd: „Schande! Schande!"

Ranji-Banji-Sing zei, met een honend lachje: „Ik heb medelijden. Yogi kent geen haat, maar beklaagt boosdoener. Slecht Karma, ongelukkig mensch deze."

Dat kwam niet uit met hetgeen de heer van Lieverlee had gezegd, die Johannes' Karma had geprezen. Maar nu begreep ook gravin Dolores dat zij van haar beschermeling hier geen genoegen meer zou beleven, en zij toog met hem af, goedhartig genoeg, om hem er geen verwijt van te maken, maar integendeel troostend met vriendelijke grapjes.

In de hal van gravin Dolores' huis zag Johannes dagbladen liggen. En tegen den raad van professor von Pennewitz in, begon hij deze door te bladeren. Toen bleef zijn blik geboeid door een bericht uit Duitschland, dat de staking der mijnwerkers geëindigd was. De arbeiders hadden den strijd verloren.

Lang duurde hem de slapelooze nacht. De arme Heléne was ook onrustig en huilde, huilde zonder ophouden.

VII.

Wees nu dapper, want mijn verhaal wordt recht somber en griezelig. De waarheid kan soms erg donker kijken, maar als wij haar maar vast in de oogen durven zien, dan glimlacht zij in 't einde toch helder en blij.

Alleen wie bang voor haar is en halverwege omkeert, die wordt in de strikken van somberheid en leelijkheid gevangen en vastgehouden.

Dat het heelemaal mis was met Johannes' mooie nieuwe leven, dat hij zich deerlijk vergist had en het spoor bijster was, dat hebt ge zeker al lang begrepen. Nu, hij begreep het zelf ook, al wilde hij het zichzelven niet bekennen. Het was toch des Vader's stem niet geweest, die vreugdevolle verwachting, en hij wist nu, dat zulk een stellig gevoel iemand toch bedriegen kan.

Daarmee was hij echter nog niet uit den brand. Nu weder te erkennen, dat hij zich vergist had, dit leven te ontloopen en naar Markus en Marjon terug

te gaan, dat viel niet zoo licht. Hier waren heel wat machtiger aantrekkelijkheden dan de frambozen en versche kadetjes van tante Seréna. Als hij aan den tuin van Vredebest dacht, ach, hoe graag zou hij er weer terug zijn. Maar wat hem hier trok, hield hem veel sterker vast, want hij wou zichzelf ook niet toegeven, dat hij beter deed het te verlaten. Vooral dat hij een vertrouwelijk vriendje werd van die mooie voorname vrouw, dat vervulde hem dag en nacht.

Hebt ge wel eens 's avonds laat een erg boeiend boek gelezen, op den tijd dat ge al lang in bed behoorde te zijn? Dan weet ge, niet waar? dat het niet goed is, dat ge er spijt van hebben zult, misschien vindt ge het zelfs een leelijk en flauw boek, maar toch kunt ge niet uitscheiden, en wilt altijd nog één hoofdstukje verder, om te weten hoe het gaan zal.

Zoo verging het Johannes in het mooie landhuis bij gravin Dolores.

Hij bleef er week na week, maand na maand, en schreef niet naar Holland, noch naar tante Seréna, noch naar zijn Broeder of Marjon. Hetzij dat hij niet wist wat, hetzij dat hij zich schaamde.

Want hij dacht vooral maar over één ding, dat wat wanneer hij weer met gravin Dolores zou praten, was zij dan zeggen zou en wat hij zou antwoorden, en of zij hem dan een hand zou geven en over de haren stree-

len, of wel kussen, zooals zij eens gedaan had, tegelijk met haar beide dochtertjes.

Misschien zijt ge nog nooit verliefd geweest en dan weet ge ook niet wat dit alles zeggen wil. Maar het is geen kleinigheid en er valt niet mede te spotten.

Wat hem gebeurde verstond Johannes zelf niet recht. Hij wist alleen dat hij 't in zijn leven nog nooit zoo verward en benauwd had gehad.

Het was ook zoo wonderlijk. Het deed pijn, hevige pijn, en toch was 't zoet en wou hij 't hebben. Het beklemde en beangstigde en toch wou hij 't niet ontloopen. Het was zoo tegenstrijdig, zoo verbijsterend.

Op een zoelen stormachtigen avond liep hij alleen over de klippen langs zee, op het smalle paadje dat vlak langs de grauwe steilte leidt, waar de branding onder tegenaan dondert.

Hij zag de zon ondergaan achter de groote wilde wolkgevaarten, zooals hij dat vroeger zoo gaarne zag. Maar hoe anders was het nu, hoe vreemd en koud voor hem! Hij was er nu buiten, het leven, het felle menschenleven had hem te pakken, met zijn hartstochten en verwarringen.

Het leek hem angstig en verschrikkelijk, als een groot monster dat hem achterna zat, en opgejaagd had, tot aan den rand der zee. En nu was de natuur vreemd en onherbergzaam voor hem geworden.

Hij strekte zijn handen uit, en riep de wolken aan: „Helpt mij dan! wolken met uw zilverranden." Maar de wolken dreven stil voort, als gansch aandachtig bij 't vormen hunner wonderlijke gestalten, telkenmaal op nieuwe wijze met flonker-goud en zilver versierd. Ook de zee ruischte door, alsof zij Johannes in 't geheel niet meer kende.

En toen Johannes dat geroepen had:

„Helpt mij dan! wolken met uw zilverranden!" toen bleven die woorden voor zijn geest. En als lichtende eng'len wenkten zij andere woorden, hare zusters, die nog draalden in de diepten van Johannes' ziel, om ook aan 't licht te komen. En zoo kwamen zij, de een na den ander, in blinkende reien, en schaarden zich achter elkander. En hun gelaat stond zoo ernstig, als hij dat nog nimmer van zijn eigen woorden zag:

Helpt mij dan, wolken met uw zilverranden!
O red mij, zon en stormrijke Oceaan!
ik vlucht tot u uit de enge menschenlanden,
nu vat met zijn lichtroode vlammenhanden
mij 't Leven, 't vreeselijke Leven aan!

'k Was eenmaal toch uw vriend en uw vertrouwde
in uw geheimvolle eenzaamheid te huis,
die zonder vrees uw eindloos ruim doorschouwde
en er ethérische paleizen bouwde
van louter sterrenglans en windgesuis.

'k Vond in uw strenge majesteit mijn vrede
en in uw lichte wildernis mijn rust,
nu sleept het leven in zijn drift mij mede
en 'k vind een ziedende vulkaan instede
van 't held're meer uwer verheven lust.

Helaas! gij ligt in de eigen pracht verzonken,
koel als een leeuw die zich de klauwen lekt,
de wolk vervormt zich langzaam, licht-doorblonken,
en 't woelend zee-lijf is met felle vonken
als met een gouden pantser-kleed bedekt.

Ach, schoonste wereld! trouwloos en oneigen
glijdt gij langs mijn beangste blikken heen.
De zee ruischt vóór zich, zon en wolken zwijgen,
'k zie ongetroost het vreemde daglicht zijgen —
het laat mij met nog vreemder nacht alleen.

Mag ik dan nog mijns Vaders ziel niet vinden
die achter zon en zee en wolken leeft?
moet 'k in der vreugdeloozen en verblinden
verloren stroom mijn lot aan 't hunne binden
tot de Alvereff'ner uitkomst geeft?

Wie Johannes met de Alvereffener bedoelde wist hij eerst zelf niet. Ook wist hij volstrekt niet dat hij iets meer had gegeven dan vroeger. Maar 's nachts begreep hij dat hij den Dood had bedoeld, en ook dat er iets in hem was ontloken, als een opengaande bloem.

Hij voelde dat het vers als een lied gezongen kon worden, maar de melodie hoorde hij niet, of maar even

flauwtjes, als door den wind verwaaide klank uit verre verte. 's Nachts in den droom hoorde hij den vollen zang, maar 's morgens was hij die gansch vergeten. En Marjon was er niet om hem te helpen.

Bedenk dat de kleine Johannes niet meer zoo heel klein was. Vier jaren waren al bijna om, sinds dien morgen toen hij wakker werd in 't duin met het gouden sleuteltje.

Hij kon niet laten het vers voor te lezen aan de gravin, den volgenden dag. Het maken er van, het schrijven en overschrijven had de onrust gestild, waaruit het was geboren. Nu was hij benieuwd wat anderen er van zeggen zouden, vooral zij, aan wie hij altijd denken moest.

— „Ach ja!" zeide zij, toen hij 't voorgelezen had, „het leven is vreeselijk. En die uitkomst is al wat ik nog verlang. Ik bèn het volmaakt met je eens."

Dit zeggen gaf Johannes, tot zijn eigen verwondering, maar weinig plezier, hoe gunstig het mocht bedoeld zijn. Hij wou iets anders hooren.

— „Vindt u 't goed?" vroeg hij, met een vaag gevoel dat hij eigenlijk zooiets niet vragen moest, omdat hij 't vers zoo erg gemeend had. En als men iets erg meent, dan vraagt men niet of het goed is, evenmin als iemand vraagt of hij mooi gehuild heeft. Maar hij wou het toch zoo graag weten.

— „Dat weet ik niet, Johannes. Je moet geen kritiek van mij verlangen. De gedachte vind ik heel sympathiek en de vorm lijkt mij ook wel dichterlijk. Maar of het goede poëzie is, dat zou je aan mijnheer van Lieverlee moeten vragen. Die is een dichter."

— „Komt mijnheer van Lieverlee gauw?"

— „Ja, ik wacht hem binnen kort."

Op een mooien dag kwam van Lieverlee dan ook, met een menigte nieuwe, prettig-krakende en lekker naar juchtleer riekende gele koffers, een dito hooge-hoed-foudraal, een vlugge, glad-geschoren reisknecht, en in zijn knoopsgat een donkerroode roos met spichtig bleek-groen anjer-loof.

Hij was zeer op zijn gemak, ook zeer tevreden en opgeruimd en scheen zich Johannes niet heel duidelijk meer te herinneren, toen hij hem zag.

Des avonds las Johannes hem het vers voor. Lieverlee luisterde met een verstrooide uitdrukking op zijn gelaat, en trommelde met zijn vingers op de leuning van de lage ruststoel, waarop hij indolent lag uitgestrekt. Het leek wel of het vers hem ongeduldig maakte.

Toen het uit was, en Johannes met een pijnlijke spanning wachtte, schudde hij zeer stellig het hoofd.

— „Alles rhetoriek, waarde vriend, louter bombast! „O!" — „Helaas!" — „Ach!" — dat zijn alles van die

machtelooze kreten, die bewijzen dat het zaakje boven je macht is. Heb je de stemming onder de knie, dan schreeuw je zoo niet, dan beeld je, vorm je, kneed je, schep je, plastisch! plastisch! plastisch! — De plastiek, Johannes, dat is 't ware. De vizie! de kleur! de beelding! Ik zie niks bij dat vers. Ik wil wat zien en tasten. Denk eens om dat sonnet van mij, iedere regel vol gestalte, vol beelding, vol werkelijke feitelijke dingen. Bij jou allemaal vage gezegden, machteloos gebral, over de ziel van je Vader en zoo voort, waar niets aan te zien is. En om dan je effect te krijgen, roep je om 't andere woord: „Ach!" en „Helaas!" en „O!" alsof dat wat helpt. Dat kan iedere poen roepen, als hij in 't water valt. Dat is geen poëzie."

Johannes was gansch uit het veld geslagen. En of zijn gastvrouw hem al troostte, verzekerend dat het later wel beter zou gaan als hij zijn best deed, omdat hij toch nog zoo jong was, dat gaf geen baat. Want Johannes wist al dat het geheel vruchteloos is om zijn best te doen, zoolang iets anders niet hielp, waarover hij niets te zeggen had.

Zijn nacht was droevig, want de ernstige vers-woorden kwamen hem gestadig te binnen en de smaad, die woorden aangedaan, pijnigde hem. Zij lieten zich niet afwijzen maar bleven hun waarde handhaven, en dan wilde hij, dat ook anderen hen zouden waardeeren.

als hij. En zijn machteloosheid en zijn eigen twijfel waren bittere kwelling.

Na middernacht sliep hij even in. Misschien maar weinig minuten. Maar toen hij weer ontwaakte was het hem alsof zijn kamer vol was. Vol gezelschap. Maar welk gezelschap, menschen of andere wezens, dat kon hij niet zeggen. Hij zag ze niet, want juist dáár waarheen hij keek, daar was niemand. En hij kon ook niet kijken daarheen waar hij wilde. Dat scheen hem door een vreemde macht belet te worden.

Hij hoorde lachen, en dat lachgeluid was hem zeer bekend. Een akelige herinnering uit ouden tijd. Het was het lachen van Pluizer.

Zou Pluizer in de kamer zijn?

Met inspanning trachtte Johannes daarheen te kijken van waar het geluid kwam. Met moeite zag hij eindelijk iets, geen geheele gestalte, maar enkel handjes. Twee, vier, zes handjes — bezig met iets te onderzoeken. Hooger op, naar wat boven de handjes was, kon hij niet kijken — maar dat de handjes van Pluizer er bij waren, dat wist hij zeker.

Er was iets in die handjes, een wit bandje, en de handjes waren ijverig bezig er strikjes in te leggen op allerlei wijze. En daarbij werd er voortdurend gelachen en gegrinnikt met innige pret.

Wat zou dat beteekenen? Johannes voelde dat er

iets dreigde. Dat spelletje van die handjes beduidde gevaar. Dat witte bandje zag hij het duidelijkst van alles, een gewoon wit veterbandje.

Toen gingen de handjes de kamer uit, en Johannes moest hen achterna. In een andere kamer, die van Heléne's verpleegster, daar zag hij ze weer bezig, deze maal met een schaar. De schaar was naast een toilet-tafel gevallen, en stak met één punt overeind in 't tapijt. En toen lachten de onzichtbaren weer, en gichelden en grinnikten, en alle zes handjes wezen naar de schaar.

In Heléne's kamer brandde licht, maar het arme zieke meisje klaagde nu niet. Het was er stil. De deur ging open, de verpleegster kwam er uit en liet de deur open staan. De verpleegster ging naar haar eigen kamer en zocht iets. Zij zocht zeer lang, en kon het niet vinden. Zeker de schaar.

Deze stak nog altijd met één punt in 't tapijt, achter de toilet-tafel, en de zes handjes wezen er naar. Maar de zoekende zag dat niet, en scheen ook het lachen niet te hooren.

Johannes kon haar niet helpen. Hij moest de handjes volgen. Hij hoorde druk gesmoezel en gegrinnik en zag ze weggaan. De trap af, de hal door, naar buiten.

Daarbuiten was het nog zeer donker. Alleen de sterren schitterden strak en klaar aan den zwarten hemel.

Daar werd, op het terras, een gestalte voor Johannes zichtbaar, een lange, donkere figuur. Daarnaar kon hij kijken, beter dan naar de grinnikende wezens. Hij herkende hem terstond. Hij was het, die met hem gereisd was over zee.

Deze donkere gestalte ging hem nu vóór, met langzame, vaste schreden. Pluizer ging daarnaast. Maar tusschen deze twee in, daar was een derde.

En naar dien derde kon Johannes in 't geheel niet kijken. Als hij 't beproefde, voelde hij een onbeschrijfelijken angst.

Die derde — ja! dien kent gij zeker wel. Dat was *het*, weet ge, HET, dat om den hoek van de deur wacht als ge droomt dat ge in een donkere kamer alleen zijt, en om hulp wilt roepen en niet kunt.

Het, het aller-vreeselijkste, zoo vreeselijk dat niemand het aanzien noch beschrijven kan.

Deze drie gingen nu door de donkere lanen van het park, tot zij bij den zwarten vijver kwamen, die doodelijk strak, in stille afwachting, lag te blinken onder het sterrenlicht.

Daar zat het drietal neer en wachtte.

Het was volkomen stil, geen blad ritselde, de sterrebeeldjes in 't water staken scherp als fijne prikjes licht, uit grondeloos zwart.

„Aardig overlegd, he?" zei Pluizer.

Het grinnikte grommend.

Daarop zeide de goede Dood, met een zachte, rustige stem:

„Het komt toch alles goed!"

Toen zaten zij weder zeer stil. Johannes wachtte evenals zij, hij kon niet anders doen.

Daar klonk het geluid van een deur in den stillen nacht, en een witte gedaante kwam met zachte, vlugge schreden nader. Johannes zag bij 't flauwe sterrelicht, het slanke meisje in wit nachtkleed, haar zwarte, loshangende haren.

Maar één oogenblik stond zij stil aan den vijverrand. Even zag Johannes haar oogen blinken, tegelijk angstig en blij, als een gejaagde die redding ziet. Hij wou roepen of bewegen, maar hij kon niets.

Toen ging het meisje in 't water, met de armen uitgebreid, of zij het omhelzen wilde. Zij ging voorzichtig, zoodat het water niet plaste of spatte. Alleen de sterrevonken braken van-één, in lange strepen en licht-slangetjes, die dansten toen nog lang op en neer, in de rimpeling, toen het witte niet meer zichtbaar was.

„Die hebben we!" zei Pluizer.

„Dat staat nog te bezien!" zei de goede Dood.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Op eenmaal voelde Johannes dat hij wakker werd in zijn eigen bed. Hij ontwaakte door gerucht, roepen

van angstige stemmen, ijlings loopen, hier en daar, door de gangen van 't huis, open en dichtgaan van deuren.

„Heléne! Heléne!" klonk het, door de gangen, in den tuin, in het park: „Heléne! Heléne!"

Johannes kleedde zich aan, niet overijld, want hij wist dat het te laat was.

De huisgenooten waren reeds bijeen in de groote voorhal. De arme verpleegster kwam met doodsbleek, ontsteld gezicht uit den tuin.

— „Niet te vinden!" riep ze. „Nergends! En 't is mijn schuld! mijn schuld!"

Ze ging zitten en begon te snikken.

— „Kom, lieve!" zei de gravin met haar rustige stem, „verwijt je zelf niets. Misschien komt ze dadelijk terug, of vinden de knechts haar in 't dorp."

— „Neen! neen!" schreide de arme verpleegster, „ze heeft het al lang willen doen. Ik wist het. Nooit liet ik haar deur ongesloten. Maar nu — ik dacht maar een paar seconden weg te blijven — ze had een band verstrikt en ik wilde mijn schaar halen. Maar die kon ik niet vinden... en toen... O! God! hoe kon ik zoo dom zijn! Ik vergeef het mij mijn leven niet! O mijn God! mijn God!"...

Kon Johannes nu niet haastig naar den vijver loopen en zeggen wat hij wist? Neen, want hij wist ook even zeker dat het te laat was. En eer hij 't had kunnen

doen, kwamen de mannen zeggen, dat zij gevonden was. Even zag hij haar, toen ze binnen werd gedragen, gewikkeld in een bont-geruiten deken. En toen hij hoorde, dat men bezig was met pogingen om haar leven weer op te wekken, zeide hij, dat hij wel vreesde dat het niet helpen zou. En hij liet er op volgen: „Eigenlijk vrees ik het niet, maar ik hoop het."

„Voor háár," zeide de gravin.

„Natuurlijk voor háár!" zeide Johannes bijna verwonderd.

Van Lieverlee had zich niet laten zien. Maar toen het mooie, doode meisje op haar doodsbed was gelegd, met de slanke handen over de borst gekruist, de nog vochtige haren in zware tressen om het fijne, geelwitte gezichtje gelegd, de donkere wimpers bijna dicht over de blanke oogen, witte leliën en sneeuwklokjes rondom, toen kwam hij kijken.

— „Zie!" zeide hij tegen Johannes. „Dit is zeer fraai. Naar dat ophalen wou ik niet gaan zien. Een drenkeling is bijna altijd leelijk. Zelfs het mooiste meisje wordt walgelijk en potsierlijk als ze bij een been of een arm uit het water wordt gesleurd, met de haren en gezicht vol kroos en modder. Maar dit is de moeite waard. Let eens op, Johannes, echte artiesten hebben altijd geluk. De schoonheid komt hen

overal te gemoet. Zoo'n gevalletje als dit is een buitenkans voor een dichter."

De volgende dagen was hij druk aan 't verzen maken. Maar Johannes' ziel was beangst en toegesloten. Hij kon geen woorden vinden voor wat hem benauwde.

VIII.

— „Is het geen verschrikkelijke gedachte, mijne vrienden," zeide gravin Dolores, eenige dagen later, toen zij met haar beide gasten aan de namiddag-thee-tafel zat, „dat het arme schepsel nu nog geen rust heeft, maar voor haar zondige daad moet boeten?"

— „Dat kan ik niet gelooven," zei Johannes.

— „Maar het is toch zonde."

— „Die zou ik haar zeker vergeven."

— „Daaruit zien we, Dolores," viel van Lieverlee in, „dat Johannes veel goedhartiger is dan zijn lieven Heer."

— „Maar waarom, Johannes, kun je ons niet de zekerheid geven, waarnaar ik je al zoo dikwijls heb gevraagd?" zei de gravin weer. „Kun je dan niet met haar in verstandhouding komen?"

— „Neen mevrouw," zeide Johannes.

— „Maar je Mahatma, Johannes," zei van Lieverlee, „die kan het natuurlijk wel. Voor hem is het kinderspel."

— „Van wie spreek je?” vroeg de gastvrouw, terwijl ze van Lieverlee terstond met belangstelling betuurde.

— „Wel, van zijn Mahatma. Heeft hij u nooit van zijn Mahatma gesproken?”

— „Geen woord,” zei de gravin, eenigszins wrevelig, terwijl Johannes beschaamd zweeg.

— „Wel! Johannes kent een wijze, een Yogi, een groote Magiër. Hij zag hem aankomen over de Noordzee — dat verschijnsel heet levitatie — en hij heeft met hem gereisd, onder een vermomming.”

— „Maar Johannes, waarom heb je mij dat niet eerder gezegd? Dat is toch niet lief. Je wist hoezeer ik naar den raad van zoo iemand verlang.”

Johannes wist niet veel te zeggen. Die vraag betrof juist het meest verwarrende en benauwende van zijn toestand.

Er was iets in hem wat hem steeds weerhield van Markus te spreken, ja zelfs het denken aan hem bemoeielijkte.

En toch, hoezeer verlangde hij naar hem! Maar dat verlangen was strijdig, voelde hij, met de andere verlangens die hem hier hielden.

— „Ik geloof,” zei hij eindelijk beschroomd, „dat hij 't niet goed vindt, als ik over hem spreek.”

— „Natuurlijk,” zei van Lieverlee, „maar dat geldt

alleen de oningewijden, het gewone menschdom."

— „Reken je mij daar dan ook toe, Johannes?" zeide zijn gastvrouw op haar innemendste wijze.

— „Neen, neen!" betuigde Johannes levendig. „Maar ik weet ook niet waar hij is." —

— „Hij weet toch wel waar wij zijn," zei van Lieverlee, „en als wij wenschen hem te zien zal hij wel komen." —

— „Hier komt hij zeker niet," zei Johannes.

— „Waarom niet?"

Johannes kon dat niet verklaren, maar de gravin zei:

— „Dan zullen we naar Holland gaan, en hem in onzen kring laten komen." —

Dat gaf een schok van vreugde aan Johannes. Ach, hij wist ook wel hoezeer het mooie dat hem hierheen getrokken had, was verbleekt en gedoofd. Zijn twee kinderen waren nog even bekoorlijk, maar zij maakten hem niet meer zoo gelukkig als te voren. En aan van Lieverlee begon hij langzamerhand een grooten hekel te krijgen.

In Holland bewoonde gravin Dolores een villa, tusschen een groote stad en de zee. En toen Johannes daar terugkwam en, ondanks beter weten, toch met groote spanning het weerzien van zijn dierbare duinen verwachtte, toen bemerkte hij eerst recht dat Pan dood was en Windekind's rijk ten einde.

De menschen hadden de duinen veroverd. Lange, rechte kale straten liepen er in uit, huisje aan huisje, allemaal gelijk, even saai en even leelijk. Het zand woei door de troostelooze klinker-straten, en als men tusschen de duinen kwam, vond men overal scherven en blikken en groote flarden behangselpapier. Het bouwen ging al maar door. Van het mooie en geheimzinnige der duinen was niets meer over. Het waren nare, schrale, stuivende hoopen zand.

Ook de zee was bedorven voor Johannes, want er was steeds een groote drukte van menschen, die kwamen om elkaar, of om de muziek. Ook als zij weg waren, dan stonden er nog al de leelijke gebouwen, die zij er hadden gezet.

Gravin Dolores zeide wel te deelen in Johannes' weerzin en teleurstelling, maar van Lieverlee niet. Hij was hier recht in zijn element en kleedde zich allersierlijkst, maakte visites, en bezocht de voorname societeiten, restaurants en concerten.

— „De romantiek is dood, vriendje," zeide hij. „Het leven moet je hebben. Het Leven met een hoofdletter. Het Leven is Passie, Kunst is Passie, het Leven is Kunst. Het rauwe, echte leven, nu eens weelde-schitterend, dan weer bruut en walgelijk. Je moet niet droomen in 't verleden, Johannes, maar het heden meeleven. En dan moet je alles proeven, alles meedoen,

alles genieten, en alles verachten. Je moet het leven bij de lurven nemen, bij den strot grijpen en dwingen naar je opperste wil. Bezuip je aan het leven, braak het weer uit, sla het plat, slinger het door de wolken, speel er op als op een viool, steek het als een gardénia in je knoopsgat, lig er mee in de goot en fuif er mee in orgieën van opperste passie. Bestudeer het in zijn afzichtelijke naaktheid, in zijn gore vuilheid, en maak het dienstbaar aan je opperste vizioen en van goud en bloed." —

Deze rede werd des avonds gehouden, toen van Lieverlee met zijn vrienden gedineerd had, en Johannes maakte later de opmerking, dat van Lieverlee de afzichtelijke goorheid van het leven liefst op veiligen afstand bestudeerde, en zich bij voorkeur aan de gemakkelijke en aangename zijde scheen op te houden.

In de villa Dolores kwamen bezoekers uit deftige kringen, en vóór de zittingen van de Plejaden zouden gehouden worden, had Johannes reeds, op de ontvangdagen, kennis gemaakt met de leden der ideale gemeenschap met het gemeenschappelijk ideaal.

Het waren er natuurlijk vijf, behalve de gravin en van Lieverlee, en toen Johannes bezwaar maakte dit zevental te vergrooten, merkte men op dat het zevengesternte ook acht duidelijke zichtbare sterren had, behalve een groote menigte niet met het bloote oog zichtbaren.

De hoofdpersoon was een generaal, met een gouden kraag en een grijze, kortgeknipte knevel. Deze persoon had een krachtige, krijgshaftige stem en sprak met grooten eerbied van het vorstenhuis. Johannes verwonderde zich dat hij nog aan iets anders dacht dan aan kanonnen en veldslagen. Maar het bleek, dat hij een zeer zachtzinnig gemoed had, en buitengewoon nieuwsgierig was naar het bovenzinnelijke en het leven aan gene zijde des grafs.

Evenwel scheen hij toch zelf te gevoelen, dat zijn bloeddorstig bedrijf niet best strookte met zijn wijsgeerige onderzoekingen, en wilde daarom liever voor niemand weten, dat hij tot deze ideale gemeenschap behoorde. Een zwak, dat aan bijna alle leden van de Plejaden gemeen was.

Dan was er een staatsraad en zijn vrouw, beiden zeer hoofsche en deftige personen. De man met keurig gekapt, grijs haar en fraaien, witten baard, smalle handen en magere beenen, de vrouw lijdend, met een kwijnende stem, een ontevreden trek op haar gelaat, en een zenuwachtig opgewonden wijze zoodra de hoogere aangelegenheden der vereeniging ter sprake kwamen.

Dan was er professor Bommeldoos, een indrukwekkende figuur, die zeker de hoofdrol zou vervullen, wanneer het niet bekend was dat hij eigenlijk zeer min-

achtend over deze soort onderzoekingen oordeelde. Hij deed mee, op dringend verzoek van de gravin, voor wier schoonheid hij niet ongevoelig was, en die hem, als vertegenwoordiger der echte wetenschap, stellig er bij wilde zien. Professor Bommeldoos was ontzachlijk geleerd, sprak Grieksch als water, had alle denkbare wijsgeerige stelsels onder de knie, en was zoodanig met zichzelven ingenomen, dat hij bij een gesprek nooit acht gaf op hetgeen hem geantwoord werd, maar alleen op hetgeen hij zelve zeide, en als hij bemerkte dat men hem niet terstond geloofde of neiging had hem tegen te spreken, dan draaide hij zich om en verklaarde den toehoorder voor een weet-niet.

Hij was onder de zoo wellevende Plejaden een uitzondering om deze slechte manieren, maar men verdroeg dit, als een noodzakelijk attribuut van zijn groote geleerdheid.

De zevende, eindelijk, was een niet meer zeer jonge freule, hoog-adellijk, dik, onbevallig en even onwetend als professor Bommeldoos geleerd was. Elk van haar opmerkingen werd dan ook door hem met koude minachting onder een of andere duistere aanhaling verpletterd, waarop de freule onnoozel lachend zweeg, maar een gezicht zette alsof zij zich toch lang niet gewonnen gaf.

De eerste zitting werd door Johannes met spanning

verwacht, vooral om de mogelijkheid dat Markus zijn verlangen zou bemerken en plotseling opdagen, zooals van Lieverlee vermoedde.

Het gezelschap kwam bijeen alsof zij van niets wisten en toevallig een avond-visite maakten. De staatsraad, — die een driedubbelen naam droeg, en die ik daarom maar staatsraad zal noemen — praatte met de dikke freule over het klimaat aan de Riviera, waar hij met zijn vrouw had rondgereisd voor haar gezondheid, en vanwaar hij haar nog zieker had thuis gebracht dan zij gegaan was. De generaal had het over de eerste doperwtjes van den kouden grond. Van Lieverlee praatte zacht in 't Fransch met gravin Dolores, tot stillen wrevel van Johannes. Niemand scheen iets te willen weten van de bedoeling, waarmede zij waren bijeengekomen.

Maar deze huichelarij werd ruw verbroken door professor Bommeldoos, die nauwelijks binnengekomen, met zijn vervaarlijk stemgeluid uitriep:

„Komaan, volgelingen van Allan Kardec! waar is de portier, om ons de deur te ontsluiten, waardoor we van 't rijk van drie dimensies in dat van vier zullen stappen?"

Daarbij keek hij onderzoekend de aanwezigen in 't aangezicht. Men glimlachte eenigszins verlegen, en keek naar den generaal. Deze sprak, na een duchtig keel-schrapen:

„Als u ons medium bedoelt, professor, dat is er nog niet. Maar wij zouden wellicht — hm! kunnen beginnen... hm! — de cercle te formeeren, om zoodoende.... ons eenigszins te prepareeren..."

Onder beklemmend stilzwijgen werd een ronde tafel met marmeren blad door de heeren midden in de kamer gesleept.

De hulp van bedienden werd ongewenscht geoordeeld.

— „Kijk, wat een barst er de vorige maal is in gekomen" fluisterde de freule. „Weet u wel, toen ging hij heelemaal de lucht in. We konden hem met geen mogelijkheid naar beneden houden."

— „Moet het licht niet uit?" vroeg de professor, die nog geen zitting had meegemaakt.

— „Neen! neen! zeide de generaal, „een beetje lager! alleen een beetje lager."

— „Jawel! hm! hm!" bromde Bommeldoos.

— „Professor moet niet tegenwerken, door zijn ironie," zei de gravin vriendelijk.

— „Mevrouw!" declameerde de professor plechtig, „voor het onderzoek van den wijsgeer is niets te gering, niets te belachelijk. Hij staat voor alle verschijnselen als een onbeslagen spiegel. Darwin liet de contrabas bespelen voor een publiek van ontkiemende tuinboonen om den invloed van de muziek op

den plantengroei na te gaan, en als u mijn boek over Plotinus gelezen heeft..."

— „Pardon, professor, dat heb ik niet..."

— „Wat zegt u? Over de stoffelijke basis der begrippen dan?"

— „Ook niet."

— „Maar dan moet u toch noodzakelijk mijn boek over „de Magie" lezen. Denk er aan, anders kom ik de volgende maal niet weerom. Plotinus zegt:"

Hierop volgde een aanhaling in 't Grieksch, die ik u maar schenken zal, en die eerbiedig werd aangehoord, waarop de freule inviel:

— „Zouden we niet wat zingen, dat is goed voor de stemming."

Ieder vond het goed, maar niemand wilde beginnen. De generaal zette zich moedig aan de tafel en legde er zijn gespreide handen op. Met gemaakte onbevangenheid volgde de een na den ander. Eindelijk werd ook Johannes uitgenoodigd.

— „Is de jongeheer een nieuweling op psychisch gebied?" vroeg de staatsraad minzaam.

— „Mijn vriend Johannes moet sterke medianimieke krachten hebben, ik hoop dat de aanwezigen geen bezwaar maken..." zeide de gravin.

— „Volstrekt niet! volstrekt niet!" zei de generaal. „Wij zijn in deze zaak allen onwetend als kinderen."

— „Dat ben ik volstrekt niet met u eens, generaal!" bulderde Bommeldoos. „Heeft u al de geschriften van Philippus Aureolus Paracelsus Theophrastus Bombastus ab Hohenheim gelezen, geboren 1493 en gestorven 1541?"

— „Neen, professor!" zeide de krijgsman ootmoedig.

— „Nu, ik heb ze gelezen, en dat is geen kinderwerk. De magie is een onderdeel, en nog maar een klein onderdeel van de wijsbegeerte, en in mijn bibliotheek heb ik honderd zevenenvijftig boekdeelen alleen over dat onderdeel, alleen over magische onderwerpen, van Apollonius van Tyane tot Swedenborg, Hellenbach en du Prell toe. Noemt u dat kinderlijk onwetend?"

— „Laat de kinderkens tot mij komen," zei de dikke freule, om ook een citaat ten beste te geven.

— „Nu, ik zal ze ook niet wegjagen," zei Bommeldoos, „als ze zich maar niet verbeelden evenveel te weten als ik!"

Dat verbeelde Johannes zich in 't geheel niet, en hij wachtte heel geduldig, met zijn handen op 't marmeren tafelblad, tot de openbaringen zouden komen.

Men zat echter geruimen tijd zonder dat er iets bizonders gebeurde, zoodat van Lieverlee zachtkens, maar wel verstaanbaar, tegen de gravin zei: „met die magische krachten van Johannes is het ook niet veel bizonders."

Toen kwam echter het medium, een bedeesde burgerjuffrouw, die links en rechts diepe neigingen maakte, en zich niet erg tehuis voelde in dit deftige gezelschap.

Nauwelijks zat die aan de tafel of de vrouw van den staatsraad riep met een gilletje: „Ik voel het al, daar gaat hij!!”

„Ja! een echte schok,” verklaarde de freule met diep bewogen stem.

„Kalmte!” vermaande de generaal.

De tafel begon te draaien en te wippen en nu werden de vragen gesteld. De eerste geest die verscheen gaf in ’t algemeen den raad veel den bijbel te lezen en trouw ter kerk te gaan, hetgeen op de aanwezigen blijkbaar een diepen indruk maakte. Naar zijn naam gevraagd, antwoordde de geest „Mozes”. Dit gaf professor Bommeldoos terstond aanleiding te vragen of hij de Pentateuch zelf geschreven had. „Ja!” zei Mozes. Maar toen de professor hem in ’t Hebreeuwsch te lijf ging, zeide Mozes dat het medium een oogenblikje rust noodig had, en na deze rust liet hij het woord aan een ander. Achtereenvolgens verschenen Homeros en Cicero, die beiden betreurden dat zij het ware geloof niet hadden gekend, en daarna Napoleon, die zich zeer berouwvol toonde over het vele door hem vergoten bloed. Men kon zien dat dit den generaal tot nadenken stemde.

Maar behalve dat door al deze personen in 't algemeen op vroomheid en godsvrucht werd aangedrongen, werden door hen eenstemmig Johannes en gravin Dolores aangewezen, als diegenen van wier samenwerking de meeste uitkomst te verwachten was. Zij moesten in deze zaken studeeren en zich toeleggen op het automatisch schrift.

Toen moest Johannes naast de gravin zitten en haar hand vasthouden, en zoo te zamen de berichten der geesten neerschrijven. Voor Johannes was dit tegelijk een heerlijkheid en een zoete beproeving. Zou Markus nu komen?

Doch Markus kwam niet en ook geen bericht van de arme Heléne, of van haar vader.

Maar een geest openbaarde zich, die al zeer onheusch en barsch tegen de ideale gemeenschap optrad. Hij noemde zich Thomas, en wilde niet antwoorden op de vraag van Bommeldoos, of hij Thomas de Apostel, of Thomas Aquinas of Thomas a Kempis, of Thomas Morus was.

— „Kent gij ons?" vroeg de staatraad.

— „Ja, heidens en mallooten," antwoordde Thomas.

— „Wilt gij ons helpen?"

— „Biecht, bidt en doe boete," zei Thomas.

— „Wilt ge ons iets van 't hiernamaals zeggen," vroeg gravin Dolores, wat bleek.

— „De hel, als je zoo voortgaat," zei Thomas.

— „Wat moet ik dan doen?" vroeg Dolores, bijna bevend.

— „Bekeeren!" was het antwoord.

— „Dat is goed en wel," zei Bommeldoos, „maar ik ken minstens twaalf godsdiensten en tweemaal zooveel wijsgeerige systemen. Waartoe moeten we ons bekeeren?"

— „Zwijg, ketter!" kreeg de professor tot bescheid. Zulk een bejegening was den geleerde een beetje te machtig, en hij verklaarde er genoeg van te hebben en zijn tijd beter te kunnen besteden.

Het gezelschap was het er over eens, dat de uitkomsten dezen avond niet gunstig waren, hetgeen het medium daaraan toeschreef dat zij slecht gedisponeerd was. Zij had den ganschen dag hoofdpijn gehad, en bovendien waren er ongunstige invloeden, dat voelde zij ontwijfelbaar. Toen zij dit zei, wierp zij een verwijtenden blik naar den professor.

— „O, de vorige maal was het veel treffender," zei de freule, „niet waar generaal? bepaald wonderbaar."

— „Men kan de verschijnselen niet dwingen," zei de generaal, „men moet geduld oefenen. Het is beter dat we voor deze maal maar eindigen."

Aldus werd besloten en men vereenigde zich aan een

keurigen avond-disch, nadat het medium onder veel strijkaadjes afscheid had genomen.

Johannes behield zijn plaats naast de gastvrouw, en de herinnering aan haar zachte, warme hand die hij zoolang had mogen vast houden, maakte hem gelukkig. Hij was niets teleurgesteld, o neen! hij had een verruimd gevoel. Hij vond zijn voorname vriendin zoo mooi, zoo goed, en zoo lief voor hem.

Een nieuw Hollandsch dienstmeisje, in 't zwart met hagelwit mutsje met lange linten, bediende. Johannes lette niet op haar, maar zag hoe van Lieverlee herhaaldelijk naar haar keek.

— „Vond je het geen merkwaardige avond?" zeide de gravin, toen de gasten vertrokken en zij samen alleen waren.

— „Ik vond het een heerlijke avond," zei Johannes oprecht.

— „Men noemde het een mislukking," zei de gravin, „maar ik heb een geheel anderen indruk. Ik ben zeer getroffen."

— „Ik ook," zei Johannes.

— „Zoo? Dat doet mij plezier. Dus je voelt óók dat wij bekeering noodig hebben?"

— „Dat bedoel ik niet," zei Johannes. „Maar u bent zoo lief voor mij geweest."

Gravin Dolores antwoordde niet, maar drukte hem

vriendelijk glimlachend de hand, die Johannes vast bleef houden, terwijl hij haar met hartstochtelijke toewijding in de oogen keek.

Het dienstmeisje stond bij 't buffet en legde het eetgerei in de lade. Daarop wendde zij zich om, en toen Johannes eenigszins beschaamd naar haar keek, om te zien of zij zijn al te teedere houding en woorden had opgemerkt, staarde hij plotseling in twee welbekende, lichtgrijze oogen.

Het waren Marjon's oogen, en zij stonden onuitsprekelijk angstig en droef.

't Was of Johannes' hart stilstond en hij was geheel onthutst. Als verlamd bleef hij zitten, tot de hand van zijn vriendin hem ontglipte. Hij scheen te willen opstaan, iets te willen zeggen....

Maar Marjon legde haar vinger op hare lippen, en ging rustig door met haar werk.

IX.

Onder de bezoekers van villa Dolores behoorde ook een Roomsch prelaat, een vriend van Dolores' overleden echtgenoot. Hij was een zwaargebouwd en vroolijk man, die nooit over godsdienstige onderwerpen praatte, somtijds als gezellig dischgenoot deelnam aan de maaltijden, en altijd aardige en wetenswaardige dingen vertelde, waarnaar Johannes gretig luisterde.

Hij was een veel beminnelijker mensch dan dominee Kraalboom, en Johannes hield ook veel meer van hem. Hij had verstand van bloemen en dieren, van verzen, schilderijen en muziek, en wist te praten van het schoone Italië en het heilige Rome, waar hij gereisd en gestudeerd had.

Tot de Plejaden behoorde hij natuurlijk niet, en als deze kring bij zeldzame uitzondering ter sprake kwam waar hij bij was, dan zweeg hij, want hij was een voorzichtig en wellevend man.

Doch na de eerste bijeenkomst, waarvan ik in 't vorig

hoofdstuk vertelde, trof het Johannes dat hij méér kwam dan te voren, en wel buiten de gewone uren van bezoek. En als Johannes dan binnenkwam, bemerkte hij dat het gesprek tusschen de gravin en den priester plotseling werd afgebroken, en zag hij ook dat zijn gastvrouw meer kleur had op de wangen, en blijkbaar over gewichtige dingen had gesproken.

— „Je Mahatma komt niet," zeide Dolores eens, toen de priester zoo juist vertrokken was, „hij laat ons in de steek."

— „Ja, mevrouw," moest Johannes erkennen.

— „Gelukkig meen ik al een wijs man gevonden te hebben, die mij helpen kan."

— „Bedoelt u pater Canisius?"

— „Ja. Weet je wat hij zegt? Dat wij met onze onderzoekingen op een gevaarlijken weg zijn. Dat is alles duivelswerk, zegt hij. En alles wat hij zegt komt ook uit met wat wij dien avond gehoord hebben. Wil je ook niet eens met hem praten?"

Maar Johannes weifelde. Hij had Marjon nog niet gesproken en hoopte van haar iets te hooren over zijn broeder.

Marjon ontweek hem en nog vond hij geen gelegenheid haar alleen te ontmoeten. Met kloppend hart ging hij elken morgen naar zijn kamertje, hopend haar daar te vinden, bezig met het in orde brengen. Maar dan

was dat meestal reeds gedaan en vond hij enkel de sporen van haar zorgvuldigheid. Hoe zij zijn kleederen had geborsteld en opgevouwen, zijn linnen had nagezien en keurig in de kast geschikt, een vaasje met bloemen op zijn tafel gezet. Hij bemerkte dat alles zeer wel, en het roerde hem.

Maar zij zorgde altijd in gezelschap van de andere dienstboden te zijn, en dan gedroeg zij zich zoo streng en koel, als het meest nuffige, preutsche en bestgedrilde kamermeisje maar doen kon. Geen woord, noch blik, noch teeken verraadde dat zij Johannes kende. En vaak hoorde hij de gravin tegen haar bezoeksters verklaren, dat zij nog nooit zoo gelukkig was geweest in het terstond vinden van een goede Hollandsche dienstbode.

Ook van Lieverlee had haar niet herkend, maar was enkel getroffen door haar bizondere, eenigszins uitheemsche manieren, die hem eens aan de vrouw des huizes deden vragen of zij de afkomst van dat meisje wist.

„Neen!" zei de gravin, „zij is mij aanbevolen door een oude vriendin, en naar ik bemerk met goeden grond."

Maar Johannes' verlangen naar Markus werd dagelijks sterker. Hij vreesde en verlangde tegelijk zijn

komst. En uit dezen twijfel wenschte hij gered te worden, hoe dan ook.

Zoodat hij niet ophield naar een gelegenheid te zoeken om Marjon even alleen te spreken. Op een avond hield hij haar staande, in de gang, onder voorwendsel over zijn schoenen te praten.

— „Waar heb je Keesje gelaten?” vroeg hij zacht.

— „Dat begrijp je wel,” antwoordde Marjon kortaf, en even zacht.

Johannes begreep het ook wel. Daarom juist had hij er naar gevraagd.

— „Ja, maar waar is hij met Keesje?” —

— „Ik weet het niet. En al wist ik het, ik zou 't niet zeggen. Hij weet zijn tijd.”

Op dit oogeublik kwam gravin Dolores voorbij.

— „Johannes,” zeide zij, „ik ben nu in gesprek met pater Canisius. Als je wilt moog je er wel bij zijn.”

Johannes vroeg met zijn oogen Marjon aan. Maar voor haar blikken kwam het ondoordringbaar floers, dat haar innig zielewezen voor elken vreemde altijd gansch verborg.

In het salon zat pater Canisius in een lagen stoel, de zwarte soutane strak om 't forsche lijf, en de zware voeten met gesp-schoenen wijd van een. Hij poetste de glazen van zijn bril met den zakdoek, en toen Johannes binnenkwam zette hij den bril vlug op, en tuurde

met zijn groote oogen opmerkzaam naar de deur.

Toen Johannes naderde, nam hij hem vriendelijk bij de hand, en trok hem bij zich. Johannes zag hem in 't breede gladgeschoren gelaat, met den stompen neus en de schrandere oogen.

— „Heb je nooit goede leiding gehad, mijn jongen? Dan is het leven moeielijk en gevaarlijk."

— „Ik heb wel goede leiding gehad, mijnheer," zei Johannes. „Maar ik heb telkens mijn eigen weg willen zoeken, en dan liet ik de leiding weer los."

— „Maar was dat *goede* leiding?" vroeg de pater.

— „Ik had een goede vader. En later vond ik een heel goede vriend. Maar ik heb ze allebei verlaten."

— „Waarom dat? Bevredigde je dat niet, wat zij je leerden? Wat trok je van hen weg?"

Johannes weifelde.

— „Waren ze te streng?"

Johannes schudde neen.

— „Wat miste je dan, dat je bij hen niet vond, maar wel ergens anders?"

— „Ik weet niet, mijnheer, hoe ik dat noemen moet. Plezier is het niet, want ik wil er veel verdriet om lijden. En toch is 't ook weer het allerheerlijkste wat ik ken. Ik denk dat het is wat ze met schoonheid bedoelen."

Toen hij dit gezegd had, bedacht hij dat het toch niet enkel schoonheid was, waarom hij zijn vader ver-

laten had, en dat de aandoening die hem van Markus had weggetrokken, dat wat hij voor de twee kleine meisjes had gevoeld, ook wel liefde kon genoemd worden.

— „Misschien heet het ook liefde," zei hij.

Pater Canisius dacht na. Toen zei hij, terwijl hij een blik naar de gravin wierp:

— „Voelde je dan geen liefde genoeg voor dien goeden vader en dien goeden vriend?"

— „O ja! O ja!" zei Johannes levendig. „Maar juist van hen had ik geleerd dat ik volgen moest wat mij in alle oprechtheid het mooiste toescheen, en doen wat ik waarachtig voor het beste hield"...

De pater liet Johannes' hand los en sloeg zijn beide vleezige handen in elkaar, terwijl hij het groote hoofd schudde, diep zuchtte en gravin Dolores met een zeer ernstig gezicht bleef aanzien.

— „Arme jongen!" zei hij toen. „Arme, arme jongen!"

Toen zijn hoofd oprichtend en Johannes strak in de oogen ziend, zei hij:

— „Neen! Johannes, dat waren *geen* goede leiders. Ik ken ze niet en zal hen niet veroordeelen. Maar dit kan ik je met de grootste stelligheid verzekeren, dat je met zulk een leer, zulk een leiding, zonder buitengewone genade te gronde *moet* gaan."

Er volgde een lange stilte. Johannes was ontroerd en verschrokken.

— „Hoe meent u dat?” bracht hij er eindelijk stamelend uit, met bevende lippen.

— „Luister goed, Johannes,” zeide gravin Dolores, „pater Canisius is een wijs man, van groote levenservaring.”

— „Geloof je aan God, Johannes?” vroeg de priester.

— „Ik weet dat ik een Vader heb die mij kent,” zei Johannes langzaam.

— „Een hemelsche Vader, meen je? Goed, dat is al veel gewonnen. Maar dan zul je ook wel bemerkt hebben dat er een booze is, een Satan, die ons bedriegt.”

— „Ja!” zei Johannes onmiddellijk, denkend aan zijn teleurstellingen, „dat heb ik bemerkt, dat is zoo.” —

— „Nu dan, die Satan loert altijd op ons, als een wolf op de schapen. Een ieder mensch die alleen op eigen kracht en eigen inzicht vertrouwt, is als een schaap dat van de kudde afdwaalt. En dan neemt de wolf zijn kans waar. Tenzij God een wonder doet, is zulk een schaap verloren.”

Johannes voelde de vrees hem om 't hart slaan. Hij kon niet spreken.

— „De nadering van dien wolf bemerken wij het eerst aan een verschrikkelijk gevoel. God waarschuwt

ons daarmee. Dat gevoel is de twijfel. Heb je den twijfel gekend, Johannes?"

Johannes knikte met het hoofd, kort, gansch verslagen, met toegeknepen vuisten en lippen, ja! ja! ja! hij had den twijfel gekend.

— „Dat dacht ik," zeide pater Canisius kalm. „Het is een vreeselijk gevoel, niet waar? het ìs..." vervolgde hij met stemverheffing, „als het geluid van wolvengehuil, uit de verte, voor een verdwaald schaap. Laat je niet tevergeefs waarschuwen, Johannes."

En na een pauze ging hij voort.

— „De twijfel zelf is zonde. Wie twijfelt is op 't hellend vlak, dat naar den ondergang voert. Heb je wel eens van den afzichtelijken Octopus gehoord, Johannes, dat weeke zeemonster met de groote oogen en met zijn acht vangarmen vol zuignappen, waarmee het één voor één de leden van den zwemmer omstrengelt en hem zoo omlaag trekt? Ja? Nu de Satan is zulk een Octopus. Ongemerkt strekt hij zijn vangarmen uit en zuigt die aan je leden vast, tot hij zijn scherpen snavel in je hart kan planten. De twijfel is niet enkel een waarschuwing maar reeds een bewijs, dat de Satan vat heeft gekregen. Het is 't begin van zijn macht. Het einde is eeuwig lijden en verdoemenis."

Johannes hief zijn hoofd op en zag den priester aan, die aandachtig de uitwerking van zijn woorden naging.

Ondanks zijn beklemming ontstond er in Johannes' hart plotseling een weerwerking, een verzet. Hij voelde dat men hem bang wou maken, en al was hij maar een kleine baas, dat liet hij zich toch niet doen.

— „Mijn Vader verdoemt niet, die te goeder trouw dwalen," zei hij.

Pater Canisius bemerkte dat hij weerstand had gewekt, door wat te hard aan te dringen. Hij werd voorzichtiger. Zacht hervatte hij:

— „Zeker! Johannes, God is oneindig goed en genadig. Maar heb je ook niet gemerkt, dat er een gerechtigheid is waaraan je niet ontkomen kunt? En geloof je dat een misleide kan zeggen: „ik heb geen schuld, want ik ben misleid"? Neen Johannes, dat neem je te licht op. Op zonde staat straf, dat is Gods onverbiddelijke orde. En dat zou je alleen dàn wreed of onrecht mogen noemen, als Hij ons niet gewaarschuwd had en zijn wil ons niet nauwkeurig had geopenbaard. Maar wij *zijn* voorgelicht, wij kunnen de goede leiding volgen. Als wij dàn nog dolen, dan is het onze schuld en mogen wij ons niet beklagen."

— „U meent de Bijbel, nietwaar, mijnheer?"

— „De Bijbel en de Kerk," zeide de pater, niet voldaan over den toon dezer vraag. „Ik begrijp zeer goed dat jij, mijn jongen, met je dichterlijk gemoed en je behoefte aan schoonheid, geen vrede vond in

het dorre, koude, barsche protestantisme. Maar de Kerk geeft je alles, schoonheid, warmte, liefde, verheven poëzie. Daarin alleen zul je vrede vinden en volkomen veiligheid. Je weet toch, niet waar, dat de kudde een herder behoeft? En je weet ook wie die herder is."

— „Meent u de Paus?"

— „Ik meen Christus, Johannes, onze verlosser, van wien de Paus maar een menschelijk vertegenwoordiger is. Ken je dien herder, ken je Jezus Christus niet?"

— „Neen, mijnheer," zei Johannes in allen eenvoud, „dien ken ik in 't geheel niet."

— „Ook dat dacht ik. En daarom noemde ik je een arme jongen. Maar als je hem *wilt* leeren kennen, dan wil ik je graag helpen. *Wil* je dat?"

— „Waarom niet, mijnheer," zeide Johannes.

— „Goed. Begin dan maar de gravin eens te vergezellen, als zij ter kerk gaat, zooals zij mij beloofd heeft. — Dit is toch immers afgesproken?"

— „Ja! Pater," zeide de gravin. „O! ik ben zoo blij dat u zich zóó voor ons interesseert, Johannes zal u ook zeker altijd dankbaar blijven."

Met warme handdrukken aan zijn beide nieuwe discipelen, en een uitdrukking van rustige voldoening op 't gelaat, vertrok Pater Canisius.

De kinderen kwamen binnen, en er werd dien dag niet meer over deze zaak tusschen Johannes en zijn vriendin gesproken. Maar zij was veel opgewekter dan gewoonlijk, en bizonder vriendelijk tegen Johannes. Ja, bij het slapen gaan kuste zij hem weder, zooals zij nog eens gedaan had, tegelijk met hare kinderen.

Johannes kon niet slapen en was in sterke, angstvolle opwinding. Toen het stil werd in huis, en de eenzame, geheimvolle nacht kwam, toen kwam ook de vrees, en de twijfel, en de kleinmoedigheid. Hij twijfelde of hij twijfelde, en vreesde den twijfel om den twijfel. Hij hoorde het huilen van den wolf, die loert op het afgedwaalde schaap, hij voelde de glibberige, soepele, krinkelende vangarmen, die zich overal ongemerkt aan zijn leden vastgezogen hadden, hij zag de groote goudgele oogen van den Octopus, met de lange spleetvormige pupil, en de scherpe papegaaien-bek zag hij zoeken en tasten naar zijn hart.

Huiverend, rillend en klappertandend lag hij helder wakker tusschen de dekens, en het zweet brak hem uit.

Toen hoorde hij de treden van de trap zacht kraken, en een lichte tred naderkomen over 't portaal. Zijn deur ging open, en een donker figuurtje kwam behoedzaam tot bij zijn bed.

Toen voelde hij een warme, zachte hand op zijn klamme voorhoofd en hij hoorde Marjon's fluisterstem :

— „Zul je trouw zijn, Jo, en je niet bang laten maken. Vader wil trouwe, dappere kinderen."

— „Ja, Marjon," zeide Johannes, en het huiveren stilde en een zachte warmte doordrong zijn gansche lichaam. Hij sliep zoo spoedig, dat hij zich niet herinnerde haar weggaan te hebben bespeurd.

X.

— „Spring er uit!" riep Wistik, zeer opgewonden, terwijl hij met zijn roode mutsje zwaaide, „spring er uit! toe maar!"

Johannes zag er geen kans toe. Het raampje was hoog en veel te klein. Dan nog maar wat hooger klimmen, misschien was dáár een uitgang. Een trap op, weer een zolder, nog een nauw gangetje, weer een trapje op. Daar zag hij Wistik weer, schrijlings op den grooten arend.

„Toe maar! Johannes," riep hij, „je moet durven. Dan gebeurt er niets."

Johannes wilde wel durven, maar hij kon niet. Het raampje was weer onbereikbaar. Nogmaals terug. Leege zolders, steile trapjes, zonder eind, zonder eind.

En daarbinnen was de Octopus. Dat wist hij. Telkens zag hij één van de lange vangarmen met de honderde zuignapjes. Soms lag er een uitgestrekt op den zoldervloer, zoodat hij er overheen moest stap-

pen, soms kronkelde er een tegen de trap op, waar Johannes langs moest. Het heele huis was er vol van.

En daarbuiten scheen de zon en was de vrije blauwe lucht. Daar zweefde Wistik rond het huis, gezeten op den grooten arend, dienzelfden arend dien zij vroeger al ontmoet hadden, in Phrygië.

En daarbuiten klonk ook Marjon's stem. Hoor! zij zong. Zij was ook in de vrije lucht. Zij scheen zelf een liedje gemaakt te hebben. Woorden en melodie. Want Johannes had ze geen van beiden ooit gehoord:

Zonnelicht hoog en rein,
  stil en sereen!
naar u bewogen mijn
  vleug'len mij heen.

Vleugelen zonder wicht
  blank als de maan,
zijn aan mijn armgewricht
  nacht'lijks ontstaan.

Meeuw-gelijk kan ik thans
  wieglen en zweven,
gansch door den hemelglans
  helpend omgeven.

Ach! dat kon Johannes nog niet. Hij had geen vleugelen. Hij zag wel lichtstralen hier en daar doordringen, en ook telkens een stukje blauwen hemel. Maar hij kon er niet bij, hij kon er niet uit. En weer ging het trap

op, trap af, portalen, gangen en groote zolders door, om den uitweg. En de vangarmen lagen overal.

Daar zong Marjon weer:

Wolkenvrij wonderblauw
ga ik gemoet.
Werelden mindren gauw
onder mijn voet.

Werelden stijgen ver
onder mijn hand,
Nieuwen verrijzen er
talloos als zand.

Blauw van de sferen!
Blauw van het diep!
Nu zal ik leeren
wat het mij riep.

Johannes hoorde ook dat het blauw hem riep, maar het wonderwoord kon hij nog niet verstaan. Hij lag nu op de knieën voor een klein zolderraampje, waar hij juist de armen doorheen kon steken. Achter hem hoorde hij het schuifelen en ritselen. Dat was weer een vangarm.

— „'t Is een schandaal!" zei Wistik weer, zijn gezichtje rood van kwaadheid, „zooals ze mij belasterd hebben. Ik zou een handlanger van den booze zijn, omdat ik je niet met vrede laat. Zoo'n schobbert! Wil je mij kwijt zijn, Johannes?"

— „Neen! Wistik, ik geloof dat je goed zijt, al heb

je mij dikwijls teleurgesteld en al maak je mij erg onrustig. Je hebt mij zooveel moois getoond. Maar waarom help je mij nu niet? Als je mij roept moet je mij ook helpen."

— „Neen!" zei Wistik. „Je moet jezelf helpen. Optreden moet je, versta je. Je moet optreden. Je weet dat *Het* achter je is, niet waar?"

— „Ja! Ja!" schreeuwde Johannes.

— „Nou maar, jongen, schreeuw dan niet naar mij, maar naar *Het*. *Het* is nog veel banger voor jou, dan jij voor *Het*. Probeer maar!"

Dat was een idee. Johannes zette zijn tanden opeen, balde zijn vuisten, keerde zich om en riep:

— „Achteruit! zeg ik! achteruit! leelijke ellendeling..."

Ik geloof zelfs dat hij er bij vloekte, en „verdommeling" zei, maar dat moet men hem vergeven, dat was in de eerste opwinding. Toen hij zag dat de vangarmen verschrompelden en wegtrokken, dat het stil werd in huis, en de beklemming week, dat het zonlicht doorbrak en een wijde, ruime, blauwe hemel zichtbaar werd, toen was hij ook niet zoo boos meer, maar schaamde zich wat, omdat hij al te heftig was geweest.

— Goed zoo!" zei Wistik. „Maar niet onhebbelijk worden. Niet schelden. Dat is leelijk. Maar toch optreden, en meelij hebben."

Johannes was nu ook niet boos meer, maar schreide van geluk. Ja, hij voelde zich als versmelten in tranen van dankbaarheid en verruiming. O de heerlijke blauwe hemel!

— „Nu weet je 't eens voor al," zei Wistik.

Daar klonk weer Marjon's zanggeluid. Maar nu was het geheel anders, de wijze van één hunner oude liedjes, die werd geneuried. Een gewoon waakgeluid, een zacht, gedempt zangetje. En daarop volgde „tik! tik! tik!" aan zijn kamerdeur, om hem te zeggen dat het half acht was, en hij behoorde op te staan.

Een nieuwe geestkracht, een gevoel van opgewektheid en levensmoed vervulde Johannes dien dag. Hij ging handelen, hij ging iets doen om zelf een eind te maken aan zijn moeilijken toestand.

Vooreerst zocht hij gelegenheid om met van Lieverlee te spreken. Hij ging maar dapper naar hem toe, naar zijn kamers, waar hij nog nooit geweest was.

Op die kamers was een zeer verwarde en ongelijksoortige rommel. Een paar kostbare, oude meubelen en Oostersche tapijten, een groote collectie pijpen en wapenen, eenige moderne boeken, maar niet veel, aan den muur schilderstudies, waaruit Johannes niet wijs kon worden, Fransche reclame-prenten met wufte

juffertjes, en tevens vrome midden-eeuwsche voorstellingen van heiligen in extase, afgietsels in pleister van wulpsche vrouwenfiguren en ook van uitgeteerde monnikenkoppen, en Christusbeelden van afzichtelijke naaktheid, en sommige steendrukplaten en afgietsels waarvan de griezelige en krankzinnige grilligheid Johannes aan zijn bangste droomen deed denken.

— „Wat kom jij doen?” vroeg de heer van Lieverlee Tot Endegeest, die met een leege pijp in den mond en een gezicht vol ongenoegen, languit op den vloer lag.

— „Ik kom u wat vragen,” zei Johannes, nog niet recht wetend hoe te beginnen.

— „Niet gedisponeerd”, zei van Lieverlee.

Gister zou Johannes na zulk een ontvangst zijn afgedropen. Maar vandaag niet. Hij ging zitten en dacht aan hetgeen Wistik gezegd had: optreden!

— „Ik wil niet langer wachten,” begon hij weer, „ik heb al veel te lang gewacht.”

— „De groote Pater heeft je te pakken gehad, niet waar?” zeide van Lieverlee met wat meer belangstelling.

— „Ja,” antwoordde Johannes, „weet u dat? Wat denkt u van hem?”

Van Lieverlee gaapte, knikte en zei: „Een gewikste! Laat die maar loopen. Biceps! — weet je, biceps! — physiek en intellectueel. Representatief voor zijn

heele organisatie. Om respect voor te hebben, Johannes. Zooals die de kluit weten te bedonderen, nou hoor! daar mag je je petje voor afnemen. Daar is die heele gereformeerde santekraam niks bij. Dat's alles half werk, alles weifelend geven en nemen, — krita-krita zooals wij zeggen in sanskrit. Wil je kwaad doen of goed doen, doe het altijd heelemaal, nooit half, anders word je zelf de dupe. Wil je de lui er onder houden, houd ze er dan heelemaal onder. Een kerk willen vormen en tegelijk van gewetensvrijheid praten, zooals de protestanten, dat is larie, daar komt toch niets van. Dat zie je aan de resultaten. Ieder dozijn protestanten heeft een eigen kerk met eigen leerstukjes en een alleenzaligmakend geloofje, met anderhalve uitverkorene. Neen, dan is de Roomsche Kerk ten minste een respectabel stuk werk, een zaak uit één stuk."

— „Gelooft u er aan?" vroeg Johannes.

Van Lieverlee haalde de schouders op.

— „Daar moet ik nog eens over denken. Als ik het mooi vind er aan te gelooven, dan doe ik het. Maar dan in de echte oude Kerk, met Adam en Eva, en de zon die om de aarde draait — niet in die gemoderniseerde up-to-date Kerk, gewijzigd volgens de uitkomsten der wetenschap, met electrisch licht en herediteitsleer. Dat is degoutant. Neen, de Kerk van

Dante moet ik hebben, met een echte hel vol vuur en stank, hier onder de aarde, en Galileï er in."

— „Maar daar kwam ik niet om vragen," zei Johannes, die voet bij stuk wou houden. „Ik ben niet tevreden en u moet mij helpen. Al wat ik nu gehoord heb in de Plejaden en van den Pater, dat voldoet me niet. En ik weet ook zeker, dat ik zóó mijn vriend niet terugvind. En ik wil hem nu stellig vinden."

— „Waar wou je hem dan zoeken?"

— „Dat weet ik wel," zeide Johannes, „als hij ergens te vinden is, dan is het bij de armen, bij de arbeiders."

— „Zoo! wou je in de arbeiders-beweging? Nu, dat kun je gedaan krijgen, maar ik zeg niet dat ik met je meega. Je weet hoe ik er over denk. Het socialisme moet er zijn. Maar ik bemoei er mij niet mee. Het stinkt mij nog te veel in de proletarische sferen. Ik verheug me zeer over de geboorte van de nieuwe maatschappij, maar een geboorte is altijd een onsmakelijke geschiedenis, die laat ik aan de vroedvrouwen over. Ik wacht met de kennismaking tot het kindje flink gewasschen en zindelijk is."

— „Maar ik wou mijn vriend zoeken."

Van Lieverlee kwam overeind, en rekte zich uit.

— „Je wordt vervelend," zei hij, „met dat gezeur om dien vriend."

Optreden! dacht Johannes, en hij vervolgde: „U heeft mij toegezegd mij den weg te wijzen naar wat ik zoek, en mij al het raadselachtige te verklaren wat ik ondervonden heb. Maar ik ben nog evenver."

— „Eigen schuld, mijn vriend. Gevolg van hoogmoed en zelfzucht. — Waarom hebje je zoo weinig met mij bemoeid? Je liep altijd maar met die twee kleine meisjes. Wou je daar wijzer door worden?"

— „Allicht zoo goed als door u," zei Johannes.

Van Lieverlee keek verwonderd op, dat was insubordinatie, openlijk verzet. Hij vond het echter beter dat onopgemerkt te laten en zei:

— „Maar als jij in de arbeiders-beweging wil gaan, dan moet je dat zelf weten. Ik zal je niet tegen houden. Ga jij je Mahatma dan maar zoeken."

— „Maar hoe moet ik beginnen? U heeft zooveel vrienden, weet u niemand die mij helpen kan?"

Van Lieverlee dacht na, terwijl hij Johannes strak bleef aankijken. Toen zei hij langzaam:

— „Jawel. Ik weet er een, die zit er midden in. Wil je daarheen?"

— „Ja, dadelijk, alstublieft."

— „Goed," zei van Lieverlee. Zij gingen samen op weg. De bedoelde vriend, was redacteur van een courant, doctor in de letteren, en heette Felbeck.

Zijn bureau zag in 't geheel niet weelderig, De trap

was uitgesleten en de deurmat stuk geloopen. Het was een saai en somber vertrek, met groote aanplakbiljetten en spotprenten aan den muur, vele brochures en couranten op tafel, een paar schrijflessenaars, brievenkasten en rieten stoelen. Er zaten twee klerken te schrijven en een paar mannen stonden er te praten met hoeden op, en sigaren in den mond. Het was er steeds af en aan geloop van drukkersjongens en mannen met slappe hoeden.

Dr. Felbeck zelf had een bleek, mager gezicht, breede kaken, stekelige haren en een zwarten sik en knevel. Zijn oogen lagen diep en keken Johannes scherp aan, op een wijze die hem niet vertrouwelijk en rustig stemde.

— „Dit jonge mensch," zei van Lieverlee, „wenscht, zooals jelui dat uitdrukken, zijn burgerlijke afkomst te verloochenen en de rijen van het strijdende proletariaat te versterken. Zoo heet dat immers?"

— „Nou!" zei Dr. Felbeck, „daarvoor behoeft hij zich niet te schamen. En jij kon er een voorbeeld aan nemen, van Lieverlee."

— „Wie weet wat ik nog doe," zei van Lieverlee, „als het proletariaat maar eerst geleerd heeft zich te wasschen."

— „Wat!" zei Felbeck, „ben jij een dichter, en wou je gewasschen en gekamde proletariërs met boordjes

en heerenhoedjes. Neen vriend! met vuile en vereelte knuisten zullen ze de verfijnde en verwende burgermaatschappij ineendonderen, als een étagère met snuisterijtjes in een salon."

Dr. Felbeck sloeg met zijn vuist door de lucht op de denkbeeldige étagère. Een klerkje aan den overkant werd opmerkzaam en hield op met zijn werk. Ook van Lieverlee keek belangstellend, eenigszins onder den indruk.

— „Een revolutie lijkt mij wel," zei van Lieverlee, „met barrikaden waarop kerels met roode vaandels, fladderende haren en bloedbeloopen oogen. Dat is niet kwaad. Maar jelui toekomst-maatschappij . . . God bewaarme! voor die saaie en vervelende boel. Dan ben ik nog tienmaal liever een vette, stinkend-rijke bankier met juweel-ringen, die zich door ongelukkige slokkers laat vetmesten en villa's op Korfu bouwt, dan zoo'n toekomst-burger."

— „Dat begrijp jij nu eenmaal niet," zei Felbeck, met een minachtend lachje. „Jij moet zulke gedachten hebben omdat je hoort tot de burgerlijke klasse, waarvan je een nabloeiertje bent. Je moet burgerlijk denken en burgerlijk dichten, dat kan niet anders. De proletarische beschaving der toekomst kun je niet bevatten. Die zal zich ontwikkelen uit de proletarische klasse, waartoe wij behooren en waarbij je jonge vriend zich wil aansluiten, zooals ik tot mijn genoegen merk."

Het klerkje van den overkant kwam naderbij om naar de rede van zijn chef te luisteren. Hij was een kleine, jonge man met gepommadeerd zwart haar, in 't midden gescheiden, een kromme neus waarop een lorgnet stond, en een paar dikke lippen waartusschen een sigaar bleef bengelen, ook onder 't spreken. Hij had een keurig pakje aan, en puntschoenen met slobkousen er over heen.

— „Mag ik mij maar eens voorstellen," zei hij, „ik ben Kaas. Partijgenoot Isidore Kaas."

— „Aangenaam!" zei van Lieverlee, en ook Johannes kreeg een handje.

— „Komt u zich laten inschrijven?" vroeg de partijgenoot.

— „Waarin?" vroeg Johannes, die nog niet recht op de hoogte was. „In de proletarische klasse?"

— „Als lid der partij," zeide Kaas.

— „Wat beteekent dat?" vroeg Johannes weifelend.

— „Dat beteekent," zei Felbeck, „dat je afstand doet van de voorrechten van de klasse waartoe je oorspronkelijk behoort en dat je je scharen wilt onder het roode vaandel, in de gelederen der internationale arbeiderspartij, bij het strijdende proletariaat, de klasse der toekomst."

— „En wat moet ik daarvoor doen?"

— „Je naam zetten, een kleine contributie betalen,

de vergaderingen bezoeken, onze courant lezen, propaganda maken en op onzen candidaat stemmen als het zoover is dat je moogt kiezen."

— „Anders niet?" vroeg Johannes.

— „Nu? is dat niet genoeg?"

— „En u sprak van voorrechten waar ik afstand van moest doen?"

— „Nou! nou!" zei partijgenoot Kaas, „stel je dat niet te erg vóór. Laat dat je niet afschrikken. Voorloopig wordt er niets meer van je geëischt."

— „O, ik was er niet bang voor," zei Johannes, een beetje geërgerd, dat men hem zoo verkeerd begreep. „Ik hoopte juist dat ik meer zou moeten doen."

— „Des te beter! des te beter!" zeide Kaas, en dribbelde naar zijn lessenaar terug, met ijver een pen uitzoekend. „Dus dan is dat in orde, — uw naam — als 't u blieft." —

Maar Johannes was vandaag niet in zeer meegaande stemming. Sinds hij den Octopus had aangedurfd had hij veel meer noten op zijn zang.

— „Neen, ik kwam voor iets anders. Ik heb een goeden vriend die leeft en werkt voor de armen en verdrukten. Die zoek ik. 't Laatst zag ik hem bij de groote mijnwerkers-staking in Duitschland. Na dien tijd heb ik niets van hem gehoord, maar ik weet zeker dat hij bij de arbeiders is. En mijnheer van Liever-

lee vertelde mij dat u midden in de arbeidersbeweging bent, zou u mij misschien kunnen helpen?"

— „Hoe heet hij?" vroeg Dr. Felbeck.

— „Ze kennen hem als Markus," zei Johannes, doch het kostte hem moeite den dierbaren naam hier uit te spreken.

— „Markus?" herhaalden de heeren, wat nadenkend. „Alleen Markus?"

— „Markus Vis," zei Johannes, met nog meer tegenzin.

— „O, die!" zei partijgenoot Kaas.

— „Markus Vis?" zei Felbeck zich tot de anderen wendend die in 't kantoor waren. „Is dat....?"

— „Ja! Ja!" zei Kaas, „dat is diezelfde die laatst dat opstootje op de beurs gemaakt heeft."

— „Jeezes! die verdomde anarchist," riep één van de slapgehoede, rookende mannen.

— „Is dat een vrind van je?" vroeg Dr. Felbeck met een viezen trek om den neus.

— „Ja mijnheer, mijn beste vrind!" zei Johannes ferm.

— „Nou baasje! je houdt er rare en gevaarlijke vrinden op na, hoor!"

— „Weet u waar hij is?" zei Johannes onverdroten.

— „Ik niet," zei Felbeck minachtend. „Weet iemand van jelui het soms?"

— „Ik denk nou wel zoowat in de buurt van Meerenberg," zei een andere man.

— „Trommel!” riep Felbeck tot een andere klerk die was blijven schrijven. „Waar hangt Vis tegenwoordig uit?”

— „Markus Vis?” zei partijgenoot Trommel. „Wel die is op 't oogenblik op het kantoor van een ijzerfabriek. Hij heeft een baantje.”

— „Net wat voor hem,” zei een van de rookende mannen. „Let op wat dat voor een hielelikker wordt, als hij maar eerst een boordje aan heeft.”

— „Op welke fabriek?” vroeg van Lieverlee.

— „Op de fabriek „de Ruiter,” van uw oom, mijnheer van Trigt,” zei partijgenoot Trommel.

— „Wanneer is hij daar gekomen?” vroeg van Lieverlee.

— „Ik denk een week of drie geleden.”

— „Is het zoo'n lange donkere vent, met baard en krullend haar, en een sporthemd?”

— „Juist! — net zoo!” zeiden verschillende stemmen.

Van Lieverlee wendde zich af, ging voor 't raam staan, boog zijn hoofd achterover, haalde zijn zakdoekje uit, en proestte daarin, zoodat de omstanders niet recht wisten of hij niesde, lachte of ongesteld werd.

— „Neem me niet kwalijk!” riep hij uit. „Er valt me iets koddigs in!”

Daar proestte hij weer, en ieder zag duidelijk dat het van 't lachen was.

— „Een Mahatma!” hoorde men hem prevelen, al proestende. „Och! och! — die is prachtig! Een Mahatma!”

De verschillende aanwezigen keken eenigszins beteuterd bij de uitbarsting, als wachtend op nadere uitlegging.

— „Had mij die beschrijving maar eerder gegeven, Johannes,” zei Van Lieverlee, zich gaandeweg herstellend van zijn lachbui. „Dan hadden we de heeren niet lastig behoeven te vallen. Je vrind is op 't kantoor bij mijn oom. Ik heb hem verscheiden malen daar gezien.”

— „Wilt u daar dan met mij heengaan,” zei Johannes. Hij sprak nog met ferme stem, maar ik verzeker u dat de tranen zeer dicht bij zijn oogen waren. Hij hield zich goed met alle macht, om de tegenwoordigheid van die mannen en partijgenooten.

— „Welzeker! — welzeker! bij gelegenheid!” zei van Lieverlee opgewekt — en daar begon hij waarlijk weer te lachen met een hevig half-onderdrukt geblaas, zoodat Johannes hem graag recht in 't gezicht geslagen had.

Hij deed dat echter niet, maar ging met van Lieverlee de trappen af, zonder tot de proletarische klasse te zijn toegetreden.

— „Nu! adieu hoor!” zei van Lieverlee op straat,

terwijl hij Johannes met overdreven drukte de hand schudde, „ik moet naar de Soos, — bij gelegenheid gaan we naar de fabriek — ik zal eerst eens informeeren, — bij gelegenheid, zeker! zeker!”

Met nog spotachtig vertrokken mond, en gemaakt onverschillig neuriënd, stapte hij weg. Dien avond zocht Johannes alleen de ijzerfabriek. Maar het kantoor was dicht en donker, en niemand was er om hem bescheid te doen.

Op zijn kamertje vond hij een kleinen troost. Een vaas vol vergeet-me-nieten van Marjon.

XI.

— „Lieve Wistik," zeide Johannes, „laat mij uw hand vasthouden. Gij zijt toch een trouw en dierbaar vriendje. Nu heb ik er geen berouw meer van, dat ik van onder Windekinds manteltje ben weggevlucht om naar u te luisteren." —

— „Men moet zichzelf niet bewonderen, dat heb ik al gezegd," antwoordde Wistik, „maar het is een groote waarheid, dat ik zeer goed ben, en al die slechte praatjes niet verdien. En wat waarheid is mag geweten worden, al noemen ze het grootspraak. Geen grootspraak, maar ook geen kleinspraak. Rechtspraak, dat is mijn idee." —

Hierbij knikte het mannetje fier en zette zijn mutsje vaster.

Zij zaten aan een rotsige kust. De zon scheen fel op een steilen roodachtigen rotsenwand ter linke, rechts rees de glooiing zachter en er groeiden boomen met fijnbladerig, grijsgroen loof. Voor hen lag de wijde,

zacht bewogen zee, al maar deinend en blinkerend in 't licht onder den frisschen wind. Niets was daar te zien als roode rots, en blauwe lucht en water. Het blauwe, kristal-klare water plapperde en gorgelde en platste om de uitgeholde en aangevreten steenen voor hun voeten, en verdween in spleten en grotten, waar de zeewier groeide en het roode koraal. Wat was het licht en frisch en ruim!

— „Windekind zie ik nooit weer," zeide Johannes. „En dat is wel weemoedig, want het rijk van Pan was mooi. Maar ik berust er in, en ik geloof u nu dat er nog mooiers te vinden is. Vond ik eenmaal niet de duinen het allermooist en vreesde ik niet dat ik me nooit ergends anders te huis zou voelen? Maar nu vind ik dit vreemde land grootscher, en ik voel er mij ook te huis. Waar zijn wij, lieve Wistik?"

— „Wat doet er dat toe?" zei Wistik, die nooit graag liet blijken dat hij iets niet wist.

— „Het doet er ook niet toe," zeide Johannes. „De hoofdzaak is, dat ik weet dat ik het ben, ik, Johannes, en dat ik alles heel goed en duidelijk weet. Hoe ik gister op dat kantoor was en Markus gezocht heb aan de ijzerfabriek. En hoe men mij nu zou kunnen zien slapen. En toch droom ik niet, want ik ben klaar wakker, klaar wakker, en ik herinner mij alles."

— „Juist,” zei Wistik, „weet je nog wat Markus zei van de herinnering?”

Hij wachtte een oogenblik en vervolgde met plechtige zachter wordende stem:

— „De herinnering, Johannes, dat is een recht heilig ding. Want die maakt het verleden tegenwoordig. Nu de toekomst nog.... dan waren we....”

— „Waarzoo? Wistik.”

— „In dien stillen herfstdag, waarop het goud op de boomtoppen nooit verbleekt en geen takje kraakt.... weet je nog?” fluisterde Wistik bijna onhoorbaar.

Johannes knikte zwijgend. Na een wijle zei hij:

— „Het is al heerlijk, Wistik, dat ik nu ook des nachts blijf voort-herinneren, en blijf weten en wakker zijn, al slaapt mijn lijf in bed. Ik wil niet dood-zijn en neerliggen als een steen en alles vergeten, zooals men in slaap doet. Ik wil ook niet allerlei malligheid en nonsens droomen, of ik elken nacht gek word. Dat is een schande. Dat wil ik niet.”

— „Recht zoo, Johannes. Niemand wil graag dood zijn en niemand wil graag gek zijn. En als de menschen slapen zijn ze dood, en als ze droomen zijn ze gek. Daar zou ik voor bedanken!” —

— „Ik zal probeeren te leven in mijn slaap, en wijs te zijn in mijn droom,” zei Johannes. „Maar 't is moeielijk en de tijd is zoo vluchtig.”

Hij bezag zijn handen, zijn beenen en zijn gansche lijf. Hij had zijn mooiste pakje aan. Verbaasd vroeg hij:

— „Wat is dat voor een lijf, Wistik! dat ik aan heb? En hoe mal dat ik kleeren draag. Wat zijn dat voor kleeren?"

— „Zie je dat niet? Het zijn je eigen kleeren."

Zoo was het. Johannes herkende ze precies. En in zijn hand had hij één van Marjon's blauwe vergeet-me-nieten.

— „Dat begrijp ik niet, Wistik. Dat ik een droomlijf heb, dat 's nachts met u op reis gaat, dat begrijp ik. Maar hoe komen mijn kleeren hier? Droomen dan mijn kleeren ook?"

— „Waarom niet?" zei Wistik.

Verwonderd bleef Johannes hierover peinzen. Het water spoelde en klotste aldoor om de uitgeholde steenen. Het fijne kweelen van een sijsje klonk eenzaam en teeder tusschen de groote rotskloven.

— „Maar als alles droomen kan, dan moet ook alles leven. Mijn broek ook, en mijn schoenen ook."

— „Waarom niet?" zei Wistik weer. „Bewijs mij eens dat het niet kan."

Daar zag Johannes geen kans toe.

— „Of misschien," hervatte hij, „maak ik nu alles: rotsen, zee en lucht en kleeren. Een van tweeën. *Ik* droom het en maak het, of het droomt alles zelf, en maakt zichzelf."

— „Anders kan het niet," stemde Wistik toe.

— „Maar dan zou ik ook wat anders kunnen maken, als ik dat wou."

— „Dat denk ik ook," zei Wistik.

— „Een viool? zou ik een viool kunnen maken? en dan muziek maken, op die viool?"

— „Probeer het maar eens." zei Wistik.

Zie! daar was de viool reeds, Johannes vatte die aan alsof hij 't jarenlang gedaan had, en bewoog de strijkstok over de snaren. Daar kwam de heerlijkste muziek, zoo mooi als hij ze ooit had gehoord.

— „O, Wistik! hoor je? Wie had ooit gedacht dat ik zulke muziek maken kon."

— „Vraagal kan wat Vraagal wil," zei Pan.

— „Ja!" zeide Johannes peinzend, en vergat zijn viool, die terstond verdween toen hij er niet meer aan dacht. „Pan sprak ook van den rechten Duivel, weet ge wel? Hij zei dat ik u moest vragen hem mij eens te toonen."

Wistik had zijn knietjes opgetrokken en daar zijn armen omheen gelegd, zijn lange baard hing voor zijn schenen. Zoo gluurde hij even zijdelings naar Johannes met een schuwen blik, om te zien of Johannes het meende. Toen begon hij te beven over zijn gansche lijfje.

„Zullen wij wat over zee vliegen?" vroeg hij toen.

Maar Johannes liet zich niet afleiden.

— „Neen! ik wou den rechten Duivel zien."

— „Wou je heusch, Johannes?"

— „Ja," zeide deze. Hij voelde zich nu een held, na het aandurven van den Octopus.

— „Bedenk je goed," zei Wistik.

— „Hoe ziet hij er uit?"

— „Wat denk je?"

— „Ik denk," zeide Johannes, en hij begon strak en kwaad te kijken, „ik denk dat hij lijkt op dat gemeene zwarte wijf, Marjon's zuster."

— „Waarom?" vroeg Wistik.

— „Omdat ik 'r haat, omdat ze mij alles bederft wat ik mooi vind, alleen door de herinnering. Ze lijkt op Marjon, en ze lijkt ook op die lieve vriendin waaraan ik altijd denken moet, en toch is ze 't niet, en is ze leelijk en gemeen. Ze heeft me ééns een zoen gegeven, en dat heeft m'n leven bedorven." —

— „Mis, Johannes, daarop lijkt hij in 't geheel niet," zeide Wistik.

Plotseling bemerkte Johannes dat het heldere licht duisterder werd, en de groote vaste rotsen begonnen te trillen en te bewegen alsof ze werden gezien door heete lucht, door ongelijk gegoten glas of door vloeiend water.

En op eens *wist* hij, zonder er iets van te bespeuren,

alleen door een innerlijk gevoel van namelooze beklemming, dat *het* achter hem zat.

Het, ge weet het nog wel, niet waar? *Het*, dat ook bij den vijver zat, toen het arme meisje zich verdronk. *Het* zat achter hen, groot en doodstil. Zonlicht, zee en rotsen — gansch het schoone land vervaagde en vernevelde.

— „Hij is er," fluisterde Wistik, „achter ons. Hou je nu goed, Johannes. Je hebt het zelf gewild."

— „Wat moet ik doen?" vroeg Johannes, nu zeer zenuwachtig en verschrikt.

— „Niet bang zijn! in godsnaam niet bang zijn, anders ben je verloren." —

— „Moet ik God aanroepen? of Jezus? of een kruis slaan?" —

— „Daar geeft hij hoegenaamd niks om, — daar lacht hij om, daar weet hij alles van. Hij amuseert zich zelf met bidden en kruisjes maken. De hoofdzaak is: wakker blijven en niet bang zijn. Hij zal heel vriendelijk zijn en je allerlei mooie en aardige spektakels laten zien, en hij zal je dommelig en bang willen maken. Maar je moet niet vreezen en niet vergeten. Hou vooral Marjon's bloem goed vast en hier.... kijk."

Wistik frommelde in het taschje, dat altijd aan een band over zijn schouder hing, en haalde er tusschen allerlei rommel van steentjes, scharen, potloodjes en

gedroogde planten, met van spanning bevende vingertjes, een spiegeltje uit, met zijn naam netjes in de lijst gegraveerd. Toen zei hij, met bewogen stem, bijna sprakeloos van aandoening: „Hou dat goed vast, hoor! Dat is je behoud. — Nou! ga nu maar! beste jongen! ga nu maar."

Het goede mannetje schreide.

— „Ga je niet mee?" vroeg Johannes gejaagd.

— „Ik ben zijn grootste vijand," zei Wistik, „hij kan mij niet luchten of zien. Maar ik blijf in de buurt. Roep mij maar van tijd tot tijd, dan antwoord ik. Dan weet je dat je veilig bent...."

— „Welkom, Johannes," zeide een vriendelijke, zachte stem, en een warme, weeke hand vatte de zijne, „je bent toch, hoop ik, niet verlegen voor me?"

Was dat nu de Booze? Zulk een net, hupsch persoon met zulke aangename manieren en vleiende stem? Verbaasd keek Johannes om, naar de plaats waar *het* was. Hij kon niet scherp onderscheiden, en ook den spreker niet recht aanzien, maar het scheen een gewone, fatsoenlijke mijnheer met een oprecht, glimlachend gezicht, en goed gekleed in bruin fantasie-pak en strooohoed.

— „Wou je eens kennismaken met mij en mijn museum?" ging de spreker voort. „Dat is uitstekend. Het zal je wèl bevallen. Maar wat heb je daar in je

hand? Toch geen spiegeltje? Foei! dat moet je wegdoen. Zulke spiegels worden bij mij niet geduld. Daar heb ik een gruwelijken hekel aan. Die kweeken maar ijdelheid."

De weeke hand wou het spiegeltje wegnemen. Maar Johannes hield vast en zei beslist; „Den spiegel houd ik."

Nauwelijks had hij dit gezegd of er flitste in het rechtschapen, lachende gelaat een trek van onbeschrijfelijke boosaardigheid. Heel kort, maar duidelijk genoeg om Johannes met ijzing te vervullen, en hem te doen begrijpen dat het wel werkelijk de Booze was.

Maar dadelijk werd het brave gelaat weer minzaam en klonk het:

— „Nu goed dan, zooals je wilt. — We zullen beginnen met mijn ondergeschikten eens te leeren kennen. Allemaal vrienden, kameraden, of verwanten."

Daar hoorde Johannes weer het bekende fluisteren en gichelen, dat hij gehoord had toen hij de handjes zag. Van alle kanten ritselde en schuifelde het, hij hoorde ademen en kuchen en snurken en allerlei rare menschelijke geluiden, alsof het krioelde van wezens rondom. Hij zag nog niets.

— „Je had je mij zeker heel anders voorgesteld, niet waar, Johannes? Met horens en een staart. Dat is alles verouderd. Niemand gelooft daar meer aan. We zijn die dwaze scheiding van goed en kwaad nu ein-

delijk goddank te boven. Dat is onhoudbaar Dualisme. Mijn rijk is zoo goed als het andere." —

— „Hoe noemt men u?" vroeg Johannes.

— „Men noemt mij Koning Waan, Johannes. Ja! Ja! ik ben een Koning, al zie ik er eenvoudig uit. Die uiterlijke praal is ook uit de mode. Ik ben constitutioneel, burgerlijk, democratisch koning. Hier! Bangeling! kom eens hier. Dat is mijn meest vertrouwde helper, mijn rechterhand!"

Johannes kon niet laten te huiveren toen hij Bangeling zag. Een schunnig, in elkaar gedoken, bleek en vies jongetje, met rood-gerande oogen, die altijd schichtig links en rechts keken, maar nooit rechtuit. Zijn magere knieën klapperden tegen elkander, en ieder oogenblik schokte zijn in lompen gekleed lijf van schrik en riep hij: „O God! o Jeezes! nòu zul je 't hebben! nou is 't te laat! nou is 't te laa-âat!!"

Dit telkens aan te hooren en aan te zien, zonder zelf bevreesd te worden, was niet gemakkelijk. Maar Johannes drukte zijn bloem vast aan de borst en riep:

— „Wistik."

— „Ja! Ja!" hoorde hij de stem van zijn goede vriendje.

Maar de stem klonk als van boven en ver verwijderd. En plotseling kreeg Johannes het duidelijk gevoel dat hij viel, bliksemsnel omlaag viel, in peillooze ruimten. Maar alles in 't rond bleef bij hem.

— „Vallen wij omlaag?” vroeg hij.

Koning Waan glimlachte met een valschen zoetelijken lach: „Niet zoo onbescheiden vragen als men op bezoek is,” zei hij.

— „Achteruit!” riep Johannes tegen Bangeling, die nu vlak bij hem stond te schokken en te kermen. Een menigte griezelige gestalten drong daarachter op. Grijnzende, verdraaide, mismaakte gezichten, sommige met dikken blauwen neus, andere met kwijlende lippen, nog anderen bleek en stil met gesloten oogen, maar met honend mompelenden mond, poogden dicht bij hem te komen.

Johannes kende deze gestalten wel, hij had ze vaak gezien in zijn droomen als kind. En gij zult er ook wel menigeen van gezien hebben, in de nachten voordat de mazelen bij u uitkwamen, of wanneer ge ’s avonds eens wat veel rijstetaart gegeten hadt.

Maar dan waart ge er zeer bang voor, niet waar? evenals Johannes vroeger ook. Maar nu was hij in ’t geheel niet bang meer. Als ze hem te na kwamen, dan riep hij „terug!” met een geweldige stem, en dan verbleekten ze en krompen in elkaar als uitgedroogde paddestoelen.

— „Dit is Ginnegap!” zei de Duivel, wijzende op een gestadig gichelend meisjesachtig wezen, met open mond, domme oogen en twee vingers in een grooten

pulkneus. „Ook een voortreffelijk helpster. Hier hebben we Labbekak en Goedzak, allerliefste tweelingen, heelemaal gebouwd van goedheid en liefde. Kijk maar, alles drilt en flabbert als gelei, beenderen hebben ze niet, kwaad deden ze nooit. Als die niet in den hemel hooren, wie dan?"

— „Verstand hebben ze natuurlijk niet," zei Johannes.

— „Maar hier, deze dan, nog een oude kennis van je. Meen je soms dat die óók geen verstand heeft?"

Wie zag Johannes daar? Pluizer, — waarlijk! zijn ouden vijand Pluizer. Maar hij keek lang niet zoo brutaal en fel als vroeger. Hij verschool zich achter den rug van een dikken, doezeligen demon, toen hij Johannes zag.

— „Ga eens wat op zij, Sleur!" zei de Koning tot den dikken demon, „laat Johannes zijn ouden vrind eens zien."

Maar Sleur verroerde zich niet, want hij was erg log. Pluizer riep: „Weet de dood daar wel van, Johannes, dat je al hier bent?"

— „Wat is 't nu hier eigenlijk?" vroeg Johannes, „de hel? is Dante hier geweest?"

— „Dante?" vroeg de Duivel, en al zijn hovelingen fluisterden en gichelden en snaterden: „Dante? Dante? Dante?"

„Je bedoelt zeker," hervatte de Koning, „die fraaie en luisterrijke plaats waar het zoo heet is en zoo stinkt,

waar zand gloeit en bloedrivieren zieden en kokend pek borrelt, waar ze schreeuwen en gillen en vloeken en klagen en zichzelve verwenschen."

— „Ja!" zei Johannes, „daarvan heeft Dante verteld."

— „Nu maar, mijn vriendje!" zei de Duivel minzaam, „dat is hier niet, dat zie je toch wel. Dat is mijn rijk niet. Dat is het rijk van den ander, die ze zeggen dat Liefde heet. Bij mij wordt niet geleden. Ik ben niet zoo wreed. Ik doe niemand pijn." —

— „Dat begrijp ik wel," zei Johannes, „want zoolang ik pijn heb, leef ik en word ik gewaarschuwd. Is 't niet, Wistik?" —

— „Ja!" riep de stem van het mannetje, nu als heel uit de verte omhoog.

— „Wij vallen altijd door," zeide Johannes in spanning.

— „Denk daar niet om. Word je duizelig? Ik hield je voor zoo flink. Zie nu eens hier. Hier komt mijn rariteitenkabinet."

En eer Johannes wist dat hij ergens was binnengegaan, bevond hij zich in een heel klein, bedompt kamertje. Het was net een badkamertje, met lage zoldering, en hel verlicht.

— „Dat dacht je niet, wel, dat wij hier zulk een goede verlichting hadden?"

— „Kunstlicht!" riep Wistik's stem, zwakjes van omhoog.

— „Zie, hier ligt ook een bekende van je."

En Koning Waan wees op een rechte witte gestalte, die stil op den steenen vloer lag, het was Heléne, en Johannes zag dat zij rustig sliep.

Twee demonen stonden er bij te kijken, de een was Bangeling, de ander een even klein en goor jongetje, dat op zijn nagels knauwde. Het had een veel te groot hoofd met misvormde ooren, een aniline-blauwe fluweelen baret op met rose lintjes, een Schotsch geruit vaalgroen kieltje aan en een kort broekje, paars als bedorven bessensap.

— „Dat is Degeneratie," zei Waan. „Die twee samen hebben haar hier gebracht. Een verdienstelijk stuk. We hopen haar te houden. Zie eens hoe rustig ze slaapt."

Het aanzien van de bleeke, stille slaapster met het uiteengespreide zwarte haar maakte ook Johannes slaperig. Maar hij keek in zijn spiegeltje, zijn oogen met kracht openend, en riep „Heléne!"

Even gingen de lange donkere wimpers op.

„Sst! mond houden," zei de Koning. »Hier komen we aan nummer twee, een fraai en kunstig werk."

Door een deurtje, zoo laag en nauw, dat Johannes er zich door moest wringen, kwamen ze in een volgend vertrekje. Dat was een alleraardigst klein kerkje, een poppen-kerkje. De muren waren wit en kaal en de kaarsjes brandden. Op den preekstoel stond een klein

domineetje en preekte ijverig met veel gebaren van handen en hoofd.

— „Dat is dominée Kraalboom!" riep Johannes verbaasd, „tegen wie heeft hij het?"

— „Goed gezien: Johannes!" zei Waan. „Denk nu maar niet dat hij dood is. Om hier te komen hoeft niemand op den dood te wachten. En zie je niet tegen wie hij 't heeft? Kijk eens goed."

— „Spiegeltjes!" zei Johannes. Werkelijk was het kerkje leeg, maar overal waren aardige spiegeltjes aangebracht en in elk daarvan weerkaatste het domineesgezichtje, met een heiligenkransje er om heen.

— „Die spiegels zijn eigen fabrikaat, die gebruik ik veel. Alleen dat geïmporteerde goed kan ik niet dulden. Kijk! hier is 't pendant."

Weer een kerkje, even keurig, net en licht. Maar hier waren veel meer kaarsen, ook bloemen en beelden, de wanden waren kleurig beschilderd, en pater Canisius stond in schitterend goud-geborduurd gewaad te bidden en te prevelen voor 't altaar.

Johannes keek op naar de gekleurde raampjes. Daarachter was het pikdonker.

— „Wat is daar buiten?" vroeg hij. „Laat mij er eens uitkijken." En het scheen hem of hij het gesmoezel en gegichel der demonen hoorde, die buiten door de vensters gluurden.

— „Afblijven! stilte!” riep de Koning streng.

— „Wistik!” riep Johannes.

— „Ja!” klonk het nu, heel fijn en ver. Ze vielen, vielen nog altijd.

Door een laag en nauw gangetje gingen zij naar ’t volgend nummer. Daar rook het niet heel frisch, en Johannes bemerkte spoedig dat dit vertrekje overeenkwam met wat men in zijn ouderlijk huis gewoon was „de beste” te noemen.

Midden op den wit-houten vloer stond een omgekeerde vuil-water-emmer. Een plasje dik, vies vocht leekte er om heen.

— „Hier-onder,” zei koning Waan, „zit een van de merkwaardigste nummers uit mijn collectie. Het is een beestje dat de gewoonte heeft alles precies te beschrijven wat het ziet. Zijn leus is: *Waarheid bovenal!* Mooier kan het toch niet. Ik doe er zeer interessante proeven mee. Soms zet ik ’m hier, soms weer dáár. Nu zette ik ’m hieronder en hoor nu eens.”

Een zacht stemmetje kwam eentonig van onder den emmer uit:

„Zacht vettig-grijs-violet-afbruinend tegen roomwit klonter-kazende streep-stolsels, lang flijmerfladderige neergekronkelde wentel-slierten zijgen bleek-geel-neerdoezelend uit donker-topazige slijm-grot-verwulfsels, week fluimig grauwachtig-groen heen-dommelend . . .”

en zoo ging het stemmetje dóór, tot Johannes heelemaal misselijk en slapperig begon te worden.

— „Aardig he? Laatst zette ik hem in een kwispedoor. Dat had je moeten hooren. Hier is zijn etiket."

En hij wees op een keurig net bordje waarop stond: *Afdeeling Schoone Kunsten. Naturalist, var. Woordkunstenaar. Vindplaats: Vasteland van Europa. Tamelijk zeldzaam.*

— „Is van Lieverlee hier ook?" vroeg Johannnes.

— „Jawel! die zit een paar licht-eeuwen verder, sonnetten te maken," zei de Booze. „Het is hier zeer groot, al zou je 't niet zeggen. Ik kan je maar een klein gedeelte laten zien."

Toen kwamen ze aan een afdeeling „*Wetenschappen*" en de duivel zei:

— „Zie, dat is wat voor jou! Wijsheid-zoeker!"

En door een nauw kiertje liet hij Johannes in een klein, helder verlicht kamertje kijken, dat geheel en al vol boeken zat. Daar stond professer Bommeldoos, op zijn hoofd.

— „Dat heeft Pluizer hem geleerd, — en zie je nu dat kunstige toestel dat hij gemaakt heeft, van spiegels en koperen buizen? Dat is om er mee in zijn eigen hersens te kijken. Dan denkt hij dat hij nóg wijzer zal worden."

Professor Bommeldoos was geheel verdiept in zijn

ingewikkeld toestel en tuurde met alle macht in een vreemdsoortig gedraaide buis, waarvan het eind op zijn achterhoofd stond.

Daar hoorde Johannes een zacht loeien en ruischen, als van een windvlaag.

— „Stilte!" riep de Duivel nijdig.

Maar het windgeloei hield aan en werd sterker.

— „Wat is dat?" vroeg Johannes.

— „Dat is de Dood," zei de duivel wrevelig. „Die heet een bondgenoot van me, maar telkens stuurt hij hier mijn zaken in de war. Bij duizenden rooft hij de mooiste exemplaren van mijn collectie. Vooral de gekken."

— „Ze zijn hier allen gek," zei Johannes.

— „Ja maar die je overdag gek noemt, die snapt hij me weg. Hier komen we in de afdeeling: „*Geluk*". Dit is de rijkste man der wereld. Wil je een vergrootglas?" —

Het hokje, waar de rijkste man der wereld zat, was van goud, maar zoo klein dat Johannes er onmogelijk zelf in kon. De rijkste man had een groot hoofd, gansch kaal en vaal, en een zeer klein, nietig lijfje daaronder. Hij bewoog zich langzaam heen en weer, als een rups die zich inspint, en uit zijn smalle lippen kwijlden gouden draden, waarvan hij een cocon maakte om zich heen.

Johannes griezelde: „Arme kerel!” zei hij.

— „Gekheid! gekheid!” zei de duivel. „Ze zijn hier allen gelukkig. Ze weten niet beter. Ik plaag niemand, zooals die Ander met zijn eeuwige liefde. Zoo heb ik hier de afdeeling „Strijd”. Je zou zeggen dat ze daar ongelukkig moesten zijn, maar integendeel. Ik ben over ’t algemeen een vijand van strijd, ik verkies de vrede, dat zul je straks zien. Maar deze strijd is een genoegelijke, daar hebben de lui zelf schik in, daarom hoort hij hier.”

En nu kwamen een gansche rij zeer kleine hokjes, waarin het stommelde precies als in een kippenhok bij avond, als de kippen slapen gaan. Op elk hokje stond een naam: *Godsdienst-strijd*, *Partij-strijd*, *Klassen-strijd*, en als Johannes door een klein raampje naar binnen keek zag hij één enkel mannetje, dat zeer rood en opgewonden stond te schermutselen voor een spiegel, waarin zijn eigen beeld zoo zonderling weerkaatste dat het een geheel ander leek.

In het derde hokje zag Johannes Dr. Felbeck, met verwoede vuisten vloog het ventje telkens op den spiegel aan, en trapte en schold en raasde, dat hem het schuim van den mond vloog.

Toen kwam een zeer lang en al smaller toeloopend zaaltje, waarop stond: *Liefde en Vrede.*

— „Ziezoo!” zei de Duivel. „Hier kunnen we harder praten. Hier worden ze niet gauw wakker. Gezellig en

liefelijk is 't hier, niet waar? Er is ook een afdeeling „*Rein Leven*" bij, en „*Vroomheid*" en „*Weldadigheid*".

In het zaaltje stonden vele kleine bedjes als in een ziekenzaal. En Johannes zag hoe Labbekak en Goedzak ijverig heen en weer sloften op afgetrapte vilten pantoffels, en overal kopjes warme thee en lepeltjes van strooperigen drank uitdeelden. De wezens in de bedjes likten dan de lepeltjes af en sliepen weer in.

Daarbuiten gierden en gichelden de demonen veel luider, en het omlaag vallen was nu zoo duidelijk dat Johannes duizelig werd.

— „Hier doet de Dood me ook veel kwaad," zei de Duivel.

Johannes keek naar hem. Hij zag er nu gansch anders uit. Zijn bruine pak was weg en hij had een glad en lenig lijf, glinsterend als slangevel en iriseerend als water waarop teer gedroppeld is. Zijn gelaat was ook niet meer zoo minzaam. Het stond hol en grimmig en begon op een doodskop te lijken.

— „Gij zijt de rechte dood!" zei Johannes, „die ander is een goede vriend van me. Dien vrees ik niet meer."

De Duivel lachte en stak de hand uit naar zijn bloem. Maar Johannes klemde die vast tegen de borst. De bloem hing al slap en scheen te gaan verwelken. Het spiegeltje trilde hevig in zijn hand, zoodat hij moeite had het vast te houden.

— „Wistik!" riep hij.

Hij luisterde, maar hoorde niets. Nu scheen hij te vallen in suizende vaart. Johannes werd zeer verontrust. Het lange zaaltje met de bedjes liep al door en werd steeds enger.

— „Wistik! Marjon! er uit! er uit! Vrijheid!"

— „Ik heb ook een afdeeling „*Vrijheid*," zei de Duivel, en hij wees naar een mannetje dat bezig was een lang lint waarop „*Vrijheid en Recht*" stond om zijn hoofd en armen en beenen te winden, tot hij geen lid verroeren kon.

— „Neen!" riep Johannes, en hij bonsde met zijn beide handen, waarin nog spiegeltje en bloem waren geklemd, op een vlakke, harde deur. Op die deur stond „*Zonde en Schuld*."

— „Pas op!" zei de Duivel. „Zie je niet wat er op staat?"

— „'t Kan me niet schelen!" riep Johannes en beukte los.

— „Pas op! pas in godsnaam op!" riep Bangeling.

— „Help! Wistik! Marjon! Markus! help!" riep Johannes, en trapte de deur in....

Toen zag hij voor zich een grondeloozen zwarten nacht. Maar het was ruimer en hij voelde de beklemming wijken

En alle demonen zag hij nu achter hem aan komen en ze speelden met iets, iets blinkends, dat ze elkander toegooiden. Ze sjorden en trokken er aan, en spuwden er op, en deden er nog veel erger dingen op, zooals alleen zeer vuile en brutale wezens kunnen doen.

Het was een boek, en daarop zag Johannes zijn naam staan. Zijn naam en zijn Van. Johannes heette „de Reiziger" van zijn Van.

Eindelijk pakte een demon het boek bij een blad en slingerde het hoog in de lucht, om het stuk te scheuren. De bladen wapperden en blonken, maar gingen niet stuk. En het boek daalde niet meer, maar ging al hooger in den donkeren nacht, totdat het een sterretje scheen in de verte.

Daarna bleef Johannes met alle aandacht kijken, en het was hem als ware hij een licht stuk hout, of een luchtbel, die uit ontzachlijke diepten der zee, al sneller en sneller naar de oppervlakte stijgt. Toen werd de hemel langzaam blauw en licht.

Eindelijk dreef hij in den vollen dag. Nog gingen zijn oogen niet open, maar hij voelde dat hij in zijn daglijf was teruggekeerd en hij bleef nog een wijle in de lichte, stille, zalige sluimering van een genezen zieke, of van een doodmoe thuisgekomene na bangen tocht.

XII.

— „Zullen wij naar 't strand gaan van morgen?" zeide gravin Dolores naar 't ontbijt. „Het zal er nu koel en opwekkend zijn."

Dat werd een vroolijke morgentocht. De beide meisjes gingen mee en Johannes droeg een vouwstoeltje en het boek van zijn vriendin. Dan ging zij in een strandstoel zitten, en Johannes zat aan haar voeten en las haar vóór, terwijl de twee meisjes met hun emmertjes en schopjes bezig waren met zee en zand, hun rokjes opgeschort en de voetjes en beenen bloot, blank-rose in 't heldere licht.

Het was één-en-al licht en zonneschijn rondom en alles had fijne, heldere tinten, de blonde opgebonden haren der kinderkopjes tegen den teer-blauwen horizon, hun breede strandhoeden wit, wat dieper blauw de zee, en daarin kleurige figuurtjes der baders in hun helder roode en blauwe badpakjes, en links en rechts het reine, blanke zand, en het sneeuwige schuim.

Hij was al wat gewend geraakt aan wat hem eerst zoo hinderde: de ontwijding van de zee door de menschen, — en het waren gelukkige uren.

Hij was voornemens dezen morgen terstond weer naar Markus te gaan vragen, zoodra hij daartoe even vrijheid had.

Maar zij hadden nog niet lang aan 't strand gezeten of van Lieverlee kwam aanwandelen, in wit flanel gekleed, zonder vest, met zwart-zijden breeden gordel om lila overhemd, en een stroohoed op.

Hij groette de gravin zwierig en vertrouwelijk en zeide terstond tegen Johannes, nu zonder eenigen spot:

— „Ik heb van morgen al laten informeeren bij mijn oom. Maar je vriend is er niet meer. Hij heeft den vorigen Zaterdag juist gedaan gekregen om zijn oproerig optreden."

— „Wat had hij gedaan?" vroeg Johannes.

— „Hij had een toespraak op de beurs gehouden toen hij daar nota bene een boodschap kwam doen voor zaken. Nu..." zei van Lieverlee, glimlachend de gravin aanziend — „dat een zakenman zulke kantoorbedienden niet houden kan, dat is nog al duidelijk. Dan moet je net mijn oom van Trigt hebben, die zoo bang is voor schandaaltjes." —

— „Ja, dat begrijp ik," zei Dolores.

— „Het hangt er toch van af, wàt hij gezegd heeft," zeide Johannes.

— „Neen, op de beurs praat men over zaken, niet over zedelijkheid of verstand. Alles heeft zijn plaats en zijn tijd. Mijn oom was anders wel over hem tevreden. Hij had hem voor zooiets te fatsoenlijk gehouden, zei hij. Maar de man heeft een bizondere neiging om op openbare plaatsen toespraken te houden." —

— „En waar is hij nu?"

— „Waar is een werkelooze die pas gedaan gekregen heeft? Op stap om een baantje te zoeken, zou ik denken."

— „Is je vriend zóó arm?" zei gravin Dolores met een gewichtig fluisteren, zooals men over de schande van een bloedverwant spreekt.

— „Natuurlijk," zei Johannes, met uitdagende stelligheid. „Hij zou zich wel schamen niet arm te zijn." —

— „Dat vind ik een onuitstaanbaar soort menschen," zei van Lieverlee. „Men ziet, zooals Socrates zei, de ijdelheid door de gaten in hun plunje heen. Zonder dat ze hun mond nog opendoen, schijnen ze iedereen al te zedemeesteren en te bevitten. Ik haat dat slag. Het zijn de beroerdste en gevaarlijkste van alle menschen." —

Johannes had van Lieverlee nog nooit zoo kwaad

gezien, maar hij zelf bleef er koel onder en werd niet boos. De gravin zei met een gerekte stem:

— „'t Is zeker erg overdré-ven! Ik kan óók niet zeggen dat ik zulke overdréven types erg gouteer."

Johannes zweeg en de andere twee spraken een tijdlang samen. De kinderen kwamen naderbij en legden zich neer in het schoone, heldere zand, luisterend naar 't gesprek. Het was een lichte kring, want allen waren in 't wit gekleed, — behalve Johannes.

Eindelijk nam van Lieverlee zijn afscheid en Dolores hield even zijn hand vast, met zekere vriendelijkheid vragend:

— „Je komt toch dinéren, van middag?"

— „Zeer zeker!" zeide van Lieverlee.

Toen hij weg was, was eenige oogenblikken een gedwongen stilte. Een zekere spanning, zoo duidelijk, dat zelfs de kinderen niet bleven dóórkeuvelen naar hun gewoonte, maar zwegen, al spelend met het zand, als wachtten zij op iets dat gezegd moest worden.

Johannes begon ook te begrijpen dat er iets op til was. Maar hij had geen vermoeden wàt het kon zijn.

Eindelijk zei mevrouw, wat haperend, terwijl ze met haar parasol met kanten allerlei rare figuren in het zand trok:

— „Heb je nog niets bespeurd, Johannes?"

— „Bespeurd? Ik? Nee, mevrouw!" zei Johannes eenigszins onthutst. Hij had werkelijk niets bespeurd.

— „Ik wel!" zei Olga beslist, en zonder opkijken.

— „Ik ook!" lispelde Frieda haar na.

— „Hóór zulke bijdehandjes!" zei mevrouw verlegen lachend en kleurend. „Nu wat heb jelui dan bespeurd?"

— „Een nieuwe papa!" herhaalde Frieda.

Johannes keek wat versuft en verbijsterd op en zag zijn vriendin in de mooie, lachende oogen en het fijne blozende gelaat.

Haar lachen was een toestemming, en met een vragend hoofdschudden vervolgde ze:

— „Begrijp je heusch nog niets?"

— „Neen!" zei Johannes in allen ernst. „Wie is die nieuwe papa?"

— „Daar gaat hij!" zei Olga, met haar vingertje het witte figuurtje van van Lieverlee nawijzend, en ook Frieda strekte haar handje in die richting.

— „Foei! kinderen, niet wijzen," riep mevrouw.

Nu begon Johannes te begrijpen. Precies zooals iemand, die uit een venster is gevallen, of een steen op 't hoofd heeft gekregen, gaat begrijpen. En zijn eerste verwondering was, evenals in dat geval,

door welke oorzaak hij zulk een vreeselijken slag voelde en hoe het mogelijk was dat hij nog leefde?

De blauwe lucht, de zee, het zand, de lichtgroene duinreeks, de huizen, de witte figuurtjes, alles danste en warrelde dooreen, en werd eindelijk geheel en al zwart. Hij kon niet meer denken, en begreep alleen nog maar dat hij hoogst onplezierig voelde en misselijk was. Hij moest weg.

Terwijl hij opstond hoorde hij zeggen: „wat word je bleek!" dat was 't laatste. Toen liep hij weg, langs de golven, niets meer hoorend als ruischen, ruischen, van 't water naast hem en 't bloed in zijn ooren.

Hij slingerde wat heen en weer, alsof hij te veel gedronken had, en verbaasde zich hoe dat kwam.

Eindelijk zag hij geen menschen meer en geen huizen, alleen water, lucht en zand.

Dat scheen zijn bedoeling geweest te zijn, want hij ging neer liggen, slap en krachteloos, in 't mulle zand, en sluimerde.

XIII.

Zulk een sluimer is geen rechte slaap, en verkwikt ook niet. Toen Johannes na een kwartiertje weer wakker werd was zijn keel droog en had hij een gevoel of zijn hart in zijn borst verschrompeld was. Voorzichtig beproefde hij te denken over wat er was voorgevallen. Maar het was te bitter en te afschuwelijk, en hij keek naar 't rulle zand waarop hij gelegen had, alsof hij weer slapen wou. Maar nu kon hij niet meer slapen en moest wakker blijven.

Hij kwam half overeind en staarde naar de zee en toen weer naar 't duin. Wat was hem dan toch overkomen? Heel lang, hij wist zelf niet hoe lang, bleef hij zitten kijken. Toen stond hij op en voelde loom en stijf, alsof hij doodmoe was van langen tocht. Traag en doelloos slenterde hij de duinen in en probeerde te letten op kevers en bloemen. Soms gelukte dat even, als uit gewoonte, maar dadelijk was er weer dat groote, griezelige wat hem dien slag gegeven had.

Nooit was 't hem in 't hoofd gekomen dat hijzelf met zijn vriendin zou trouwen. Hoe kon het hem nu te moede zijn, als ware hij vertrapt en weggesmeten, nu een ander de plaats van haar man ging innemen?

„Het kan niet! het kan niet! het kan niet!" riep hij maar. Hij wist wel heel goed dat de wereld zich niet altijd stoorde aan zijne gedachten, en dat het in 't dagleven niet toeging als in zijn nachtleven, waar alles ontstond door zijn wil en wensch. Maar dit was zoo vierkant tegen zijn verlangen en gedachten dat het hem toescheen als *moest* de wereld er zich aan storen.

Natuurlijk bleef de wereld er zich niet aan storen, want de wereld is een veel grootere en sterkere gedachte dan die van den kleinen Johannes.

En als hij nu verstandig was geweest dan had hij dat bescheidenlijk bekend, omdat het waar is. Dan had die waarheid hem hoogstens alleen bedroefd.

Maar zoo verstandig was hij nog niet en hij wilde niet erkennen dat zijn wil en gedachte nog maar klein en zwak waren tegenover de groote wereld-gedachte. En daarom werd hij niet alleen bedroefd, maar ook kwaad.

Oordeelt nu niet te hard over hem, want hij was nog meer een jongen dan een man. En hoe weinig mannen zijn er zelfs met zulk zuiver en sterk verstand,

dat zij 't enkel aan eigen zwakheid en domheid wijten, en niet kwaad of bitter of verslagen worden, als de wereld anders wil dan zij?

Johannes dan werd kwaad, ziedend kwaad. Dat was zeker niet verstandig. Maar het bewees toch dat hij meer gebeente had dan Labbekak en Goedzak.

En al zijn woede gold dengene, die hem weggetrapt had van de plaats waar hij zoolang scheen gezeten te hebben, zonder dat hij 't wist. Hij vond van Lieverlee niet enkel een vervelende kwast, maar een afschuwelijk, hatelijk monster, dat van de wereld verdelgd moest worden.

En als hij dan nog verder ging met zijn gedachtebeelden, en hij dacht aan dat andere door hem gehate wezen, Marjon's zuster, en dan weer aan van Lieverlee en zijn lieve, mooie, voorname vriendin — dan kwam hij in een al enger en vreeselijker verwikkeling van onduldbare denkbeelden, als in een vuur-stad met al nauwer en al gloeiender en schroeiender steegjes.

Hij kon in 't geheel niet schreien. Anders kwamen zijn tranen gauw genoeg aan den dag, dat hebt ge zeker al opgemerkt. Maar nu schenen zijn oogen ook wel toegeschroeid. Zijn oogen, zijn hart, zijn hersens en gedachten, het was alles al even heet en strak en droog en gespannen.

Hij kwam des avonds thuis zonder eenig vermoeden van uur of dagtijd. Hij had niet gegeten en voelde geen honger, wel dorst. Waar hij zoolang geweest was, had hij niet kunnen vertellen. Hij ging naar zijn kamertje en rommelde wat in zijn snuisterijen, zijn teekengerei, zijn boeken en kleine verzamelingen. Want hij was een verzamelaar.

Zijn gastvrouw kwam aan zijn deur kloppen en vragen wat hem scheelde en waar hij geweest was en waarom hij zijn lessen van dien namiddag verzuimd had. Maar Johannes liet haar niet in en zeide dat hij alleen wou zijn. En zij, de waarheid half vermoedend en verlegen daarover, drong niet aan.

Toen vond Johannes onder zijn teekengerei een passer, een groote passer, waarvan men één been kon losmaken, om er een trekpen voor in plaats te bevestigen. En dat ééne losgemaakte passer-been was een blinkend, driehoekig, vlijmscherp stukje staal, wel een vinger lang.

Aan dat stuk staal knutselde hij van hout en leder een gevest, en toen had hij een dolk, — een echte, kwade, gevaarlijke dolk.

Hij deed dat zóó maar, voor tijdverdrijf naar 't scheen. Maar toen het af was, dacht hij wat hij er al zoo mee doen kon. En toen, wat hij er mee zou *willen* doen. En eindelijk, *hoe* hij het zou doen, *als* hij het eens deed.

Zoo was hij al een leelijk eind op weg.

De Octopus, dien hij zoo dapper had aangedurfd, legde hem een laag, waarop hij niet verdacht was. Want hij heeft veel meer armen dan acht, en er zijn nog veel meer gevaarlijke demonen dan die, waarmede Johannes al kennis had gemaakt.

Hij zou van Lieverlee te gemoet treden en hem zeggen: jij of ik. En als van Lieverlee hem dan uit zou lachen, wat hij voor 't waarschijnlijkst hield, dan zou hij hem doodsteken.

Heusch, zulke dingen gingen er om in het hoofd van den kleinen Johannes. Want ik zeide het u wel dat er met verliefdheid niet te spotten valt. Gelukkig dat er altijd nog een wijde klove ligt tusschen gedachte en daad, anders zouden er nog heel wat méér ongelukken op deze aarde gebeuren.

Toen het reeds over middernacht was, en hij nog altijd zat te peuteren en te poetsen en te slijpen, toen hoorde hij weer het kraken van de trap dat hij nu dadelijk herkende, en Marjon's tred op 't portaal.

Zij deed de deur open en Johannes keek in haar bleek gezichtje en wijdopen angstige oogen. Haar blonde haar hing recht en los om haar schouders en haar lange witte nachtkleedje reikte tot op haar bloote voeten.

— „Wat doe je toch, Jo?" zeide ze. „Je maakt me zoo ongerust. Wat is er van daag toch gebeurd? Waar

heb je den ganschen dag gezeten? Waarom eet je niet? En wat zit je nu nog met licht op, tot na middernacht?"

Johannes zweeg, verschrikt en beklemd. De dolk was nog in zijn handen, maar hij trachtte die ongemerkt weg te leggen en onder zijn zakdoek te verbergen.

Maar Marjon zag het en vroeg gejaagd:

— „Wat heb je daar?"

— „Niets," zei Johannes, beschaamd en bedremmeld, als een betrapt kind. Marjon nam haastig den zakdoek weg, en keek van het blinkende voorwerpje naar Johannes met een droevige uitdrukking van pijn en schrik.

Lang keken zij elkander zwijgend in de oogen, Marjon met angstig, smeekend uitvorschen, — totdat Johannes zijn blik neder wendde en zijn hoofd liet zakken.

— „Voor wie?" vroeg ze fluisterend. „Voor jezelf?"

Johannes schudde het hoofd zonder spreken of opkijken. Marjon zuchtte diep, als van verlichting.

— „Voor wie dan?" vroeg ze weer. „Voor .... hèm?"

Johannes knikte. Toen zei ze:

— „Arme Jo!"

Dat klonk hem vreemd, want in verbittering is men niet meewarig, ook niet met zichzelf. Hij dacht ook eerder afschuw te vinden voor zijn bloeddorstig plan. Maar zij zeide het zoo oprecht en innig, dat hij innerlijk weeker werd, hoewel nog niet aan schreien toe.

— „Zul je het niet doen? Het helpt je toch immers

niets? En je zou.... je zou mij zoo vreeselijk ongelukkig maken." —

— „Ik kan het niet verdragen, Marjon, ik kàn niet."

Marjon knielde bij de tafel neer en legde haar kin op haar handen. Haar blanke, oprechte oogen richtten zich nu vast op Johannes en haar blik werd rustiger toen zij spreken ging. Johannes bleef haar aankijken, met de weifelende uitdrukking van een wanhopige, die niet weet of hij nog aan uitkomst gelooven kan.

— „Arme Jo!" zei Marjon weer, en toen, langzaam, telkens met tusschenpoozen: „Weet je waarom ik dat zoo zeggen kan?.... Ik weet net wat je voelt. — Ik heb het ook gevoeld. — Ik dacht niet dat het zóó zou gaan, als 't nou gegaan is. — Ik dacht alleen: ze krijgt 'm, en ik krijg 'm niet. — En toen zei ik ook: dat kan niet, dat kan niet. — Maar 't had toch best gekund. — En nou zeg jij: het kan niet. — Maar 't kan even goed."

Hier wachtte ze langer, en Johannes keek haar aandachtiger en minder weifelend aan.

— „En hoor nu es goed, Jo. — Jij wou nou dien kwiebes doodsteken, is 't niet? En je weet wel dat ik 't nooit erg op hem voorzien had. Maar denk nu es, dat ikzelf, dagen lang, weken lang, ook zooiets gewild heb."

— „Wàt?" vroeg Johannes verbaasd.

Marjon verborg haar gezicht en zei: „'t Is waarachtig, Jo. Niet hem.... maar háár, natuurlijk."

— „Dat meen je niet, Marjon," zei Johannes, met diepe verontwaardiging.

— „Ik meen het waarachtig, Jo. — Ik weet zelfs niet eens zeker of ik bij haar ben komen dienen dáárom, of om een beter reden."

— „God, hoe verschrikkelijk!" zei Johannes, verward en aangedaan.

— „Ja, daar ben je nu ontdaan van en misschien kwaad. Natuurlijk. Jij vind 'r lief en houd van 'r. En ik schaam me er ook voor. Heel erg schaam ik me."

Weer zweeg zij. En in die beide jonge hoofden gingen veel en hevige gedachten om.

— „En weet je wat mij 't meeste hielp, om het te laten? Niet angst voor straf of gerecht, want ik vreesde voor niets zóó erg als voor het allerergste, dat zij je krijgen zou. Maar het hielp me, als ik dacht dat jij 'r zoo lief vond, en dat jij zoo huilen zou en bedroefd zijn als jij 'r dood zag liggen."

Weer richtten zich hun blikken vast en open op elkaar en beider oogen werden van tranen befloersd. Toen zei Marjon:

— „En nou, Jo, denk nu is. — Ik geef niks om dien man en jij niet, en misschien is er niet veel aan hem verloren. Maar zij doet 't wèl, — en als jij hem nu doodstak, dan zou je immers maken dat zij hem dood zag liggen en moest huilen. En wil je dat?"

Johannes oogen openden zich wijd en hij keek in de vlam van 't licht.

— „Ja maar!" zei hij langzaam. „Zij bedriegt zich en hij bedriegt haar. Hij is heel anders dan zij denkt."

Toen legde Marjon haar beide handen van de tafel tegen Johannes' arm en riep bijna luide:

— „Maar Jo! maar Jo! alles is immers anders als wij denken? Wie ziet er nu goed hoe de menschen en de dingen zijn? Ik vond die vrouw hatelijk en jij vond 'r lief. Jij vind die vent hatelijk en zij vind hem lief. Heusch! Jo, Vader alleen weet hoe de dingen zijn. Heusch, Vader alleen, geloof me. Wij zijn maar arme menschen, wij weten niks, niks."

Toen legde zij ook haar hoofdje met de fijne, blonde haren tegen zijn arm, en snikte hevig en Johannes, nu gansch gebroken innerlijk en verzacht, schreide mee.

Dan hoorden zij een deur opengaan op 't portaal. Wellicht hadden zij in hun aandoening te luid gesproken.

Marjon vluchtte ijlings. In kalmer oogenblik zou zij daartoe te slim zijn geweest. Wel deed Johannes snel zijn licht uit. Maar toen zag hij, door de deur-kier, dat er iemand met licht op 't portaal was, er gebeurde eene ontmoeting en Johannes hoorde een kort heftig twistgesprek, op met inspanning gedempten driftigen toon.

Het laatste wat hij verstond was: „morgen vertrekken."

XIV.

In de dagen dat dit alles voorviel, had ook een andere gebeurtenis plaats, die de meesten van u zich nog wel goed zullen herinneren. Het gebeurde namelijk toentertijd dat de Koning trouwde, en wel, zooals gebruikelijk is, met de Koningin.

Dat was de tijd waarin in alle plaatsen eerepoorten werden gebouwd en optochten gehouden, en waarin het overal zoo eigenaardig rook naar sparregroen en naar vetpotjes.

En de Koning en de Koningin hadden een geheel ander leven dan de kleine Johannes. Ze moesten zich telkens weer mooi aan laten kleeden en dan weer uitkleeden, en paradeeren en in staatsie zitten, en vervelende toespraken aanhooren en lange maaltijden bijwonen, en al maar buigen, buigen en minzaam wuiven.

Voor Johannes was al die drukte en dat vroolijke feestvertoon niets meer als een kleurige achtergrond,

waartegen zijn eigen zwart leed des te scherper uitkwam. Al bekommerde zich iedereen om den Koning en de Koningin en niemand om den kleinen Johannes, toch vond hij zichzelven en zijn eigen verdriet daarom niet minder belangrijk.

Gij weet dat die feesten verscheiden weken duurden en in alle steden van 't land werden gevierd. En den avond volgende op den dag, waarvan ik 't laatste vertelde, was er groot vuurwerk aan 't strand, en Johannes ging daarnaar kijken met het geheele gezin.

En daar, midden in de drukte en 't gejoel, kon hij voor 't eerst weer een paar woorden spreken met zijn lieve vriendin, die hem zooveel pijn had gedaan. Marjon had hij niet gezien en hij wist niet of zij vertrokken was. Maar de gravin scheen hem even vriendelijk en opgeruimd als anders, en zij had hem niets gevraagd.

Op het terras, van waar zij de gouden vuurpijlen sissend zagen oprijzen, en de vonkenzonnen knetteren en knallen, terwijl een „hê-ê-ê! !" van bewondering telkens uit de donkere woelende menigte opsteeg, daar waagde hij het, haar zacht aan te spreken.

— „Wat heeft u gister wel van me gedacht, mevrouw?"

— „Nu," zeide de gravin, terwijl ze tamelijk koel naar het vuurwerk bleef kijken. „Je bent me niet medegevallen, Johannes."

— „Hoe bedoelt u dat? waarom niet?” vroeg Johannes gegriefd.

— „Nu, dat begrijp je wel. Ik wist nu wel dat je burgerlijke connecties had en niet van zeer gedistingueerde familie afstamde. Maar ik hoopte door mijn invloed dat wat goed te kunnen maken. Maar voor zóó ordinair hield ik je toch niet.” —

— „Wat neemt u dan toch?”

Mevrouw keek hem even met een minachtenden blik aan.

— „Wou je dat nog eens woord voor woord hooren? — Liaisons met de ondergeschikten. En dat op jouw leeftijd! Fi! Fi!” —

Dat was een verlichting voor Johannes.

— „O maar mevrouw! u vergist u heelemaal. Ik ben in 't geheel niet verliefd op dat meisje. Maar zij is mijn vroeger kameraadje en houd veel van me. En ze zag dat ik gister ongelukkig was en toen kwam ze me troosten.”

— „Troosten?” vroeg de gravin, weifelend, en niet zonder ironie, waarvan Johannes echter niets merkte.

— „Ja, Mevrouw, zonder haar zou ik wanhopige dingen hebben gedaan. Zij heeft mij tegengehouden. Zij is een braaf meisje.” —

Toen vertelde hij nog meer van haar.

Gravin Dolores geloofde hem en werd viendelijker.

Ze zeide met die vleiende stem, die Johannes zoo ongelukkig had gemaakt en die hem nu ook weer geheel bekoorde:

— „En waarom was je zoo wanhopig, mijn jongen?"

— „Begrijpt u dat niet? Om wat u mij gister vertelde."

Zij begreep heel goed. En Johannes vond het al heerlijk dat zij het zoo vriendelijk wou aanhooren. Maar ze veinsde hem nog niet te verstaan, als scheen zooiets haar ondenkbaar, hoewel het haar streelde.

— „Maar hoe kan dat jou wanhopig maken, mijn jongen? Ik heb immers niet gezegd dat je daarom uit mijn huis zou moeten gaan?

— „Als dàt gebeurt, mevrouw, denkt u dat ik dan bij u kàn blijven? Dacht u dat ik dat kon dragen? Maar het zal niet gebeuren, wèl? Het was immers maar een grapje, was het niet? U plaagde mij maar wat, toe! zeg dat u me maar wat plaagde." —

Nu was het al te duidelijk voor haar om langer te veinzen. Ze schudde het hoofd, half vriendelijk, half meewarig.

— „Maar jongen! maar jongen!" zeide zij. „Wat haal je je in 't hoofd."

Johannes legde zijn handen om haar arm en vroeg smeekend:

— „Het was toch geen ernst, niet waar?"

Maar zij maakte haar arm zachtjens los en zei:

— „Ja, Johannes, het was wel ernst."

Nu merkte hij dat hij nog weer opnieuw gehoopt had.

— „Heb ik niets geen hoop?"

De gravin glimlachte hoofdschuddend.

— „Neen, beste jongen, heusch niet. Zet je dat uit 't hoofd, voor goed."

De laatste bundel vuurpijlen steeg met vervaarlijk gesis omhoog en klapte boven in de zwarte lucht met zacht gepaf en hellichte vonkenregentjes uiteen. Toen was het uit, de muziek speelde „Wilhéllemussie va-han Nassòuwe," en in de donkere menigte kwam drukker beweging, terwijl aan alle kanten de straatjongens elkaar seinden met schel gefluit of uitgehaalde kreten van „Jâââân!" en „Gerrèt!"

Johannes ging als verstompt en verdoofd door 't gejoel, wezenloos van vernieuwde pijn.

Zijn gastvrouw, nu vol meelijden, zei:

— „Weet je wel, Johannes, wat wij pater Canisius beloofd hadden? Hij zou je leeren wie Jezus is, niet waar? Wil je nu morgen met mij naar de kerk gaan? Dat zal je beste troost zijn."

Een booze gedachte ging door Johannes' hoofd. Hij wou een vraag doen, maar kon den gehaten naam niet uitspreken.

— „Gaat er nog iemand mee?”

— „Ja mijn aanstaande man gaat mee, hij is nu ook overtuigd dat er nergens rust te vinden is dan in de heilige Kerk.

Hij wordt katholiek, evenals ik en mijn kinderen.” —

Daarna zeide Johannes dien avond geen woord meer. Maar hij sliep rustiger dan den vorigen nacht.

XV.

Het was al vol in 't kerkgebouw toen Johannes, met de gansche familie, er binnen kwam. Hij en de anderen waren op 't deftigst uitgedoscht en van Lieverlee droeg een zeer lange zwarte jas en een hoogen hoed. Dien nam hij eerbiedig af bij 't binnenkomen, en zijn blank gezicht, nu geheel gladgeschoren, stond ernstig en strak.

Koel, donker en plechtig was het binnen, de zonnestralen waren door de vensterruiten geel en blauw getint en wierpen vreemde vlekken op de gezichten en lijven der menigte, die al te wachten zat of de plaatsing besprak. Wierookgeuren hingen rond het altaar en het orgel speelde. Het was wel geen oude kerk, maar met schilderwerk en bloemensier toch mooi genoeg om Johannes zacht te ontroeren. En hij was zoo droevig en moedeloos gestemd, dat hij moeite had, in den kleurigen schemer en bij dat plechtige geluid, zijn snikken te bedwingen.

Pater Canisius, op weg naar de sacristy en, hoewel nog niet gekleed, toch reeds met priesterlijken ernst op 't gelaat en in zijn tred, stond stil om hen aan te spreken, vriendelijk glimlachend. Even voelde Johannes zijn snellen scherpen blik van achter de dikke brilleglazen.

— „Ziet u wel, pater?" zeide de gravin, „nu komen wij toch Jezus zoeken. Ook Johannes."

— „Hij wacht u!" zeide de pater plechtig en wees naar het groote kruisbeeld boven het altaar. Toen verdween hij in de sacristy.

Johannes richtte zijn oogen terstond naar dat beeld, en bleef het met aandacht beschouwen, terwijl men plaats nam.

In de schemerdonkere kerk hing het in 't sterkste licht. Het was blijkbaar van hout en bleek-rose geverfd met rare bruine en blauwe schaduwen; de wonden in de zijde, en onder de doornen op het voorhoofd, waren overdreven duidelijk, paars-rood en gezwollen, met dikke bloedstroomen, als van donkerrood lak. Het gezicht, met toe-oogen, stond huilerig benauwd en een potsierlijk groote ring van goud en edelsteenen prijkte om de roodbruine, regelmatig kurketrekker-vormige, houterige lokken. Het kruis zelf was blinkend verguld, met ornamenten aan de vier uiteinden en op een netjes krullend papiertje boven 't hoofd stonden de letters

I. N. R. I. Men kon zien dat het geheel gloednieuw en versch verguld en geschilderd was. Guirlanden en boeketten van papieren bloemetjes versierden het altaar.

Langen tijd, misschien wel een kwartier, bleef Johannes naar dat beeld kijken. „Dat is nu Jezus," prevelde hij bij zichzelf. „Daar heb ik nu zoo dikwijls van gehoord. Die zal ik nu leeren kennen en die zal mij troosten. Die heeft nu de wereld verlost."

En hoe dikwijls hij het ook herhaalde, en zichzelf poogde te overtuigen, omdat hij zelf toch ook graag overtuigd en verlost zou worden, hij kon niet anders zien dan een afstootelijk leelijke, bloederige en pronkerige houten pop. En hij werd er dubbel zoo bedroefd en ontmoedigd van. Wel een kwartier had hij zitten staren en peinzen, en rondom hoorde hij de menschen praten, over den prijs dien ze voor hun plaats betaald hadden, en over het ophouden of afzetten van dameshoeden, en over de gereserveerde banken voor voorname families — toen ging de deur der sacristy open, en kwamen de koorknapen met hun wierookslingers, en de sacristaan en de geestelijken met hun mooie, goudgeborduurde gewaden langzaam en statig naar binnen. En terwijl de menigte knielde, knielde Johannes mede.

En ziet, toen Johannes, evenals alle anderen, naar den inkomenden stoet had gekeken en zijn oogen weer

naar 't hoofdaltaar richtte, toen zag hij, tot zijn verbazing, dat er voor 't witte altaar een donkere gestalte geknield lag. In het schemerlicht was duidelijk te zien hoe hij vóórover lag, de armen op het altaar en het gezicht in de armen verborgen. Het was een man in een gewoon donker werkmanspak. Niemand, Johannes niet en blijkbaar niemand anders in de kerk, had gezien hoe hij er was heengegaan. Maar hij werd nu op eens door allen ontdekt en men hoorde een fluistering, een zachte opschudding langs de rijen loopen, als een windvlaag over een korenland, tot achter aan toe.

Zoodra de stoet van koorknapen en geestelijken in 't gezicht van 't altaar was gekomen, ging de sacristaan haastig uit de rij en liep naar 't altaar toe om den vreemde te beduiden dat hij, misschien uit overdreven devotie of onbekendheid met kerkelijke vormen, zich aan ongepaste overtreding schuldig maakte.

Hij tikte den man op den schouder, maar deze verroerde zich niet. En in de ademlooze stilte die nu volgde, daar ieder het geval afwachtend waarnam, hoorde men duidelijk een diep, hartroerend snikken.

— „Een boeteling! — een dronkeman! — een bekeerling!" hoorde men onder de menigte fluisteren.

De sacristaan, in verlegenheid, keerde zich om en wenkte pater Canisius, die met zwaarwichtigen tred, in volle priesterlijke statie naderbij trad, indrukwek-

kend als een fregat met witte, goud-doorweven zeilen.

„Deze plaats voegt u niet" zeide de priester met zijn zware stem, maar vriendelijk en niet bizonder luid. „Ga achter in de kerk."

Er kwam nog geen antwoord en de mensch bewoog zich niet. Maar in de nu nog doodelijker stilte klonk zijn weenen zoo sterk, dat vele menschen huiverden.

„Hoor je mij niet?" zei de priester met wat stemverheffing en lichten wrevel. „Dat je berouw hebt is goed, maar hier behooren alleen gewijden, geen boetelingen."

Dit zeggende vatte hij met zijn groote forsche hand den vreemde bij den schouder.

Toen hief deze langzaam, zeer langzaam, het hoofd van de armen op en wendde het aangezicht naar den priester toe.

Wat nu geschiedde zal u door elk der honderden getuigen misschien anders worden verteld. En van wie het later hoorden, verstond ieder het anders en geloofde er niet meer dan het zijne van. Maar ik zal u zeggen wat Johannes zag en hoorde, even klaar als gij heden nog uw huisgenooten of bekenden hebt gezien en gehoord.

Hij zag zijns Broeders gelaat, bleek en lichtend, alsof een bundel blank zonlicht om zijn hoofd scheen. En de droefheid op dat gelaat was zoo diep en onuitsprekelijk, zoo bitter en toch zoo teeder, dat Johan-

nes zijn beiden handen op zijn hart moest drukken van pijn daar en zijn kaken samenbeet, terwijl hij met wijde, betraande oogen toezag, alles vergetend behalve dat lichtende gelaat vol droefheid.

Een tijd lang was het stil, doodstil, en zagen de mensch en de priester elkander aan. Totdat eindelijk de eerste sprak en vroeg:

„Wie zijt gij? en uit wiens naam komt gij?"

Als twee menschen zóó tegenover elkaar staan en elkaar zoo toespreken, elk met alle kracht van zijn ernst, ten aanhoore van velen, dan is er altijd één die onmiddellijk door ieder als de meerdere wordt erkend, ook zonder dat men de betoogende kracht der woorden meet. Ieder voelt die meerderheid, al zullen velen het later weer vergeten en ontkennen. Is dat overwicht niet zeer groot dan verwekt het wrevel en woede, door verzet. Is het zeer groot dan brengt het tijdelijk rust en gedweeheid.

Hier nu was het overwicht zoo groot dat de priester zelf de houding van macht en zekerheid, waarmee hij was opgetreden, verloor, en deed, wat hij zichzelf later verweet als een zwakheid. Hij gaf rekenschap, antwoordende:

— „Ik ben een gewijd priester des drieëenigen Gods, en ik spreek uit naam van onzen Heer Jezus Christus, onzen Heiland en Verlosser."

Er volgde een lange stilte, en Johannes zag niets anders als het lichtende menschengelaat en de oogen, die met een bitteren glimlach, vol mededoogen en droefheid, den rijkgekleeden priester bleven aanzien. Deze laatste roerde zich niet en stond met hangende handen en groote oogen te staren, als wist hij niet recht wat nu het waardigste was te zeggen of te doen. Maar hij zweeg en luisterde naar wat komen zou, zooals Johannes luisterde en allen in de kerk luisterden, als onder een overmachtigen ban.

De volgende woorden kwamen, en zoolang zij klonken, kon niemand aandacht geven aan iets anders, noch aan de schamele kleeding van hem die sprak, noch aan de onbegrijpelijke onderwerping van den statig getooide die luisterde:

— „Maar gij zijt nog geen mensch, wilt gij een priester des Allerhoogsten zijn?"

„Gij zijt nog niet verlost en niemand met u is verlost, waagt gij het uit naam eens Verlossers te spreken."

„Ging uw Heiland op aarde in kleederen met zilver en goud?"

„Er is nog geen verlossing, noch voor u, noch voor een der uwen. Het is nog geen tijd kleederen met goud te dragen."

„Spot niet en langer niet. Uw pronk is een bespotting des Allerhoogsten en een lastering van uwen Heiland."

„Acht gij het Godsrijk een peulschil, dat ge pronkt en jubelt, terwijl de wereld nog in waan en kluisters ligt?”

„Zoo speelt het kleine meisje met een pop en noemt zich moedertje. Het solt en liefkoost en pronkt haar kindje op. Maar het is hout en verf en zemelen. En de echte moeder glimlacht, die de smarten en vreugden kent.”

„Maar gij verzaakt het naakte, levende kindeke om de opgepronkte pop. En de moeder schreit tranen van bloed.”

„Als pauwen stapt gij door uw marmeren kerken, blinkend van verguld, maar het koninkrijk Gods laat ge liggen als een vervuild wicht op ongewasschen doeken, naakt en uitgeteerd.”

„En de duivel heeft zijn vreugde in uw kerken en missen en gebeden en psalmen en schatten en gewaden, want het kindeke ligt naakt buiten uw achterdeur, bij de honden, en schreeuwt om moeder.”

„Schreit als ik, schreit bittere tranen, want tweeduizend jaren is het kindjen oud en nog ligt het zonder gereinigd en geliefkoosd te zijn.”

„Wat snoeft gij op uw wijding en spreekt van uwen verlosser? Nog zwoegt uw Heiland onder 't harde kruis, en al uw kerkpaleizen hebt gij nog boven op dat zware kruis gebouwd.”

„Gij draagt den myter der Perzen en Egyptenaars,

en den tabberd der Joden, en gij voert ook den geesel waarmede de Joden hem gegeeseld hebben."

„Zij hebben hem gebonden, gespuwd, gegeeseld, gekruisigd en gestoken, maar gij hebt hem tweeduizend jaren voor een langzaam vuur geroosterd."

„Voor het vuur van uw logens en verdraaiingen, van uw valschheid en uw hoogmoed, van uw wreedheden en uw waan, van uw pracht en uw offeranden, van uw schendingen en aanrandingen en wederstrevingen van den God die waarheid is."

„U is gezegd uwen Vader te dienen in geest en in waarheid, en gij hebt hem gediend in letter en logen."

„Zijn profeten, die de waarheid lief hadden boven hun leven, gij hebt ze verbrand en tot martelaren gemaakt."

„Maar voor de wereld, die gij heet te verachten, hebt gij den trotschen nek gebogen. Wijzen hebt gij verbrand en gekerkerd in naam des Vaders, maar hun wijsheid hebt gij weer moeten verzwelgen, toen de wereld u het mes der schande op den strot zette."

„Want de wereld, die gij veracht hebt en verzaakt, is wijzer dan gij, en schooner dan gij, en heiliger nog dan gij."

„Zwart als de raven, zwart als de kevers, als de mollen, als de dieren die in 't slijk leven, vuil-zwart

zoekt gij door de lichte wereld uw heimelijken weg. Maar in uw kerken troont ge en pronkt ge als koningen, in violet, en geel, en purper en goud-brokaat."

„Maar er is u niet gezegd een koninkrijk te stichten voor u enkelen, een koninkrijk van gewijden en uitverkorenen in een wereld van onheiligen en onmondigen."

„Er is u gezegd het koninkrijk Gods te verbreiden over de gansche aarde, over allen die treuren en verdrukt zijn."

„Er is u niet gezegd de wereld te verachten en te verzaken, maar er is u gezegd de wereld te heiligen."

„Wat scheurt gij de wereld in tweeën, sprekend van gewijden en ongewijden. Uw Heiland leefde tusschen boeven en stierf tusschen moordenaars, — nochtans heeft hij hun het paradijs beloofd."

„Niet aleer ieder mensch gewijd is, en iederen dag een heiligedag, en ieder huis een Gods-huis, niet aleer moogt ge van verlossing spreken en u tooien in wit en goud."

„Wee u, gij wereldverzakers! Is de wereld u niet gegeven door den Vader, het heerlijkste en kostbaarste aller geschenken van den allerliefsten vriend?"

„Wat waagt gij te verachten?"

„Een stuiver van uwen vijand zult gij nog eerlijk bewaren, en het heerlijkst geschenk des Allerhoogsten verzaakt gij?"

„Spreekt gij in naam des drieëenigen Gods? Maar den Vader hebt gij in 't aangezicht geslagen, den Zoon hebt gij gemarteld en den heiligen Geest hebt gij geweld aangedaan."

„Er is u gezegd dat God waarheid is. En gij hebt de waarheid wederstreefd, met macht van foltertangen en kerkers en brandstapels."

„Den menschenzoon hebt gij tot een spotbeeld gemaakt, een schild voor logen en geweld, een voorwendsel voor krijg en bloedstorting, een afgod der onnatuur."

„En aller zonden ergste, het vergrijp aan den heiligen Geest, dat is het brood wat ge eet en het water waarin ge zwemt."

„Gij slaat den Geest in boeien en gedoogt zijn vrijheid niet. Dit is der zonden ergste, gij weet het."

„Waar God alleen regeeren mag, het vrije menschenhart, daar stelt gij uzelf met uw wetten, en leerstellingen, en geschriften en bedenksels."

„Meent gij, onzinnigen, dat de wijsheid des Eeuwigen kan bevat worden in een kerker van beschreven en bedrukt papier?"

„Rag en vuilnis zijn hem uw heilige boeken, want Hij leeft en beweegt eeuwig en kan niet begrepen worden door boek noch brein. Als stroomend water is Gods wijsheid, het is u gezegd. Eeuwig wisselend,

eeuwig dezelfde, kan geen vast woord zijn vlottende wijsheid beelden."

„In één schuchter gestameld woordje van een arm heidenkind zal meer van des Vaders wijsheid zijn, dan in al uw decreten en bullen en conciliën."

„Zult gij den Vader spreekbuizen voor den mond zetten, opdat hij spreke waar u belieft? Maar Hij zal spreken waar Hem belieft."

„Zult gij Hem met den vinger wijzen en zeggen „Hier! deze zal uit Uw naam spreken, en deze zult Gij wijsheid geven, en deze zult Gij verstand inblazen, en deze zult gij redden en deze verdoemen."?

„Maar Hij zal zeggen „Daar!" en uw wijzingen achten, zooals de lava uit een vulkaan de wegwijzers acht op de hellingen, en de kruisjes."

„Maar uw waan en hoogmoed is al gewroken, want de wereld beveelt u, als de jager zijn hond, als de kermisklant zijn aap. Gij trekt den wagen van vorsten en geldmannen, en voor de machtigen maakt gij grimassen."

„Zij bouwen u kerken en gij leest hen missen, al waren ze satan zelf."

„De wereld heiligt zich zonder u, en gij heiligt u om de wereld."

„Zoo uw pausen niet meer liederlijk zijn, en uw prelaten niet meer verkwistend en uw monniken niet

meer lui, het is omdat de wereld u gedwongen heeft. Maar gij hebt de wereld tot niets gedwongen."

„Tegen den woeker hebt ge u gekant, maar de wereld wilde woekeren, en gij woekert met de wereld. Zoo zijt gij de aap en het knechtje van de wereld."

„En waar gij mededingers hebt, daar toont ge u ingetogen. Maar waar ge zonder mededingers zijt, daar verpest ge de landen als weleer."

„Zoo vaart ge achter de wereld aan, als een gevangen haai achter een zeilend schip. Ge spartelt en wentelt, maar de wereld wijst den weg, niet gij."

„Als een ketel, door kwajongens gebonden aan den staart van een hond, zoo ratelt gij achter de vaart der wereld aan, met holle bedreigingen. Gij verschrikt, maar leidt niet."

„Ja, de heiliging der wereld wederstreeft gij, want het goddelijk vuur der kennis wilt gij bedekken voor de menigte, met uw handen. Maar de vlam slaat door uw vingers en verteert ze."

„Wat hebt gij gedaan voor de schapen die u toevertrouwd waren? Voor de armen en beroofden? Voor de verdrukten en onterfden?

„Onderwerping hebt gij ze geleerd, ja, onderwerping aan den Mammon. Voor satan hebt gij ze leeren buigen in ootmoed."

„God's licht, het licht der kennis hebt gij ze onthouden. Wee u!"

„Bedelen hebt gij ze geleerd, en de roede kussen die hen sloeg. De schande van de aalmoes hebt gij bemanteld, en de oneer der slavernij hebt gij goedgepraat."

„Zoo hebt ge den mensch vernederd en de menschenziel mismaakt."

„En van de vruchten hunner handen, hebt ge uw kerken versierd en uw nietswaardige lijven opgetooid."

„Den duivel hebt gij opgeroepen in de harten, den duivel der vreeze, voor hel en verdoemenis. En het naar God streven van het vrije hart hebt gij gedood. Het brandend geweten hebt gij gesust met biecht en aflaat."

„Van de liefde tot den Vader hebt ge een koop gemaakt, een vuile handel. Niet uit liefde, maar om het zoete loontje leert gij wèl doen. Gij belooft zaligheden aan wie naar uw raad handelen. Maar gij kunt al zoo goed maan en sterren verschenken."

„Is u niet gezegd dat gij kwaad met goed zult vergelden? En is God minder dan een mensch dat hij anders doen zou?"

„Goed voor u is het dat Hij niet anders doet, want waar was uw redding?"

„Want gij, en gij alléén zijt nog het adderenbroed,

waar tegen hij heeft getoornd, die zacht was voor overspeligen en moordenaars.” — —

Onder het spreken was de mensch in volle lengte opgerezen, en hij scheen nu zeer groot in aller oog. En toen hij dit gesproken had, strekte hij de rechterhand naar achter en vatte het groote gulden kruisbeeld bij den voet. Het knapte af als glas en hij wierp het op den marmeren vloer, voor de voeten van den priester. Het beeld brak in vele stukken, het bleek geen hout, maar pleister.

„Sacrilégie!” riep de stem van den priester, als benauwd uit zijn keel gewrongen. Zijn groot gezicht was purper en zijn oogen puilden uit.

De mensch antwoordde rustig:

„Neen! maar mijn recht. Want gij zijt de heiligschenner en godslasteraar, die van den menschenzoon een afzichtelijk spotbeeld maakt.”

Toen trad de priester naar voren en vatte Markus bij den pols. Deze weerde zich niet, maar riep met zeer luide stem, die galmde door de kerk:

„Doe uw werk, Kajephas!”

Daarop liet hij zich wegvoeren naar de sacristy.

En terwijl de menschen nog, als bedwelmd, roerloos bleven zitten, wrong Johannes zich ijlings en ge-

jaagd tusschen de banken, en door de menigte heen.

Pater Canisius kwam terug, nu veel kalmer en minder rood. En terwijl de Sacristaan met een grooten stoffer en blik de stukken van het gevallen kruisbeeld bijeen veegde en in een mand wierp, wendde de pater zich tot de aanwezigen en zeide:

„Hebt medelijden met een armen waanzinnige. Wij zullen voor hem bidden."

Daarna werd de dienst zonder stoornis ten einde gebracht.

XVI.

Achter in de stad, in een eenzame wijk, aan 't eind van een lange, doodsche straat, staat een lang, somber gebouw. De eenvormige ramen zijn van matglas en het huis wordt verlengd door een hoogen muur. Wat er achter dien muur te zien is weten de buren niet, maar wel hooren ze soms vreemde geluiden, luid zingen, gillen, akelig lachen en eentonig prevelen van daarachter opstijgen.

Op den stoep van dat huis stonden Johannes en Marjon, zwijgend, met ernstige gezichten. Marjon had een simpel, donker kleedje aan, en ze droeg Keesje op haar arm.

De deur werd geopend door een portier met een uniform-pet op. De man keek weifelend en bedenkelijk naar hen, vooral naar den aap.

— „Dat gaat niet, hoor!" zei hij droog. „Jelui moet de kleintjes thuis houën, als je op bezoek komt." —

— „Toe," zei Marjon, zonder te lachen om zijn grap,

„vraag den directeur. M'n broer is zoo op 'm gesteld, en ik durf 'm niet thuis laten."

Een tijd lang moesten ze wachten in de vóórgang. Ze zwegen doodstil, ook Keesje.

— „Kees is mager geworden," zei Johannes zachtjes, terwijl hij Keesje's kop krauwde.

— „Hij hoest," zei Marjon.

Eindelijk kwam de portier met den directeur terug. Johannes herkende dadelijk den langen mageren heer, met het slobberige zwarte pak, den gouden bril en de wijd-uitstaande witte haren. Het was Dr. Cijfer, zijn oude vriend.

— „Voor wie komen ze?" vroeg hij.

— „Voor dien nieuwen, die gister is ingebracht, vierde klasse mannen," zei de portier.

— „Storend?" vroeg de dokter.

— „Nee, rustig, dokter. Maar ze willen hun aap meenemen."

— „Wat moet dat, jongelui?" zei Dr. Cijfer, terwijl hij met een allerbedenkelijkst wenkbrauwfronsen over zijn bril heen naar den aap keek, zoodat Keesje er onrustig van werd.

— „Dr. Cijfer, kent u me niet meer?" vroeg Johannes.

— „Wacht eens!" zei de dokter, hem scherp aanziend, „ben jij niet die jongen die me nog een tijd geas-

sisteerd heeft en toen is weggeloopen? Je heette immers Johannes?"

— „Ja, dokter!"

— „Ja! Ja!" zei de dokter nadenkend. „Een beetje een rare jongen. Maar wel aanleg. En is er nu een broer van je hier? Ik dacht wel altijd, dat er erfelijke momenten in je familie waren. Een rare jongen was je."

— „Het kan toch geen kwaad als ons aapje meegaat, dokter?" zei Marjon. „Hij is heel gehoorzaam en stil."

De dokter maakte een langgerekt gebrom met gesloten lippen, hoofdschuddend, om te kennen te geven dat hij 't ook zoo gevaarlijk niet vond.

— „Ik zag de patiënt nog niet. We zullen eens aan den tweeden geneesheer vragen of hij bezoek mag hebben. Maar tien minuten, niet langer hoor."

Dr. Cijfer verdween met den portier, en weder wachtte het drietal een geruimen tijd.

Toen kwam de portier terug met een verpleger in wit jasje en vóórschoot. Deze ging hun voor, door lange gangen, — en driemalen moest hij met den sleutel, dien hij in de hand droeg, deuren en hekken opensluiten, zoodat het Johannes toescheen als drongen zij al dieper en dieper in het gebied van waan en onvrijheid.

Maar het was er stil, droevig stil. Geen druk rumoer van razenden, zooals Johannes had gedacht. Nu en dan

kwam een verpleegde in het donkerblauwe uniformpak hen tegen, dragende een emmer of een mand, argwanend hen naöogend en dan verder gaand onder zacht gemompel.

Eindelijk een sombere spreekkamer zonder uitzicht, met hoog bovenlicht, een houten tafeltje en vier matten stoelen. Daar werden ze allèen gelaten, in pijnlijke verwachting.

Nog een zeer lang schijnende wijle, daar werd een andere deur in 't zelfde kamertje door een anderen verpleger opengesloten en toen kon eindelijk de kleine Johannes weer aan de borst van zijn lieven Broeder rusten.

Maar eerder nog dan Johannes was Keesje hem aan den schouder gesprongen, en hij werd ook eerst begroet.

— „Hé Markus, groet je Kees nog eer dan ons?" zei Marjon en ze lachte door tranen heen.

— „Ben je jaloersch?" zei Markus. „Hij is mij zoo'n goed kameraadje geweest."

Hij ging zitten en nam Keesje bij zich en Johannes en Marjon knielden naast hem aan weerszijden. Langen tijd keken de twee jonge menschen hem aan zonder iets te zeggen. Het deed toch goed.

— „Maar tien minuten!" zuchtte Johannes, „en ik heb zoovéél, zoovéél te vragen en te zeggen."

— „Wees niet gejaagd, Johannes," zeide Markus. „Ik zal hier niet lang blijven."

— „Is het hier niet vreeselijk?” vroeg Marjon.

— „Het zijn de droevigste plaatsen op aarde, maar er is geen bedrog. En ik ben hier gelukkig, want ik kan veel troosten.” —

— „Maar het is toch vreeselijk onrecht, je hier bij gekken te doen,” zei Marjon. „Die beroerlingen!” en ze balde haar slanke handje.

— „'t Is maar een klein deel van het groote onrecht. En ze doen naar hun verstand.”

— „Markus,” zei Johannes, „dit wou ik vragen: ik heb de arme Heléne in 't rijk van den booze gezien. Weet je wie ik meen? Ja? Wat beteekende dat? En wordt ze daaruit verlost?”

— „Ik weet wie je meent, Johannes. Maar vergeet niet dat we allen in 't rijk van den Booze zijn. Alleen aan het hart van den Vader zijn we vrij. De Vader laat waan macht hebben over die even buiten hem zijn, over allen, — ook over mij.”

— „Maar toch niet voor goed, Markus?”

— „Hoe zou het kwaad iets hebben voor goed? De zwaarmoedigen zijn als uitverkorenen. Ze dragen kostbaar leed. Maar alleen als ze weten dat het om den Vader is. Dan heiligt het; anders verplettert het. Sommigen leeren dat eerst door den dood, zoo was Heléne.” —

— „Markus,” zei Marjon toen, „wij hebben allebei

zulke slechte dingen in ons hoofd gehad. Wordt ons dat ooit vergeven?"

— „Vertel!" zei Markus. „Ik weet wel. Maar vertel daarom toch!"

— „We hebben willen moorden, uit afgunst, uit jaloerschheid. Hij en . . . ik ook."

— „Zoo doen herten en buffels en hanen," zei Markus, „die moorden elkaar om hun liefje. Het sterkste blijft leven en heeft in 't geheel geen berouw, en het wordt hem vergeven."

— „Maar wij zijn menschen, Markus," zei Johannes.

— „Dat is heerlijk, lieve Johannes, dat je dat nu zelf zegt. En je hebt ook niet gemoord, is 't wel?"

— „Neen, maar gewild."

— „Recht gewild en van harte?"

— „Dat niet," zei Johannes.

— „Neen, want dan zou je niet naar de vergeving vragen. De vergeving is er al, want het inzicht is de vergeving."

De twee jongeren zwegen en zagen hem aan, nadenkend, met half geloken oogen. Eindelijk zei Marjon:

— „Maar als we 't nu gedaan hadden, dan was 't ons nog eerder vergeven, want dan zouden we nog eerder inzien, dat 't slecht was."

— „Dan had je den lust en de voldoening van de daad geproefd, en de schuw er voor verloren. Dan

was je al met twee banden weer gebonden, en de macht tot begrijpen verzwakt."

— „Maar er zijn toch dingen die we moeten doen, om in te zien dat zij slecht zijn," — zei Johannes.

— „Zijn er zulke dingen?" zei Markus. „Wel doe ze dan en beklaag je niet als de les hard is. Er zijn ook kinderen die vader en moeder niet gelooven, als ze zeggen dat vuur brandt, en branden zeer doet. Maar zulke kinderen huilen toch als ze zich branden."

— „Waarom is het toch zoo ondragelijk te denken dat een zal krijgen van wie we houden. Is dat slecht?" vroeg Marjon.

— „Het is niet slecht liefde, macht en eer te verlangen. Maar alleen als die dingen ons toekomen omdat wij goed zijn en wijs. Maar wat hij begeert komt den jaloersche niet toe, noch den heerschzuchtige, noch den eerzuchtige. Het verlangde zal hun slecht bekomen, om hun waan. Ook eten en drinken is niet slecht, maar alleen voor wie het noodig hebben."

Daar ging de gesloten deur weer met den sleutel open en de verpleger zei dat het tijd was.

— „Misschien moog jelui morgen weerkomen," zei hij er bij.

— „Zou hij hier moeten blijven?" vroeg Marjon, toen ze weer door de lange gangen terug liepen.

— „Nou!” zei de verpleger, „dan mogen ze er nog wel een boel meer insluiten. Hij kan de storenden beter an dan de professor. Er was er een, waar we allemaal spul mee hadden, omdat ie niet eten wou. Mij hat-tie z’n bord in me snuit gegooid, kijk hier wat een snee. Maar je broer het-’m leere eten — in tien minuten.”

— „Zou hij gauw vrijkomen?” vroeg Johannes.

— „Ze mosten ’m maar professor maken. Morgen zouën zen-’m onderzoeke, heb ik gehoord.”

Johannes en Marjon spraken weinig, toen hij haar naar het kosthuis bracht waar zij nu inwoonde. Het was bij een van Markus’ vrienden, een werkman van de ijzerfabriek. De man heette Jan van Tijn en was vóórman bij het hamerwerk. Hij verdiende zestien gulden ’s weeks en had negen kinderen. Zijn woning had drie kamertjes en een keuken, en daar moesten dus nu twaalf personen slapen, vader, moeder, negen kinderen en de commensaal. Maar juffrouw van Tijn was een nog jonge vrouw met een frisch gezicht en een paar stevige armen, en ze zag er geen bezwaar in.

— „Asser nou nog meer bij motte,” zei Jan, „dan beginnen we aan ’n tweede laag, lepels-gewijs.”

Jan had een lange blonde snor en een paar oolijke oogen, en hij sprak verschrikkelijk plat. Marjon sliep

er in 't keukentje en daar het oudste meisje van Jan nog geen zestien was, kon Marjon de vrouw van grooten dienst zijn.

— „Hè-je'm los gekreege?" vroeg Jan, die hen in zijn werkkiel tegemoet kwam. En toen zij van „neen" schudden begon hij geducht te vloeken.

— „Wel *** ! hebje nou ooit zulke stronthommels gezien? Zou je ze niet opter loazery komme? Kan zoo'n perfesser dat niet ruike dat Markus meer onder z'n petje heeft dan al die kliere van de akkedemie by mekaar? Omdat-ie nou 'n pater es heeft uitgeveterd en 'n heiligie van twaalf stuivers gebroken, mottie daarom in 't gekkehuis? Wel **** ! ! !"

Jan werd recht woedend en stelde vóór direct, met behulp van een vóórhamer, den geleerden heeren te beduiden dat ze stellig abuis hadden.

— „Morgen wordt hij onderzocht," zei Johannes, om hem wat te kalmeeren. Maar Jan zei schamper: „Onderzocht! — onderzocht! Nou maar, ik zal derlui kersepit es onderzoeke met 'n drieduims drilboor. As daar wat anders eutkomt as sémele, dan mag ik zóó doodvalle."

Hij zeide nog veel meer, dat ik maar niet herhalen zal. Johannes ging den ganschen dag niet naar de villa Dolores terug, want daar was het voor hem te akelig. En hij was nu veel liever in het arme gezin

met de vele kinderen, en zag toe hoe de jonge moeder orde hield in haar rumoerig troepje, en hoe ze ijverig en blijmoedig bezig was den ganschen dag moeielijkheden dragend en overwinnend, die anderen verslagen en wanhopig zouden maken.

Johannes at mee en het smaakte hem, hoewel hij door aandoening niet veel honger had. En toen in den namiddag koffie werd gedronken en de kleinste kinderen naar bed waren, en van Tijn van zijn werk kwam, en met een zekere plechtige aandacht zijn pijp stopte en zwijgend rookte, toen voelde Johannes een wonderlijk gevoel van vrede, zooals hij in lang niet had gekend. Er werd weinig gesproken, buiten schemerde het, binnen brandde alleen het lichtje onder de koffiekan. De vrouwen zaten ook vermoeid te rusten en luisterden naar 't straat-rumoer. En Johannes wist dat ze allen dachten aan den vriend in het waanzinnigenhuis.

Toen hij 's avonds in de mooie, weelderige villa kwam, was hem alles tegen en vreemd. Van Lieverlee zat met een onverdragelijken schijn van rechthebbend huisheer, in de door vele kleurig verhulde lampjes verlichte salon, dichtbij de vrouw des huizes, zacht te keuvelen. Johannes wilde maar even groeten, voor den nacht.

— „Heb je je arme vriend gevonden?" vroeg van Lieverlee, op zijn minzaamste wijze.

— „Ja, mijnheer!” zei Johannes. En toen, na eenig weifelen: „zou er niets aan te doen zijn, dat hij gauw vrij kwam?”

— „Beste jongen,” zei van Lieverlee, „het is niet te wenschen, noch voor de maatschappij, noch voor hemzelf. Ik ben geen dokter, maar dat hij daar hoort zie ik terstond, en kan ieder verstandige leek zien? Wat zeg jij, lieve?”

Dolores knikte langzaam en zei: „Het ging mij aan 't hart voor den man, want hij heeft een knap gezicht. En heb je wel opgemerkt, Walter, wat een prachtig bariton-geluid hij heeft?”

— „Ja,” zei van Lieverlee, „het is wel jammer dat hij gek is. Wat zou hij een goeie Wagner-zanger kunnen worden. Een uitstekende Parcifal, dunkt je niet Dolores?”

— „Een heerlijke Parcifal. Misschien kan hij nog genezen.” zei de gravin.

— „O nee!” zeide van Lieverlee. „Deze soort profetenwaanzin is ongeneeslijk. Zooveel weet ik er wel van.”

Een oogenblik bleef Johannes weifelend staan. Zou hij uitspreken wat hem in de borst ziedde?

Maar hij was nu niet zoo jong meer en bedwong zich. En slapen gaand besloot hij: „dit is de laatste nacht hier.”

XVII.

Weder stonden ze op de stoep van het sombere gebouw. Met hun drieën, Johannes, Marjon en Keesje. Het was een gure dag en Keesje's zwart mager gezichtje keek onder een dikken omslagdoek uit.

„Wil u maar even in dokter's kamer gaan," zei de portier. „Dokter wou u spreken. Professor is er ook," voegde hij er gewichtig bij. En toen Marjon mee wou gaan, stak hij den arm uit met opengespreide hand, om haar tegen te houden, zeggend: „Perdon! — mevrouw en de kleine worden niet mee derin geviteerd."

Marjon wendde zich zonder antwoord om, tot Johannes, zeggende: „Dan wacht ik je thuis. Kom je gauw?"

In het saaie, deftige vertrek van den dokter, met de groen-bekleede boekenkasten, en de witte gipsen busten van Galenus en Hippokrates en andere oude geneeskunstenaars, zaten twee donkergekleede heeren. Ze

zaten tegenover elkaar, elk in een bureaustoel en waren in druk gesprek.

Op de groote schrijftafel lagen eenige opengeslagen boeken, en blinkend wit-metalen instrumenten voor meting en onderzoek.

„Ga zitten, vrind!" zei professor Bommeldoos met zijn harde stem en ruwe manieren. „Wij kennen elkaar al, niet waar? We hebben al eens meer samen een onderzoek verricht."

Johannes nam zwijgend plaats.

„Laat me je even inlichten, Johannes," zei Dr. Cijfer, op zachter en bescheidener toon. „Wij — professor Bommeldoos en ik — hebben opdracht gekregen van den Rechter-Commissaris, om een geneeskundig onderzoek in te stellen naar de geestvermogens van je broer. Hij heeft een misdrijf gepleegd, wel niet zwaar, maar toch niet zonder beteekenis en dat met hechtenis gestraft zou moeten worden. Doch de geestelijke hield hem voor ontoerekenbaar en liet een geneesheer van 't gesticht komen. Dezen wilde je broer eenvoudig niet antwoorden. Hij zweeg hardnekkig."

Johannes knikte. Hij wist het reeds.

„Dat werd aanleiding om hem voorloopig hier af te zonderen. Nu heb ik zelf den patiënt ook eens gezien. Maar het spijt me te zeggen, dat ik niet verder kom dan de andere dokter. Als ik hem ondervraag, ziet hij

me op een heel eigenaardige manier aan en blijft zwijgen."

— „Ik begrijp niet, collega," zei Bommeldoos, „dat je dit niet terstond als een megalo-maniakaal symptoom heb gediagnostizeerd."

— „Ja maar, waarde collega!" antwoordde Dr. Cijfer, „tegenover de verplegers en zijn medepatiënten spreekt hij wèl, en is hij gedienstig en hulpvaardig. Ze mogen hem allen graag, ja ze zijn zelfs bizonder op hem gesteld."

— „Dat past alles zeer goed in mijn diagnose," zei Bommeldoos.

— „Heeft hij meer van die buien, Johannes?" vroeg Dr. Cijfer, „waarin hij niet spreken wil?"

— „Buien heeft hij niet," zei Johannes stug.

— „Waarom wil hij dan niet antwoorden?"

— „Ik denk," zei Johannes, „dat u mij ook niet zou antwoorden als ik u vroeg of u gek was."

De twee geleerden glimlachten tegen elkaar.

— „Dat zijn eenigszins andere verhoudingen," zei Bommeldoos uit de hoogte.

— „Zulk een plompe vraag werd hem niet gedaan," zei Dr. Cijfer, „ik vroeg naar zijn herkomst, zijn ouderdom, de gezondheid van zijn vader en moeder, naar zijn eigen jeugd en zoo verder, de gewone anamnese. Wil jij ons nu daaromtrent eens wat nader inlichten?

Denk dat het werkelijk in 't belang is van je broer."

— „Mijnheer," zei Johannes, „van dat alles weet ik even weinig als uzelf. En al wist ik meer, wat hijzelf niet goed vindt u te zeggen, zou ik u ook niet zeggen."

— „Kom! kom! jongen," zei de professor, „sta je ons voor 't lapje te houden? Weet je niet waar je van daan komt, weet je niets van je ouders en van jelui jeugd?"

Johannes weifelde en overdacht of hij doen zou als Markus zelf, en zwijgen op alle vragen. Maar wat hemzelf betrof, mocht hij toch antwoorden:

— „Ik weet dat alles wel van mezelven, maar niet ván *hem*," zei hij.

— „Ben jelui dan geen broers?" vroeg de dokter.

— „Neen! niet zooals u 't bedoelt."

Dr. Cijfer keek Bommeldoos aan, als om te zien wat hij van dit antwoord dacht. Toen drukte hij op een schelleknop, zeggend:

— „Me dunkt, collega, we zullen hen maar eens confronteeren. Misschien dat we dan verder komen dan met elk afzonderlijk."

Bommeldoos knikte plechtig, en wreef met zijn hand over zijn machtig voorhoofd. Een knecht kwam binnen.

— „Wil je de patiënt Vis laten komen van de rustige mannen-afdeeling, vierde klas?"

— „Jawel, dokter."

De knecht verdween, en in het studeervertrek was

het nu vele minuten achtereen doodstil. De beide geleerden staarden op 't tapijt, geheel in gedachten verdiept, gemakkelijk wachtend, zooals veel-denkende menschen dat kunnen. Johannes hoorde de pendule tikken op den schoorsteen, en buiten zwakjes het geluid van een muziekkorps, dat een vroolijke marsch speelde, hoera-geroep en het geklapper van paardehoeven op keienplaveisel. De koninklijke huwelijksfeesten waren nog steeds gaande, en Johannes dacht, hoe die twee menschen op dit oogenblik zaten te buigen en te wuiven in hun rijtuig. Er werd geklopt, de verpleger kwam binnen en zei: „daar is de patiënt." Toen liet hij Markus binnen en bleef even wachten.

— „Ik zal je wel schellen," zei Dr. Cijfer met een wenk. De verpleger verdween.

Markus was gekleed in het donkerblauw linnen boezeroen, dat alle patiënten der vierde klasse dragen. Hij stond hoog en recht, en zijn gelaat was minder bleek en droef dan gewoonlijk, vond Johannes. Het blauw stond goed bij zijn donker lokkenhaar, en Johannes voelde vreugde en rust, toen hij hem daar zag, zoo fier en kalm en mooi om aan te zien.

— „Ga zitten!" zei Dr. Cijfer.

Maar Markus deed of hij het niet hoorde en bleef staan, terwijl hij Johannes vriendelijk en vertrouwelijk toeknikte.

— „Let op de hoogmoed!" zei professor Bommeldoos, in 't latijn, tot Dr. Cijfer.

— „De hoogmoedigen vinden hoogmoed en de somberen somberheid, — maar de blijen vinden blijheid, en de bescheidenen deemoed," zei Markus.

Dr. Cijfer stond op en nam zijn meet-instrumenten van de tafel. Toen zei hij op zachten, hoffelijken toon:

— „Wilt u ons toestaan, mijnheer, uw schedelmaten even op te nemen. Het is voor een wetenschappelijk doel."

— „Het doet geen pijn," voegde Bommeldoos er aan toe.

— „Geen lichaamspijn," zeide Markus.

— „Er is niets kwetsends in," zei Dr. Cijfer, „ik heb 't mijzelven ook menigmalen laten doen."

— „Er is waan en domheid, die kwetsen."

Bommeldoos werd rood: „Waan en domheid! Bij mij soms? Hoor me zoo'n ignorant! — Waan en domheid!"

— „Collega!" zeide Dr. Cijfer zacht vermanend. Daarop gaf hij de maatcijfers aan, terwijl hij met den blinkenden schedelpasser Markus' hoofd omvatte. Geruimen tijd verliep, waarin men niets hoorde als de zachte stem van den dokter, die de cijfers aan den professor dicteerde.

Toen, als terloops onder zijn arbeid door, gebruik

makend van wat hij een inschikkelijke bui van den patiënt achtte, meende de slimme dokter zijn kans te moeten waarnemen en vroeg:

— „Uw ouders woonden zeker in een ander land, een meer zuidelijk, bergachtig land."

Maar Markus nam des dokter's hand met het meetinstrument van zijn hoofd weg, en zag hem doordringend aan.

— „Waarom is u niet oprecht?" vroeg hij toen met zachten klemmenden nadruk. „Hoe zal men waarheid door onwaarheid vinden?"

Dr. Cijfer weifelde, en deed toen, evenals pater Canisius, iets wat hij later meende dat hij niet had behooren te doen, hij redeneerde terug:

— „Maar als u mij niet rechtstreeks antwoorden wil, dan moet ik wel langs omwegen tot de waarheid komen."

Markus zeide: „Een krom zwaard gaat niet diep in een rechte scheede."

Professor Bommeldoos werd ongeduldig en snauwde den dokter van ter zijde toe, met gedempte stem: „Niet argumenteeren, collega, niet argumenteeren. Megalomanen zijn gevatter en hebben soms subtieler dialectisch vermogen dan jij. Laat mij het onderzoek eens leiden."

En toen, na luid „hm! hm!" begon hij hardop tot Markus:

— „Welnu, mijn vriend, dan zal ik geheel rechtuit met je spreken. Is dat dan beter? Zul je dan geheel rechtuit antwoord geven?"

Markus zag hem eenigen tijd aan, en zeide: „U kunt niet."

— „Kan ik niet?" vroeg Bommeldoos. „Wat kan ik niet?"

— „Spreken," zeide Markus.

— „Kan ik niet spreken? Wel! wel! kan ik niet spreken? — Collega! wil je misschien even noteeren. — Ik kan niet spreken, zeg je? En wat doe ik dan nu?"

— „Stamelen," zei Markus.

— „Juist! juist! — alle menschen stamelen. De dokter stamelt en ik stamel, en Hegel stamelde en Kant stamelde . . . ."

— „Zoo is het," zeide Markus.

— „Alleen de heer Vis, die kan spreken, is het zoo niet?"

— „Met u niet," zeide Markus, „Om te kunnen spreken, moet men een hoorder hebben, die kan verstaan."

Dr. Cijfer glimlachte en fluisterde niet zonder eenigen spot: „Pas op, Collega, je verdwaalt ook in de dialektiek." Maar Bommeldoos schudde driftig zijn rond hoofd met de bolle wangen, en vervolgde:

— „Je wilt dus zeggen, niet waar? dat je jezelven

voor wijzer houdt dan alle andere menschen. — Noteer het antwoord, Collega!"

— „Ik houd mij voor wijzer dan u," zeide Markus, „maak zelf uit of dit beteekent wijzer dan alle andere menschen."

— „Ik heb het antwoord genoteerd," zei dokter Cijfer, met een vergenoegd gebrom tusschen saamgeknepen lippen.

Doch de professor nam geen notitie van deze ironische opmerking en ging door:

— „Vertel mij nu maar eens vrij uit, mijn vriend, ben je een profeet? een Godsgezant? ben je misschien de Koning? of God zelf?"

Markus zweeg.

— „Waarom antwoord je nu niet?"

— „Omdat ik niet gevraagd word." —

— „Word je niet gevraagd? En wat doe ik dan nu?"

— „Raaskallen," zei Markus.

Bommeldoos werd weder rood, en verloor zijn kalmte:

— „Hoor eens, vrind, je moet niet brutaal worden. Bedenk goed dat wij hier over je lot moeten beslissen." ...

Markus hief het hoofd op, met een vragend gebaar, zoo ernstig dat de professor even ophield.

— „Aan wie staat de beslissing over ons lot?" zei Markus, en toen met den vinger wijzend: „Houdt *gij* u voor den beslisser?"

De beide geleerden zwegen, een oogenblik geïmponeerd. Markus ging voort:

— „Waarom antwoordt *gij* nu niet? En zoudt ge anders beslissen als ik niet ben wat ge brutaal noemt?"

Dr. Cijfer nam het woord:

— „Neen, neen, mijnheer, dat is niet zoo bedoeld. Maar het staat u niet fraai een geleerde als den professor hier te beleedigen. Wij volvoeren hier een wetenschappelijke taak. U maakt den indruk van een beschaafd, ontwikkeld mensch, daargelaten of u ziek is of niet. U behoort toch eerbied te hebben voor de wetenschap, en voor menschen die al hun arbeid en leven daaraan wijden."

— „Weet je wel," zei Bommeldoos, nu bijna met bewogen stem, „weet je wel wat de man, die je voor dom, verwaand en voor een raaskaller uitscheld, wat die man al gewerkt en geschreven heeft?"

Toen ontspanden zich Markus' strenge trekken tot een zachter vertrouwelijker uitdrukking, en hij nam een stoel, en zette zich, dicht bij zijn beide onderzoekers.

— „Zie!" zeide hij, en hield de beide handpalmen open, „uw naakte gevoeligheden steken aan alle zijden onder het kleed uwer wijsheid uit. Hoe had ik u anders kunnen treffen?"

— „Uw zooveel grooter wijsheid maakte u toch niet onkwetsbaar voor onze waan en domheid," zeide

professor Bommeldoos, wel nog bits, maar veel hoffelijker.

— „Gods allerhoogste wijsheid maakt hem niet onkwetsbaar voor ons leed en kwaad," zeide Markus. „De wijsheid is een kleed dat voor geen leed ongevoelig, maar alle leed dragelijk maakt." —

— „Altijd die beeldspraak!" zei Bommeldoos. „Beelden bewijzen niets. Een zwak kinderlijk verstand werkt altijd met beelden. De wetenschap vraagt zuivere rede, en logische bewijsgronden." —

— „Vergeef mij als ik u weder kwets," zei Markus, nu zacht en vriendelijk, terwijl hij zijn hand op het zwarte laken legde, dat om den arm van den professor sloot, „maar het is juist uw zwakheid, dat u niet vragen kunt. Wetenschap is het licht van den Vader, hoe zou ik dat niet eerbiedigen? En ik weet ook wat u gewerkt en geschreven heeft. Maar 't meeste werk wat u deedt is onvolkomen vragen, zich voordoend als volkomen antwoorden. Het verbaast u dat men uw antwoorden zoo moeielijk en zoo onbevredigend vindt, omdat u het onvolkomene van uw vragen niet beseft. Maar de heerlijkste en klaarste, en elk bevredigende en voor elk bevattelijke antwoorden wachten totdat men beter heeft geleerd te vragen. Als ik mij wijzer acht dan u, is het alleen omdat ik weet dat wij niet anders hebben dan beelden, en al die beelden moeten

ontcijferen, geduldig en bescheiden, als een bericht van den Vader, terwijl u meent dat men in uw woorden en bewijzen zijn levend Aanzijn begrijpen kan."

— „Met uw welnemen!" viel hier de professor in. „U schijnt dan toch niet gelezen te hebben, wat ik over de logische noodzaak eener onbegrijpbare bestaansgrond der ware werkelijkheid geschreven heb. Hield je me voor zóó'n stumper die *dat* niet besefte?"

— „Er van spreken is nog niet beseffen," zeide Markus. „En er zóó van spreken is bewijzen *niet* te beseffen."

— „Ik weet zeer goed wat de menschelijke rede kan omvatten en wat niet. En in mijn laatste werk „over het wezen der materie" meen ik het uiterste gegeven te hebben wat de menschelijke rede bevatten kan," zeide professor Bommeldoos.

— „Zoo stelden de Egyptenaren de uiterste grenzen der wereld aan den eersten Nijlval, waar de vloed uit den hemel heette te storten. En duizende en duizende jaren vergingen eer zij het ondernamen die grens te overschrijden. En nu de wereld te verbroederen begint en de menschen samenwerken, nu zijn de grenspalen der wereld in oneindige verten verplaatst. Wie zal dan het uiterste noemen wat menschelijk verstand bevatten kan?"

— „Er blijft een grens, gesteld door onzen mate-

rieelen bouw, evenals er een grens gesteld is door ons verblijf op dezen aardbol, die we niet kunnen verlaten," zeide professor Bommeldoos, luid en gewichtig, zijn kin omsluitend door zijn hand, zooals hij dat in geleerde discussies gewoon was te doen. Hij scheen geheel te vergeten, dat hij een patiënt voor zich had, tot onderzoek.

— „Gij leest het boek des levens achterste-voren," zei Markus, „en ziet de wereld averechts. Wat bazelt gij van een doode stof, die grenzen zou stellen aan het leven des geestes? Maar alle stof is maaksel van levende gedachte, en niets is levenloos of zonder leven gevormd. Bergen en zeeën zijn gedachten der aarde, en de planeten en zonnen en al het levende zijn gedachten van God. De steen voor uw voeten schijnt u dood, maar de mier, die over uw handen kruipt, ziet ook het leven er in niet. Gij hebt uw lichaam opgebouwd...."

— „Uit voorhanden materiaal," riep de professor.

— „Er was niets voorhanden als de werkingen van ander leven, dat gij niet doorgronden kunt. En uwe levenswerking ontmoet alom de weerwerkingen van ander leven. Maar het is alles geest en leven. Zal dan een bouwheer zeggen, dat het huis, dat hij gebouwd heeft, de grenzen bepaalt, waarbuiten hij niet gaan kan?"

— „Maar een ras, als het menschenras, behoudt zijn vaste kenmerken,” zeide Dr. Cijfer nu.

— „Wat noemen wij vast, wezens van één dag? Er is niets vast, en er zijn geen blijvende rassen. Het leven is stroomend water en vlammend vuur, nooit hetzelfde als een seconde vroeger. Maar gij maakt de vaste scheidingen in uw onverstand, de doode geschriften, de doode woorden, en meent er het levende mee te kunnen vatten.”

Er was een oogenblik stilte. Toen zeide Markus nog:

— „Gij zelf zijt het die den dood maakt en de grenzen stelt. Uw woorden zijn ziek en rottend. En met die woorden wilt gij het leven ontleden. Zult gij een operatie doen met vuile messen? Maar met uw doode woorden kerft gij in ’t leven en verspreidt den dood.” —

Weder een stilte. En toen:

— „Reinigt uw gedachten en uw woorden. Doet het vuil weg, dat is: het overtollige. Maakt een wetenschap des woords, zooals gij een wetenschap der sterren hebt gemaakt, zoo nauwkeurig en aandachtig.

Gij hebt door de samenwerking en de verbroedering onder de wijzen een leer der verhoudingen gemaakt, die mathesis heet. Maakt zoo een leer der beteekenissen, want gij werpt met woorden in ’t wilde naar het schoonste en teederste leven, zooals kinderen vlinders willen vangen met mutsen en tasschen.

En door de verbroedering en de samenwerking zult gij dan vragen stellen, waarop de antwoorden u zullen toeklinken als openbaring en evangelie. Helder, heugelijk, wonderbaar." — —

Markus zweeg en staarde als in wijde verten. Een tijd lang wachtten allen of hij nog spreken zou, eerbiedig, want zij hadden graag geluisterd.

Toen zei Dr. Cijfer op zachten toon: „Uw beschouwingen zijn zeker de overweging waard. Ik heb mij ook niet vergist toen ik u voor iemand van ontwikkeling en beschaving hield. Maar laat ik u herinneren, dat wij hier zijn voor een geneeskundig onderzoek. Zonder twijfel wilt u ons nú wel de eenvoudige vragen beantwoorden, die ik u stellen zal."

Markus zag even op, en keek glimlachend naar Johannes, die in ademlooze aandacht doodstil had toegeluisterd, en zeide tot de geleerden:

— „Ik sprak niet voor u. Dat ware vruchteloos. Ik sprak voor hem." —

Daarop sprak hij geen woord meer. Dr. Cijfers vroeg met zachten aandrang, professor Bommeldoos met forschen klem, maar Markus zweeg en scheen niet meer te bemerken dat er anderen in de kamer waren.

— „Ik blijf bij mijn diagnose, collega," zei Bommeldoos.

Dr. Cijfer schelde, en liet den verpleger komen.

— „Breng den patiënt weer naar zijn afdeeling, hij blijft voorloopig nog in observatie."

Markus ging heen, met een kort, vertrouwelijk hoofdknikken naar Johannes.

— „Wil je ons nu niet vertellen wat je van dezen persoon weet, Johannes?" zeide Dr. Cijfer.

— „Mijnheer," zeide Johannes, „ik weet van hem maar weinig meer dan u zelf weet. Ik heb hem voor twee jaren ontmoet, en hij is mijn liefste vriend, maar ik zag hem weinig, en naar zijn leven of afkomst heb ik nooit gevraagd."

— „Merkwaardig!" zei Dr. Cijfer.

— „Nog eens, collega, ik blijf bij mijn diagnose," zei Bommeldoos. „Initieele paranoia, met megalo-maniakale symptomen, op de basis van hereditaire minderwaardigheid met vicarieerende genialiteit."

XVIII.

De koning en de koningin waren nog altijd niet getrouwd. Dat gaat in die hooge kringen zóó maar niet. Ze moesten nog veel maaltijden opeten, nog veel toespraken hooren, en nog vele duizende buigingen maken. Ze waren, naar ik denk, zoo ongeveer half-weg.

En terwijl de meeste menschen deden of zij het goed en prettig vonden en mede feest-vierden, waren er ook die bij elkaar kwamen om te zeggen dat zij het niet goed vonden. Zulk een bijeenkomst noemen zij een protestvergadering. Daar protesteeren zij dan niet tegen het trouwen van die twee menschen, daar hebben zij niets tegen, maar tegen den omslag die er bij wordt gemaakt, het lekkers dat er wordt gegeten, en het mooi aankleeden, wijn drinken en feestvieren. Dat vinden zij alles duur en niet noodig. Zij vinden ook het houden van een koning en een koningin duur en niet noodig.

Dit is wel een zeer buitengewone en ongehoorde

meening, want gij weet, dat zelfs de beesten in den vijver waar Johannes met Windekind was ondergedoken, het noodig vonden een koning te hebben, die veel eten kon. Toen dan Jan van Tijn naar die protestvergadering zou gaan met zijn vrouw, toen wilde Johannes ook mee, nieuwsgierig wat daar te hooren viel.

Johannes was nu ook commensaal geworden, net als Marjon, bij vrienden van Jan, een echtpaar zonder kinderen, dat een geheelonthouders koffiehuisje hield. De man heette Roodhuis en was lang en stoer, met een groot, forsch gezicht, lichte oogen en een klein, blond kneveltje. Hij zei weinig en had een geweldigen hekel aan alcohol en soldaten. Zijn vrouw sprak ook niet veel, maar was zeer vriendelijk en vlijtig. Zij hadden juist hun bestaantje door het kleine koffiehuis, waren overal bij, waar het de beweging der arbeiders gold, en ontvingen in hun kleine gelagkamer alle vóórmannen en sprekers uit dien strijd. Ook werden daar in dat zaaltje zangkoren geoefend, en tooneelstukjes vertoond, zooveel mogelijk met strekking tegen alcohol en soldaten, en vóór de komst der vurig begeerde vrijheid en broederschap.

Daar nu kwam Johannes in de kost en hij behoefde dien niet te betalen, als hij een handje mee hielp in de zaak.

Een zwaren gang had hij achter den rug. Hij had zijn kinderen vaarwel gezegd. Wel waren zij grooter

en minder fijn geworden en niet zijn eigen, teere, allerliefste kinderen meer, zooals ze hem 't eerst waren verschenen. Maar toch was het scheiden droevig.

— „Waarom ga je heen, Johnny, en waar ga je wonen?" vroegen ze.

— „Ik ben arm en moet werken om mijn brood te verdienen," zei Johannes.

— „O, maar mamie wil je wel geld geven, nietwaar mamie? En je kunt hier immers altijd eten en wonen? Dan hoef je niet te werken," zei Olga.

— „Je moogt mijn halve portie havermout, altijd" zei Frieda, „ik krijg toch meer dan ik hebben wil."

— „Neen, kinderen," zei hun moeder, „het is niet mooi en niet goed te leven van hetgeen een ander je geeft, zonder zelf te werken. Dat is een woekerleven en zondig voor God. Dat weet Johannes ook en daarom is het heel goed van hem, dat hij werken wil, omdat hij arm is."

— „Nu dan, lieve Johnny," zei Olga, „dan zal ik bidden, dat God je gauw rijk maakt, net zoo rijk als wij, dan hoef je niet meer te werken en dan kom je weer terug."

— „Ik vind het niet aardig van God, dat hij Johnny arm gemaakt heeft en ons rijk," zei Frieda pruilend.

— „Foei! Frieda, dat mag je niet zeggen," zei

mevrouw. En Johannes ging toen snel en dapper weg eer de tranen kwamen.

Later hoorde hij dat de heer van Lieverlee, van wien hij geen afscheid had genomen, overal vertelde dat Johannes door hem wegens verregaande ijdelheid herhaaldelijk was berispt, en dat Johannes toen, uit aanstellerij, bij proletariërs was gaan inwonen.

In het gelagkamertje van het geheel-onthouders-koffiehuis „de Toekomst” zat al een groote kring geestverwanten te wachten. Jan van Tijn was er met zijn vrouw, een zuigeling en het oudste meisje. Ook Marjon was er. Een buurvrouw zou bij de kinderen van van Tijn oppassen. Voorts zaten er nog een twintigtal mannen en vrouwen, in het zaaltje met groezelig, grijs behangsel. Op kleine tafeltjes hadden ze koppen thee en chocolade vóór zich. Vele moeders hadden hun schootkinderen mee. Er werd weinig gesproken en veel gerookt, want de tabak te bannen als de alcohol, dat was vooreerst te veel gevergd.

— „Nou wat hebben ze gevonden, met hun onderzoek?” vroeg Jan van Tijn, toen Johannes het rookerige zaaltje binnentrad.

— „Hij is nog niet vrij,” zei Johannes, „maar ze moeten hem wel loslaten. Hij heeft ze allebei zoo heerlijk vastgepraat.”

— „Lekker!” zei Jan.

— „Kom hier, jo! dan krij-je-n ’n koppie troost, wil je?” zei vrouw Roodhuis.

— „Nou maar!” zei, met schorre stem, een man met een geel gezicht en een zwarten baard, een bruin manchester pak, een losse strik-das om zijn sporthemd, en een paar sandalen aan zijn bloote voeten „nou maar! je hoeft niet te denken dat hij vrij komt, hoor! Als je eenmaal tegen die godspest bent losgetrokken, dan krijg je al die veulikken an je hals. Dat schorem kent mekaar allemaal, of ’t nou pastoor of domenee of generaal of professer hiet. Allemaal ’t zelfde schorem. En as ze je eenmaal in de klauwe hebben, dan kom je der niet uit. In de bak of in ’t gekkehuis of in ’t hospitaal, net zoo lang tot ze je na de verdommenis hebben geholpen.”

— „Zouen ze n’em vergeve?” vroeg een juffrouw ontdaan. „Waarmee? met rotte-kruid?”

— „Vast vergeve ze-n-um,” zei de bruine man, „of ze sarren ’m dood, of ze verhongeren ’m. Ze hebben middeltjes en kunsjes genoeg, die smeerlappen.”

Het was pas half acht en de protestvergadering begon eerst om negen uur. Daarom werd voorgesteld den tijd te korten met voordracht en gezang. En zoo geschiedde. Eerst zong één alleen, een lied van den armen loteling die ten strijde moest trekken, en daar

gemoedsbezwaren tegen had. Toen zongen ze allen een vrijheids-lied.

Daarop droeg een zeer jonge typograaf met veel vuur een gedicht voor, waarin beschreven werd hoe de Joden er een pretje van maakten om Jezus den kruisdood te zien sterven op Golgotha. Hoe ze zelfs hun kindertjes meenamen en hoopten dat het lijden lang zou duren, om er veel pret van te hebben.

De voorstelling van die wreedheid, heftig uitgegalmd, maakte diepen indruk en de aanwezigen zaten met open mond te luisteren, hoewel ze 't allen reeds vaak hadden gehoord, en toen 't uit was, stampten ze allen luidruchtig op den vloer.

Op dat oogenblik ging de deur open en Markus stond op den drempel van het zaaltje.

— „Hoera!" riep Johannes en de anderen die zooeven „Hoera voor Golgotha!" hadden geroepen, riepen nu „Hoera voor Markus!" omdat ze in een opgewonden stemming waren en zich verheugden dat hij vrij was.

— „Goeien avond!" zei Markus, zonder zelf bizondere vreugde te doen blijken. Hij had zijn gewone werkmanspak weer aan. Van alle kanten werden hem handen toegestoken.

— „Dat hadde-me niet meer gedocht," zei Jan, „dat ze je uit der klauwe zoue late. Hoe hê-je dat geflikt?"

16

— „Laat-em eerst wat eten," zei juffrouw Roodhuis. „Hê-je geen honger, man? 't Zal daar ook geen vetpot geweest zijn."

— „Ik zou er niks luste, bij al die malle," zei een andere juffrouw, „en as ze je dan nog vergeven willen ook!"

— „Ja, ik heb honger," zei Markus, en hij kreeg brood en melk.

— „Hoe ben je weer hier gekomen?" vroeg Marjon.

— „Ik had nog wat te zeggen," was al wat Markus antwoordde.

Toen hij gegeten had vroeg hij: „Is er van avond een vergadering, van wie gaat die uit?"

— „Van de politiekers," zei de jonge typograaf.

— „Felbeck wil president worden van de republiek," zei de bruine man.

— „Is er debat?" vroeg Markus.

— „Nou hoor! Hakkema komt ook. 't Zal er dondere!" zei Jan.

— „Jij mot ook wat zeggen Markus," zei Roodhuis. „Je mot die verdomde vechtjasse ook es op der huid geve, net als die god-dieners."

— „God-dieners heb ik nooit op der huid gegeve," zei Markus.

— „Dat's godverdomme jammer genoeg," zei de

sandalenman, „de gods-pest is de oorzaak van alle kwaad."

— „Nee! 't militairisme," zei Roodhuis.

— „Nee, de alcohol," zei de jonge typograaf.

— „Ook niet, — 't vleesch-eten doet 't 'm," zei een tenger bleek vrouwtje van nog geen twintig. „Eerst ga je dieren slachten en vleesch eten, dan ga je drinken en dan ga je moorden en stelen. 't Een volgt uit 't ander."

— „Ik zeg zoolang 't volk zich laat belazeren en uitzuigen door koningen en priesters en zoolang ze nog buigen voor 'n baas, of die nou patroon hiet of God, dat 's hetzelfde — zoolang blijven we-n-in ellende."

— „Nou Markus," zei Jan, „zeg jij nou ook es wat. Jij kent beter opscheppen dan zullie, zou ik zegge."

— „Ik wil wel een verhaaltje vertellen," zei Markus, „als jelui dan belooft het goed te onthouden en er geen uitleg van te vragen."

— „Waarom geen uitleg?" vroeg de bruine. „Wat beduidt dat weer? Is 't een raadseltje?"

— „Ik wil ook wel zwijgen," zei Markus.

— „Allo! schep op, Markus! We zullen niks meer vragen dan je zeggen wil."

— „Luister dan," zei Markus, en hij begon aldus, op een toon die allen tot luisteren dwong:

„Er waren eens arme veld-arbeiders, die waren zeer

arm, zóó arm, dat als men vroeg hoe zij met hun kinders konden rondkomen, zij ten antwoord gaven: het kerkhof helpt óók mee.

„Zij hadden een rijken landheer en er was overvloed van land. Maar zij moesten elken dag zóó lang achtereen werken dat zij niets konden leeren, ook niet hoe men 't beste ploegt en zaait en oogst. Zij deden alleen het werk wat hun bevolen werd. Zoo bleven zij dom omdat zij arm waren, en arm omdat zij dom waren. En het scheen alsof dit zoo blijven zou ten eeuwigen dage.

„Maar de landheer werd rijker en rijker, door den arbeid zijner vele arbeiders. En naarmate hij rijker werd, werd hij ook hebzuchtiger en liederlijker en vadsiger. En hij eischte dat zijn arbeiders nog harder zouden werken, omdat hij meer noodig had.

„Doch dat konden zij niet. En het kerkhof hielp zoozeer mede, dat hen de schrik beving.

„Toen kwam een vonkje licht in één hunner, door den grooten nood, en hij zeide tot de anderen: „Broeders, dit is niet goed. Want heel spoedig zullen wij zoodoende ook gestorven zijn. Wij hebben nu lang genoeg gehongerd. Laten wij hem doodslaan en de schatten nemen, die wij voor hem hebben bijeen gebracht."

„Dat leek den anderen een goed plan en ze ver-

wonderden zich, dat ze het niet eerder hadden bedacht. Daarop sloegen zij den rijken landheer dood, en verdeelden zijn rijkdom. Maar daar deze verkwistend had geleefd, en daar zij zelven niet wisten hoe het beste te ploegen, te zaaien en te oogsten, zoo waren zij in weinig tijd nog armer dan te voren.

„Toen kwam de zoon van den landheer, die gevlucht was, terug en zeide tot hen:

„Zie, het was dom van u, uwen heer te vermoorden, want nu zult ge moeten sterven, omdat ge u zelf niet redden kunt."

„Toen antwoordden ze: „Wees ons dan een beter heer, en we zullen u laten leven."

„En de zoon van den landheer, die de kennis van zijn vader had, liet hen werken naar zijn beleid, en hij werd rijk en zij bleven arm, zóó arm dat het kerkhof helpen moest, schoon niet zoo ten uiterste als te voren. Toch was er land in overvloed.

„Maar de vonk van kennis, die in dien uitersten nood was ontstaan, bleef lichten, en die éene arbeider zeide tot de anderen · „Broeders, het is nog niet goed. Want al sterven wij nog niet van gebrek, toch sterven onze kinderen. En al is het niet goed zijn heer dood te slaan, waarom zou het wel goed zijn hem zoo rijk te maken dat hij lui en liederlijk en brooddronken wordt? Wij werken hard en hij vergadert

den rijkdom door onzen arbeid. Maar hij bewaart dien niet, want toen we zijn vader doodsloegen, vonden we niet zoovéél om ons een week te voeden. Dit mogen we niet dulden, want onze vrouwen en kinderen konden leven van wat hij verkwist."

Toen zei een ander: „Wij hebben niet den landheer noodig, maar zijn verstand. Want toen we onzen heer hadden doodgeslagen, vonden we onzen rijkdom niet meer, en ook het verstand niet om nieuwen rijkdom te maken. Daarom zijn wij nu even ellendig als te voren."

Daarop zei een derde: „Zonder onzen arbeid moet hij sterven, maar zonder zijn kennis moeten wij sterven. Laat ons heengaan tot hem en zeggen, dat wij hem onzen arbeid niet zullen geven als hij ons niet zijn kennis geeft. Weigert hij, dan zullen wij met hem sterven, stemt hij toe dan zullen we met hem leven."

„Zoo deden de arbeiders. En de jonge landheer, bevreesd te sterven, leerde aan elk die 't hem vroeg waarmede zij 't land moesten bemesten en bezaaien en bevloeien en de geheimen van 't bedrijf, opdat zij konden leven. En hij gaf ook elk die 't hem vroeg, land om te bebouwen en een handvol graan. „Want met zoo weinig zijn ook mijn voorvaders begonnen," zeide hij.

„Toen namen sommige de hand vol zaaigraan en aten dat op, omdat zij zoo arm en gulzig waren, en

het stukje land verkwanselden zij en naar de kennis van 't bedrijf vroegen zij niet.

„En anderen namen de kennis, en bebouwden hun stukje land met het beetje graan. En van den oogst maakten zij goede sier, omdat zij lang gebrek hadden geleden. En zij namen die eerste, die weder arm waren geworden, bij zich in dienst. En zoo werden zij elk een landheer, en zij gaven den eersten landheer een deel van 't hunne. En zoo bleef de eerste landheer zeer rijk, en ook de andere werden rijker, en de aller armsten bleven ellendig als te voren. En al wat gebeurd was, het lui worden, het verkwisten en het doodslaan gebeurde van nieuws af aan. En het kerkhof moest blijven helpen.

„Maar de vonk der kennis, eenmaal brandende, bleef lichten. En een arbeider zeide tot de anderen: „Broeders, nóg is het niet goed. Want wij blijven ongelukkigen, de rijken zijn ongelukkig door hunnen overvloed en de armen door hun armoede. Hoe zal het dan toch anders worden?"

Toen zeide een ander: „Broeders, wij hebben onzen landheer de macht afgenomen en wij hebben hem de kennis afgenomen. Wij hebben hem niet meer noodig. Maar welke heer is het dan die wij noodig hebben, want wij zijn even ellendig als te voren?"

Toen zeide een ander: „Broeders, wij hebben toch

eenen heer noodig, maar een die ons wijsheid leert en liefde. Want is het niet onverstand waardoor sommigen hun zaaigraan hebben opgegeten, en is het niet liefdeloosheid waardoor sommigen al hun oogst verteren en zich door de armsten laten dienen?"

„Toen kozen zij zich een Heer, die hen wijsheid leerde en liefde, en deze zeide: „gij zult geen land in vollen eigendom geven, want het is alles leen, en van uwen oogst zult gij niet meer verteren dan noodig is om gezond te leven, voor u en uw gezin, en al het overige zult ge op nieuw zaaien, want er is land genoeg. En niemand zal werken voor iemand die ook arbeiden kan, maar het niet doet.

„En zij deden naar dit bevel. En onder dezen Heer stichtten zij een rijk van overvloed, dat Vrijheid heette."

Markus zweeg, en zoo deden een tijd lang alle aanwezigen. Eindelijk zei de man met het bruine pak:

— „Nou maar, dat hadden ze toch, zonder heer en zonder bevel, ook wel kunnen doen."

— „Zeg es, Markus," zei Jan van Tijn, „as je soms zoo'n mijnheer weet, zet mijn dan maar gerust op de solsitante-lijst. M'n woord erop dat ik bij hem niet in staking ga." —

— „Wel, Jezes-Kristes nog toe, bê jij 'n annegrist?" zei de ander. „Je gooit je heele beginsel overboord."

Jan keek hem eens aan. „Ik hoor nog niks valle," zei hij droog. En toen links en rechts kijkend naar zijn buren:

„Hoor jullie wat?"

Het gezelschap lachte. En Markus, hem ernstig aanziende, zei:

— „In dien dienst kun je dadelijk treden, Jan, net als iedereen."

— „Wat 'n flauwe kul" zei die met het bruine pak.

XIX.

Op weg naar de vergaderzaal kwamen zij langs het koninklijk paleis. Daar waren alle ramen licht, want juist was er weer een feestmaal achter den rug, en het huwelijk dus weer een stapje naderbij. De lakeien keken, met geringschattend glimlachen, uit de vensters naar de opeengedrongen menigte. De huzaren zaten recht op hun paarden voor 't paleisfront, de karabijn op de heup. De menigte riep, ze wilden het bruidspaar weer zien buigen.

En waarlijk na eenigen tijd, daar gingen de balkon-deuren open, en precies als de koekoek uit een koekoeksklok, bij uurslag, kwamen de Koning en Koningin op 't balcon, en begonnen te buigen, — maar veel méér keeren dan de klok uren sloeg. Toen had de menigte haar zin en juichte tevreden. En Johannes voelde ook duidelijk een tinteling van geestdrift, maar daarbij meelijden, want het leek wel of de menigte er vermaak in vond, die twee arme menschen

altijd maar te laten buigen, zonder te vragen of zij daar zelf wel veel neiging toe hadden, zoo vlak na 't eten, en na een drukken dag.

In de protestvergadering was het zeer vol en warm. Het volk stond te dringen aan de ingangen. Daarbinnen zag men, boven een nevel van tabaksrook, Dr. Felbeck zitten aan een tafel met groen kleed. Voor zich had hij een zwarten hamer en een karaf met glazen. De tafel stond op een tooneeltje tusschen coulissen, voorstellende een bosch bij maneschijn.

In de zaal was het druk en rumoerig. Overal schreeuwden de colporteurs, met hun weekbladen en brochures, steeds met denzelfden galm aangeprezen: „Koopt de Baanbreker, drie cent!" — „Troon, beurs en altaar, of het dievencomplot ontmaskerd, één cent!" — „De Gods-pest, of de oorsprong van alle bederf, één cent!" — „Wie zijn de moordenaars? twee cent!"

Dr. Felbeck keek met zijn donkere stekende blikken de zaal rond, als een veldheer, die het slagveld overziet. Soms praatte hij even met den voorzitter-partijgenoot, die naast hem zat, blijkbaar over dezen of genen voorstander of tegenstander, dien hij opmerkte onder 't publiek. Soms ook knikte hij glimlachend naar iemand in de zaal.

De deuren werden gesloten, niemand kon er meer

bij. Een paar gehelmde politie-agenten vatten post bij de deur.

De voorzitter, een net jong heertje, zette zijn lorgnet recht, vatte den ouden voorzittershamer met de linkerhand, klopte op de tafel en sprak een paar woorden. Langzamerhand werd het stiller. Toen rees Dr. Felbeck overeind, met twee handen op de tafel leunend, het hoofd in de schouders, als een kat die op springen staat. Dan zich geheel oprichtend, keek hij eenige malen, uitdagend en zeker van zijn zaak, langs de reien van toehoorders, en begon: „Kameraden!"

De rede duurde anderhalf uur. Wat hij zeide, kwam vrijwel op hetzelfde neer als hetgeen hij bij de eerste ontmoeting met Johannes gezegd had. Het vertrapte proletariaat moest zich eindelijk ten strijde aangorden tegen den onderdrukker, tegen de vermolmde burgerlijke maatschappij, tegen de heeren van de brandkast, die gesteund werden door soldaten, geholpen door priesters, en vertegenwoordigd door de kroon. Het volk moest zich bewust worden van zijn macht. Want het volk was de oorsprong van allen rijkdom en aan het volk behoorde de toekomst. Als de arbeiders zich maar vereenigden, zouden zij de wet kunnen stellen. Zij waren toch verreweg de meerderheid. Zij moeten het parlement vormen, de soldaten commandeeren, de opgezamelde rijkdommen bezitten, en dan zouden ze

betere wetten maken en de heeren hun onverdiende voorrechten ontnemen. Dan zou er een tijd komen van ware vrijheid en broederschap.

Daarbij rekende Dr. Felbeck uit, hoeveel guldens de koning elke minuut te verteren had, en hoe gansche arbeidersgezinnen een week moesten leven van niet meer. Hij toonde aan, hoeveel menschen er voortdurend hard moesten werken, om al die pracht en feestelijkheid te betalen. Hij vertelde uitvoerig hoe de rijken leven en hoeveel kostelijks ze hebben, en hoe toch ieder mensch recht heeft op al dat moois en prettigs. En met tranen in zijn stem vertelde hij dan, hoe de armen daglooner moest rondkomen van zijn schamel loon.

En hij zeide dat de arbeider moest leeren zijn vijanden te haten, en zich niet laten paaien door zoetsappige vrede-preekers, die betaald worden door de rijken. Want dan konden ze wel in de ellende blijven. En ze moesten toch eindelijk ook een deel van 't plezier hebben, zij, die altijd maar aan 't kortste eind hadden getrokken.

Al wat Dr. Felbeck zeide, werd gretig aangehoord. De luisteraars werden steeds aandachtiger, en de spreker steeds heftiger. Telkens barstte gelach los in de menschenmassa, of daverde de zaal van geklap en getrappel, soms werd er luide gejuicht. En toen de

spreker eindigde met een vurige, wel-verwonden zinsnede, waarin tot aansluiting werd gemaand bij het groote arbeidsleger, de internationale sociaal-democratische arbeiderspartij, toen ontstond een gerucht, waarbij Johannes hooren en zien verging.

De spreker ging zitten, wel-voldaan, maar toch niet zonder spanning rondloerend naar de volgende woordvoerders.

Weer hamergeklop. „Verlangt iemand nog het woord?"

Drie, vier handen gingen omhoog.

— „Het woord is an Hakkema."

— „O zoo!" zei Jan van Tijn, „nou zal de Janklaase beginnen."

Hakkema was een kleine vierkante man, met lang haar, dat hem recht naar achter in den nek was gekamd. Zijn stem was rauw en schor van 't vele spreken, en als hij sprak, legde hij zijn hoofd in den nek, zoodat zijn ruige baard vooruitstak. Hij begon heel zacht en bijna weifelend, den vorigen spreker schijnbaar vleiend. Maar al spoedig bemerkte het publiek, dat hij hem, zooals elk ook verwachtte, in de maling nam. En zijn grove stem werd steeds luider en rauwer, en zijn grappen al vinniger en scherper. En het publiek, meegesleept, en op nieuwen spot belust, barstte telkens voor een deel uit in luid en

honend gelach, maar een ander deel verzette zich met sissen, fluiten en smadelijk geroep.

De spot ging voornamelijk daarover, dat de vorige spreker zich wel proletariër noemt, maar ondertusschen een villa had te Driebergen en zijn zoontje voor advocaat liet studeeren, dat hij heel onbaatzuchtig voor 't volk optrad, als 't volk dan maar zoo goed wou zijn, hem, met veertig gulden in de week tractement, naar de Tweede Kamer te zenden. Dat als de koning morgen Dr. Felbeck tot Minister maakte, met achtduizend gulden tractement, dat dan Dr. Felbeck het zou aannemen, uit louter zelfopofferende toewijding voor 't volk. En dan kon de arbeider bij minister Felbeck op de audiëntie komen vragen, waarom de porties aan de arbeiderstafel nog altijd zoo klein bleven, en wanneer nu de algemeene staatsbedeeling zou beginnen.

En na een half uur zoo te zijn voortgegaan, eindigde de spreker met een opwekking tot een zuiverder klassenstrijd, waarbij geen heertjes onder de proletariërs zouden geduld worden, en waarbij de wolven in schaapsvacht — hierbij wijzend naar Dr. Felbeck, die met een schamperen glimlach zijn potlood zat te versnijden, — zouden worden geweerd. Waarbij de oorlog zou worden verklaard aan alle tirannie, allen dwang, ook de tirannie van een partij. Waarbij

zoo lang zou worden gestreden, tot men een vrije maatschappij had, waar ieder nam wat hem lustte, zonder heeren, zonder bazen, zonder brandkasten, zonder Goden en zonder wetten.

Niet minder donderend was het applaus voor dezen spreker, echter gemengd met scherp gefluit en geroep „smijt hem er uit!"

Maar Felbeck stond zijn man, en met grimmige gebaren en vuistslagen op de groenbekleede tafel, maakte hij zijn tegenpartij uit voor een volks-bedrieger, een man zonder verstand of geweten, een vijand van den arbeider, een tweedracht-zaaier, die nooit iets tot stand zou brengen als wanorde en verwarring.

Het publiek werd meer en meer opgewonden. Tien, twintig sprekers rezen van hun plaats. Vinnige woorden werden over en weer geroepen. Ieder meende dat het nu tijd werd ook iets te zeggen. De vrouwen werden zenuwachtig, en de politieagenten keken naar hunnen inspecteur, alsof ze op een teeken wachtten, om maar een eind aan het zaakje te maken.

Bij het gezin van Tijn, tusschen Marjon en Johannes, had Markus al dien tijd gezeten, zonder eenig teeken van goed- of afkeuring te geven.

— „Heb je geluisterd, Markus?" vroeg Marjon, daar het scheen alsof zijn aandacht elders was. Maar hij knikte „Ja!"

— „Zeg jij dan wat!" zeide Marjon.

— „Toe ja!" vroeg Johannes. „Zeg jij hun wie gelijk heeft."

— „Vooruit, Markus, wie 't weet mot 't nou zeggen" zei van Tijn.

— „'t Valt niet licht" zei Markus en stond overeind. Zijn gestalte trok, als altijd, ook nu de aandacht. En de handige leider van een rumoerige vergadering voelt terstond aan wien hij 't woord moet geven, om bedaren te doen ontstaan.

Zoo klonken Markus' eerste woorden in toenemende kalmte, als in een storm die zich legt. Onder zijn spreken werd het ten slotte zeer stil. Maar er klonk geen teeken van afkeuring of bijval.

— „Er zijn hier vaders en moeders," zei Markus, „die weten wat bedorven kinderen zijn. Het bedorven kind, dat altijd gevleid is en met zoetigheid gevoerd, als het dreinde, wordt nukkig, boosaardig en ziek.

„Wat wij dan niet met onze kinderen mogen doen, zullen wij dit met elkander doen? Het volk wordt gevleid met loftuiting op zijn macht en kracht, het wordt gevoerd met de zoetigheid van mooie woorden over zijn te lang geduld onrecht en zijn recht op bezit en levensvreugd. Dat hoor jelui allen graag, niet waar?

„Maar wat men graag hoort, is nog niet altijd het

beste om te zeggen. Er zijn ook harde dingen, die gezegd en gehoord moeten worden.

„Ik weet, jelui zult me niet toejuichen, zooals die twee anderen — maar toch ben ik je een beter vriend dan zij.

„Er wordt door jelui onrecht gedragen. Maar daarop moest je je niet verheffen, maar je moest er je voor schamen. Want wie onrecht blijft dragen, is te zwak, te dom of te onverschillig om het af te werpen.

„Je moest niet vragen: „waarom wordt het me aangedaan?" maar „waarom kan ik het niet afwerpen?"

„En op die vraag is het antwoord: zwakheid, domheid, onverschilligheid.

„Ik maak je geen verwijt. Maar ik zeg: maak anderen geen verwijt, maar jezelf. Dat alleen is de weg tot beterschap.

„Is er één hier, één enkele, die mij plechtig durft verzekeren, dat als hem door zijn patroon een eervol baantje wordt aangeboden, om zijn goed werk en zijn goed verstand, een eervol baantje, dat hooger betaald wordt dan dat van zijn kameraads, — dat hij dan zeggen zou: „neen! baas, dat neem ik niet aan, want dan zou ik mijn kameraads verraden en overgaan tot jouw partij." Is er één zoo? Laat hij eens opstaan." —

Maar niemand roerde zich, en het bleef zeer stil.

— „Nu dan, vervolgde Markus, „dan is er ook geen

één hier die 't recht heeft te smalen op die rijken, die hij zou moeten haten en vervangen. Want ieder van jelui zou doen als die rijken, in hun plaats. En de wereld zou er niet beter bij varen als jelui kwaamt, waar zij nu staan.

„Wat laat jelui je paaien en vleien en honig-smeren? Je hoort maar steeds, dat jelui de vertrapte onschuld bent, die zoo erg lijden moet, die 't zooveel beter verdient, die zoo goed en zoo machtig bent, die de wereld zoo goed regeeren zou, die 't nu ook eens rijk en lekker moest hebben.

„Mannen, al ware het zoo, is het goed dat altijd tot een man te zeggen? Zal het geen ingebeelde dwazen van u maken? Zal de werkelijkheid zich niet vreeselijk wreken op jezelf, en op die stroopsmeerders en vleiers.

„Want het is leugen en inbeelding.

„Jelui zoudt de wereld nog niet beter regeeren, je hebt er de wijsheid en de liefde nog niet voor. Jelui bent niet beklagenswaardiger dan je onderdrukkers, want zij mogen je lijf schaden, ze schaden hun eigen ziel, en de rijke is op gevaarlijker wegen dan de arme en het is nog altijd beter onrecht te lijden dan te doen.

„En het goede der aarde komt je nog niet toe, want je zou er even goed misbruik van maken, als zij, tegen wie men jullie ophitst in den strijd.

„Voer den strijd, en houdt niet op te strijden tot den dood. Maar den strijd van rechtvaardigen tegen onrechtvaardigen, van wijzen en liefdevollen tegen dommen en dierlijken. En vraagt niet waar uw strijdmakkers van daan komen, want jelui bent niet de eenige ongelukkigen, jelui bent niet alléén menschelijk onder de menschen, en goede wil en oprechtheid is geen uitsluitend eigendom van den àrme." —

Hoewel Johannes vond dat de stem van Markus niet zoo wonderbaar indrukwekkend was als anders, waren de menschen toch zeer aandachtig geweest. En toen hij afbrak, en neerzat, zonder een bizonder oratorisch, en pakkend slot, waren toch allen stil gedurende vele seconden. Maar geen voet trappelde en geen hand verroerde zich.

Maar juist deze stilte maakte Dr. Felbeck zeer kregel.

— „We hoeven niet te vragen, kameraden!" begon hij op zijn schampersten toon, met een neusklank van nijdigheid in zijn stem, „waar hier de wind van daan waait. Dit is nog een van dat ouderwetsche troepje burgerlijke idealisten, die de wereld met tractaatjes en preken willen hervormen, en die de arbeiders willen zoethouden met onderwerping en geduld. Ik vraag jelui arbeiders, heb jelui niet lang genoeg geduld gehad? Heb jelui dan geen recht op levens-

vreugde? Moet je den buik van je arme hongerende kindertjes vullen met praatjes over wijsheid en liefde?"

— „Neen! neen!" brulde toen de menigte, terstond weer bevrijd van den ban van eerbied, waaronder zij een oogenblik hadden verkeerd.

— „Laat je niet benevelen door die doezelige praatjes, die den klassenstrijd willen wegredeneeren. Och! dat hooren die heeren bij de brandkast zoo graag. Want ze zijn o! zoo bang voor den klassenstrijd. Maar als ze dezen meneer hooren praten dan zouën ze toejuichen. Let eens op, deze meneer zal 't ver brengen. Er zit nog wel een lintje voor hem op."

— „En 'n pensioentje," zei Hakkema onder gelach van 't publiek.

— „'t Is een verkapte pastoor," zei de man van het manchester-pak.

— „Bê-jij godverdomme 'n arrebeier?" riep een stem van achter uit de zaal, „en wou jij zeggen dat 't m ij n schuld was dat mijn kinderen van de honger verrekke en niet de schuld van die vervloekte eutseugers? 'n godverdommesche pestkop ben je, geen arrebeier."

Markus zat zeer stil, en staarde recht voor zich uit, in de vlam van een gaslicht. Maar Johannes zag hoe hij doodsbleek was en zijn oogen dieper in hun holten schenen te zinken. Zweetdroppels stonden op zijn slapen.

Hakkema stond op.

— „Ik weet nou toevallig, mede-arbeiders, dat deze man net uit 't gekkenhuis is ontsnapt. Dat 's een verzachtende omstandigheid. Anders ...." ging Hakkema voort, terwijl hij zijn gesloten rechterhand uit zijn zak haalde en voor zich uitstak: „anders, zou ik hem wel eens met de vuist voor zijn smoel wille vragen of hij heelemaal geen gevoel in zijn verdommenis heeft, dat hij den arbeider ook niet een klein beetje pret in de wereld gunt — na al het plezier — nietwaar? — al het heerlijke plezier dat jelui al zoo gehad hebt — van twee honderd cente per dag!"

— „Ploert!" — riep de jonge typograaf tegen Markus, dezelfde die dat gedicht over Golgotha had voorgedragen.

„Ik zal je-ner-is bij me thuis vrage — met mijn zes kindere en een zevende op komst, en de kleere bij oome Jan, en in geen drie dagen warm ete, — dan kan je zien hoe lekker 'n arbeider 't heeft."

— „Leelijke veule sodemieter! — brood-socialist! — je strot zal ik afbijten!" — „Je bloed zal ik zeupe, leelijke ploert!" Zoo klonk het van verschillende kanten, en de menigte werd steeds oproeriger.

De man in het bruine pak schreeuwde onafgebroken scheldwoorden: „ploert! kreng! dief!" en de ergste die hij bedenken kon, aanhoudend en zoo

opgewonden, dat de tranen hem langs de bleeke, getrokken wangen liepen.

Het geraas werd oorverdoovend.

Johannes kneep zijn vuisten samen, en staarde in de bleeke, driftige gezichten met de kwade, flikkerende blikken, die van alle kanten om hen heen dreigden. Hij zag Marjon naast hem, met wijd-gesperde oogen van ontzetting. Markus zat onbewegelijk. De zweetdroppels op zijn voorhoofd en zijn slapen werden zoo velen, dat Johannes zijn zakdoek nam en ze voor hem afwischte.

Jan van Tijn stond op. Maar hij voelde dat hij tegen den storm niet op kon. Hij begon: „Seg, bé jelui nou bedonderd . . . .” maar men overstemde hem, met bedreigingen om zijn hersens in te slaan en men zag reeds opgeheven vuisten en stoelen.

Toen gaf de inspecteur maar den wenk, waarop de agenten zoo lang gewacht hadden, en verklaarde met een harde, onverschillige stem dat het lokaal zou ontruimd worden. En dit werkje werd in korten tijd verricht, met de kalme voldoening van beambten, die wel gehoopt hadden dat het weer zoo zou afloopen, als gewoonlijk.

Het gezin Roodhuis en de van Tijns bleven met Markus, en Johannes en Marjon een weinig achter.

Roodhuis en van Tijn zouden Markus wel, zoo noodig, beschermen, zeiden ze. Markus zei: „geen nood!"

-- „Denk nou asjeblieft niet, Markus" zei Jan van Tijn „dat het zooveel te beteekenen heeft, hoor! — Ik ken de arbeiders, 't vliegt derlui zoo gauw naar den kop, maar morgen schreeuwen ze weer anders. Ze zijn zoo kwaad niet, maar een beetje rauw weet je, nog zoo'n beetje halve wilden. Zul je me gelooven Markus, en ze daarom nog niet verachten of in de steek laten, Markus?"

— „Nee, Jan! stellig niet, als ik maar krachten heb" zei Markus, en zijn stem was heesch en onvast.

XX.

Op een killen herfstdag zaten zij met hun drieën bijeen in een somber gelag-kamertje, zooals eertijds in het dorp der mijnwerkers. En de vierde was er ook nog, maar die was er treurig aan toe.

Keesje lag op Markus' schoot, in een dekentje van oud bleek-verschoten rood baai. Zijn zwart gezichtje was vol plooien, als een oude schoen, hij was brood-mager en zijn adem hijgde en piepte. Een ruig armpje kwam uit het roode baai te voorschijn, en een lang zwart handje greep om Markus' duim. En als Markus zijn hand even gebruiken moest, dan zag men het zwarte apenhandje reiken en zoeken, en de bruine oogjes onrustig achterom kijken, alsof nu alle veiligheid geweken was.

Zij waren in het geheel-onthouders-koffiehuis, want Roodhuis bleef Markus gastvrijheid schenken, al deed dit zijn zaak geen goed. Na die protest-vergadering was het verblijf van Markus bij Roodhuis voor alle

vrinden aanleiding geworden om het koffie-huis te vermijden. Behalve van Tijn en nog een heel enkele onafhankelijke, kwam er niemand van de oude klanten meer. Maar Roodhuis dulde toch niet dat Markus daarom weg ging.

— „Nou zal je je toch nooit meer verlagen voor dat vee, dat je toch niet begrijpt, en dat het niet waard is" zei Marjon, met den trots van eene, die weet hoe 't in voorname kringen toegaat, en zichzelf van beter afkomst acht.

— „Wat zou jij doen, Johannes, zeg mij dat?" zei Markus vriendelijk, terwijl hij Keesjes handje warmde in zijn handen.

— „Ik weet niet, Markus!" zei Johannes. „Het was een akelige avond, want ik kon niet verdragen dat het jou gold. Maar als ze 't mij hadden gedaan, zou ik er niet om geven".

— „Dat is recht," zei Markus, „en denk nu niet, lieve Johannes, dat ik minder deemoedig ben dan jij. Zooveel verbeeld je je toch niet, wel?"

Johannes schudde van neen.

„Nu dan, het is niet de smaad die vernedert, maar het lage doen. En die menschen zijn mijn hulp niet minder waard dan te voren. Booze neigingen zijn verdwaalde goede neigingen."

— „Dan zijn er ook geen slechte menschen," zei Marjon.

— „Ei! ei! omdat er geen zwart licht is, is er daarom geen nacht? Noem jij gerust een booswicht een booswicht, en zorg dat je 't zelf niet bent, Marjon."

— „Voor den Vader zijn er toch geen booswichten?" vroeg Johannes.

— „Wat zou er voor den Vader niet zijn, wat er wel is voor ons? Maar Hij weet het hoe en waarom, wat wij niet weten."

— „Maar ik heb gezien wat je uitstond, Markus, dien ellendigen avond. En dat mag toch niet. Mag je dan het hooge en edele zoo laten miskennen en bevuilen?"

Markus zweeg en boog zijn hoofd over het hoestende aapje.

Toen zei hij zacht:

— „Ik heb geleden, mijn twee dierbaren, omdat Vader mij geen kracht genoeg gegeven heeft. Zag je niet hoe ze mij een oogenblik hoorden en vertrouwden? Maar toen gaf Vader het booze weer macht, zooals hij dat, buiten ons begrijpen, doen wil. Had ik meer wijsheid gehad, ik zou zóó gesproken kunnen hebben, dat zij mij verstonden. Daarom leed ik dubbel, om hun dwaasheid en boosheid, maar ook schaamde ik mij, niet om hen, maar om mijn zwakte. En ik zeg dit, Johannes, omdat je weten zult wat voegt aan één, die toch sterker is dan je ooit zelf worden zult."

Johannes zag hem lang aandachtig aan, met de kin op zijn gevouwen handen, en fluisterde:

„Ik geloof, lieve Broeder, dat ik begrijp.”

Zij woonden zoo eenigen tijd bijeen, en zagen elkander veel. Johannes en Marjon deden elk hun dagtaak in hun kosthuis en Markus ging elken dag op stap, om werk te zoeken. Maar Johannes zag met onrust en droefheid, dat hij bleeker en vermoeider zag dan vroeger, en als Johannes ’s nachts wakker lag, hoorde hij zijn broeder, die bij hem sliep, vaak zuchten en zachtjes steunen.

En op een morgen ging Markus niet uit, want Keesje lag nog maar stil te kijken en kon niet opkomen en niet eten. Maar als Markus zijn hand weg nam, begon hij te piepen, en dan moest hij zoo werken om de slijm weg te krijgen uit zijn keel. Markus zette hem in ’t beetje zonneschijn dat achter op de toonbank scheen, door het bovenlicht. En daar leefde hij een beetje op, en keek nog naar de vliegen die, traag van de kou, bij zijn kop over de toonbank kropen. Doch tegen den avond, toen Marjon kwam, was het met Keesje gedaan.

Hij was gansch in-één geschrompeld, en zoo licht geworden als een bosje stroo. Zij deden hem in een sigarenkistje, en begroeven hem met hun drieën, des

avonds, bij 't licht van een lantaarntje, in het kleine, zwarte, vettige stukje grond, tusschen vuile schuttingen, dat een tuin moest verbeelden, en waar scherven en papieren de plaats vervullen van bloemen en boomen.

Marjon en Johannes wilden zich goed houden, maar dat lukte niet, en de een na de ander begon te schreien.

— „Eigenlijk laf, he?" zei Johannes al snikkend, „om zoo'n beestje. Er sterven zooveel duizend menschen iederen dag".

— Markus zeide: „Er sterven duizenden hier, en eindeloos veel alom in Vader's werelden. Maar toch schreit niemand een traan te veel, die schreit als jelui nu. Want de tranen, die de engelen om Johannes zullen schreien, zal hij even hard noodig hebben als Keesje die van hem."

XXI.

Eindelijk hadden ze dan toch genoeg geglimlacht, getafeld en gebogen, en zouden de Koning en de Koningin nu werkelijk trouwen in de Groote Kerk, des voormiddags om elf uur. Verder zou het een groote feestdag zijn, met des avonds schitterende verlichting in alle steden van 't goede Nederland.

Het was niet waar, wat Hakkema van Markus gezegd had, als ware hij uit het gesticht ontsnapt. Men had hem eenvoudig vrijgelaten, omdat men hem niet voor gevaarlijk hield, en omdat men tegenwoordig in de waanzinnigenhuizen nu juist niet om gasten verlegen is, vooral niet in de vierde klasse.

Maar men had hem streng gewaarschuwd, dat hij in 't oog zou gehouden worden, en bij de minste verstoring der orde weer ingerekend.

Na die protest-vergadering was de politie dan ook al eenige malen bij Roodhuis geweest, en had naar

Markus gevraagd. Er werd bijgevoegd, dat men hem raadde niet meer in 't openbaar te spreken, daar dat reden kon worden van zijn onmiddellijke arrestatie.

En Markus had dan ook niet meer in 't openbaar gesproken, maar werk gezocht. Te voet ging hij soms naar naburige steden, vele uren ver, doch het was alles vruchteloos. Niet altijd overnachtte hij bij Roodhuis, maar ook wel bij een goedhartig en vertrouwd vrind in een andere plaats. En Johannes merkte dat Markus zeer arm werd, want hij moest leven van wat de vrinden hem gaven, en die konden ook niet veel missen.

— „Waarom gaan we niet op reis met ons drieën?" vroeg Johannes, „net als vroeger? We zullen wel weer aan de kost komen."

— „Ja, dat was een goeie tijd," zei Marjon. „En als Markus nu meegaat wordt het beter. Hij maakt nog veel mooier muziek dan wij. We zullen geld verdienen."

Maar Markus schudde het hoofd.

— „Neen, lieve kinderen, die goeie tijd komt voor ons drieën niet weer. Mijn zingenstijd is voorbij en ik moet hier nog blijven, want mijn taak is hier nog niet afgedaan. Maar toch binnenkort".

— „En gaan wij dan samen?" vroeg Marjon.

— „Neen, dan ga ik alleen," zei Markus, „binnenkort."

— „En wij dan?"

Dit zeiden Johannes en Marjon bijna te gelijk, op droevigen toon. En daarna was het een tijd stil.

Toen zei Markus: „Jelui zult trouw zijn, en mij gedenken en mijn woorden, en doen, alsof ik bij je was, is 't niet zoo?"

Zij zuchtten, en hun gesprekken waren in dien tijd meestal zoo kort en droevig, en zij zongen niet.

Maar op den morgen van dien feestdag, toen in heel Nederland de klokken van alle kerken luidden, toen kwam Markus het gelagkamertje binnen met een gelaat zoo blijde als Johannes nog nooit van hem gezien had. Zijn oogen straalden en er was een lach om zijn mond.

— „Hoor je de klokken, Johannes?" zeide hij. „Het is een feestdag."

Johannes had in 't geheel niet om den feestdag gedacht.

— „Hoe heerlijk, Markus, dat je zoo blij bent. Is er wat goeds?"

— „Kom je an den slag?" vroeg juffrouw Roodhuis. „Gelukkig, man!"

— „Het ergste is geleden," zei Markus. „Ja, juffrouw, ik kom aan den slag van daag. En goed ook."

Na het brood-eten zei hij: „Johannes! ga Marjon eens halen, bij van Tijn, en vraag of ze mee mag. We zullen den Koning en de Koningin gaan zien als jelui wilt."

— „Waar?” vroeg Johannes.

— „In de kerk, Johannes. De koster is een goede vrind van me, en heeft me een plaatsje voor jelui beloofd, bij de zangers.”

Van de plechtigheid zal ik u nu maar niet uitvoerig vertellen. Want dat hebt ge immers alles precies in de courant kunnen lezen? Hoe het kerkgebouw propvol was met de deftigste en voornaamste inwoners van Nederland, allen even mooi gekleed. Hoe de bloemenversiering geleverd was door de firma zóó-en-zóó. Hoe de menschen den vorigen avond al voor de deur stonden, om 's morgens het eerst binnen te komen. Hoe het bruidspaar onder den Bruiloftsmarsch van Mendelssohn Bartholdy binnenkwam, en hoe de bruid er betooverend uit zag, maar een beetje bleek. Hoe een indrukwekkende stoet van schitterend getooide militairen en magistraten het paar volgde en rondom plaats nam, zoodat de kerk een prachtigen aanblik opleverde. Hoe eerbiedig de menschen opstonden en hoe getroffen ze allen waren. Hoe de dominee een korte maar gevoelvolle rede hield, die diepen indruk maakte. Hoe waardig de Koning en hoe bevallig de Koningin zich voordeed onder de gebruikelijke formaliteiten. Hoe de Koningin „ja!” zei met een stem die alle aanwezigen doortrilde en ontroerde. Hoe de Koning toen een paar woorden sprak, waarin hij beloofde

al zijn krachten te wijden aan zijn dierbaar volk, en den zegen van God inriep op zijn moeielijke, maar verheven taak, en hoe er eindelijk een donderend „leve de Koning!" en „leve de Koningin!" opging, waarvan het gansche groote gebouw dreunde.

Dat alles hebben alle kranten u nauwkeurig medegedeeld.

Maar misschien herinnert ge u, dat enkele bladen er iets aan toevoegden van een stoornis, die plaats vond, door het optreden van iemand, die blijkbaar niet wel bij 't hoofd was. Het voorval had echter, zooals de bladen er bij vermeldden, hoegenaamd geen beteekenis en was spoedig weder vergeten. Zooiets komt zoo vaak vóór bij dergelijke plechtigheden, die door een groote menigte worden bijgewoond.

De orde-verstoorder was, zooals de kranten schreven, iemand op wien de politie reeds lang een wakend oog hield, wegens zijn zonderling gedrag. Spoedig werd hij dan ook in verzekerde bewaring genomen, waarbij de politie moeite had hem tegen de volkswoede te beschermen. Het hooge echtpaar was door dit kleine incident in 't minst niet geschokt, en reed vriendelijk lachend en groetend door de geestdriftig juichende menigte naar huis.

Zoo werd door enkele bladen medegedeeld, niet eens door allen. Doch nu zal ik u eens vertellen hoe het geval zich werkelijk heeft toegedragen. Ik weet het

goed, want Johannes en Marjon, die bij de zangers in het koor der kerk door den koster een heel goed plaatsje hadden gekregen, en alles bijwoonden, hebben het mij verteld.

In het middenschip der Kathedraal, boven de togen der zijbeuken, loopt onder elk der hooge vensters een zeer smalle gaanderij met steenen balustrade. Op die gaanderij kan men alleen komen door kleine poortjes, die men monniksgaten heet, omdat in den ouden tijd de kloosterbroeders daar de kerkelijke plechtigheden konden bijwonen.

Toen nu de koning zijn korte toespraak gehouden had, en alle aanwezigen, zeer onder den indruk, eerbiedig zwegen, verscheen daarboven, door een monniksgat, in de smalle gaanderij, een man in een wijden aschgrauwen manteljas, met een witten doek om den hals. En plotseling, in de diepe stilte, met een stem, veel voller en machtiger dan die van den koning, riep die man de volgende woorden, die sterk weergalmden tot in alle uithoeken van den grooten tempel:

„Koning der menschen!”

Allen keken naar hem op, ook de koning en koningin, die recht tegenover hem stonden.

Maar hij zag niet naar hen. Zijn hoofd hield hij

wat achterover, zoodat het donkere haar opkrulde op den witten doek, zijn oogen staarden in het licht der boogvensters tegenover hem, met half geloken ooggleden, als om de inwendige ziening voor al te fel uitwendig licht te schutten. Zijn gestalte hoog en recht, één hand op de witte balustrade, de andere tot zijn hoofd omhoog geheven, met majestueus gebaar van wonder en ontzag.

Nog eens klonk het:

„Heil den Koning der menschen!”

De ceremoniemeester met zijn witten staf, en de generaals stijf van goud, en de diplomaten en magistraten, ze keken allen eenigszins verwonderd beurtelings naar den spreker, naar elkander, naar het koningspaar, niet wetend of het een bizonder nummer op het programma was, waarvan niet officieel opgave was gedaan. Maar daar het indruk maakte, en geheel in den geest en de stemming der aanwezigen scheen te zijn, bleven allen luisteren. En de kapelmeester van het kinderchoor, dat nu behoorde in te vallen, luisterde eveneens en wachtte. En Markus sprak ongestoord het volgende:

„Heil hem die der menschen koning genaamd mag worden. Gezegend wie dien naam verdient.

„Want hem kroont de genade Gods, die is Wijsheid. Zijn scepter is liefde en zijn zetel is rechtvaardigheid.

„Onder de millioenen, die dwalen en klagen, is hij de sterke en wijze, die blijde vóórgaat en hunnen weg verlicht.

„Gezegend is zijn gang, want hij trekt honderdduizenden met zich, zonder moeite.

„Gezegend zijn zijne gedachten, want verder dan allen ziet hij vóór zich, in de wonderen des Vaders.

„Gezegend is zijn woord, want hij is de dichter die werelden schept naar des Vaders voorbeeld, hij is Gods tolk.

„Hij is blijde in alle droefenis, gelukkig in allen rampspoed, want waar hij gaat, gaat hij in de schaduw des Eeuwigen en hoort zijn vleugelen boven zich.

„Onder de tallooze kreupelen en verminkten, in de menigte van gebrekkigen en zwakken, is hij de eenige volkomene, die toont wat de Mensch te worden vermag.

„Sterk is hij, en schoon van lijf, en fier en bescheiden, stoutmoedig en geduldig, wijs in het groote en schrander in het kleine, streng van daden, zacht van hart, onbegrensd in liefde, teeder doch nimmer week.

„Want hij is de eenige gave, louterkleurige bloem in veld vol misvormden en bleeken. Eere zij hem! Keurt hem uit, en omringt hem met zorg en hulde. Want in hem leeft de toekomst en het gansche geslacht.

„Hij is de richter van der menschen gangen, hij draagt de zwaarte van hun leed en verwarring, veerkrachtig, want hij weet het einde en de redding.

„Hij is de maker en de handhaver van de orde in der menschen samenhang. Omdat hij weet en begrijpt, en hun verlangens en bewegingen voor zijnen geest ziet als een nauwkeurige landkaart.

„Hij werkt niet door vreesaanjaging of geweld, maar door de meerderheid zijns geestes, die ieder gevoelen moet.

„Hij is de regelaar van der menschen arbeid, leerend hoe zij zullen voortbrengen en verdeelen, zonder dat deze overvloed heeft en gene gebrek, dat deze leegloopt en gene zich overwerkt. Hij ontwerpt en bevestigt het verband, waardoor elk zijn plaats vindt in het groote huishouden. Zoodat het leven schoon wordt en ordelijk en licht, als de figuur van een welgeoefenden dans.

„Zoo is de koning der menschen. Zijn macht is hem gegeven, niet door den redeloozen waan van onmondigen, die slaaf zijn van gewoonte en ijdele, ingeprente vrees, — maar door het redelijk inzicht der millioenen, die in hem hun beste zelf volgen en vereeren.

„Hij gaat niet in schittering van uiterlijken praal, noch draagt hij een gouden kroon, maar om zijn hoofd straalt voor elk zichtbaar de gratie Gods, dat is de wijsheid, de liefde en de schoonheid.

Toen Markus dit gezegd had, begon men hier en daar onrustig te worden. De ceremonie-meester wenkte dat het genoeg was, en stuurde een lakei naar den kapelmeester, om hem te vragen, waarom er niet gezongen werd, zooals was voorgeschreven, — en een ander naar de deur, om te zien of de rijtuigen al gereed waren.

Maar de rijtuigen waren er nog niet, en de kinderen, die het koor moesten zingen, dat nu volgen zou, bleven, met geheel verbouwereerde gezichten en open monden, staren naar die vreemde gestalte, die daar als uit den hemel sprak, met zulk een wondere stem, — zoodat de kapelmeester hun aandacht niet tot zich kon trekken, en begreep dat er van zijn zoo moeitevol ingestudeerd gezang zeker niets terecht zou komen.

Markus sloeg in 't minst geen acht op de toenemende beweging en zenuwachtigheid, noch op de nijdig-bevelende gebaren van den ceremonie-meester om te zwijgen, maar verhief zijn stem nu zóódanig, dat ze donderend galmde door de hooge boogwelven:

„Waar is een koning der menschen?"

„Waar is der menschen koning? Waar is der menschen koningin? Zijn wedergade, die hem steunt en evenaart?

„Zoekt hen, ongelukkig menschdom! want nimmer hebt gij hen als nu van noode gehad.

„Zoekt hen in alle landen, want de jammer, en de leelijkheid, en de dorheid, en de verwarring zijn niet lang meer zóó te dulden.

„Zoekt hen in de steden en op 't land, zoekt hen ook in de achterbuurten en in de krotten, ja! zoekt hen ook nog in de strafplaatsen en gevangenissen. Want zóó groot is uw verwarring."

En toen, het hoofd omlaag wendend, en den fonkelenden blik recht op het gekroonde paar richtend, en op de schaar van fraai gekleede en deftige personen om hen heen, riep Markus met geweldige klankverheffing:

„Maar zoekt hen niet hier! Heeft het licht van Gods genade hierheen gewezen?

„Is hier de gratie Gods allen kenbaar geworden, als een stralend aureool, de wijsheid, de liefde, de schoonheid?

„Wat zijt gij voor kinderen en kwajongens, gij daar, met uw pronkgewaden en uw waardigheidsteekenen, dat gij meent een koning te kunnen maken, ook als God zijn gratie niet heeft geopenbaard?

„Afgaande op een ijdelen klank, een geslachtsnaam, zult gij in uw verwatenheid proclameeren: „hier is een Koning, en hier moet dus ook de gratie Gods kenbaar worden, want wij wenschen het zoo?"

„Zult gij als kwajongens en ijdeltuiten uwen God gezeggen, en Hem wijzen waar Hij zijn gratie te geven heeft?

„Wie heeft de wijsheid, de schoonheid, de liefde en de kracht van dit rampzalig menschenpaar gezien, de zichtbare teekenen van Gods voorkeur?

„Siddert gij dan niet, bij de vreeselijke verantwoording, die gij op u laadt, en op hen, die twee beklagenswaardigen, bij dit godslasterlijk poppenspel?"

Nu werd de beweging ernstiger. Als koning en koningin, als graven en baronnen, als generaals, als hofmaarschalken, staatsraden en ministers, voor kwajongens en ijdeltuiten te worden uitgemaakt, dat slikt men zóó maar niet.

De koning werd rood, kuchte hard in zijn witten handschoen, en keek toornig naar den ceremoniemeester, de koningin verbleekte daarentegen, en frommelde zenuwachtig aan de kronkels van haar zwaren wit-satijnen sleep, zich half omwendend, een gevatte hoveling wenkte naar den organist en riep „muziek!", — een generaal — Johannes herkende hem van de Plejaden, — wilde een poging doen om zijn gebieders te beschermen en riep met al de dramatische hoogheid en al de barsche bevelskracht die hij in zijn stem kon leggen: „Zwijg, onverlaat!"

Maar ieder moest erkennen, dat dit meer potsierlijk dan indrukwekkend klonk.

En geen der hovelingen, der militairen en magistraten gevoelde in zichzelf genoeg persoonlijke macht om met stem en gebaar tegen dezen geweldigen spreker op te treden. Ieder voelde dat hij theatraal zou worden, en die grauw-gekleede man daarboven was niet theatraal. En het publiek gaf geen steun, dat zat verslagen, en was, als iedere menschenmassa, onder den invloed van de machtigste persoonlijkheid, zij het dan ook maar tijdelijk.

Eindelijk begreep de organist, wat er in deze benarde situatie van hem verlangd werd, en hij trok alle registers uit en zette in met een zwaar en daverend koraal. Midderwijl werden ijlings twee agenten naar boven gezonden, om den ongewenschten spreker tot zwijgen te brengen.

Maar de statige muziek klonk op de woorden van Markus als een plechtige bevestiging. Zoo scheen het Johannes ten minste, en zeer velen in de kerk. Markus zweeg en scheen peinzend te luisteren.

De agenten kwamen onverrichter zake terug. De gaanderij was alleen te bereiken over een dikke balk met langvergane en gebroken leuning, dertig meter boven den grond. Daar werden de dienders duizelig van. Ze hadden er geen zin in, en nu moesten er brandweermannen gehaald worden.

De muziek hield weer op, en nog kwam er geen voortgang in de ceremonie, en nog stond Markus kalm op zijn hooge standplaats en zag met zijn, aan Johannes welbekende, droeve gelaatsuitdrukking op de menigte neer. En nogmaals hief hij aan, zachter, maar vlijmend en pijnlijk doordringend:

„O, armen! armen! O gij slaven van den duivel die gewoonte heet!

„Gij weet niet beter en gij kunt niet anders. Gij meent te doen wat uw plicht is en te voelen wat goed en heilig is.

„Hoe zou het u mogelijk zijn een koning te zoeken? En hoe zoudt gij de orde, de heilige orde, zonder deze twee lieden handhaven? Zonder deze, die gij nu maar koning noemt, op goed geluk, zooals ge ook een vondeling tot koning had kunnen maken?

„Maar toch hebt gij allen gevoeld, allen, dat ik waarheid sprak, zooeven. En dat ge toch deze blinkende leugen zult handhaven, omdat gij anders niet durft en niet kunt.

„Maar bedenkt, ongelukkigen! dat lafheid en zwakheid u niet zullen ontschuldigen, als gij wetend de leugen aanhangt, en de waarheid ziende, haar toch loslaat.

„Vreeselijk is het wat gij draagt. Nog beklagenswaardiger acht ik u, dan het verwaarloosde volk, uit welks ellende gij uwen luister hebt gezogen.

„Dit arme menschenpaar belaadt gij met den konings-naam, alleen toekomend aan den allersterksten, aller-wijsten mensch.

„Zoo verplettert gij hun zwakke zielen onder dit gewicht, dat alleen de sterkste dragen kan. Gij ont-heiligt den konings-naam, gij lastert God, die Zijn gratie niet op uw commando geeft.

„Uw verwaarloosd volk verblindt gij door den blin-kenden schijn, als hadden zij waarlijk een koning. Maar het is ijdel poppenspel, ter wille van een voo-zen vrede, van een gebrekkige orde. Want er is nie-mand onder u, die de wijsheid en de kracht heeft dit volk tot rechtvaardigheid te leiden. En toch draagt gij allen de verantwoording voor hun verwaarloozing, hun onwetendheid, hun ruwheid, hun ellende.

„En zij zijn de minst schuldigen, want om uwer weelden wille derven zij de gelegenheid tot leering.

„Maar gij verheft u op uw kennis en beschaving. Gij weet hoe de nijvere hongert en de rijke recht heeft op lediggang. Gij weet hoe uw overvloed voort-komt uit de derving der verwaarloosden. Gij weet het onrecht, en laat het gaan. En op deze twee onge-lukkigen laadt gij de verantwoording en de leugen.

„Maar gij weet! — en gij zult niet verontschuldigd worden.

„En gij twee arme menschen, bedolven onder den

last uwer schijn-grootheid, arme man! arm, arm vrouwtje! — de bovenmenschelijke kracht om de leugen rondom u te breken zult gij niet hebben — moge de goede Vader, die u Zijn gratie niet schonk, u hullen in vergevend erbarmen."

Toen haalde een opgewonden jonge adjudant een revolver te voorschijn en riep, „hij beleedigt de koningin!"

Een meer bezadigd diplomaat, bevreesd voor paniek, hield zijn hand terug. De uitroep „hij beleedigt de koningin!" werd aan den ingang der kerk herhaald. En daarbuiten hoorde men eenig rumoer. Want bij de komst der brandweermannen had de wachtende menigte iets opgevangen van een moordenaar of een krankzinnige, die boven in de kerk zat.

Daar verschenen de gehelmde mannen in de smalle gaanderij en sleurden Markus op zij. Zij bonden hem terstond met sterke touwen, daar zij vreesden dat hij hen omlaag zou willen werpen. Toen ging er één eerst over de dikke balk, en liet Markus volgen, nadat hij zelf aan de overzijde was. Daarop volgde de andere, voorzichtiglijk.

Het publiek kon dit niet zien, want het gebeurde in den donkeren nok der zijbeuk. Maar het herademde toen de machtige stem daarboven zweeg, het orgel weder inzette en het koningspaar, deftig voorgegaan door den ceremo-

niemeester, eindelijk naar den uitgang schreed. Want nu waren de rijtuigen vóór. Het kindergezang bleef achterwege. Overigens ging alles zoo als de dagbladen u hebben vermeld.

Maar Markus werd, straf gebonden, door een zijdeur naar buiten gevoerd. Doch niet zoo heimelijk of de menigte daarbuiten kreeg er de lucht van.

En spoedig verzamelde zich een rumoerige oploop rondom de twee brandweer-mannen en hun gevangene.

— „De Koningin beleedigd!" schreeuwden ze. „Slaat dood! — Oranje boven!" en drongen meer en meer op.

Toen Johannes en Marjon haastig en ademloos door de stuwende volte naar buiten waren gedrongen, zagen ze in de verte de blinkende helmen boven de kluwen menschen langzaam, met slingeringen en golvingen, verder schuiven. Handen, hoeden, wandelstokken en regenschermen zag men er boven uit komen en weer omlaag gaan.

In vreeselijke gejaagdheid drongen de twee daarheen. Maar het gelukte hen niet dichtbij te komen. Ze zagen de roode, woedende gezichten van vrouwen en mannen, en hoorden het geschreeuw van „Oranje boven!" — en „Sla dood!" — Met verlichting zagen ze eindelijk een gansche rij agenten naderbij komen, en zich met den wapenstok tot aan den dringenden hoop menschen

baanbreken. De groep drong nu voor den ingang van een nauwe steeg, waarin een politie-post was, en Johannes zag, hoe een man een groot ijzeren aschvat, dat op een stoep stond aan den hoek der steeg, opnam en midden in de kluwen menschen, daar waar Markus loopen moest, liet neerkomen. Dat gaf een groote wolk witgele aschstof, — gejuich en gelach, — de agenten zetten de steeg af en de menigte ging langzaam uiteen met den triomfkreet „Oranje boven!"

En toen Johannes in de steeg tuurde, tusschen de agenten die hem niet dóór wilden laten, zag hij Markus niet gaan, maar wel hoe de brandweer-mannen voetschuifelend sjouwden met een zwaar lichaam.

Marjon en Johannes wachtten geduldig, misschien een kwartier, het scheen hen een uur. Toen kregen ze verlof dóór te gaan en naar hunnen Broeder te komen zien, in het politie-bureau.

Een agent, bij den ingang zittend, wees hen, op hun vraag, met het mondstuk van zijn pijp, over zijn schouder, naar een hoek van het donkere bureau.

Markus lag daar bewusteloos, op den houten vloer, zijn kleederen aan flarden gescheurd, zijn haar, zijn baard, zijn oogharen geelwit van asch, daarover zwartroode klonters en strepen gestolten bloed. Hij ademde zwaar en hoorbaar. Niemand was dicht bij hem en hij lag onverzorgd en ongewasschen, met nog gebonden polsen.

Johannes en Marjon vroegen om water, maar mochten niets doen, en moesten wachten tot de gemeentedokter kwam. Vast klemden zij elkanders hand en wachtten, ziende naar hunnen Vriend. Eindelijk kwam de dokter en sneed de touwen door. Het was nog geen sterven, zei hij.

Zij zagen de wit-overhuifde raderbaar komen, waarin Markus gelegd werd. Hand in hand liepen zij er achter, tot aan de poort van 't gasthuis, en zij spraken geen woord.

Dien avond was er groot feest en schitterende verlichting in alle steden en dorpen van 't goede Nederland. Overal brandden de vetpotjes, knalden de zevenklappers. en klonk het „Wilhelmus" en „Oranje boven!"

De koning en de koningin waren blijde, dat deze dag eindelijk achter den rug was.

XXII.

Tot den avond hielden Johannes en Marjon zich goed, elk van beiden, hun dagelijksch werk doend, zoo goed het ging, en kort vertellend aan Markus' enkele trouwe vrinden, wat gebeurd was.

Maar toen de eenzame nacht ging komen, en zij van elkander afscheid zouden nemen voor enkele uren, toen zei Johannes:

„Nee, ga nu niet van me weg. Hoe zou ik het uithouën, met mijn gedachten alleen, zonder jou?"

Zij waren in het keukentje waar Marjon sliep. Een klein petroleumlampje, zonder kap, stond te branden op tafel, naast een vuil koffie-stel.

Toen Johannes dit gezegd had, zag Marjon hem een tijd lang aan, met onzeker knippende oogen, als begreep zij niet en trachtte tot bezinning te komen. Toen liet ze zich voorover op haar kussen vallen, het gelaat in de handen, en begon klagelijk te weenen.

Daarmee brak ook Johannes' geestkracht, en hij

schreide met haar als een radelooze, geknield bij haar armelijk, tuitelig, ijzeren bedje.

Toen zei Johannes: „Wat zullen wij beginnen, Marjon, als wij hem niet meer hebben?

Marjon antwoordde niet.

— „Weet je nog, dat hij gezeid heeft, dat hij gauw van ons weg zou gaan?"

— „Mocht ik hem maar oppassen," zeide zij.

— „Zou hij sterven?" zei Johannes.

— „Hij kan sterven zoo goed als wij, heeft hij geen vleesch en bloed?"

— „Hij sterft toch nooit werkelijk."

— „Wij ook niet, Jo. Maar wat geeft ons dat? Ik kan hem niet missen."

En zij snikte opnieuw, wanhopig.

— „Misschien is het niet zoo erg," zeide Johannes. „Wij zullen hem morgen opzoeken en ik zal wel bij hem toegelaten worden."

Zoo spraken zij nog een wijle. Toen zei Johannes:

— „Laat mij bij je blijven. Marjon. Het is nu heusch of ik nooit meer van je weg kan gaan."

Marjon zag hem door haar tranen aan en glimlachte even.

— „Maar Jo, dat kan niet meer zooals vroeger. We zijn nu toch geen kinderen meer. Ik ben al achttien en jij immers ook?"

— „Laten wij dan man en vróuw worden. Dan kan het wel" zei Johannes.

— „Hou jij dan niet meer van die ander?"

— „Ik geloof het niet, Marjon. Want zij zou van dit niets begrijpen. En zeker niet zoo'n verdriet hebben met ons samen"

— „Maar lieve jong, wij zijn toch veel te jong om man en vrouw te worden."

— „Dat begrijp ik niet, Marjon. Eerst vind je ons te oud om samen te blijven, en nu vind je ons weer te jong. En toch wil ik met je samen blijven. Hoe kan dat dan?"

— „Hoor eens Jo, vroeger zei je me: „geen vrijerij" en dat heeft me heel wat pijn gedaan, want ik hield meer van jou dan jij van mij. Waarom was je dan nooit wat liever voor me?"

— „Omdat ik denken moest aan dat leelijke zwarte wijf, die halve zuster van je. Dat kon ik niet velen bij jou."

Marjon peinsde een tijd lang, en zei:

— „Dat is toch geen reden, Jo, om hard tegen mij te zijn. Ik ben niet gemeen zooals zij."

Johannes zweeg, en toen zij weer:

— „Maar dan weet ik wat, Jo. Dan mag je hier blijven. Maar nu zal *ik* zeggen: „geen vrijerij" en hard voor je blijven, tot je dat leelijke wijf vergeten bent. Is dat goed?"

— „Ja, Marjon” zeide Johannes, en hij kreeg een kussen en een deken van haar en hij lag op den harden vloer van het keukentje, den ganschen nacht. En af en toe, als de een merkte dat de ander nog wakker was, praatten zij zachtjens over hun armen vriend en trachtten elkander te troosten.

En zoo geschiedde wat ik u zeide, dat zij man en vrouw werden voor het einde van het boek.

Maar wanneer Johannes het leelijke, zwarte wijf, Marjons halve zuster, vergeten was, dat zeg ik u niet, want dat gaat niemand aan.

XXIII.

Het kleine armoedige keukentje, in de eerste vale schemering, die door 't groezelig gordijnloos venster drong, de twee matten stoelen, het vervelooze tafeltje met het petroleumlampje en het vuile koffiestel. Marjon's ijzeren bedje, dat gansch schudde als ze zich even bewoog.

Haar adem, nu diep en regelmatig, want ze sliep eindelijk. Het eerste tjilpen van musschen daarbuiten. Voor Johannes' geest steeds het bleeke, met asch en bloed bevuilde gelaat van zijn goeden Broeder, in zijn ooren, de machtige stem door de kerkgewelven, de kreten van het volk. Zijn lichaam stijf en pijnlijk op de harde vloerplanken....

Toen, op eenmaal..., licht, helder-gouden zonlicht, een diep-blauw hoog-welvend uitspansel, een lauwe frisch-geurige lucht, alle pijn weg, een lenig vederlicht lijf, statig zee-geruisch.

Waar was hij? — Waar? Waar?

O, hij wist het, hij voelde het aan zichzelf, waar hij was.

Hij herkende het gevoel van zichzelf, zijn gewaarwordingen, ook al had hij zijn omgeving niet herkend.

Maar hij hoorde de zee ruischen, zoo schoon als die alleen op vlakke zandige kusten ruischt, en het suizen van wind in helm. En hij zag het spel van de groenig-grauwe golven, hoe ze aanrollen met kroezig wit gekroond, in lange lijnen hun gladde kammen omslaan, en dan woelend en spattend neerbruisen en wit-gemarmerd uitzwalpen over 't vlakke zandveld.

Dat had hij voor jaren al net zoo gezien, — en het ging dóór elken dag, van eeuwen tot eeuwen.

En toen hij om zich keek, of hij Wistik ook zag, zijn vrindje, dat hij hier hoopte te vinden, — toen zag hij naast zich een kleine lichte gestalte. Die zat stil en keek over zee.

Het was niet Wistik — neen! deze had groote gazen haftvleugels en een teeder-blauw manteltje, dat zacht uitgolfde op den zeewind.

„Windekind!" zei Johannes.

Toen keek het lichte wezen naar hem om, en Johannes herkende de lieve, raadselachtige oogen, en het fijne haar, wazig-blond als van enkel goud-glans, met den bloemkrans, wit en groen.

„Daar zijn we weer!" zei Windekind.

„Zijt ge dan niet gestorven met vader Pan?" vroeg Johannes verbaasd.

„Ik leef eeuwig," zei Windekind.

Johannes dacht daarover. Hij was nu weer zoo rustig, zooals altijd hier. Het ruwe, pijnlijke leven leek nu zoo ver. Hij voelde enkel kalmte en welbehagen, al wist hij wèl dat zijn lijf nog op harde planken lag.

„Wordt dat niet vervelend?" vroeg hij toen aan Windekind. Deze lachte en hield de bloem, die hij droeg als staf, voor zich uit. Het was geen iris, maar een prachtige vreemde bloem, een lelie of orchidee, blauw, wit en goud-getijgerd.

„Domme jongen!" zei hij. „Zich vervelen is moe zijn, en niet meer kunnen genieten. Ik ben geen mensch, die moe word na wat jaren. Ik word niet moe van vreugde."

— „Nooit?" vroeg Johannes.

— „Dat weet ik niet" antwoordde Windekind. „Maar nu nog niet. Werd ik moe dan zou ik sterven en terug naar Vader gaan. Die kan nooit moe worden,"

— „En wordt ge dan ook nog wijzer?"

Toen keek Windewind teeder en zeer ernstig naar Johannes.

— „Ziet ge mijn bloem?" zei hij. „Dat is mijn

oude iris niet. Deze is veel schooner. O moeder aarde is veel veranderd. En ik ook."

Johannes keek om zich. Maar alles zag als vroeger, de lange fijngroene duinenreeks, de lucht vol blanke wolken, de sierlijke witte meeuwen, wiegelend in den wind met hun geschreeuw vol groote, eenzame vrijheid. Maar op zee was geen zeil te zien, en aan 't strand geen mensch.

— „Hoe heerlijk dat ik u weerzie!" zei Johannes. „Ik ben zoo bedroefd geweest om vader Pan. En nu ben ik zoo bezorgd om mijn armen Broeder." —

Maar toen Johannes dit zei, voelde hij toch vredig en rustig, en dit bevreemdde hem.

Windekind zag hem met geheimvol lachen aan.

— „Dat is zéér lang geleden," zei hij.

En toen Johannes hem verwonderd aankeek. - -

— „Zeer lang," herhaalde hij. „Wel duizend jaar."

— „Duizend jaar?" prevelde Johannes twijfelend.

— „Ja zeker, duizend jaar," zei Windekind stellig. „Ik ben oud geworden, al ziet ge 't niet aan mij. Maar die van mijn geslacht worden al jonger van aard en wezen, hoe langer wij leven. Leer dat ook, Johannes, dat is goed. Ik ben met de eeuwen sterker en veerkrachtiger en wijzer en teerder geworden. Zoo hoort het. Ik heb nu op aarde geen vijanden meer.

Ik heb mij verzoend met dien kleinen kabouter. Wistik is een recht goed ventje."

— „Nietwaar?" zei Johannes, verheugd. „Dat heb ik ook gemerkt."

— „Ja!" zei Windekind, „als hij leiding heeft. Ik heb mij ook verzoend met de menschen."

— „O, heerlijk, heerlijk!" riep Johannes. „Ik weet wie dat gedaan heeft."

— „Juist!" knikte Windekind „dat heeft uw goede Broeder gedaan."

Dan zag Johannes de meeuwen toevliegen in een talrijke vlucht, van alle kanten, en schreeuwend en zwenkend vergaderden zij zich zich om iets wat uit de verte naderde over zee, als een groote vogel, zwevend op reusachtige, stil-uitgespreide wieken. Het felle zonlicht schitterde daarop, met snelle lichtflitsen, als op gepolijst goud en blank metaal. Toen het naderbij kwam zag Johannes dat het de fraaie kleuren had van een zwaluw, staalblauw en bruin en wit, maar met gulden snavel en klauwen en dat lange, bonte vederen of linten er achter aan stroomden bij de snelle vlucht. Scherp stak het fijne wit der zwierende en krijschende meeuwen af tegen den grooten, donkeren buik. Een zachte glasklank van in accoord gestemde klokjes kwam van omhoog.

— „Wat is dat voor een geweldig beest?" vroeg Johannes. Want de schaduw er van vloog over zee, als die van een wolk.

— „Dat is geen beest" zei Windekind. „Het zijn menschen. Maar nu gansch niet leelijk meer, of om uit te lachen. Zie maar."

En nu zag Johannes aan de onbewegelijke houding, dat de vogel geen vogel was, maar een reuzig luchtschip in vogelengestalte. Nu zag hij ook duidelijk hoe licht gekleede figuren heen en weder gingen langs de boorden, en voedsel wierpen naar de meeuwen, die het opvingen, met schreeuwend samen fladderen.

Daar wijzigden de groote blinkende vleugelen hunnen stand, en in sierlijke zacht-glooiende baan streek het gevaarte nederwaarts, en scheerde in minderende vaart rakelings honderde meters ver langs het effen zandig strand.

Eindelijk stond het, en Johannes kon den heerlijken bouw bewonderen, het schitterend verguldsel, de glanzig staal-blauwe versierselen, de veelkleurige banieren en wimpels met gouden spreuken, die uit-wapperden in den zeewind.

— „Stijg in" riep Windekind „eer zij weer verder gaan. Zij zullen niet lang toeven."

— „Gaat gij mede?" vroeg Johannes.

— „Ja!" antwoordde Windekind. „Bij deze menschen ben ik te huis. Maar bedenk, zij kunnen ons nog niet

zien, evenmin als die voor duizend jaar. Het zijn nog altijd maar menschen."

Johannes zweefde aan Windekinds hand naar het luchtschip en borg zich in de gouden kroon op den vogelkop. Zoo zagen zij veilig het doen der menschen.

Deze waren schoon en krachtig, evenals die in 't rijk van vader Pan. Maar hun haar was donkerder en hun gezicht ernstiger, met oogen vol gedachten. En allen geleken zij op Johannes' Broeder, alsof het één groot gezin was van zijn verwanten.

Hun gewaden waren bij allen bijna gelijk, zeer eenvoudig. Eenzelfde stof, op linnen gelijkend, met de fraaie stemmige kleuren van sommige vogels, houtduif en edelvalk, en versierd met randen van fijn gewerkt helkleurig ornament. Ook droegen ze bijna allen bloemen. En over 't gansche schip hingen dikke bloemfestoenen, maar verwelkt, een scherpen zoeten rozengeur verspreidend.

Hun hoofden waren onbedekt en hun haren niet lang, maar dik-golvend. Er was weinig verschil in dracht tusschen mannen en vrouwen, maar de volwassen mannen droegen alle volle baarden, de vrouwen vlechten om 't hoofd gewonden.

Zij verlieten nu voor een korten tijd hun vaartuig en renden vroolijk lachend langs het strand, blijde in de beweging. Johannes zag dat zij sandalen droegen,

even als de bruine man bij Roodhuis, en hij moest lachen om de herinnering. De jongeren gingen blootsvoets.

Toen zij gebaad en gespeeld hadden stegen zij weer in het schip, en toen schikten zij zich bij elkaar en zongen een lied, gericht naar de zee. En hoewel Johannes de woorden niet verstond begreep hij wel wat het zeggen wilde. Het klonk als een psalm, maar zoo schoon en ernstig als hij nimmer hoorde.

„Dat is het danklied, wat zij altijd zingen na een veilige reis over het groote water," zei Windekind. „Ja, zij meenen het, want zij kennen den Vader allen. Zie maar hoe zij het meenen."

En Johannes zag de diepe ontroering op hun ernstige gezichten, en de tranen die de jongere vrouwen onder de oogen glinsterden, en hij hoorde het huiveren der aandoening in hun zuivere, volle stemmen.

Toen steeg de groote, prachtige vogel weer langzaam op met een vreemd geklapper der uitplooiende wieken, gesnor van ongeziene raderen, geklinkklank der glazen klokjes, en richtte den gulden snavel en de starre kristallen oogen landwaarts.

— „Hoe beweegt hij zich toch?" vroeg Johannes.

— „Zoudt gij aan uw voorouders kunnen doen verstaan hoe een electrisch voertuig van uw tijd zich beweegt?" vroeg Windekind. „Vraag het dan maar niet, en zie liever toe hoe schoon uw land geworden is." —

De lange kustlijn werd nu zichtbaar, terwijl zij stegen, en Johannes zag op regelmatige afstanden groote zwartgrauwe steenen dammen in zee steken, waartegen hoog het witte schuim der branding spatte.

— „Dat is niet mooi, maar noodig” zei Windekind. „Maar nu komen onze duinen.”

En zie, die waren zoo vrij en schoon als in den ouden tijd. Een wijde, ruige wildernis zonder hekken of palen, zonder scherven of papieren. Dicht groenden de boschjes in de dalen, de meidoorn bloeide er wit, en het geluid van honderd nachtegalen was hoorbaar tot in hun hooge sfeer. Johannes zag, als van ouds, de witte staartjes van duizende konijntjes wippen over de grauwgroene mosvelden. En ook zag hij menschen, soms bij twee of drie, soms in een groep van velen. Maar zij stoorden niet de harmonie der rustige wildernis, en hun fijngrijze, zachtbruine en stemmig-groene kleederen misstonden niet in de teere tinten van het landschap.

Toen kwam het groene land daarachter, en hoe was Johannes opgetogen toen hij dit zag, van uit zijn hooge vlucht, als één groot bloemrijk, boschrijk park.

De helgroene velden waren er nog, en de rechte vaarten en slooten. Maar overal waren boomen. Soms alleen staand, machtige breedschaduwende reuzen, soms in groote wouden aan één, uitgestrekte loovermassa's, koel en ruischend, waar de houtduiven koerden en de

wielewaal floot. Kleurige bloemen, en rijk bloeiende heesters, zooals die Johannes alleen in tuinen had gezien, stonden nu overal, als in 't wild. In zoo groote massa, dat het van boven soms tapijten leken van gloeiend rood of diep blauw.

En de kleine blanke menschen-huizen lagen alom tusschen dat groen en die bloemen, alsof een reus ze had uitgezaaid met lenige hand. Maar aan de boorden van 't water, van meren, rivieren en vaarten, waren ze 't dichtst gestrooid. Het blauwglanzend water geleek magneet, dat de vierkante blokjes had aangetrokken.

— „Ziet ge wel, Johannes," zei Windekind, „dat het de schuld der menschen zelf was, toen ze zoo misstonden in de natuur? Want zij hadden er geen eerbied voor, en bedierven haar uit domheid. Nu hebben zij er van geleerd, hoe zij zelf schoon en natuurlijk moeten zijn, en ze hebben haar te vriend gemaakt. Hun kinderen hebben ze geleerd, van vroegste jeugd aan, geen bloem of blad noodeloos te schenden en geen dier noodeloos te dooden, en altijd te zorgen dat zij waardig zijn tusschen al die mooie en sierlijke dingen te verschijnen. Heilige eerbied voor al het schoone en voor al het levende is nu bij hun het strengste gebod. Zoo is er vrede ontstaan tusschen mensch en natuur. Zij leven nu met de natuur samen in innig verkeer, en hinderen elkander niet."

— „Maar Windekind, waar zijn de steden? Ik zie alleen verspreide huizen en kerken. En waar zijn de spoorwegen met hun ijzeren banen? en hun zwarte stations? En waar zijn de fabrieken met hun hooge schoorsteenen en vuilen rook?"

— „Lieve Johannes, zou men leelijke dingen langer in stand houden dan hoog noodig is?"

— „Zijn spoorwegen en steden en fabrieken dan niet noodig?"

— „Fabrieken zijn er nog, maar die behoeven niet leelijk te zijn. Daar liggen er, schooner dan menig paleis van voor duizend jaar. En waartoe ijzeren banen als de wijde luchtbanen vrij en open zijn? En waartoe in hooge hokken boven elkaar te kruipen zoolang er woningruimte is tusschen groen en bloemen? En zóó dom waren de menschen toch niet, of zij hebben weg geweten om al dat leelijke te ruimen, en hun werktuigen te drijven zonder het branden van vuile, diepverborgen steenkool. Maar er zijn nog wel wegen, zie maar!"

En Johannes zag hoe alle woningen verbonden waren door wegen, sommigen vierdubbel en breed, van donker rossige kleur, andere als smalle witte lintjes, kronkelend door 't gras van huis tot huis. En de menschen bewogen zich er op te voet, of in snellen gang op kleine voertuigen.

— „Het is een feestdag," zeide Windekind. „Nu zijn dat werkelijk blijde en heilige dagen, zonder de doodsche saaiheid van vroeger."

Overal zag Johannes kerkjes met spitse torentjes in den ouden Hollandschen stijl. Maar zij waren nu vol beeldhouwwerk en sieraad. De deuren stonden open en de menschen gingen er in. En uit die kerkjes hoorde nu Johannes muziekklanken, zoo zuiver en schoon, als de mooiste muziek die hij ooit gehoord had.

— „O Windekind, hoe graag zou ik binnengaan en mee luisteren naar die heerlijke muziek. Ik heb het zoo noodig," zei Johannes.

Maar Windekind legde den vinger op de lippen en zeide:

— „Stil! Wij zullen nog beter hooren. Onze reizigers gaan naar een veel grooter kerk, waar de allerschoonste muziek te hooren is. Het zijn pelgrims, zooals er elk jaar op dezen tijd uit alle landen gaan, om dat groote feest te vieren."

— „Zie ik daar niet nóg een luchtschip, Windekind? en daar nog één!" vroeg Johannes.

— „Ja. Misschien gaat er wel een met ons mee," zei Windekind. „Dat is vroolijk."

En werkelijk kwam weldra een tweede luchtschip, een groote broeder-vogel, naast hen zweven. Daar

gingen de vlaggen op en neer, en breede donkerblauwe wimpels met zilveren heilspreuken er op, werden wapperend uitgelaten. De menschen wuifden en juichten luide. En toen de tweelingvogels zoo dicht bij elkander waren, dat de spitsen der groote glansvlerken elkander bijna raakten, toen hieven de menschen op Johannes' schip een gezang aan, een luid, zeer krachtig lied, dat onmiddellijk met een tegenzang van het andere schip beantwoord werd. En zoo wisselden zij keer en tegenkeer, geruimen tijd.

Warm werd Johannes hart, bij deze zoete verstandhouding tusschen menschen en menschen, elkander gansch vreemd.

— „Spreken nu alle menschen één taal?" vroeg hij aan zijn vriend.

— „Hoort ge niet wat zij zingen? Die taal hebben alle menschen gekozen als de schoonste natuurlijke taal, dat is Grieksch."

— „Ik ken geen Grieksch," zei Johannes spijtig.

— „Maar zie dan eens op dien wimpel op 't andere schip. Wat staat daar?"

— „Dat is Hollandsch, Windekind, gewoon Hollandsch," riep Johannes blijde, en hij las: „*Daar is geen Dood*" en „*'t Is al vreugd wat duurt*" en hij las den naam van het schip: „*de Reiger.*"

Toen streek zijn eigen schip weder neer op een

effen grasveld, dicht bij groote gebouwen van grijzen hardsteen, sierlijk behouwen, en daar lag het vaartuig langen tijd stil, om geheimzinnige reden. Voor beweegkracht, dacht Johannes. En de pelgrims maakten gebruik van 't oponthoud om te dansen op het grasveld in bevallige reien, en om de verwelkte bloemslingers door versche te vervangen.

Toen stegen zij weer en doorsneden de stille zomerlucht in suizende vaart naar het Zuiden. En Johannes merkte op, hoe niet veel meer dan de helft van 't land akker en moestuin en boomgaard was, en al het overige bosch en park en bloemtuin. En hoe nergens hekken of heiningen of muren waren, behalve de muren waartegen de druiven en perziken groeiden. En wel zag hij nog de bruine en witte zeilen op meren en vlieten, dat schoone wèl-gewende schouwspel, maar de hooge, vierwiekige molens waren weg, dat was jammer.

— „Men kan niet alles verlangen," zei Windekind.

Reusachtige wielen, als liggende schepraderen, die glinsterden in de zon, zag hij gestadig draaien, door een geheime oorzaak bewogen. Dat was toch altijd beter dan rookende schoorsteenen.

En nergens was vuil, nergens was de vale armoede, nergens was de doodsche leelijkheid en de eentonige naargeestigheid der steden. Hij zag geen verwaarloosde en vervuilde menschen, geen onoogelijke oorden met afval

en rommel. Waar hij wist dat de steden waren geweest, waren groene wildernissen vol vogelzang, of vruchtbare wel verzorgde akkers en tuinen.

— „Het wereld-huishouden is aan kant, lieve Johannes," zeide Windekind. „Het heeft wat lang geduurd en heel wat geharrewar gekost. Maar nu is toch alles af en op orde. Ik heb er zelf mijn rechte behagen in."

En hij keek van zijn gouden zitplaats over de landen als een kleine, schoone koning die met een bloemescepter zijn domeinen regeert, fier en tevreden.

— „Let op, nu gaan wij hooger, wij moeten de bergen over."

En het schip steeg, tot beneden de menschen niet meer zichtbaar waren en de huizen eindelijk evenmin. Het werd kil en zij kliefden den witten mist der groote wolken. Windekind sloeg zijn blauwe manteltje om Johannes heen, als van ouds. Zoo gingen zij uren voort in damp en nevel, en het machtige vaartuig sidderde door de vervaarlijke snelheid van zijn gang. De reizigers waren stil en binnen in gesloten verblijf. Door regen, door sneeuwstormen raasden zij heen. Maar enkele oogenblikken kwamen wijde, geweldige landschappen vrij voor den blik, met groene landen, schuimende rivieren, sneeuwbergen en gletschers en blauwe meren.

— „Is de gansche wereld nu zoo schoon en wel verzorgd als mijn eigen land?" vroeg Johannes.

— „Menschenwerk is nooit volmaakt,” zei Windekind „en dat is maar goed voor hun hoogmoed. In Azië en Afrika is het nog lang niet pluis overal, en dat zal er ook wel nooit van komen. Maar het is toch al heel wel zóó! heel wel! Men zou het voor duizend jaar niet gezegd hebben.”

Hoelang zij zoo voort-snelden kon Johannes niet zeggen, het geleek hem vele uren. Toen verijlde het wolkenveld meer en meer, en beneden werd het groene land zichtbaar en een blauwe, diep-blauwe zee.

— „Is dit Italië?” vroeg Johannes. Windekind knikte en Johannes hoopte dat zij hier zouden stilhouden om het schoone land te zien waarvan de pater hem verhaald had. Toen daalde het schip, totdat menschen en huizen weer te onderscheiden waren. En toen zag Johannes een aanblik zoo grootsch, zoo rijk, zoo overweldigend, dat hij geheel verbluft was en sprakeloos. 't Eenige wat hij zeggen kon was: „O! hoe zal ik dit alles beschrijven!”, denkend aan Marjon.

Want het vertoonde zich in een volheid en verscheidenheid, die geen tijd liet tot nauwkeurig opmerken. Het was landschap en wereldstad tegelijk. Een ontzaglijke vallei, waarop het schip nederzweefde, en die vallei was vol boomen, groen, bloemen, gebouwen, beelden en menschen. Vlak voor hem zag hij een groote

azalea-boom geheel met roode bloemen overdekt, verderop een lange arcade, met klimop begroeid, die nederwaarts reikte tot den bodem van het dal. Dan een tempel, met zeer lange dunne witte pijlers, ook met klimop begroeid. In 't midden van het dal stond een reuze-groot beeld, enkel een kop. Johannes zag de zon er op glanzen. En verder overal gebouwen en duizende menschen. En dat alles te samen gaf een indruk van geluk en schoonheid, die onbeschrijfelijk was. Johannes riep maar „hoe heerlijk! hoe heerlijk!" en deed zijn uiterste best alles goed op te nemen, om het voor Marjon te onthouden en te beschrijven. Maar hij voelde dat het boven zijn krachten zou gaan, en de schoonheidsaandoening was zóó hevig, dat hij uitriep: „het is te heerlijk! ik kan het niet dragen!" — En hij verwonderde zich of het schip hier stil zou houden.

Maar zij hielden niet stil en zweefden verder, de rotsige kusten volgend, nu niet hoog boven den grond. En Johannes herkende de roode rots en de kust waar hij met Wistik gezeten had toen de Duivel verscheen. En het land zag ook wel-verzorgd en bewoond, op dezelfde wijze als zijn eigen land.

Toen staken zij weer de donkerblauwe zee over, en zagen hoe die bevaren werd door zeer groote, snelle vaartuigen zonder zeil of stoom, die als óver het water schenen te glijden als sleden over sneeuw.

Toen rees, na een lange vaart, een groot eiland uit zee, als een violette schaduw, en hoewel het klaarlichten dag was, scheen het of er een heldere geelwitte ster boven dat eiland fonkelde.

„Dat is ons doel!" zei Windekind. „Let nu op, nu zult ge iets schoons zien."

En toen zij naderden wist Johannes niet wat hij zag, of het eiland een natuurgewrocht was of een wonderwerk van menschenhanden.

Want het gansche, groote eiland, dat van verre een gebergte scheen, bleek bij de nadering geheel met bouwwerken te zijn overdekt, een ophooping van zuilen en daken, die zich boven elkaar verhieven, en opliepen tot een ontzaglijken koepel, die in de klare, zonnige lucht tintelde met de contoeren van een gestiliseerde wolk, met de zilverige, lichtgroene en donkerblauwe pracht van een gletscher, bedekt door duizende schoon gebeeldhouwde opstrevende ijspegels, en op welks top het geelwitte licht blonk, dat een ster scheen bij helderen dag.

Die bouwwerken waren zoo grootsch en zoo talrijk, dat men niet wist wat de natuurlijke vorm van het eiland was geweest en wat door menschenhand was gemaakt.

En nog dichter naderend zag men overal groene loovermassa's, die alle ruimten tusschen het gebouwde

aanvulden, tot boven toe. Zoodat het geheele eiland een wonderbaar schoon geheel was van natuur en kunst, van blanke zuilen, van zilver- en blauwe, van bronsgroene en gouden koepeldaken, en daartusschen het donkere groen van dicht bosschage en struweel, met daaruit oprijzende palmkruinen, op ranken, licht gebogen stam.

— „O Windekind?" riep Johannes. „Is dit een sprookje?"

— „Dit is een sprookje" zei Windekind, „zoo mooi als ik er u ooit een verteld heb. Maar dit is echt. De menschen hebben het eerst door mij hooren vertellen, en toen hebben ze het besloten te maken, zoodra ze tijd hadden en het menschelijk huishouden in orde was. Het kon nog wel mooier, maar het is toch al heel aardig uitgevallen, vooral als ge denkt dat ze er nog maar honderd jaar aan konden werken, en dat een aardbeving hun werk vernielde, toen ze halfweg waren."

— „Wat schittert daar op dien hoogen koepel, op den top van het eiland? dat een ster leek uit de verte? Is het vuur?"

— „Dat is geen vuur maar metaal, Johannes, een gouden vlam. Een stuk verguld metaal dat altijd zoo schittert in den zonneschijn, alsof het brandt. Met die vlam willen de menschen hun brandende liefde aanduiden."

— „Voor wie, Windekind, voor elkaar? of voor God?”

— „Daarin kennen ze geen onderscheid, Johannes,” zei Windekind.

De pelgrims stonden met blijde gezichten naar het eiland te staren en juichten en zongen weer. Slechts enkelen onder de oudsten van hen, schenen het eiland vroeger meer gezien te hebben.

De zee was hier met groote witte schepen bedekt, die snel af en aan voeren, en ook de luchtschepen zag men hier van alle windstreken toevliegen, als reigers naar hun nestel-plaats.

Toen liet Johannes' vaartuig zich neer op een groote grazige vlakte een eind weegs van de kust, en de pelgrims stegen uit, nu schuchter en verlegen door al wat hen omringde, en de menigte van luchtvaartuigen en menschen, waaronder zij zich vreemd en beklemd gevoelden.

Honderde luchtschepen stonden er, een schitterend schouwspel, allen bont getuigd en versierd en in velerlei gestalten gebouwd. Er waren valken en adelaars, en reusachtige kevers, gansch van goudachtig-brons, en vliegen met groenen metaalweerschijn, en libellen met iriseerende glas-wieken, wespen met zwarte en gele ringel-lijven en vlinders met huizengroote gele blauwbepauwoogde wieken, waarvan lange zwarte en roode wimpelstaarten af-fladderden.

En een druk gewoel vervulde het grazige plein, door al de komenden, die hunnen weg zochten.

Aan de kust, rondom het gansche eiland, was een bijna onafgebroken reeks koele terrassen onder witte kolonnaden, door de lichtpaarse bloempjes der glycine beschaduwd en daarachter kleine wit gepleisterde vertrekjes, uitziend over zee. Daar werden de honderdduizenden, die hier jaarlijks kwamen voor dit feest, gehuisvest en gevoed.

Johannes zag hoe zij aten aan lange tafels, waarop vruchten, brood en bloemen. Overal klonk het geluid van vroolijk spreken, van gelach, van zang en gitaarspel, door het ruischen van de branding omlaag, waar het blauw-kristallen water wit schuimde tegen de dofroode rotsen.

Hooger op was het eiland licht en open, met zonnig park, laag bloemrijk struweel, waartusschen enkele hooge palmen, en overal tempels en gebouwen met velerlei bestemming.

Johannes zweefde er over aan Windekinds hand en kon het vele wat hij zag niet omvatten. Hij zag onderaan, dicht bij de kust, groote arena's voor lichaamsspelen en wedstrijden, dan lange gebouwen met duizende kolommen, voor het uitstallen van nuttige en vernuftige voorwerpen en werktuigen.

Een weinig daarboven kwamen de tuinen met planten

en dieren, de museums, de sterrewachten, de ontzaglijke boekerijen, en de overdekte wandel-gaanderijen en vergaderzalen voor de geleerden. Daarna kwamen de schouwburgen, in Helleenschen vorm, half cirkelvormig, met wit-marmeren zitplaatsen. En alles vol menschen, in hun fraaie, sierlijke kleederen. Er waren ook gele en bruine rassen, zelfs zeer donkergekleurde, met fonkelende oogen, trotschen gang en forsche lichamen, en die droegen helkleurige, roode en groene, met goud versierde zijden gewaden, maar al wat blank en blond was, was sober gekleed, in fijne, stemmige kleur.

Nog hooger op waren de verzamelingen van beelden, marmeren en vergulde, velen buiten in het park, tusschen bloemen, agaven en ruischende waterwerken, nog meer onder lange portieken. — en in groote lage gebouwen het geteekende en geschilderde, het in metaal gesmeede of in hout gesnedene.

En eindelijk, nog hooger op de hellingen, en dicht bij den grooten middentempel, die als de kruin was van het eiland, lagen de muziektempels, in stiller, ernstiger omgeving van donkere laurier- en mirtenbosschen.

Ze waren verschillend, sommigen lichter en sierlijker, van helderen steen, met gulden spitsen dak, anderen zwaar en streng met groen- en rood-granieten zuilen, stemmig grauwen kalksteen en bronzen dakgewelf.

En Windekind wees Johannes hoe elke tempel uitsluitend aan één toondichter was gewijd, en met vreugde hoorde hij namen die hem nog welbekend waren, uit zijn eigen tijd.

— „Welken zullen wij kiezen, Johannes?" vroeg Windekind. „Zoo goed als in elk dezer tempels is nooit op aard hun werk te hooren gegeven."

En terwijl hij nog weifelde, en de naam Beethoven al op de lippen had, zag hij over 't grazige pad, tusschen de roze bloeiende oleanders, een rei van vijf statige menschen naderen. Het waren hooge, krachtige gestalten, vier mannen en een vrouw, de mannen al vrij oud, met zwaar, grijs, bij één zelfs zilverwit haar, de vrouw jonger en onbeschrijfelijk fier en schoon. Zij droegen allen een mantel van dezelfde amarant-roode kleur, en op het hoofd een smalle krans van groene mirte, en een bloem in de hand.

Ze gingen langzaam en waardig, en waar zij kwamen groetten alle menschen, de pratenden zwegen eerbiedig, de zittenden of liggenden stonden op, wie in hun weg stond week ijlings uit.

— „Wie zijn die vijf menschen, Windekind?" vroeg Johannes.

— „Dat zijn de vijf koningen. Ziet ge niet hoe ze mijn bloem in handen dragen? Dat is de konings-lelie, blauw-wit-goud, die hebben de menschen gekweekt.

Ze was er vroeger niet. Dit zijn de edelsten, de wijssten, de sterksten, de schoonsten, de waardigsten onder de menschen. Het zijn zij, die alle menschelijke vermogens in volkomenste harmonie vereenigen. Zij zijn dichters, meesters van het woord, wijzen, die de zeden zuiveren en verheffen, regelaars van den arbeid, wegwijzers in bedrijf, in smaak, in wetenschap. Niet allen zijn ze even voortreffelijk en niet altijd zijn er zooveel. Men zoekt en verheft de besten. Maar ze voeren geen staat, ze hebben geen hof, geen paleis, geen leger, geen rijk. Hun troon is waar ze zich nederzetten, hun rijk is de gansche wereld, hun macht is de schoonheid van hun woord, hun wijsheid, en de liefde van alle menschen, Zie! hoe men hen vereert. Kijk nu die malle vrouwen weer doen! Er blijven toch onder jonge vrouwen altijd dezelfde mallooten!"

En Windekind wees, hoe dweepzieke meisjes de handen van de vijf wilden kussen, en hun bloemen voorhielden, opdat ze die zouden aanraken, en daarmee tot relieken maken, om altijd te bewaren als aandenken. Maar de wijzen wezen hen glimlachend terug, en gingen den grootsten muziektempel binnen, een machtigen bouw van effen room-wit marmer, onversierd, maar heerlijk harmonisch van verhouding en zuiver van lijn, in ronden vorm met bronzen dak, zonder zij-vensters, en met enkel licht van boven. Boven den

ingang stond met groote gouden letters „Bach”. En toen de vijf binnentraden, stonden alle menschen op en wachtten tot zij gezeten waren, op de vijf voor hen alleen bestemde zetels.

En daar hoorde Johannes toen zeer schoone muziek en Windekind zeide: „deze beek is nog niet verdroogd, en zal wel in eeuwen niet verdrogen.”

En toen zij daarna weer buiten kwamen, en het geluk zagen van al deze schoone menschen en de plechtige wijding waarin ze allen door deze melodieën waren gebracht, toen barstte Johannes eensklaps in droefheid uit, zeggende: „O Windekind, maar nu ik dit alles gezien heb en weet hoe de menschen kunnen leven indien ze wijs en goed zijn, wat baat het mij, daar ik toch terug moet in dat jammerland van leelijkheid en dwaasheid en onrecht? — en helaas! wat baat het ook al die armen, die misschien dit schoone leven voorbereiden, maar het nooit zullen aanschouwen?”

Angstig smeekend zag Johannes zijn vriend aan, die peinzend zweeg, terwijl zij langzaam nog hooger opwaarts zweefden, door een dicht woud van donkere laurieren, waartusschen ook de gelukkige en hooggestemde menschen hunnen weg zochten naar den grooten, hoogsten tempel.

Windekind zeide: „gij verstaat nog de eenheid van het leven niet, Johannes. Hoe schoon dit alles u ook

voorkomt, het is nog maar een kleine schrede verder. Dit zijn ook menschen en blijven menschen, met ziekte en dood, met twist en misverstand, met waan en onrecht. Al wat u nu zoo verheven en wonderbaar toeschijnt, is nietig als een stroohalm, bij de heerlijkheid van den Vader tot wien wij allen terug keeren. De overwinning ligt niet hier, maar hooger. En wie aan de voorbereiding heeft gewerkt, hoe nederig ook, hij zal zijn rechtmatig deel hebben aan den eindtriomf."

Johannes begreep niet geheel, maar dronk gretig den troost uit deze geheimvolle woorden. En nog daarover mijmerend trad hij uit het donker-looverige bosch op een ontzaglijk plein, en zag den grooten middentempel vóór zich, die den top vormde van het eiland.

Overweldigend, bijna huiveringwekkend en beklemmend grootsch was deze aanblik, en hij zag de aankomende menschen als versteend staan. Niet dan fluisterend waagden zij te spreken.

Het plein was zoo groot dat zij, aan den rand van 't bosch komende, van de menschen die den tempel intraden, handen en hoofd niet meer konden onderscheiden. Het plein was geheel vrij, geen plant, geen beeld stond er. Het was de geëffende top van de natuurlijke rots, roodachtig-grauw graniet, gladgepolijst, en langzaam opstijgend in zeer lage trappen, twaalf schreden breed en één voet hoog.

Somber-grootsch was het onderste van den tempel. Het was langwerpig vierkant, het langst van Noord tot Zuid, en toonde een eindelooze reeks zware, gedrongen lotos-kolommen van denzelfden roodachtig-grauwen steen. De blik verloor zich daartusschen als in een donker zuilen-woud. Men zag hun schaduw de lichte stipjes der menschgestalten in steeds toestroomende drommen verzwelgen.

Deze machtige kolommen droegen op rechte platte verbindingsblokken een breed terras, dat om den ganschen tempel ging. En op dit terras was aarde en daarop groeide een zware plantengroei van boomen en struiken, groote ronde sycomoren, hoog rijzende cypressen en slanke palmen, alles door een sluier van bloem- en bladerrijke klimplanten overgroeid en verbonden.

Dan volgde, trapsgewijze, hoogerop een tweede zuilenrei, die weder een begroeid terras droeg met kleiner heesters en daarboven nog een derde. Deze kolommen waren van blanker steen, lichtgroen en grijs, de hoogste rei was wit, waartegen hel het groen der planten kleurde.

En daarboven uit koepelde rank en stout een opéénvoeging van boogwelven, met een ruigte van duizende sierlijke spitsen en pinakels, als een woud van stalagmieten, vormend een ovaal geheel, welks hoofdkleuren waren fonkelend donker metaal-blauw, lichtgrijs

en zilver, zoodat het als een wolk scheen of een gletschertop, maar door menschenhand harmonisch gefatsoeneerd. Er daarboven, op een reusachtigen drievoet, flonkerde het liefde- en levenszinnebeeld, de gulden vlam.

Hoewel duizenden menschen gestadig van alle zijden in den tempel stroomden en tusschen de donkere kolommen verdwenen, was het zeer stil. Zoo stil dat men, door het voetgeschuifel, nog duidelijk hoorde het klateren der beken, die van de begroeide terrassen afstortten en wegstroomden naar de vier hoeken van het plein.

Johannes trachtte de zachte gesprekken der menschen te volgen, maar hij verstond de talen niet. Doch toen wees Windekind hem een drietal mannen, een forschen vader van omtrent vijftig jaar en zijn twee zonen, slanke, lieve jongens van even twintig, en zeide: „Hoor wat zij spreken." En het was Hollandsch, zuiver welluidend Hollandsch.

De vader zei: „Zie Gerbrand, de onderste zuilen zijn zoo dik dat tien mannen ze niet omspannen kunnen. Maar binnen in den tempel, in de groote ovale middenzaal, staan honderd veel grooter zuilen, die reiken tot aan den vloer van het derde terras. Op die zuilen staan, op welfbogen, dubbel zooveel kleinere, die wat hooger reiken dan de galerij van het derde terras en er door een stelsel van steunbogen mee verbonden

zijn. Op die tweehonderd kleinere zuilen rust de enorme middenkoepel, die de ovale zaal overwelft. Die koepel is geheel van metaal, dat donkerblauwe is staal, dat grijze aluminium, dat lichtgroene brons, die pinakels, versierselen en bogen zijn zilver of verzilverd staal. In de vier hoekruimten, tusschen vierkant en ovaal, staan vier torens, dat zijn die kleine, geheel vergulde koepels. Daarin gaan liften op en neer, en daarin wordt ook het water opgevoerd, voor de terrassen.

„De hooge drievoet midden op den koepel is van brons, en de vlam verguld brons. De vlam alleen is twaalf meter hoog, en zijn top honderd tachtig meter boven dit plein."

En Gerbrand, de jongste knaap, in fronsend schouwen, en opgetogen ontzag: „Hoeveel menschen werkten wel daaraan, vader?"

En de vader weer: „O meer dan honderdduizend, bijna een eeuw lang. Maar als de tempel nu weder instortte, zooals éens gebeurd is, dan zouden er nu tienmaal zooveel komen en hem met lust herbouwen in de helft van den tijd."

Naderbij komend, onderscheidde Johannes op den steenen rand onder het eerste terras, zilveren reuze-letters, van soberen romeinschen vorm. Aan het front werd het gedeelte van een spreuk leesbaar, die bijna om den ganschen tempel doorliep en waarvan Johannes

de statige klanken onthield, al vatte hij nog niet den zin: Op de voorzijde stond:

REDEUNT SATURNIA REGNA

en op de oostelijke zijde las hij de eerste woorden

IAM NOVA PROGENIËS...

verder kon hij niet onderscheiden.

Zij gingen het woud van kolommen in, en Johannes bleef het drietal van dichtbij volgen. In het plechtig half-duister drong alles zachtjes naar de trappen die tot de lichtere terrassen voerden.

Op het tweede terras stonden duizende standbeelden van groote en beroemde menschen uit alle eeuwen, en het vermaakte Johannes te hooren wat de zoons en hun vader over hen spraken. De toondichters kenden zij het best, dan de dramadichters, de beeldhouwers, schilders en geleerden. Voor de staatslieden stonden zij meest verlegen.

Gerbrand zeide: „Hier staat een vechter, vader. Bismarck is zijn naam. Wanneer leefde die en wat heeft hij gemaakt?"

Toen zeide de vader tot den oudsten zoon: „Weet jij niet wanneer Bismarck leefde en wat hij gemaakt heeft, Hugo?"

Hugo antwoordde: „Ik denk vader, dat hij leefde in den tijd van Bach. Maar wat hij gemaakt heeft weet ik niet."

De vader weer: „Ja, hij leefde ongeveer in den tijd van Bach, of liever in dien van Brahms. En hij heeft het Duitsche rijk gemaakt.”

Toen Gerbrand: „Het Duitsche rijk, vader? waar is dat?”

En de vader: „Het Duitsche rijk is er niet meer, Gerbrand, al zijn er millioenen Duitschers. Er bestaan nu niet meer zulke rijken. Maar in dien tijd werd het iets zeer schoons geacht.”

En Hugo: „Was het zoo schoon als de Chromatische Fantasie, vader? Of de Piramiden?”

Daarop de vader: „Het was iets heel anders, mijn jongen, maar zeker niet zoo schoon, want het was niet zoo duurzaam.”

Op het derde, lichtste terras was, onder de hoogste zuilenrij van wit-marmeren kolommen, een fries met half-verheven beeldwerk dat om den ganschen tempel ging. En daarop waren, in met wondervolle kunst gebeeldhouwde groepen, tafereelen weergegeven uit de gansche geschiedenis der menschheid. Hier waren het de krijgstooneelen waarvoor de jongens het langste stil hielden.

„Zie vader,” riep Gerbrand, „hier wordt weer een man vermoord. Waarom is dat, wat deed hij voor kwaad?”

— „Dit is Pertinax,” zei de vader, „een keizer van

Rome, die vermoord werd door zijn soldaten, omdat hij rechtvaardig was."

— „Een keizer vermoorden omdat hij rechtvaardig is, wat rare menschen!" zei Hugo glimlachend.

— „Ze vermoordden immers Socrates ook, omdat hij wijs was, nietwaar vader? dat hebben we zooeven gezien," zei Gerbrand.

— „Jamaar, Gerbrand," zei Hugo, „ze vochten ook wel om goede reden, niet waar vader? Socrates heeft zelf gevochten en Sophocles."

— „En Aeschylus," zei de vader, „bij Marathon werd zijn hand afgehakt. En Dante heeft gevochten, en Byron."

— „Shelley ook, vader?" vroeg Hugo.

— „Neen, mijn jongen."

— „Maar vader," vroeg Gerbrand, „wanneer is het dan goed te vechten en wanneer niet?"

— „Het is goed, jongens, als men het beste en heiligste wat men heeft, moet verdedigen tegen aanranders. Iets wat ons liever is dan ons leven. Dat meenden Aeschylus, Socrates en Dante te moeten doen. Zij vochten voor de Vrijheid, de hoogste Vrijheid van hun tijd. En als er nu wezens kwamen of ontstonden, die zouden willen aanranden wat wij nu onze vrijheid en ons recht noemen, dan zouden wij ook daarvoor vechten."

— „Ik wou dat het gebeurde,” zei Gerbrand en de vader en Hugo lachten.

— „Heeft Beethoven gevochten, vader?” vroeg Hugo.

— „Neen! — want hij woonde evenmin als Shelley een strijd om de ware Vrijheid bij. Om wat hij voor de ware Vrijheid hield.”

— „Maar Beethoven droeg een zwarte, hooge hoed, niet waar vader? En Bach liet zijn haar afscheren en droeg een pruik,” zei Gerbrand.

— „Mozart ook,” zei Hugo. „Ik begrijp niet, vader, hoe Koningen zulke rare dingen konden doen.”

— „Hoe is ’t mogelijk,” zei Gerbrand, „dat die menschen elkaar aankeken zonder het uit te proesten, met hun hooge hoeden, en gekke zwarte kleeren.”

— „Lieve jongens,” zei de vader toen, „er is geen ding zoo gek, zoo leelijk of zoo slecht, of zelfs de beste menschen doen het en verdragen het, als het maar door velen tegelijk gebeurt, als het een algemeene dwaling is van den tijd. En die tijd was een heel rare tijd. Terwijl er zulke groote en wijze Koningen leefden als Goethe, Shelley en Beethoven, leefden negenennegentig van de honderd menschen als beesten. Ze waschten hun gansche lichaam nooit” ....

— „A Bah!” riepen de jongens.

... „Ze droegen gore, leelijke kleederen, waren grof

en onwellevend en hadden geen begrip van muziek en poëzie."

— „Hoe kan dat? Hoe kan dat?" riepen de jongens.

— „Omdat men dacht, dat het goede menschenleven maar voor heel enkele menschen, voor één op de honderd of één op de duizend mogelijk was. Nu vindt jelui dat heel dom, niet waar? maar toen dacht ieder zoo, zelfs de koningen."

— „Shelley toch niet!" riep Hugo.

— „Neen, Shelley niet," zei de vader. „Maar het is bijna middag. Wij moeten zorgen dat wij in de zaal der honderd zuilen komen. Hetzelfde bespreken wij nog wel eens bij moeder en de kleinen thuis."

De wanden waren versierd met spreuken in vele talen, elk in hun eigen sierlijke karakters. Hij herkende Sanscritisch, Chineesch, Arabisch en Hebreeuwsch en Grieksch letterschrift. Van de spreuken verstond hij er maar weinigen, en onthield hij deze, zonder ze te verstaan: „In la sua volontade e nostra pace" en „mite et cognatum est homini Deus."

De zaal der honderd zuilen had toegangen van alle zijden, gelijk-vloers, door de onderste zwaarste kolonnaden, en ook langs trappen afdalende van alle terrassen. De vloer der zaal zag als een wijd sneeuwveld, zoo blank was het marmer, en de sterrekundige figuren

waarmede hij was ingelegd, waren zilver. De honderd zuilen, waarnaar de zaal benaamd werd, waren van rood graniet en droegen den middenkoepel, die zich als een wondergewrocht van bogen op bogen over de ontzaglijke ruimte welfde. Er waren geen glasvensters, maar het licht drong boven door de open bogen en blanke en lichtblauwe kolommetjes van den koepel heen, zonder dat men van beneden den hemel kon zien.

De zaal was reeds vol met duizende, en nogmaals duizende menschen, zachtjens fluisterend stuwden ze opeen en stonden eindelijk in stille verwachting. Johannes volgde zijn landgenooten.

— „Zie, jongens," fluisterde de vader, „deze zuilen zijn uit een enkel stuk, de grootste steenen kolommen der wereld. Twee waren er zoo in Rome uit den zéér ouden tijd, toen menschen óók groot bouwen konden, en één vonden wij er half losgehakt aan de kust van Corsica. Toen maakten wij er zelf nog zevenennegentig bij, en stelden ze hier op, tot Gods eer."

— „Vader!" fluisterde Gerbrand, „nu zijn wij dan toch wel de gelukkigste en machtigste wezens van het Heelal, niet waar?"

Maar de vader keek hem toornig aan en zei: „Schaam je, jongen. Wij zijn arme, blinde aardwormen, en al ons geluk is ellende en al onze glorie is schijn bij het geluk en den glans der Waarheid. Het is maar een

flauwe schemering van wat werkelijk is. Om dat te zeggen komen wij jaarlijks hierheen, en om dat te leeren heb ik jelui mede gebracht. Zie op, en lees wat daar geschreven staat."

En Johannes volgde de richting van zijn opgeheven hand en zag een Grieksche spreuk in reuzige gouden letters rond om den koepel gaan. De vader der jongens vertaalde het. Er stond: „AAN DEN EENIGEN GOD, DIE ALLEEN IS DE WAARHEID EN HET WERKELIJK ZIJNDE, ONZEN VADER DIEN WIJ LIEFHEBBEN MET AL ONS HART EN AL ONS VERSTAND, EN TER WIENS WILLE WIJ ELKANDER LIEFHEBBEN ALS ONSZELVEN."

Toen wees de man zijn kinderen naar een groot gouden cijfer in het noordelijk einde der zaal, waarheen alle oogen der menschen gericht waren, en zeide:

— „Let op, daar is het uurcijfer. Maar er onder staat: *Daar is uur noch tijd.* Zie je wel? Bedenk dat, je leven lang. En bedenk nu waarvoor wij gekomen zijn op dezen dag. Over een paar minuten staat de zon in zomerstilstand, op zijn hoogste punt. De tempel is zóó gebouwd dat dan juist zijn licht op dat gouden uurcijfer valt, door een opening in den koepel. Dan zullen wij allen, met ons duizenden en duizenden, uit alle oorden der wereld hier bijeen, weer plechtig door gezang verbinden tot trouwe liefde jegens elkander en ons aller Vader."

Daarna zwegen de jongens stil en bleven op het gouden cijfer staren, even als alle menschen. Het werd stil, doodstil in de gansche ontelbare menigte, in de gansche ontzaglijke ruimte. Zoo stil als in een groot bosch vóór onweder, als enkele blaren nog even ritselen.

Daar begon een zware klok, met geweldig dreunende slagen het uur te slaan, door allen in de hoogste spanning geteld. En vóór den laatsten slag vlamde het gouden uurcijfer vurig op, in het licht der helle zonneschijn.

Toen, eenparig, zonder weifeling, hieven allen aan één machtig koraal, statig, ernstig en eenvoudig, — dat als één stem opsteeg in de lichte gewelven, als een danklied en een gelofte tevens, een hernieuwing van den liefdeband tusschen God en menschen voor den nieuwen jaarkring.

En de aandoening was zoo diep en zoo sterk, dat sommigen als overweldigd op de knie neerzegen, of hoofd en handen moesten laten rusten op de schouders van die voor hen stonden, — maar de meesten stonden recht, zongen luid en klaar en zagen op met blijde, heldere en moedige blikken.

En Johannes zelf voelde boven alle spreken dankbaar en gelukkig, als een kind in liefderijk gezin, onder Vaders zegen. . . . .

. . . .

. . . .

Rrrrrrrrrrrrrrrrrrrt ! ! ! daar ging de wekker af op het zwarte houten schoorsteenmanteltje boven het fornuis in Marjon's keukentje. Het ijzeren bedje schudde en piepte en Marjon vloog op, met de nog slaperige werktuigelijke haast van een aan vroegtijdig handwerk gewende, om den wekker stil te zetten.

Daar stond het vervelooze tafeltje, de petroleumlamp, en het vuile koffiestel, dat Marjon begon op te ruimen.

En uit de stikdonkere alcoof kwamen achtereenvolgens zeven kinderen van van Tijn, om zich in de keuken aan de pomp te wasschen, en zich af te drogen met eenzelfden ouden handdoek.

XXIV.

Reeds tweemalen waren zij aan het gasthuis geweest, op de bezoekdagen, Woensdag en Zaterdag; maar zij werden niet tot Markus toegelaten.

Hij lag nog buiten kennis, en de dokter wist niet of er een operatie noodig was.

En of Johannes al smeekte, dat men hen toch eens even het gezicht van hun vriend zou laten zien, om hen zekerheid te geven dat hij nog leefde, dat baatte niet. Zijn bekendheid met Dr. Cijfer of professor Bommeldoos had hier geen invloed. Men was niet geneigd tot inschikkelijkheid. De vijandige gezindheid jegens zijn Broeder was algemeen, en drong door tot in de menschlievende en wetenschappelijke sfeer van het gasthuis, zoodat ook Johannes koeler werd bejegend, omdat hij verwant scheen aan dezen man. Want zelfs doctoren en verpleegsters houden er niet van verdacht te worden van anders te gevoelen dan iedereen.

De spanning en de droefheid van Johannes en Mar-

jon was zoo groot, dat elk om den ander bezorgd werd, of die soms ziek zou worden, zoo weinig aten zij en zoo slecht zagen zij er uit, en zóózeer vielen hun wangen in, toch al nooit zeer bol en blozend.

Eindelijk, eindelijk mochten zij bij hun derde bezoek mee binnen gaan met den stroom van bezoekers, des Woensdags middags van twee tot vier uur. Marjon met wat witte en paarse asters, en Johannes met een tros druiven, gekocht van moeite-vol, cent voor cent bijeen-gespaard geld.

In grooten angst overzagen zij bij het binnenkomen de zaal, met de twee lange reien bedden. Zij zochten naar het bekende gelaat, maar vonden het niet. Beschroomd vroegen zij de verpleegster, die zat te schrijven aan het tafeltje met verbandmiddelen, midden in de zaal. Zonder antwoorden wees die naar een bed. Toen eerst zagen zij de donkere oogen op hen gericht, met vriendelijken glimlach.

Zij hadden hem niet herkend, want hij was geheel geschoren en zijn hoofd was in zwachtels gewikkeld en zijn gelaat met pleisters bedekt.

Hij wenkte hen met magere witte hand, en strekte die naar hen uit. Zij ijlden naar hem toe.

Twee jonge mannen stonden bij zijn bed, studenten. De een, die Markus pas scheen onderzocht te hebben, had een plomp voorkomen en een rood, benauwd ge-

zicht. De zweetdroppels parelden hem op 't voorhoofd. De ander stond er onverschillig bij, de handen in de zakken.

— „Ben je der al?" vroeg deze laatste.

— „Goddome nee hoor!", zei de ander met zijn mouw zijn voorhoofd afvegend „'t is zoo'n bliksems gecompliceerd geval. Der is cranium-fractuur, maar van die paralyse begrijp ik niks. Dat is nou net een smerige streek van Snijman, om zoo'n zaakje voor me uit te zoeken. Alleen om me te pesten. Ik zak as een straal." —

— „Allo kom, kerel! ben je bedonderd. 't Is juist een mooi gevalletje om eens mee te geuren. Kom van avond de hersen-anatomie nog maar eens met me repeteeren. Breng je Henle mee. Ik zal je laten kranen, man! dat ze er paf van zijn. Maar nou mot je mee, want het is bezoek."

En hij nam zijn kameraad, die zuchtend zijn instrumenten inpakte, onder den arm en ging met hem uit de zaal.

— „Hoe vind je dat ze mij toegetakeld hebben, kinderen?" zei Markus blijmoedig, Marjon's bloemen nemend met zijn linkerhand, want de rechter kon hij niet bewegen.

Maar noch Marjon noch Johannes konden spreken.

en stonden en slikten en hun lippen beefden. Toen gingen zij ieder aan een kant zitten, en Marjon legde haar voorhoofd op zijn machtelooze hand.

Johannes hield hem de druiven toe, en poogde een groet te spreken, maar hij kon niet.

— „Kinderen!" zei Markus, zacht maar met strenger wijze, „ik zie jelui veel te veel schreien. Weet je nog, Johannes, hoe je neerzat op straat bij den slijpwagen, en hoe ik je toen verbood? Als men zoo gauw schreit, dan lijkt het wel of men het groote leed der menschheid niet voelt. Wie dat eens gevoeld heeft, schreit niet meer om eigen verdrietjes, want dan zou hij om het groote leed wel dag en nacht in tranen moeten baden."

Op die woorden vermanden zich de twee een weinig, en Marjon zei:

— „Maar dit is toch geen kleinigheid wat men je gedaan heeft."

— „Het is geen kleinigheid dat de wereld zoo is, dat dit gebeuren moest. Dat is vreeselijk. Maar het blijft even vreeselijk of dit mij getroffen heeft of niet. En dat ik het gedaan en gedragen heb, dat is reden tot blijheid, niet tot schreien."

En toen Johannes:

— „Maar lieve Markus, wat heeft het gebaat en wat zal het baten! Niemand heeft berouw er van.

Niemand zal ooit inzien wat alles beteekende. Niemand denkt op dit oogenblik meer om je, noch om je woorden."

En Markus, zijn blik met innige uitdrukking op hem vestigend, als om hem tot dieper nadenken te manen:

— „Maar Johannes! herinner je je dan niet de geschiedenis van dat kleine zaadje, het nietigste van alle zaden. Het valt op aarde, het wordt vertreden, niemand ziet het, het schijnt geheel verloren en afgestorven in den vuilen grond. Maar op zijn tijd begint het te kiemen en wordt een plant. En de plant draagt nieuwe zaden, die de wind verspreidt. En de nieuwe zaden worden nieuwe planten, en de gansche aardbol wordt te klein voor de macht van wat er voortkwam uit dat nietige zaadje. Is Johannes mij en mijn woorden vergeten?"

Johannes schudde het hoofd.

— „Nu dan, Johannes en Marjon zijn toch niet de eenige menschen met ooren om te hooren? Het vonkje is gevallen en gloeit voort in 't verborgene. Het zaadje ligt in de duistere aarde en wacht zijn tijd."

De zaal begon langzamerhand vol te worden. Bij elk bed zaten nu verwanten, vrouwen en moeders met kleine en groote kinderen, soms met zuigelingen aan de borst. En een dompig gemompel vervulde de zaal, waar nu de reuk van oud en langgedragen goed zich

mengde met de scherpe geuren der ontsmettingsstoffen.

— „Blijf bij me, kinderen!" zei Markus. „Zoolang het gegund is. Het instrument is gebarsten, en zal in kort geen toon meer geven. Luister daarom zoolang het klinkt".

— „Ga je van ons weg, Markus?" vroeg Johannes, de tanden vastsluitend, om zich goed te houden.

— „Ik heb mijn taak gedaan," zei Markus.

— „Nu al? nu al?" vroegen de twee. „Maar wij kunnen niet zonder je. Wel voor een poos, maar niet voor altijd."

— „Waar is je geheugen, Johannes? Je *hebt* mij voor altijd. En eenmaal nog veel dichter dan nu."

— „Maar Markus, hoe kan ik nu zonder jou de menschen helpen in hun leed. Ik weet immers den weg nog bij lange na niet? Het is me of ik nog weken lang dag en nacht zou moeten vragen."

— „Lieve Johannes, ik heb genoeg gezegd. Dag en nacht vragen zou je niet méér helpen, dan dag en nacht denken over al wat ik je al gezegd heb. Het lijkt, niet waar? of ik weinig sprak en weinig uitrichtte onder de menschen. Maar denk dan hoe hetzelfde al van oudsher gezegd is en hoe het nooit klaarder is geworden door veel woorden, maar altijd duisterder. Waar de simpele geboden niet zwaar genoeg hebben gewogen, daar hebben de breedsprakige redenen er

geen grein aan toegedaan. Is het beste al niet voor twee duizend jaren gezegd? En de millioenen hebben elkander verscheurd en gemarteld om de toevoegingen en de verdraaiingen en de toelichtingen en de verklaringen. En het eenvoudige gebod dat zij allen wisten, dat hebben ze niet gehouden. Om de kleertjes hebben zij geplukhaard en het kindeke hebben ze bij de varkens en de honden gelaten."

Zij bleven den ganschen tijd, toegestaan voor 't bezoek, en Johannes vertelde waar hij geweest was in dien nacht van trouw-plechtigheid. Marjon, dit mede aangehoord hebbende, vroeg:

— „Markus, als hij werkelijk de wereld gezien heeft die komen gaat, waarom hoorde of zag hij dan niets van Markus zelf?"

Maar Markus sloot de oogen, als moede van 't luisteren, en legde het hoofd met een vredigen glimlach achterover, zacht zeggende:

— „De goede bouwmeester is niet bekommerd om eigen naam, maar om 't schoone werk."

Toen wenkte hij dat hij rusten wilde, en elkaar aanziende stonden ze langzaam op en vertrokken met trage schreden en sprakelooze gepeinzen.

Toen zij des Zaterdags weerkwamen, keken zij terstond naar zijn bed, nu wetend waar hij lag. En een

ijzige schrik voer door hun leden toen ze onder de witte zwachtels zijn gezicht zagen, wasgeel, met de ingezonken oogen dicht, zijwaarts in 't kussen gedoken. Zij dachten dat hij dood was.

Maar toen zij weifelend en bevende nader traden, wenkte hen de patiënt op de kribbe naast Markus, dat zij naderbij moesten komen.

— „Kom jullie moar!" zei de man, een oude verloopen kerel, met een verband om het kale hoofd, een weggeteerde neus en een ruige baard, bruingeel van 't tabak-kauwen.

— „Hij is nog niet koud, hoor! maar hij maft zoo miters vast, as 'n pasgeboren kind. Niewoar, Sjaak?"

En Sjaak, de lijder aan den anderen kant, een dronkaard met een gebroken been en het gezicht vol roode puisten, riep uit: „Nou hoor, ik dee 't niet beter na twee maatjes."

— „Wag jullie maar effetjes," zei de oude. „Neem je gemak moar. 't Sou 'm spijte as jullie weer vertrokken."

— „'n Beetje stiller, numero acht," riep de verpleegster. „Zachtjens praten."

— „Is 't jullie broer?" vroeg Sjaak, nu fluisterend. Johannes knikte.

— „Ze hebben 'm godsnakend op z'n falie gespeeld," zei de oude. „Net as mij. Moar ik geloof toch dat ze bij mij meer aan 't rechte ketoor waren."

— „Ik wou niet veul," zei Sjaak. „Maar as we hier nou toch allebei voor altijd in de kost motte ligge, hij en ik, dan wou ik onze lieve Heertje wel bidde om hem niet vóór mijn te laten crepeere. Want as ik hier mot blijve alleen met die ouwe rotneus en mijn eigen zondige, eeuwig verdomde pens, dan.... hi! hi! hi!"

Hier kwam een plotselinge luid-snikkende uitbarsting van dronkemans-berouw, begrijpelijk in zijn toestand van gedwongen drank-onthouding.

„Stilte!" riep de zuster streng.

Markus werd wakker, en groette zijn twee dierbaren. Toen keek hij naar zijn buurman links en zei:

— „Was je weer aan 't grienen, Sjaak? Ik hoorde je wel. Niemand is er eeuwig verdomd, hoor. Jij niet en oude Bram ook niet. Als je maar zorgt dat je voortaan alleen water grient en geen jenever."

— „Dat sweer ik je, Markus, soo verachtig as God!" zei Sjaak, zich op zijn borst slaande.

— „Dat kun je niet Sjaak, en dat helpt ook niets. Na één half biertje ben je al je eeden vergeten."

— „Geen biertje ook" zei Sjaak „soo verachtig..."

— „Stil nu maar, Sjaak, niet zeggen maar doen."

— „Marrekes," zei de oude Bram met beverige, schorre stem, terwijl hij overend ging zitten, met zijn grijpknoken over de wollen deken uitgestrekt, „spreek

nou es van je hart af — kan dat nou bestaon, dat 'n oud schorem as ik niet eeuwig verdomd zou zijn? Ik heb schijt aan de pastoor, maar ik ben toch as kristemens groot gebracht, en nou ik hier geen proppie krijgen kan leg ik 's nachts geregeld te zweete in me bed en te schudde as 'n hei-mesjien, van de rats. Want as *ik* er niet in zou motte, dan kunne ze met der heele gloeiende verdommenis ook nèsoogoed opdondere, of er engelehemmetjes voor drooge, of boterbiessies mee bakke . . ."

— „Nou vadertje hoor dan es goed," zei Markus vriendelijk. „Nou zal ik van m'n hart afspreken. Zul je me gelooven?"

— „Dat sal ik, Marrekes," zei de oude ernstig, met één dorre klauw omhoog.

— „Als ik voor den Vader boven sta en hij wil mij in den hemel laten, dan zal ik zeggen: ik wil er niet in vóór dat oude Bram ook uit de hel verlost is, al moet hij de allerlaatste zijn."

Een tijd lang bleef de oude kerel Markus twijfelend in de ernstige oogen staren, toen vertrok zich zijn misvormd gezicht tot een wonderlijken grijns, en hij liet zich met een plof achterover op zijn kussen vallen. Zoo bleef hij liggen, verwezen naar de zoldering starend, grinnekend, prevelend en hoofdschuddend. Johannes hoorde hem fluisteren: „Godsalme — Jeezes Kristes! —

Jeezes Maria! Godsalme eeuwig —" en zoo al door.

Marjon vroeg, zachtjens en niet zonder wat wrevel: „Maar Markus, is die dat nou waard? De vent is half suf."

Markus zeide; „En Keesje dan? Heb je voor die geen tranen gestort? Toch is hier meer."

Dit bracht de twee tot peinzend zwijgen. Eindelijk zuchtte Johannes diep en zeide: „O wat zijn er veel raadsels. Het gouden sleuteltje schijnt mij nu veel verder dan ooit."

„Toch is het nader gekomen," zei Markus. „Omdat je Mij hebt gekozen en het Leven, in plaats van Windekind en den Dood.

„De lelie der eeuwige wijsheid is een teere bloem, die moet langzaam groeien en van zelve.

„Vader heeft ons allen uitgestuurd om haar te zoeken, maar niemand vindt haar alleen.

„De eeuwige wijsheid is als een schuchtere vrouw. Wie haar te roekeloos najaagt ontvlucht ze. Wie zich afwendt en eerst de liefde volgt, hem komt ze heimelijk vinden."

Toen Markus dit gezegd had, zei Marjon kortaf:

— „Johannes en ik worden man en vrouw."

Markus knikte, zonder verwondering.

— „Wil jij ons trouwen, Markus?" vroeg Johannes,

— „Kan ik trouw geven, Johannes, waar die niet is?" vroeg Markus.

— „Zoo meen ik het niet," zei Johannes verlegen. „Maar ik wil beloven haar trouw te blijven, waar jij bij bent."

— „Overdenk je woorden, Johannes. Een belofte is een profetie. Maar wie kan profeteeren zonder volkomen kennis? Hij daar naast me beloofde geen drank te drinken. Hij meende het. Maar wat is zijn belofte waard zonder kennis? En heb jij kennis van je duurzame trouw? Zeg dan: „ik wil trouw zijn," en wees het. Maar beloof niet, want wie een ijdele belofte doet is schuldig, en wie een leugenachtige belofte houdt is schuldiger dan wie haar breekt."

Toen zei Marjon tot Johannes: „Ik wil geen beloften van je, maar ik wil je trouw. Als je trouw niet blijft zonder beloften, dan wil ik ze niet. Kun je iemand liefhebben alleen omdat je het beloofd hebt? Van zulk een liefde ben ik toch niet gediend."

— „Dan wil ik toch zeggen dat ik trouw voel, zoo diep als ik mijzelven ken," zei Johannes, „en ik wil toch beloven dat ik alles doen zal, wat aan mijzelven ligt, om trouw te blijven."

— „Zoo is het bedachtzamer gesproken," zei Markus.

— „Maar waar ons huishoudentje van bestaan moet, dat zie ik nog niet," zei Marjon. „Hij piccolo en ik werkmeid, maar dat brengt niet veel in. Ik denk dat we nog in een tingel-tangel terecht komen."

— „Het kan mij niet schelen waar wij terecht komen, als ik maar weet dat ik iets bijdraag voor het goede leven, voor het geluk van al die mooie en dierbare menschen, die ik heb zien leven. En daar is toch weinig kans voor als piccolo, of in een tingel-tangel."

— „Kinderen!" zei Markus. „Uit het woord komt de daad en uit de daad het leven. En ieder die het woord spreekt, doet de daad ontstaan en het leven groeien."

— „Goed!" zei Johannes. „Wij zullen het woord spreken, tegen al wat ooren heeft, zoolang wij leven en waar wij ook worden opgesloten. Maar ik heb toch niet enkel een mond, maar ook handen die iets willen doen."

— „Die handen zullen altijd iets vinden om te doen en al doende meer. Want woord en daad zijn als het woud en de regen, het woud trekt den regen tot zich en de regen doet het woud groeien."

— „Maar hoe? hoe?" riep Johannes. „Ik zie geen weg voor mijn daden."

— „Herinner je wat ik je vertelde van de veldarbeiders? Daarin ligt de geheele weg. En dit zeg ik, Johannes, onoverwinnelijk maakt de gelijkmatige liefde, het vaste geheugen en het geduld. Voor een die bij den Vader wil komen, en dat niet vergeet en altijd datzelfde blijft willen, al is hij nog zoo zwak,

voor zoo één opent God den weg altijd, door alle tegenstand en verwarring. Hij is als een die zachtjes aan dringen blijft in één richting. door drommen die niet weten waarheen. Hij zal voortgang maken, waar de anderen achter blijven. En denkt kinderen! het hoogste en heerlijkste wat je kunt verlangen, dat is nog maar droevig en armelijk, bij wat je kunt bereiken door rustig en standvastig willende liefde."

De bel van vier uur die de bezoekers had gewaarschuwd dat het tijd was om te vertrekken, had lang uitgeklonken, en de zaal was bijna leeg. De hoofdverpleegster klapte zachtjes in de handen, om Johannes en Marjon te beduiden dat ze voort moesten. Noode rezen zij op.

Toen ging de deur open en professor Snijman kwam binnen met twee assistenten. De professor was een lange man met een baardeloos gezicht en bruine lokken, die achter zijn ooren om in zijn zorgvuldig geschoren nek krulden. Hij had een aanmatigenden en een harden blik, met een gemaakten schijn van deftige minzaamheid. Met kleine pasjes stapte hij naar het bed van Markus toe, gevolgd door twee jonge mannen met blonde spitsbaardjes, zijn assistenten in hun smettelooze witte linnen jassen.

— „Wel! wel! koman! koman! nog bezoek, ja?” zei de professor. „Gaat het nog al, ja? — we gaan maar zachtjes vooruit, is ’t niewaar?”

Tevens monsterde hij Markus met den koel berekenenden blik van een tuinder, die wikt of hij den boom zal rooien of laten staan. Toen nam hij de verlamde hand van Markus in de zijne en woog die, al denkende.

— „Me dunkt, heeren! is ’t niewaar? — we moesten toch maar eens probeeren wat het mes hier doen kan, is ’t niewaar? — ’t Is toch een casus perditus, is ’t niewaar? — En wie weet.., verwijdering van den beensplinter... opheffing van druk op ’t motorisch centrum... Prachtig resultaat mogelijk, is ’t niewaar?”

De assistenten knikten en fluisterden onder elkaar en met den professor. Markus zeide:

— „Professor! zoudt u mij niet met vrede willen laten. Ik berust volkomen in mijn toestand. Ik weet toch dat het verloren moeite is. En ik word niet graag bewusteloos gemaakt.”

— „Kom! kom! kom!” zei de professor, half bevelend, half gemaakt vriendelijk, „niet zoo zwaartillend niet zoo moedeloos, is ’t niewaar? We zullen eens zien of je die hand niet nog weer gebruiken kunt, he? Je hoeft niet bang te zijn. Alles veilig en zonder pijn. Zou je dat niet willen, dat je weer zelf je kiel

aan kon trekken. en je vleesch snijen, en je pijpie stoppen, is 't niewaar? Kom! kom! kom! moed houën, moed houën! — Zuster, morgen 10 uur op de operatie-kamer!"

Toen tegen Marjon en Johannes.

„Allo! jongelui! — t'is over vier. De zaal af, gauw!"

Markus stak zijn hand uit, die zij beiden kusten, en sprak:

— „Tot weerziens! kinderen!"

XXV.

Toen zij den volgenden Woensdag om twee uur weer met den stroom van bezoekers binnenkwamen en met de gretigheid van dorstigen die weten waar zij eens water vonden, naar de zaal snelden, waar Markus lag, toen zagen zij bij 't binnentreden drie groene schutten staan rondom zijn bed.

Zij wisten nog niet wat dat op een gasthuis-zaal zeggen wil, en traden daarom evenals altijd ijlings er op toe, verwachtend hem nu misschien meer afzonderlijk te kunnen spreken. Maar Sjaak, op nummer zes, zag hen komen en schudde zijn roode kop met meewarig opgekrulde onderlip.

— „Vertrokke!" zei hij.

En oude Bram, aan den anderen kant:

— „Net effetjies te laat, hoor! van morrege vertrokke!"

— „Vertrokke?" vroeg Johannes, verschrikt en nog niet begrijpend. „Waarheen?"

— „Ja," zei Sjaak, „assie me dat nou nog es effetjes wou komme vertelle, dan wistik alweer zóó veul!"

En Bram, die Sjaak niet zien kon, om de kamerschutten, zei tegen Marjon:

— „Hij het 't me beloofd," — en hij sloeg met zijn vuist op de wollen deken, „'t kan me niet verdomme. — Beloofd het hij het. — En ik reken derop. — 't kan me niet verdomme."

— „Wat is er gebeurd?" vroeg Marjon, nu langzaam aan begrijpend.

— „Ze hebben 'em geöpereerd" zei Sjaak. „Het aschvat hebben ze uit se hersens gehaald. Assie nóu nog maar leefde, dan konnie weer loope. Hij zou nou tegen de huize opvliege — assie noú nog maar leefde!" . . .

— „Ga mee, Marjon," zei Johannes, en hij trok haar weg. Toen zachtjens: „Zullen we vragen hem nog te zien?"

En Marjon, doodsbleek, maar rustig: „Ik niet, Jo Ik wil het leven voor m'n oogen houden, als laatste herinnering, en niet de dood."

Johannes even bleek als zij, stemde toe, stil-begrijpend.

Toen ging Johannes naar de hoofdverpleegster en vroeg zacht en bescheiden.

„Wanneer is de begrafenis, zuster?"

De zuster, een kleine, nette, bleeke, gebrilde dame, met een wat stuursch maar niet onhartelijk gelaat, keek de twee met een snellen oogopslag aan, en zei, eenigszins zenuwachtig en schutterig:

— „O! — u meent — numero zeven? — niet waar? — Ja, wij wisten niets. — Er is immers geen familie? — Er was geen geboorte-bewijs, geen verhuisbiljet, niets. — Er is — eh . . . er is geen begrafenis.”

— „Geen begrafenis, zuster?” vroeg Marjon. „Maar wat dan? Wat gebeurt er dan, zuster? Wat doet men dan met . . . met hem?”

Toen zeide de verpleegster, met een wetenschappelijke strengheid, waarschijnlijk wreeder dan ze bedoelde: „Het cadaver gaat naar de anatomie, juffrouw.”

De twee stonden een tijd sprakeloos, geheel verschrikt en verslagen. Ze hadden die mogelijkheid niet bedacht, ze hadden er niet in voorzien, ze waren er geheel niet op voorbereid, ze voelden het beiden als een duldelooze gruwel nu ze er voor stonden, en waren zonder raad.

— „Is er niets aan te doen, juffrouw?” zei Johannes haperend en verward. „Kan het niet . . . Kan het niet . . . van de armen?”

Hij begreep dat het een geldkwestie zou zijn, maar zag daarin geen uitkomst.

Marjon, practischer, zei terstond: „Wat zou het kosten, zuster?”

— „Het spijt me, juffrouw,” zei de verpleegster, nu werkelijk met hen begaan, „maar ik vrees dat u te laat komt. U had dat vooraf moeten aanvragen. De professor heeft uitdrukkelijk orders gegeven.”

— „Vijfentwintig gulden, zuster, zou dat genoeg zijn?" zei Marjon, aanhoudend.

De zuster haalde de schouders op.

— „Misschien, — als u bij professor vraagt — en als u kunt bewijzen van de familie te zijn — maar ik vrees dat het te laat is."

Zwijgend gingen de twee heen.

— „Wat zullen we doen Marjon?" vroeg Johannes toen ze op straat waren.

— „Na die professor gaan geeft niks," zei Marjon. „Dat is een pedante kwast, die z'n zin wil hebben. Maar het komt op centen aan."

— „Ik heb niets, Marjon," zei Johannes.

— „Ik ook niet, Jo, ten minste niets om wat mee te beginnen. Maar wij moeten naar de menschen die 't hebben. Jij kent ze."

— „Dat is ellendig werk, Marjon."

— „Dat is 't ook. Maar we zullen misschien nog wel zwaarder werk krijgen, om hem. Denk je niet?"

— „Ja, natuurlijk. Ik zal 't ook niet ontwijken. Ik ga, hoor!

— „Ik weet wel waarheen je me hebben wil."

— „Goed! dat zijn de rijkste niet waar? Maar ik ga er ook op uit, 't kon daar eens niet lukken."

— „Waar ga je heen?"

— „Waar geld zit, Jo. Naar 't circus, en naar Vredebest."

— „Kun je daar komen?"

— „Ja, zooveel heb ik wel."

Groot was de verontwaardiging in de gezinnen van Roodhuis en van Tijn, toen zij 't geval hoorden. Al de overgevoeligheid, de griezellust en de gehechtheid aan traditie kwam bij de goede vrouwtjes los, en er werd terstond uit de schamele beursjes drie gulden en vier-en-twintig cents bijeen gebracht.

Onderwijl toog Johannes naar villa Dolores.

In het salon, bij een helder vlammend houtvuurtje, waar van Lieverlee in opgewekte conversatie zat met een paar dames-bezoekers, voor wie de gravin thee schonk, kwam hij met zijn droef hart en luguber verzoek.

Hij deed het haastig, onhandig, plompweg, zonder goed acht te geven op de minachtende en verwonderde blikken der bezoeksters, noch op de zeer duidelijke ontstemming en ergernis die zijn armoedige verschijning, zijn onhandig optreden en zijn naargeestige tijding op gastheer en gastvrouw maakten.

— „Maar, Johannes," zei van Lieverlee. „Ik dacht dat je wijsgeeriger was en hooger opvattingen had.

Me dunkt, voor je vriend, die zichzelf voor een magiër hield, en voor je zelf die in hem geloofde, doet het er toch al bitter weinig toe wat er gebeurt met de stoffen waaruit zijn tijdelijk aardsch verblijf was opgebouwd..."

— „Ik dacht" zei Johannes, „dat u, nu u katholiek bent, er misschien iets voor zou voelen..."

— „Zeker!" zei van Lieverlee schamper, „als je vriend óók katholiek was. Was hij dat?"

— „Neen! mijnheer," zei Johannes.

— „Maar Johannes," zei de gravin, „waarom was je vriend niet in een begrafenisfonds? Daar zijn toch tegenwoordig alle menschen in van zijn stand, niet waar freule?"

— „Natuurlijk!" zei de freule. „Ieder fatsoenlijke arme is in een bus. Maar 't is verwonderlijk! — de menschen klagen over hun armoe, en dan zijn ze nog zóó gedachteloos en zorgeloos."

— „Ja, verwonderlijk!" zuchtte de andere bezoekster.

— „Dus u wilt niets voor me doen?" vroeg Johannes, niet zonder bitteren trots in zijn stem.

De gravin keek van Lieverlee aan, die wenkbrauwfronsend het hoofd schudde.

— „Neen, lieve Johannes, voor iets anders heel graag. Maar dit lijkt ons werkelijk niet voldoende gemotiveerd."

Een nacht en een dag ging om, waarin niets gedaan kon worden, daar Marjon nog niet terug was, en de drie gulden vier-en-twintig maar zeer langzaam aangroeiden tot ongeveer vijf.

En eindelijk, op Zaterdag voormiddag, daar hield een rijtuig voor het geheelonthouders-koffiehuisje stil, en daaruit stapte een deftige zwarte gestalte, die met haar ouderwetschen gitten hoed, zwaar ruischende zijden zwarte japon, wijde mantille, en zachte lavendel-geur die aan oude linnenkastjes en verschoten zijden souvenirs deed denken, het gansche nauwe portaaltje vervulde.

— „Tante Seréna!" riep Johannes, en een warme hartelijkheid drong hem haar in zijn armen te sluiten.

— „Daar is ze zelf!" zei Marjon, opgewonden door haar welslagen. „En ik heb ook tien gulden van het zwarte wijf, die is toch niet zoo kwaad als ik dacht."

Tante Seréna kreeg een kopje koffie en maakte zich zeer bemind bij het gezin Roodhuis.

Met hetzelfde rijtuig waarmee zij gekomen was, reden toen Marjon en Johannes naar het gasthuis, overtuigd van den goeden uitslag, nu verzekerd door tantes rijkdom.

Maar het zal u wel niet verwonderen te hooren dat zij te laat kwamen, en dat de portier, en de dokter die

de wacht had, hen uitdrukkelijk verzekerden dat er thans, ook voor al het geld van de wereld, van geen begrafenis meer sprake kon zijn, omdat niemand meer zou kunnen uitmaken of verzamelen wat tot het lijf van hunnen vriend had behoord.

„Ellendelingen!” prevelde Marjon, toen zij huiswaarts gingen. Maar Johannes riep uit: „O Marjon! Marjon! de tijd is er nog niet, dat de menschen hun koningen eer bewijzen.”

Rouw werd alleen bedreven daar in het donkere alcootje, achter de gelagkamer van het geheelonthouders-koffiehuisje, maar in het stilzwijgen, de zuchten en het snikken dáár was geen vertoon.

Eer zij weder vertrok zei tante Sérena:

— „Zie, nu vondt jelui toch dat de gouden appelen van mijn boompje ergens goed voor zijn.”

— „Ach, tante Sérena!” zei Johannes, „houd mij toch niet voor trots. Als ik niet eerder bij u kwam, dan was dat omdat ik mij toch schaamde, al had u gezegd dat dat niet noodig was. Maar *Hij* heeft mij wel afgeleerd op anderen neer te zien, omdat zij nog niet denken als ik.”

— „Zul jelui dan ook niet te trots zijn om voor mijn appelboompje te zorgen, als ik het bij mijn sterven in jelui tuintje overplant?”

En zij liet er glimlachend op volgen:

— „Dat is niet zoo lief bedoeld als het lijkt, hoor! Ik heb er mijn leedvermaak in, om aan jelui verlegenheid te denken, als je niet weten zult wat je er beter mee moet aanvangen dan ik."

— „Dat is een ondeugende streek van u, tante Seréna," zei Marjon.

— „Een ding weet ik al," zei Johannes. „Dat ik de appeltjes zal uitzaaien, dat er nieuwe boompjes van groeien. Dat heeft Hij ons geleerd."

— „Goed, dat moet je mij dan nog eens komen uitleggen," zei tante. „God zegen jelui beiden! — en God zegen jelui werk, kinderen!"

— „God zegen u tante! — Groet Daatje van ons!"

Hiermede heb ik alles verteld, wat ik u van den kleinen Johannes te vertellen had.

J.B.&Z.A